UVA. BHSC. BU 00207

Biblioteca Universitaria

Estante.....

Tabla.....

Número.....

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU 00207

V. 36=6. 70=8

1801

UVA. BHSC. BU 00207

64

207

UVA. BHSC. BU 00207

Frans van Mieris inv. et del. *Cl. Duflos Sculp.*

UVA. BHSC. BU 00207

TITI LUCRETII CARI DE RERUM NATURA LIBRI SEX.

Accedunt Selectæ Lectiones dilucidando Poëmati appositæ.

LUTETIÆ PARISIORUM,
Sumptibus ANT. COUSTELIER.

M. DCC. XLIV.

BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ DE VALLADOLID

UVA. BHSC. BU 00207

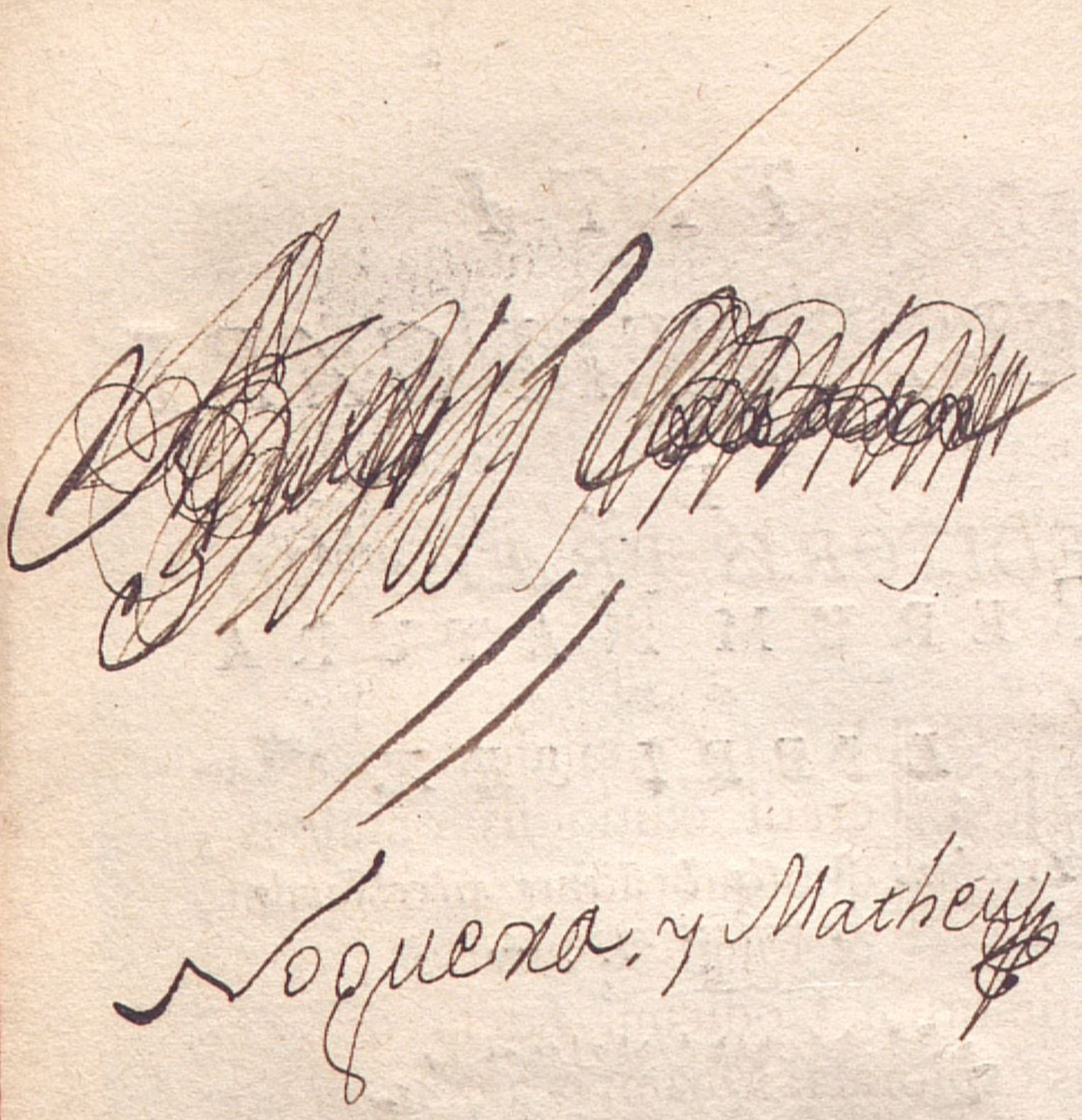

Noguera. y Mathey

UVA. BHSC. BU 00207

EDITORIS PRÆFATIO.

PRODIT tandem nova Lucretii editio iis omnibus, quotquot adhuc prodierunt, & longè accuratior, & ad optimorum Codicum fidem diligentiùs explorata. Quamvis autem in hoc edendo opere provisum à nobis studiosissimè fuerit, ut ne quid desideretur quod humana valeat præstare sedulitas, non defuturos tamen suspicamur nonnullos homines, eosque paulò religiosiores, quibus minimè arrideat noster labor, impensus scilicet ad evulgandum ejusmodi poëtam qui, dum impiam Epicuri philosophiam poëseos ornamentis illustrat, ad impie-

UVA. BHSC. BU 00207

tatem pariter ac nequitiam facem præferre non temere judicatur. Et verò annon erat ſatius, exclamabunt illi, Scriptorem iſtum à quo non leve Religioni vulnus infligatur, prorſus omitti, quàm tantopere deſudare in revocando ad lucem poëtâ, iis præſertim inſtructo lenociniis quæ ad legendum blandiùs proritent? Ea quidem eſt Lucretii doctrina quæ auctoritatis plurimùm ac gratiæ apud quoſdam homines ſibi facilè conciliet, ex eo quòd poëticæ dictionis luminibus mirum in modum eluceſcat; neque illud diſſimulatum volumus vel ipſa hujus poëtæ mendacia, ſplendidiſſimo ſermonis apparatu circumveſtita, non mediocre pondus habere. At cùm Lucretii, aut potiùs Epicuri Philoſophia à cordato quoque viro delirantis ingenii commentis annumeretur, non fuit quod vereremur ne magis in rerum inanitate, quàm in poëſeos leporibus lector

ſanæ mentis immoraretur. Quem enim latet, ſi modò attenderit, quæcunque de Atomis effutit Epicurus, ea tam futilibus, imò tam nullis inniti rationum momentis, ut aut per ſeſe ipſa ruant funditus, aut leviter impulſa dilabantur? Quotuſquiſque autem eſt eorum homuncionum qui Chriſtianam Religionem apertiùs impugnant, qui non quamlibet aliam malit quàm Epicuream opinionem tueri? adeo cum ratione & ſecum ipſa pugnat; quin etiam ne iis quidem argumentis philoſophus utitur quæ ſi non vero proxima, ſaltem non omnino abſurda videantur.

Quapropter ad edendos Lucretii *de Rerum Naturâ* libros, eoſdemque ſedulò recognitos, induſtriam omnem conferre non dubitavimus, rati Epicuri doctrinam jampridem ita obſoleviſſe, nihil ut indè periculi rei Chriſtianæ immineat; Lucretii verò libros

UVA. BHSC. BU 00207

qui arcana reconditioris Phyſicæ plurima dilucidè ac ſubtiliter explicent, poëſimque ſimul offerant legentibus Latini Sermonis integritate ſaluberrimâ delibutam, non parum ad politioris litteraturæ decus & utilitatem profuturos. Si quid tamen meticuloſis hominibus ſupereſſe videbitur quod ab exquiſitis illis Lucretii carminibus timere Religio jure poſſit, faciet profectò ne error latiùs graſſetur, utque fidem, ſi quam invenit, amittat, expetitus ille tandiu Eminentiſſimi Cardinalis *Anti-Lucretius* mox emittendus in publicum ſingulari, nec ſatis prædicando Illuſtriſſimi & Eruditiſſimi Abbatis * beneficio.

Fruere interim, Lector benevole, noſtro, qualiſcunque eſt, labore; neque gratulari pigeat Bibliopolæ nobis

---

* M. l'Abbé DE ROTHELIN.

UVA. BHSC. BU 00207

à teneris amiciſſimo, qui paterni in locupletando typis elegantioribus orbe litterario ſtudii hæres & æmulus, nec impenſæ nec curis parcit, aut parcere deſinet.

Lutetiæ Pariſiorum, Kalendis Decembris 1745.

UVA. BHSC. BU 00207

TITI LUCRETII CARI

PATRIA: GENUS: VITÆ studium: ingenium: mortis genus, & tempus: librorum numerus: consilium Poëtæ.

D. LAMBINO Auctore.

Patria.

DE Patriâ T. LUCRETII CARI constat inter omnes, idque vel ex ipsius Poëtæ testimonio intelligere licet, eum Romanum esse. Itaque quod de T. Pomponio Attico scripsit Cornelius Nepos, munus Fortunæ fuisse, quòd in eâ potissimùm Urbe natus est, in quâ domicilium Orbis terrarum esset im-

UVA. BHSC. BU 00207

perii, ut eandem patriam haberet, & dominam &c. hoc idem de T. Lucretio dicere licet, eandem Urbem ejus patriam fuisse, & Gentium dominam; siquidem Roma patria ejus est, ut est. Atque hæc quidem de patriâ.

Genus.

De genere autem, gentis Lucretiæ fuisse T. LUCRETIUM, nomen ipsum declarat. Porro autem gens Lucretia quàm clara atque antiqua fuerit, argumento sunt Lucretii Tricipitini, Triones, Ofellæ, Vespillones, Galli. Quod verò ad cognomen attinet, tametsi rariùs in Fastis, & cæteris monumentis compareat, Romanum esse tamen & ex Elegiis nonnullis P. Ovidii, & ex Epigrammatis M. Valerii Martialis, intelligere licet. Sed credibile est hujus familiæ Lucretios, equestri ordine contentos, populi honores non magnoperè expetiisse: quod nemo mirabitur, qui legerit C. Mæcenatem Vipsanium, cùm & Cæsari Augusto, & M. Agrippæ carissimus, atque adeò intimus esset, ideòque amplissimos honores capere, atque ad Senatorium ordinem pervenire posset, angusto tamen clavo contentum fuisse. Licet etiam dicere Lucretium nostrum è Vespillonum aut Ofellarum familiâ fuis-

UVA. BHSC. BU 00207

se, duoque cognomina habuisse; cùm ad commune totius familiæ cognomen aut Vespillonis, aut Ofellæ, cognomen Cari accessisset, vel propter ingenii magnitudinem, ac præstantiam: vel propter morum suavitatem & comitatem: vel propter aliquid tale.

Quod ut faciliùs credam, facit vel Q. Lucretius Vespillo, jurisperitus, quem commemorat M. Tullius in Bruto: vel Q. Lucretius Ofella, quem idem ibidem scribit aptiorem fuisse concionibus, quàm judiciis; de quo fortasse & Velleius Paterculus lib. 2. verba facit: vel potiùs alter Lucretius Vespillo, cujus M. Tullius mentionem facit lib. 8. ad Attic. epist. 5. & C. Cæsar lib. 1. & 3. de bello civili; ut credibile sit, Lucretium Poëtam horum alicujus fratrem germanum, aut patruelem fuisse. Neque me movet, quòd Cæsar, lib. 1. de bello civili, Lucretium illum Senatorem appellat: Fieri enim poterat, ut ex eâdem familiâ alius esset equestris, aut etiam Plebeii ordinis, alius Senatorii.

Quòd si cui mirum videatur, consideret M. Tullium Ciceronem, & Q. Tullium ejus fratrem, equestri loco esse natos. Finge igitur ex his duobus fratribus alterum se ad honores petendos, & Remp. gerendam contu-

UVA. BHSC. BU 00207

liſſe : alterum luce populari carere , ſuum negotium agere , intrà pelliculam ſe continere voluiſſe , (quod tamen ſecùs factum eſt ;) ſed finge ita eveniſſe , procul dubio is , qui Ædilitatem majorem , Præturam , Conſulatum adeptus eſſet , ut Marcus , Senatorii ordinis factus eſſet : ille alter , qui nullum magiſtratum geſſiſſet , in equeſtri ordine manſiſſet. Hoc idem de noſtro Tito dicere licet , eum equeſtri ordine contentum fuiſſe , cùm ejus propinqui , quòd ſe ad Remp. adminiſtrandam , & ad magiſtratus gerendos contulerant , Senatores facti eſſent. Quo poſito & conceſſo , licebit eum referre in familiam aut Veſpillonum , aut Ofellarum , ut præter prænomen Titi , & nomen Lucretii , & cognomen Cari , vel ſic appelletur T. Lucretius Veſpillo Carus ; vel ſic , T. Lucretius Ofella Carus. De duobus cognomentis autem dubitari non debet. Nullum enim dubitandi locum relinquunt P. Cornelius Lentulus Sura , P. Cornelius Lentulus Spinther , Q. Fabius Maximus Verrucoſus , L. Cornelius Sylla Felix , L. Calpurnius Piſo Frugi ; & alii quos longum ſit enumerare.

Hæc ſunt quæ de T. Lucretii genere comperta ſunt. Euſebius autem Pamphili F. eum natum eſſe tradidit Olympiade CLXXI. hoc

UVA. BHSC. BU 00207

est, Cn. Domitio Ahenobarbo, & C. Cassio Longino Coss. an. ab U. C. IↃCLVII. Alii, Olympiade CLXXII. hoc est, L. Licinio Crasso, & Q. Mucio Scævolâ Coss. an. U. C. IↃCLVIII. Ex quo apparet, eum M. Tullio Cicerone annis XII. aut XI. natu minorem fuisse; siquidem M. Tullius natus est Q. Servilio Cæpione, & C. Attilio Serano Coss. Et ita T. Lucretium Carum, C. Julium Cæsarem, Q. Tullium Ciceronem, C. Valerium Catullum, T. Pomponium Atticum, & horum æquales non longè admodum inter se ætatibus distitisse.

Vitæ studium.

Quod ad vitæ studium attinet, credibile est Lucretium, cùm ad Poëticam, & Philosophiam natus esset, ingenioque suo indulgens, & naturam suam ducem secutus, philosophiam Epicuream approbâsset, ut solutiore animo & commodiùs philosophari posset, sese Athenas contulisse, ibique Zenonem illum, Epicureorum Coryphæum, audivisse, atque hoc pacto totam Epicuri disciplinam accuratè cognovisse ac perdidicisse.

Cùm esset igitur Lucretius ad Poëticam factus naturâ, ingeniique acumine excelleret,

UVA. BHSC. BU 00207

contemptis popularibus honoribus, qui non ſolùm equeſtri ordini, verùm etiam plebeïo patebant (certè majoribus ejus & propinquis patuerant) ſive quòd à populari levitate abhorreret naturâ, ſive quòd vitam ſuam ei diſciplinæ, quam ſequeretur, quamque amplexus eſſet, conſentaneam eſſe vellet, (ſapientem enim ad Remp. acceſſurum negabat Epicurus) conſtituit ſe intrà fortunam ſuam continere, perpetuòque equeſtrem dignitatem retinere, neque longiùs progredi, idque multorum bonorum & clarorum virorum exemplo. Quamvis autem eſſent hi numero complures, unus Pomponius tamen multorum inſtar ei eſſe poterat; qui, cùm ei honores ampliſſimos in ſuâ civitate conſequi liceret, ita privatus, quandiu manſit in vitâ, vixit tamen, ut viris totius civitatis Romanæ ampliſſimis, & ornatiſſimis, & nobiliſſimis cariſſimus fuerit.

Ingenium.

Quantus autem Poëta ſit Lucretius, quàm acuto & acri ingenio, quanta ſit carminis ab eo ſcripti gravitas ac majeſtas, quantus ornatus, quàm pulchri & præclari verſus, quanta ſermonis elegantia, integritas, atque, ut ita dicam, ſanitas, cùm omnes eruditi, qui ho-

UVA. BHSC. BU 00207

diè vivunt, intelligunt; tum qui patrum nostrorum ætate floruerunt, eò maximè declarârunt, quòd hunc Poëtam inprimis amabant ac lectitabant. Sed ultima illa & maximè veneranda, utpotè nondum peregrinis sordibus oblita, antiquitas non obscurè id significavit.

Satis verò interdum mirari non possum, quæ tanta fuerit in Quintiliano judicii perversitas, ut primùm cum Macro Lucretium, hoc est cum muscâ elephantum, comparârit, cùm sint inter se maximè dispares ac dissimiles. Macrum autem eum significo, quem Quintilianus noverat. Nam is, qui hodie est in manibus, non est Macer germanus, sed alius quidam pseudomacer, in antiqui & veri Macri locum subditus. Deinde scripserit, utrumque esse quidem legendum, sed non ut phrasin, id est corpus eloquentiæ, faciant. Postremò subjunxerit, elegantem esse utrumque in suâ materiâ; sed alterum humilem, alterum difficilem. Nam primùm Lucretius non fuit cum Macro comparandus, propterea quòd nihil habent inter se simile. Deinde quòd negat Lucretii lectionem Oratori prodesse posse ad corpus eloquentiæ constituendum; nihil unquam Quintilianus minùs verè locutus est. Nam sive verba simplicia, ac propria, & elo-

UVA. BHSC. BU 00207

cutionem ipsam spectes, paucis admodum verbis exceptis, quæ Poëta aut suo jure finxit, aut ab Ennio & aliis ficta usurpavit, potest Orator ex sermonis genere, quo Lucretius est usus, orationem suam efficere primùm puriorem, atque elegantiorem, deinde uberiorem ac nitidiorem: sive te ad rerum tractandarum rationem convertas, habet unde facere possit orationem elatiorem, grandiorem, excelsiorem.

Quemadmodum enim M. Jullius Periclem illum, qui fulgurare, tonare, permiscere Græciam dicebatur, eò cæteris Oratoribus præstitisse dicit, quòd Anaxagoræ Physici auditor fuisset: & Demosthenem illum, quem Longinus scribit ignis instar, eorum, quos afficere velit, animos incendere, atque inflammare, tantò majorem evasisse, quòd Platonem in Academiâ de rebus à sensu populari remotis disputantem audivisset: ita arbitror eum Oratorem, qui studiosè Lucretium legat, multò majores in dicendo sonitus editurum, multòque vehementiùs animos auditorum quasi percussurum, &, quòcunque volet, impulsurum. Neque tamen hoc ita accipi velim, quasi hoc sentiam, disputationem de Atomis, & de earum concursione fortuitâ, & de earum motu triplici, & similibus rebus, ad eloquen-

UVA. BHSC. BU 00207

tiæ incrementum ac pondus acquirendum Oratori profuturam : ſed hoc ſentio , hoc dico, detractâ certorum librorum materiâ , ejus tractandæ rationem ac figuras Oratori magnos & uberes fructus allaturas, magnoque adjumento ad eloquentiam omnibus ſuis partibus abſolutam comparandam futuras ; & Oratorem ab hujus Poëmatis lectione profectum , orationem confecturum longè grandiorem , magis ſonoram , magis arduam , & excelſam , magis denique , ut ita dicam, exſtructam , atque exaggeratam.

Jam quòd idem Quintilianus ait Lucretium eſſe difficilem , quid diceret , ſi his temporibus natus eſſet , quibus à certis hominibus ita depravatus eſt , ut vix ejus priſtina facies agnoſcatur , cùm & ætati Lucretii pænè vicinus , & Lucretii exemplaria integra & emendata , aut certè quàm minimè corrupta & mendoſa habens , hæc ſcripſerit tamen ? Atqui nihil eſt in Lucretio magnoperè difficile homini tolerabiliter erudito , & in diſciplinâ Epicuri non omnino hoſpiti : quia pleraque in eo ſunt , quæ non debet ignorare homo honeſto loco natus , & liberaliter educatus , & bonis artibus eruditus , nedum is , qui eſt Orator aliquando futurus , & apud Pontifices , apud Imperatores , apud Reges , apud

Populos

Populos opulentos ac potentes magnis de rebus verba facturus.

Tali igitur ingenio præditus atque ornatus, talibusque adjumentis partim à naturâ, partim à ſtudio & doctrinâ inſtructus Lucretius ſeſe ad ſcribendum de naturâ rerum contulit, ſcribendi quidem genus & figuras & grandiloquentiam Empedoclis ſecutus: materiam verò, & res ab Epicuro, cujus diſciplinam & decreta adamarât, mutuatus.

Mortis genus & tempus.

Quo mortis genere extinctus ſit Lucretius, difficile dictu eſt; neque multò facilius eſt dicere, quoto ſuæ ætatis anno è vitâ diſceſſerit. Plerique mortuum eſſe ferunt anno ætatis XLIII. Cn. Pompeio Magno III. Cæcilio Metello Pio Coss. an. ab U. C. IↃCLI. eodem die quo P. Virgilium Maronem natum eſſe nonnulli ſcriptum reliquerunt. Nolunt autem eum, aut ſuâ ſponte mortem obiîſſe, aut alicujus morbi vi, ut fit, conſumptum eſſe, ſed, ut ejus obitum τραγικώτερον faciant, ſcribunt eum ſibi ipſum manus attuliſſe. Alii tædio vitæ, quòd patriam ſuam, ambitione, avaritiâ, luxuriâ, diſcordiâ, & ſimilibus civitatum, quæ

UVA. BHSC. BU 00207

diu floruerunt, & jam seneſcunt, morbis æſtuare atque afflictari videret. Alii ægritudine animi, quòd Memmii ſui, qui in exilium pulſus erat, triſtem caſum æquo animo ferre non poſſet. Alii furore percitum, in quem Lucilla, ſive uxor, ſive amica, amatorio poculo porrecto, eum imprudens adegerat, cùm ab eo amari, non ei necem inferre, aut bonam mentem adimere, vellet.

Librorum à Lucretio ſcriptorum numerus.

Quoniam autem de numero librorum à Lucretio ſcriptorum nonnulli dubitârunt, & leviſſimis argumentis adducti, plures quàm ſex ab eo ſcriptos eſſe exiſtimârunt, videtur hic error minuendus, atque hæc dubitatio tollenda. Omnino igitur ſex libros dumtaxat de naturâ rerum ſcripſit T. Lucretius Carus. Cujus rei cùm ſint mihi illa quoque argumenta non imbecilla; primùm, quòd Grammatici veteres, aliique ſcriptores, Feſtus, Nonius, Diomedes, Priſcianus, Probus, Cariſius, Donatus, Servius, Tertullianus, Arnobius, Lactantius, nullum Lucretii librum ultrà ſextum commemorant. Deinde, quòd his ſex libris ſolis tota Epi-

UVA. BHSC. BU 00207

curi ratio, ſententia, ac doctrina, quæ quidem ad Naturæ explicationem pertineat, continetur; neque quidquam ampliùs, quod quis de eâ dicere queat, reliquum eſt. Et tamen multa de continentiâ, & parcimoniâ in victu, de honoribus contemnendis, de luxuriâ, & mollitie aſpernandâ, & de cæteris rerum ad Philoſophiam moralem pertinentibus accedunt.

Conſilium Poëtæ.

Conſilium denique Lucretii eſt, animi tranquillitatem, & ἀταξίαν illam, quam crebrò habebat in ore Epicurus, hominibus afferre. Quoniam autem duæ res inprimis homines ſollicitant, & conturbant, ut ille putabat, Religio, hoc eſt, timor Deorum inanis, vitæque beatæ inimicus, atque infeſtus; & metus mortis: his duobus animorum quaſi peſtibus & crucibus conatur eos liberare, oſtendendo primùm, nullam eſſe Deorum providentiam, deinde nullum ſenſum poſt vitam remanere, animoſque eſſe mortales. Quibus vehementer errat Epicurus, & nos Chriſtiani ab eo valdè diſſentimus.

Quoniam igitur neutrum horum facilè

UVA. BHSC. BU.00207

expedire poterat Lucretius, nisi naturâ rerum perspectâ, & cognitâ, omnem operam suam in explicandâ ratione Naturæ ponit. Itaque docet Mundum sine consilio Deorum, Atomorum concursu fortuito, esse factum; & Mundos esse innumerabiles, eodem modo creatos, eosque omnes esse interituros: Ac totum quidem librum tertium in disputatione de animâ consumpsit: cæteros verò in diversis, ac variis quæstionibus, quas Lector ex indice earum rerum, quæ in singulis libris tractantur, facilè cognoscet.

UVA. BHSC. BU 00207

VETERUM

ET RECENTIUM

VIRORUM DOCTORUM

DE

T. LUCRETIO CARO

TESTIMONIA.

M. Cicero ad Q. Cicer. fratrem lib. 2. ep. 11.

LUCRETII Poëmata, ut ſcribis, non ita ſunt multis luminibus ingenii, multæ tamen artis.

P. Victorius Var. lect. lib. 17. cap. 16.

In Lucretio maximè puritas Latinæ Linguæ copiaque apparet.

Idem caſtig. in Cic. Epiſt.

Lucretius candidiſſimus, & facundiſſimus Romanæ Linguæ ſcriptor.

UVA. BHSC. BU 00207

Barthius adverſar. lib. 1. *cap.* 9.

Multa ſunt in Lucretio, quæ alibi fruſtrà quæras.

Idem ibid. lib. 23. *c.* 1.

Illibatæ, ſimpliciſque, hoc eſt, priſcæ, & velut unicæ Latinitatis, ea gratia eſt, ut vel tranſmarinas delicias, fuco oblitas, & picturatas, præ ſe facilè contemnere faciat Lectores non ineptos, aut ſuperſtitioſos. Id quod in mentem mihi venit, cùm Catulli, & Lucretii Poëmata lego præcipuè; ſiquidem hi duo ſunt omnium Latinorum Scriptorum, qui ad nos pervenerunt, principes; ideoque nulla cura iis ſupervacua impendi poteſt, niſi quâ vel non capiuntur, vel corrumpuntur.

Cornelius Nepos, in vitâ Attici.

Lucium Julium calidum, quem poſt Lucretii Catullique mortem, multò elegantiſſimum Poëtam noſtram tuliſſe ætatem, verè videor poſſe contendere, &c.

Lactantius lib. de Opif. c. 6.

Epicuri ſunt omnia, quæ delirat Lucretius.

Petrus Crinitus Florentinus.

T. Lucretius Carus ex Lucretiorum fa-

UVA. BHSC. BU 00207

miliâ natus creditur, quæ Romæ insignis, & pervetusta habita est. Paulò antiquior fuit Terentio Varrone, & M. Tullio, ut quidam scripserunt; quod est observatum diligenter, quoniam in his annalibus, quos à Græcis habemus, complura falsò exposita sunt, contraque rationem temporum perversè signata. Ingenio summo traditur fuisse, & in scribendis carminibus maximè excitato. Solebat enim per intervalla temporum ad carmen accedere, non sine quodam animi furore, ut veteres Auctores ostendunt. Fabius Quintilianus Æmilium Macrum, & T. Lucretium præstare elegantiâ testatur, sed ipsius Lucretii carmen multum difficultatis retinere. Quæ res non modò propter ipsam materiam illi contigit, sed propter egestatem linguæ, & rerum novitatem, ut ille inquit.

Scripsit libros sex de naturâ rerum, in quibus doctrinam Epicuri, & Empedoclem Poëtam secutus est, cujus carmen atque ingenium admiratur. Neque desunt, qui scribant fuisse Lucretii opus à M. Tullio emendatum. Quocirca verisimile est, propter importunum obitum, ab eo imperfectum atque inemendatum relictum. Q. rater plurimum Lucretii versibus concessit, & in ejus opere multum esse artis, atque in-

UVA. BHSC. BU 00207

genii refert; neque mirari oportere, si Lucretii versus duriores interdùm videntur, & quasi Orationi solutæ similes. Fuit hoc proprium illis temporibus, ut optimè testatur, apud Macrobium, Furius Albinus, cujus verba hæc sunt: nemo debet antiquiores Poëtas eâ ratione viliores putare, quòd eorum versus nobis scabri videntur. Ille enim stylus tum maximè placebat, diuque laboravit ætas secuta, ut magis hinc mollioni stylo acquiesceret. Itaque minimè defuerunt, imperantibus etiam Vespasianis, qui Lucretium pro Virgilio, & Lucilium pro Horatio legerent.

Ovid. lib. 1. *Amor. eleg.* 15.

Carmina sublimis tunc sunt peritura Lucreti,
Exitio terras cùm dabit una dies.

Thomas Scauranus.

Ausonios inter vates Lucretius unus
Scrutator veri sedulus ipse fuit:
Abdita Naturæ cupiens irrumpere claustra,
Et superos acie mentis adire Deos.
Sæpè tamen recto deflectit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.

Franciscus Floridus Sabinus lection. Subsic. cap. 1.

Titus Lucretius Carus, excellens Philosophus, ejusmodi rerum quæ contra natu-

ram

ram fieri videntur, rationem libentissimè reddere solet.

Aldus Pius in epist. ad Albert. Pium Carporum Principem, ac Cæsareum Oratorem apud Pontif. Max.

Lucretius & Poëta & Philosophus quidem maximus, vel antiquorum judicio: sed plenus mendaciorum. Nam multò aliter sentit de Deo, de creatione rerum, quàm Plato, quàm cæteri Academici; quippè qui Epicuream sectam secutus est. Quamobrem sunt qui ne legendum illum quidem censent Christianis hominibus qui verum Deum adorant, colunt, venerantur. Sed quoniam veritas, quantò magis inquiritur, tantò apparet illustrior, & venerabilior, Lucretius, & qui Lucretio sunt similes, legendi quidem mihi videntur, & mendaces, & ut certè sunt. Hæc autem attigimus, ut, si quis nesciat deliramenta Lucretii, id discat è nobis.

Adrianus Turnebus adverss. lib. 18. *cap.* 6.

Lucretius, in jucundo suo poëmate, quodam antiquitatis sapore condit suos versus.

Hieronymus Mercurialis Var. Lect. lib. 4. *cap.* 16.

Lucretius primus rerum naturas Romanâ

UVA. BHSC. BU 00207

linguâ explanavit, ac plurima ab Epicuro, Democrito, & Hipocrate mutuatus est.

J. Scaliger in Aristot. hist. anim. lib. 10. §. 35.

Lucretius divinus vir, atque incomparabilis Poëta.

Casaubon. not. in Johan. c. 5.

Lucretius Latinitatis auctor optimus.

J. Lypsius Var. lect. lib. 1. *c.* 14.

Antiquiora quædam verba, & penè obsoleta in Lucretio, Ennio, aliisque vetustioribus invenire est, ab usu sanè nostro, & sermone remota : sed in veterum tamen scriptis antiquitatis reverentia diligenter retinenda, & religiosè conservanda.

Melchior Junius method. Eloq. c. 8.

Lucretius auctor purus, nitidus, elegans; licet Epicuri ille dogmata defendat.

Dionysius Lambinus in Epist. Dedicatoriâ ad Carolum IX. Regem Christianissimum.

Si quod est in his paucis Scriptorum veterum tanquam ex naufragio reliquiis, li-

UVA. BHSC. BU 00207

terarum genus, unde multæ magnæque utilitates ad nos permanârint, Poëmata ſunt, &c. . . . . At, inquies, Lucretius animorum immortalitatem oppugnat, Deorum providentiam negat, religiones omnes tollit, ſummum bonum in voluptate ponit. Sed hæc Epicuri, quem ſequitur Lucretius, non Lucretii culpa eſt. Poëma quidem ipſum, propter ſententias à religione noſtrâ alienas, nihilominùs Poëma eſt. Tantumne? Imò verò Poëma venuſtum, Poëma præclarum, Poëma omnibus ingenii luminibus diſtinctum, inſignitum, atque illuſtratum, &c. . . .

At Epicurus & Lucretius impii fuerunt. Quid tum poſtea? Num idcircò nos quoque, qui eos legimus, impii ſumus? Primùm, quàm multa ſunt in hoc Poëmate cum aliorum Philoſophorum ſententiis, ac decretis conſentanea! Quàm multa probabilia! Quàm multa denique præclara, ac propè divina! Hæc ſumamus, hæc arripiamus, hæc approbemus . . . . Deinde, adeone faciles, & creduli ſumus, ut, quæ ſunt à quibuſlibet Scriptoribus memoriæ prodita, literiſque mandata, ea, tanquam ex Apollinis oraculo edita, vera eſſe judicemus? Quòd ſi multa quotidie fabuloſa, incredibilia, falſa denique legimus, vel ut animos relaxemus,

UVA. BHSC. BU 00207

vel ut in iis, quæ ſine controverſiâ vera ſunt, libentiùs acquieſcamus, conſtantiuſque maneamus, quid eſt, quòd Lucretium elegantiſſimum, cultiſſimumque Poëtam aſpernemur?....

Ad Lucretium noſtrum revertor, Poëtam egregium ac præſtantem, Scriptoremque omnium Latinorum politiſſimum, vetuſtiſſimum, elegantiſſimum; ex quo Virgilius, & Horatius non ſolùm dimidiatos, ſed integros ſæpè verſus mutuari ſolent. Hic, ubi de rerum primordiis, ſeu corpuſculis individuis: de eorum motu, & figuris: de inani: de imaginibus, ſeu ſimulacris, quæ è ſummo rerum corpore mittuntur: de Animorum naturâ: de ortu, obituque ſiderum: de Solis & Lunæ defectu: de fulminis naturâ: de Arcu cœleſti: de Avernis: de cauſis morborum, & multis de aliis rebus diſputat, ſubtilis, argutus, enucleatus, limatus eſt. In librorum proœmiis, in nonnullis ſimilitudinibus: in exemplis: in diſputationibus de morte contemnendâ; de amore fugiendo; de ſomno & inſomniis, gravis, copioſus, amplus, magnificus, elatus, ornatus eſt..... Quid enim? Homerum, propterea quòd in quibuſdam Fabularum partim turpium, partim abſurdarum involucris, omnium rerum

UVA. BHSC. BU 00207

naturalium, atque humanarum cognitionem incluſam continere exiſtimatur, non ſolùm legimus, verumetiam ediſcimus : Lucretium, ſine Fabularum taliumque nugarum integumentis, de principiis, & cauſis rerum : de Mundo : de Mundi partibus ; de vitâ beatâ : de rebus cœleſtibus ac terrenis, non verè illum quidem, neque piè, ſed tamen ſimpliciter, & apertè, & ut Epicureum, ingeniosè, & acutè, & eruditè, & puriſſimo ſermone loquendi non audiemus ?

Non enim, ſi multis locis à Platone diſſidet, non, ſi multa cum religione noſtrâ pugnantia dicit, idcircò ea etiam, quæ cum illorum & Chriſtianorum ſententiâ congruunt, ſpernere debemus. Quàm præclarè de coërcendis voluptatibus, de ſedandis animorum motibus, de mentis tranquillitate comparandâ diſputat ! Quàm ſubtiliter, & argutè eos, qui nihil percipi, nihilque ſciri poſſe affirmant, qui ſenſus omnes fallaces eſſe dicunt, coarguit, ac refellit ! Quàm copiosè ſenſus defendit ! &c .... Quàm pulcræ ſunt apud eum deſcriptiones ! Quàm venuſta, ut Græci appellant, Epiſodia ! Bellæ de coloribus, de ſpeculis, de Magnete, de Avernis, diſputationes ! Quàm graves ad continenter, juſtè, moderatè, innocenter viven-

UVA. BHSC. BU 00207

dum, cohortationes! .... Quid de ejus ſermone ſtatuemus? Quo quid purius, quid incorruptius, quid nitidius, quid elegantius dici aut cogitari poteſt? Equidem hoc non dubitanter affirmabo, nullum in totâ Linguâ Latinâ Scriptorem Lucretio Latinè meliùs eſſe locutum: non M. Tullii, non C. Cæſaris orationem eſſe puriorem.

CATALOGUS

Editionum T. Lucretii Cari de Rerum Naturâ.

1486. VEronæ, apud Paulum *Fridenperger*, curante Hieronymo *Avantio*: in folio.
1495. Venetiis, per Theodorum *de Ragazonibus de Aſulâ*: in-4.
1500. Venetiis, per Hieronymum *Avantium*, Veronenſem, apud *Aldum*: in-4.
1511. Bononiæ, cum Commentario Joannis-Baptiſtæ *Pii*: in-folio.
1512. Florentiæ, Philippi *Juntæ*; cum præfatione Petri *Candidi*: in-folio.
1512. Florentiæ: in-12.
1512. Venetiis, cum præfatione Petri *Candidi*, ex editione *Aldi*: in-8.
1514. Pariſiis, apud *Aſcenſium*, cum Commentario Joan. Baptiſtæ *Pii*: in-fol.
1515. Venetiis, ex recognitione *Aldi*, & ejus typis: in-8.
1531. Baſileæ, apud Henr. *Petri*: in-8.
1536. Lugduni, *Gryphius*: in-8.

UVA. BHSC. BU 00207

1540. Lugduni : in-8.
1542. Lovanii : in-4.
1546. Lugduni : in-12.
1558. Lugduni : in-12.
1563. Parisiis, cum commentariis Dionysii *Lambini* : in-4.
1564. Lugduni : in-8.
1565. Parisiis, cum emendationibus Adriani *Turnebi* : in-12.
1566. Antvverpiæ, cum commentariis Oberti *Gifanii* : in 8.
1570. Parisiis, cum commentariis locupletioribus Dionysii *Lambini* : in-4.
1576. Lugduni : in-12.
1583. Francofurti, ex editione *Lambini* : in-8.
1589. Antvverpiæ : in-12.
1595. Lugduni Batavorum, ex editione Oberti *Gifanii*, apud *Plantin* : in-8.
1597. Lugduni Batavorum, apud *Raphelenq* : in-8.
1606. Lugduni : in-12.
1611. Lugduni Batavorum, apud *Raphelenq* : in-12.
1611. Genevæ, in corpore Poëtarum Latinorum in-4.
1616. Amstelodami : formâ minore.
1616. Lugduni, in corpore Poëtarum Latinorum ab Alexandro *Ficheto*, Jesuitâ, edito : in-4.
1620. Amstelodami, *Jansson* : in-24.
1626. Amstelodami : formâ minore.
1627. Genevæ, in corpore Poëtarum Latinorum : in-4.
1631. Amstelodami : formâ minore.
1631. Francofurti, curante Daniele *Pareo* : in-8.
1647. Florentiæ, cum expositione paraphrasticâ & notis Joannis *Nardii*, Florentini : in-4.
1650. Parisiis, cum versione Gallicâ Michaëlis *de Marolles* : in-8.

UVA. BHSC. BU 00207

1662. Salmurii, cum brevibus notis *Tan. Fabri* : in-4.
1663. Parisiis , cum Gallicâ Versione Michaëlis *de Marolles* ; addito libro decimo Laertii gallicè translato : in 8.
1675. Cantabrigiæ, cum notis *Tan. Fabri* ; in-12.
1680. Parisiis , in usum Delphini , cum interpretatione & notis Michaëlis *Fayi* : in-4.
1685. Parisiis , cum gallicâ versione Baronis *des Coutures* : in-12.
1686. Cantabrigiæ , cum notis *Tan. Fabri* : in-12.
1692. Amstelodami , cum gallicâ versione Baronis *des Coutures* : in-12.
1693. Neapoli , cum notis *Tan. Fabri* , & argumentis *Fayi* : in-12.
1695. Oxonii , curante Thomâ *Creech* : in-8.
1701. Amstelodami , cum belgicâ versione Joannis *de VVit* , apud Sebastianum *Pezoldum* : in-8.
1708. Parisiis , cum gallicâ versione Baronis *des Coutures* : in-12.
1709. Londini : in-4.
1712. Londini ; Tonson : in-4.
1712. Londini , Tonson , cum variis lectionibus : in-folio.
1713. Londini , Tonson : in-12.
1717. Londini , ex interpretatione & cum notis Thomæ *Creech* : in-8.
1721. Londini , in corpore Poëtarum Latinorum , apud Isaacum *Vaillant* : in folio.
1725. Lugd. Bat. cum variorum notis , curante Sigeberto *Havercampo* : in-4.
1744. Lutetiæ Parisiorum. Accedunt selectæ Lectiones dilucidando operi appositæ. Curante Stephano Andreâ *Philippe*. Sumptibus Ant. *Coustelier* : typis C. F. *Simon* : in-12. Cum figuris elegantissimis.

UVA. BHSC. BU 00207

ARGUMENTUM
LIBRI PRIMI.

DIcturus Poëta de primo rerum exortu atque natura, I. De Venere rerum Genitrice pauca præfatur; cujus Numine invocato, non ſolùm Memmii clariſſimi Romani cui ſuum hoc opus dedicat, ſed etiam Epicuri, ex cujus ſententiâ & doctrinâ ſcribit, laudes non ineleganti carmine breviter proſequitur; laudatque in primis Epicurum, quòd primus metu ac religione Deorum mentes humanas ſolverit.

II. Explicatis ex occaſione variis ſceleribus impiis, atque factis, in quæ crudeles mortalium mentes ipſa ſuperſtitio induxerit, docet quæ prima rerum principia ſtatuat, quorum duo

UVA. BHSC. BU 00207

præcipua hæc variis asserit exemplis atque argumentis : *Ex nihilo nihil fieri*, & *in nihilum nihil posse reverti.*

III. Probat *Atomos*, quæ rerum vult esse principia, corpora quidem esse, sed cæca, hoc est, quæ sub oculos non cadant : sententiamque hanc variis exemplis de vento, de odore, de calore, de frigore, de voce, deque aliis ejusmodi rebus, quæ constat esse corpora, repetitis confirmat.

IV. Contendit Atomos non unas esse rerum primordia : sed *Inane* addit, ex quo & ex Atomis tota & omnis rerum natura coalescat : negatque præter hæc duo tertiam posse dari primam rerum naturam, sed horum duorum cætera dici *Conjuncta* & *Eventa*, quas vulgò rerum proprietates & accidentia vocant.

V. Atomorum hanc esse naturam ait, ut insecabilia, æterna, & solida sint corpora, ex quibus tamen res mol-

UVA. BHSC. BU 00207

les, interjecto *Inani*, æquè ac duræ fiant. Cùm autem ea ſint minima corpora, docet indè quid ſit, quod in rebus *Minimum quid* vulgò vocatur.

VI. Explicatis ita ac ſtatutis ſuis principiis, Poëta veterum Philoſophorum de rerum primis primordiis opiniones explodit : ſed in primis Heracliti, qui unum ignem; Empedoclis, qui Terram, Aquam, Aërem, & Ignem; Anaxagoræ, qui Homœomeriam, quam Græci vocant, hoc eſt quaſi ſimilaritatem partium in rebus genitis, tanquam prima rerum principia ſtatuerunt.

VII. Contendit Totum ſeu Univerſum infinitum quidem eſſe, cùm ex Atomorum multitudine innumerâ, tum ex *Inanis* immensâ magnitudine : ſed arguit in corporibus frangendis, rebuſque concretis diſſolvendis modum finemque dari. Undè colligit prima rerum corpora eſſe individua, ſolida, & immortalia; ex quibus rerum fiant

UVA. BHSC. BU 00207

concretiones, & in quæ res concretæ reſolvantur.

VIII. Denique monet nullum eſſe Totius, ſeu Univerſi medium, Terræve centrum, in quod omnia gravia nitantur; cùm univerſum ſit infinitum, in quo ſicut nec extremum, ita nec medium eſſe poſſit.

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU-00207

Frans van Mieris inv et del. *Cl. Duflos Sculp.*

II.

UVA. BHSC. BU 00207

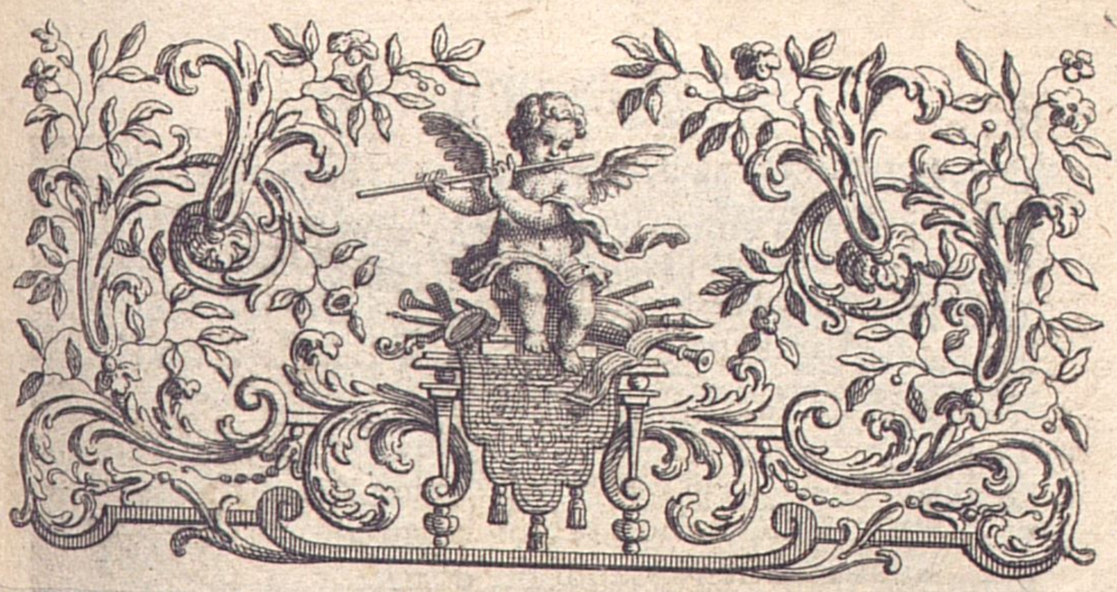

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER PRIMUS.

AENEADUM genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus, Cœli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentes
Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina Solis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila Cœli,
Adventumque tuum: tibi suaves dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuso lumine Cœlum.
Nam simul ac species patefacta est verna diei,

UVA. BHSC. BU 00207

Et reſerata viget genitabilis aura Favonî :
Aëriæ primùm volucres te, Diva, tuumque
Significant initum perculſæ corda tuâ vi.
Indè feræ pecudes perſultant pabula læta,
Et rapidos tranant amnes : ita capta lepore,
Illecebriſque tuis omnis natura animantum
Te ſequitur cupidè, quò quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac montes, fluvioſque rapaces,
Frondiferaſque domos avium, campoſque virentes,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupidè generatim ſæcla propagent.

Quæ quoniam rerum naturam ſola gubernas,
Nec ſine te quidquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quidquam :
Te ſociam ſtudeo ſcribundis verſibus eſſe,
Quos ego de RERUM NATURA pangere conor
Memmiadæ noſtro : quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluiſti excellere rebus.
Quò magis æternum da dictis, Diva, leporem :
Effice ut interea fera mœnera militiaï
Per maria ac terras omnes ſopita quieſcant.
Nam tu ſola potes tranquillâ pace juvare
Mortales : quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui ſæpe tuum ſe
Rejicit, æterno devinctus volnere amoris :
Atque ita ſuſpiciens tereti cervice reposta
Paſcit amore avidos inhians in te, Dea, viſus :
Eque tuo pendet reſupini ſpiritus ore.
Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore ſancto
Circumfuſa ſuper, ſuaves ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis, Inclita, pacem.
Nam neque nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Poſſumus æquo animo : neque Memmî clara propago
Talibus in rebus communi deeſſe ſaluti.

UVA. BHSC. BU 00207

Quod ſupereſt, vacuas aures mihi, Memmiada, & te
Semotum à curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi ſtudio diſpoſta fideli,
Intellecta priùs quàm ſint, contempta relinquas.
Nam tibi de ſummâ Cœli ratione Deûmque
Diſſerere incipiam, & rerum primordia pandam,
Unde omnes Natura creet res, auctet, alatque:
Quòve eadem rurſum Natura perempta reſolvat:
Quæ nos materiem, & genitalia corpora rebus
Reddundâ in ratione vocare, & ſemina rerum
Appellare ſuemus, & hæc eadem uſurpare
Corpora prima, quòd ex illis ſunt omnia primis.

Omnis enim per ſe Divûm natura neceſſe eſt
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur,
Semota ab noſtris rebus, ſejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.

Humana ante oculos fœdè cùm vita jaceret
In terris oppreſſa gravi ſub Religione,
Quæ caput à Cœli regionibus oſtendebat,
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans;
Primùm Graïus homo mortales tollere contra
Eſt oculos auſus, primuſque obſiſtere contra:
Quem nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compreſſit Cœlum, ſed eo magis acrem
Virtutem inritât animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum clauſtra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Proceſſit longè flammantia mœnia Mundi:
Atque Omne immenſum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor, quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique

UVA. BHSC. BU 00207

Quanam ſit ratione, atque altè terminus hærens.
Quare Religio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exæquat victoria Cœlo.

Illud in his rebus vereor, ne fortè rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi ſceleris; quod contra, ſæpius illa
Religio peperit ſceleroſa atque impia facta:
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram
Iphianaſſaï turpârunt ſanguine fœde
Ductores Danaûm delecti, prima virorum.
Cui ſimul infula virgineos circumdata comptus
Ex utraque pari malarum parte profuſa eſt,
Et mœſtum ſimul ante aras adſtare parentem
Senſit, & hunc propter ferrum celare miniſtros,
Aſpectuque ſuo lacrymas effundere cives:
Muta metu terram genibus ſummiſſa petebat:
Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat,
Quòd patrio princeps donârat nomine Regem.
Nam ſublata virûm manibus tremebundaque ad aras
Deducta eſt, non ut, ſolemni more ſacrorum
Perfecto, poſſet claro comitari Hymenæo:
Sed caſta inceſtè, nubendi tempore in ipſo,
Hoſtia concideret mactatu mœſta parentis,
Exitus ut claſſi felix fauſtuſque daretur.
Tantum Religio potuit ſuadere malorum.

Tutemet à nobis jam quovis tempore, vatum
Terriloquis victus dictis deſciſcere quæres?
Quippe etenim quàm multa tibi jam fingere poſſum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere poſſint,
Fortunaſque tuas omnes turbare timore?
Et meritò: nam ſi certam finem eſſe viderent
Ærumnarum homines, aliquâ ratione valerent
Religionibus, atque minis obſiſtere vatum.

UVA. BHSC. BU 00207

Nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas;
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ sit natura Animaï;
Nata sit, an contra nascentibus insinuetur;
Et simul intereat nobiscum morte dirempta;
An tenebras Orci visat, vastasque lacunas;
An pecudes alias divinitus insinuet se,
Ennius ut noster cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret?
Etsi præterea tamen esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus; edens,
Quò neque permanent animæ, neque corpora nostra:
Sed quædam simulacra modis pallentia miris.
Unde sibi exortam semper florentis Homeri
Commemorat speciem, lacrymas & fundere salsas
Cœpisse, & rerum naturam expandere dictis.

Quapropter bene, cùm, superis de rebus, habenda
Nobis est ratio; Solis Lunæque meatus
Quâ fiant ratione; & quâ vi quæque genantur
In terris: tum, cum primis, ratione sagaci,
Unde anima atque animi constet natura videndum:
Et quæ res nobis vigilantibus obvia mentes
Terrificet, morbo affectis, somnoque sepultis,
Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obitâ, quorum tellus amplectitur ossa.

Nec me animi fallit, Graïorum obscura reperta
Difficile illustrare Latinis versibus esse:
[Multa novis verbis præsertim cùm sit agendum,]
Propter egestatem linguæ, & rerum novitatem.
Sed tua me virtus tamen, & sperata voluptas
Suavis amicitiæ, quemvis perferre laborem
Suadet, & inducit noctes vigilare serenas,

UVA. BHSC. BU 00207

Quærentem dictis quibus, & quo carmine demum
Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus convisere possis.

Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii Solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed Naturæ species, Ratioque;
Principium hinc cujus nobis exordia sumet:
Nullam rem è nihilo gigni divinitus unquam.
Quippe ita formido mortales continet omnes,
Quòd multa in Terris fieri, Cœloque tuentur,
Quorum operum causas nullâ ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
De nihilo, tum, quod sequimur, jam rectiùs indè
Perspiciemus, & unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant operâ sine Divûm.

Nam si de nihilo fierent, ex omnibu' rebus
Omne genus nasci posset; nil semine egeret.
E mare primùm homines, è terrâ posset oriri
Squammigerum genus, & volucres: erumpere Cœlo
Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum,
Incerto partu, culta ac deserta teneret:
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia corpora cuique,
Quî posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quidque creatur,
Indè enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest cujusque & corpora prima.
Atque hâc re nequeunt ex omnibus omnia gigni.
Quod certis in rebus inest secreta facultas.

Præterea, cur Vere rosam, frumenta calore,

UVA. BHSC. BU 00207

Vites Autumno fundi ſudante videmus :
Si non, certa ſuo quia tempore ſemina rerum
Cùm confluxerunt, patefit quodcumque creatur,
Dum tempeſtates adſunt, & vivida tellus
Tutò res teneras effert in luminis oras?
Quòd ſi de Nihilo fierent, ſubitò exorerentur
Incerto ſpatio, atque alienis partibus anni :
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio poſſent arceri tempore iniquo.

Nec porro augendis rebus ſpatio foret uſus
Seminis ad coïtum, è Nihilo ſi creſcere poſſent.
Nam fierent juvenes ſubitò ex infantibu' parvis:
E terrâque exorta repente arbuſta ſalirent.
Quorum nil fieri manifeſtum eſt, omnia quando
Paulatim creſcunt, ut par eſt, ſemine certo :
Creſcendoque genus ſervant ; ut noſcere poſſis
Quæque ſuâ de materiâ grandeſcere, alique.

Huc accedit, uti ſine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus ſummittere tellus :
Nec porro ſecreta cibo natura animantum
Propagare genus poſſit, vitamque tueri :
Ut potiùs multis communia corpora rebus
Multa putes eſſe, ut verbis Elementa videmus,
Quàm ſine principiis ullam rem exiſtere poſſe.
Denique cur homines tantos Natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada poſſent
Tranſire, & magnos manibus divellere montes,
Multaque vivendo vitalia vincere ſæcla :
Si non materies quia rebus reddita certa eſt
Gignundis, è quâ conſtat quid poſſit oriri?
Nil igitur fieri de Nilo poſſe fatendum eſt :
Semine quando opus eſt rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras poſſint proferrier auras.

UVA. BHSC. BU 00207

Postremò, quoniam incultis præstare videmus
Culta loca, & manibus meliores reddere fœtus:
Esse videlicet in terris primordia rerum,
Quæ nos, fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes, cimus ad ortus.
Quòd si nulla forent, nostro sine quæque labore
Sponte suâ multò fieri meliora videres.

Huc accedit, uti quidque in sua corpora rursum
Dissolvat Natura, neque ad nihilum interimat res.

Nam, si quid mortale è cunctis partibus esset,
Ex oculis res quæque repente erepta periret;
Nullâ vi foret usus enim, quæ partibus ejus
Discidium parere, & nexus exsolvere posset.
At nunc, æterno quia constant semine quæque,
Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, dissolvatque,
Nullius exitium patitur Natura videri.

Præterea, quæcumque vetustate amovet ætas,
Si penitus perimit consumens materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Reducit Venus? aut reductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens
Unde mare, ingenui fontes, externaque longè
Flumina suppeditant? Unde æther sidera pascit?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
Infinita ætas consumpse, anteacta dieſque.
Quòd si in eo spatio, atque anteactâ ætate fuêre,
E quibus hæc rerum consistit summa refecta,
Immortali sunt naturâ prædita certe.
Haud igitur possunt ad Nilum quæque reverti.

UVA. BHSC. BU 00207

Denique res omnes eadem vis causaque volgò
Conficeret, nisi materies æterna teneret
Inter se nexas minùs aut magis endopeditè.
Tactus enim lethi satis esset causa profecto:
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet dissolvere quæque.
At nunc, inter se quia nexus principiorum
Dissimiles constant, æternaque materies est,
Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
Vis obeat pro texturâ cujusque reperta.
Haud igitur redit ad Nihilum res ulla, sed omnes
Discidio redeunt in corpora materiaï.

Postremò pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terraï præcipitavit.
At nitidæ surgunt fruges, ramique virescunt
Arboribus; crescunt ipsæ, fœtuque gravantur.
Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbes pueris florere videmus,
Frondiferasque novis avibus canere undique silvas.
Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt, & candens lacteus humor
Uberibus manat distentis: hinc nova proles
Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero mentes percussa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quæcumquẽ videntur:
Quando alid ex alio reficit Natura, nec ullam
Rem gigni patitur, nisi morte adjutam alienâ.

Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De Nihilo, neque item genitas ad Nil revocari,
Ne quà fortè tamen cœptes diffidere dictis,
Quòd nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Accipe præterea, quæ corpora tute necesse est

UVA. BHSC. BU 00207

Confiteare esse in rebus, nec posse videri.

Principio, Venti vis verberat incita pontum,
Ingentesque ruit naves, & nubila differt:
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis sternit, montesque supremos
Sylvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure coortus.
Sunt igitur Venti nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt aliâ, stragemque propagant,
Ac cùm mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquaï,
Fragmina conjiciens sylvarum, arbustaque tota:
Nec validi possunt pontes venientis aquaï
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit quà quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent Venti quoque flamina ferri,
Quæ, veluti validum flumen, cùm procubuere,
Quamlibet in partem trudunt res ante, ruuntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam sunt Venti corpora cæca:
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.

Tum porro varios rerum sentimus Odores:
Nec tamen ad nares venientes cernimus unquam:
Nec calidos Æstus tuimur, nec Frigora quimus
Usurpare oculis, nec Voces cernere suemus:
Quæ tamen omnia corporeâ constare necesse est

UVA. BHSC. BU 00207

Naturâ : quoniam ſenſus impellere poſſunt.
TANGERE ENIM ET TANGI, NISI CORPUS, NULLA POTEST RES.

Denique fluctifrago ſuſpenſæ in littore Veſtes
Uveſcunt, eædem diſpanſæ in Sole ſereſcunt.
At neque quo pacto perſederit humor aquaï
Viſu eſt, nec rurſum quo pacto fugerit æſtu;
In parvas igitur partes diſpergitur humor,
Quas oculi nullâ poſſunt ratione videre.

Quin etiam multis Solis redeuntibus annis
Annulus in digito ſubtertenuatur habendo:
Stillicidî caſus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occultè decreſcit Vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conſpicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras oſtendunt attenuari
Sæpe ſalutantum tactu, præterque meantum.
Hæc igitur minui, cùm ſint detrita, videmus,
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præcluſit ſpeciem Natura videndi.

Poſtremò, quæcumque dies, Naturaque rebus
Paulatim tribuit moderatim creſcere cogens,
Nulla poteſt oculorum acies contenta tueri:
Nec porro quæcumque ævo, macieque ſeneſcunt:
Nec mare quæ impendent veſco ſale ſaxa pereſa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere poſſis.
Corporibus cæcis igitur Natura gerit res.

Nec tamen undique corporeâ ſtipata tenentur
Omnia naturâ; namque eſt in rebus Inane.
Quod tibi cognoſſe in multis erit utile rebus:
Nec ſinet errantem dubitare, & quærere ſemper

UVA. BHSC. BU 00207

De Summâ rerum, & noſtris diffidere dictis;
Quapropter locus eſt intactus, Inane, vacanſque.

Quod ſi non eſſet, nullâ ratione moveri
Res poſſent: namque officium, quod corporis extat,
Officere, atque obſtare, id in omni tempore adeſſet
Omnibus: haud igitur quidquam procedere poſſet,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, ſublimaque cœli,
Multa modis multis variâ ratione moveri
Cernimus ante oculos: quæ, ſi non eſſet Inane,
Non tam ſollicito motu privata carerent,
Quàm genita omnino nullâ ratione fuiſſent:
Undique materies quoniam ſtipata quieſſet.

Præterea quamvis ſolidæ res eſſe putentur,
Hinc tamen eſſe licet raro cum corpore cernas:
In ſaxis, ac ſpeluncis permanat aquarum
Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis:
Diſſupat in corpus ſeſe cibus omne animantum:
Creſcunt arbuſta, & fœtus in tempore fundunt:
Quòd cibus in totas uſque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omnes:
Inter ſepta meant voces, & clauſa domorum
Tranſvolitant: rigidum permanat frigus ad oſſa.
Quod, niſi Inania ſint, quà poſſent corpora quæque
Tranſire, haud ullâ fieri ratione videres.

Denique cur alias aliis præſtare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figurâ?
Nam, ſi tantundem eſt in lanæ glomere quantum
Corporis in plumbo eſt, tantundem pendere par eſt:
Corporis officium eſt quoniam premere omnia deorſum:
Contra autem natura manet ſine pondere Inanis.
Ergo quod magnum eſt æquè, leviuſque videtur,

UVA. BHSC. BU 00207

Nimirum plus esse sibi declarat Inanis:
At contra gravius plus in se corporis esse
Dedicat, & multo Vacui minus intus habere.
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus quod Inane vocamus.

Illud in his rebus, ne te deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squammigeris latices nitentibus aïunt,
Et liquidas aperire vias; quia post loca pisces
Linquant, quò possint cedentes confluere undæ:
Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
Scilicet id falsâ totum ratione receptum est.
Nam quò squammigeri poterunt procedere tandem,
Ni spatium dederint latices? concedere porro
Quò poterunt undæ, cùm pisces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum est corpora quæque;
Aut esse admistum dicendum est rebus Inane;
Unde initum primum capiat res quæque movendi.

Postremò duo de concursu corpora lata
Si cita dissiliant, nempe aër omne necesse est
Inter corpora quod fuvat, possidat Inane.
Is porro, quamvis circùm celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Compleri spatium: nam primum quemque necesse est
Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
Quòd si fortè aliquis, cùm corpora dissiluere,
Tum putat id fieri, quia se condensat aër,
Errat: nam Vacuum tunc fit, quod non fuit ante,
Et repletur item, Vacuum quod constitit ante;
Nec tali ratione potest densarier aër:
Nec, si jam posset, sine Inani posset, opinor,
Se ipse in se trahere, & partes conducere in unum.

UVA. BHSC. BU 00207

Quapropter, quamvis causando multa moreris,
Esse in rebus Inane tamen fateare necesse est.

Multaque præterea tibi possum commemorando
Argumenta, fidem dictis conradere nostris.
Verùm animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute.
Namque canes ut montivagæ persæpe ferai
Naribus inveniunt intectas fronde quietes,
Cùm semel institerunt vestigia certa viai:
Sic alid ex alio per te tute ipse videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Insinuare omnes, & verum protrahere inde.

Quod si pigrâris, paulumve abscesseris ab re,
Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi:
Usque adeo largos haustus, è fontibus amnes,
Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda priùs per membra senectus
Serpat, & in nobis vitai claustra resolvat,
Quàm tibi de quâvis unâ re versibus omnis
Argumentorum sit copia missa per aures.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis.

Omnis, ut est, igitur, per se, Natura duabus
Consistit rebus: nam Corpora sunt, & Inane,
Hæc in quo sita sunt, & quà diversa moventur.
Corpus enim per se communis dedicat esse
Sensus: quo nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quidquam ratione queamus.
Tum porro Locus, ac Spatium quod Inane vocamus,
Si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
Esse, neque omnino quàquam diversa meare:
Id quod jam supera tibi paulo ostendimus ante.

UVA. BHSC. BU 00207

Præterea nihil eſt, quod poſſis dicere ab omni
Corpore ſejunctum, ſecretumque eſſe ab Inani:
Quod quaſi tertia ſit numero natura reperta.
Nam quodcunque erit, eſſe aliquid debebit id ipſum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum ſit;
Cui ſi tactus erit quamvis levis, exiguuſque,
Corporum augebit numerum, ſummamque ſequetur;
Sin intactile erit, nullâ de parte quod ullam
Rem prohibere queat per ſe tranſire meantem:
Scilicet hoc id erit Vacuum, quod Inane vocamus.

Præterea, per ſe quodcumque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipſum,
Aut erit, ut poſſint in eo res eſſe, gerique:
At facere & fungi ſine corpore nulla poteſt res:
Nec præbere locum porro, niſi Inane Vacanſque.
Ergo præter Inane, & Corpora, tertia per ſe
Nulla poteſt rerum in numero natura relinqui;
Nec, quæ ſub ſenſus cadat ullo tempore noſtros,
Nec, ratione animi, quam quiſquam poſſit apiſci.
Nam quæcumque cluent, aut his conjuncta duabus
Rebus ea invenies, aut horum eventa videbis.
Conjunctum eſt id, quod numquam ſine perniciali
Diſcidio potis eſt ſejungi, ſeque gregari:
Pondus uti ſaxis, calor ignibus, liquor aquaï,
Tactus corporibus cunctis, intactus Inani.
Servitium contra, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque
Hæc ſoliti ſumus, ut par eſt, Eventa vocare.

Tempus item per ſe non eſt, ſed rebus ab ipſis
Conſequitur ſenſus, tranſactum quid ſit in ævo,
Tum quæ res inſtet, quid porro deinde ſequatur.

UVA. BHSC. BU 00207

Nec per ſe quemquam Tempus ſentire fatendum eſt
Semotum ab rerum motu, placidâque quiete.

Denique Tyndaridem raptam, belloque ſubactas
Trojugenas gentes cùm dicunt eſſe, videndum eſt,
Ne fortè hæc per ſe, cogant nos eſſe fateri:
Quando ea ſæcla hominum, quorum hæc Eventa fuere,
Irrevocabilis abſtulerit jam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipſis
Eventum dici poterit, quodcumque erit actum.

Denique materies ſi rerum nulla fuiſſet,
Nec Locus, ac Spatium, res in quo quæque geruntur,
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſcens
Clara accendiſſet ſævi certamina belli:
Nec clam durateus Trojaï Pergama partu
Inflammaſſet equus nocturno Grajugenarum;
Perſpicere ut poſſis res geſtas funditus omnes,
Non ita uti corpus per ſe conſtare, nec eſſe;
Nec ratione cluere eâdem, quâ conſtat Inane;
Sed magis ut meritò poſſis Eventa vocare
Corporum, atque Loci, res in quo quæque gerantur.

Corpora ſunt porro partim primordia rerum,
Partim concilio quæ conſtant principiorum.
Sed quæ ſunt rerum primordia, nulla poteſt vis
Stringere: nam ſolido vincunt ea corpore demum;
Etſi difficile eſſe videtur credere, quidquam
In rebus ſolido reperiri corpore poſſe.
Tranſit enim fulmen cœli per ſepta domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candeſcit in igne:
Diſſiliuntque fero ferventia ſaxa vapore
Conlabefactatus rigor auri ſolvitur æſtu:
Tum glacies æris flammâ devicta liqueſcit:

Permanat

Permanat calor Argentum, penetraleque frigus:
Quando utrumque, manu retinentes pocula ritè,
Senſimus infuſo lympharum rore ſupernè.
Uſque adeo, in rebus, ſolidi nihil eſſe videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit, ades, paucis dum verſibus expediamus,
Eſſe ea, quæ ſolido, atque æterno corpore conſtent,
Semina quæ rerum, primordiaque eſſe docemus:
Unde omnis rerum nunc conſtet ſumma creata.

Principio quoniam duplex natura duarum
Diſſimilis rerum longè conſtare reperta eſt,
Corporum atque Loci, res in quo quæque geruntur:
Eſſe utramque ſibi per ſe, puramque neceſſe eſt.
Nam quàcumque vacat Spatium, quod Inane vocamus;
Corpus eà non eſt: quà porro cunque tenet ſe
Corpus, eà Vacuum nequaquam conſtat Inane.
Sunt igitur ſolida, ac ſine Inani corpora prima.

Præterea quoniam genitis in rebus Inane eſt,
Materiem circùm ſolidam conſtare neceſſe eſt:
Nec res ulla poteſt verâ ratione probari
Corpore Inane ſuo celare, atque intus habere,
Si non, quod cohibet, ſolidum conſtare relinquas.
Id porro nihil eſſe poteſt, niſi materiaï
Concilium, quod Inane queat rerum cohibere.
Materies igitur, ſolido quæ corpore conſtat,
Eſſe æterna poteſt, cùm cætera diſſolvantur.

Tum porro ſi nil eſſet, quod Inane vacaret,
Omne foret ſolidum; niſi contra corpora cæca
Eſſent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent:
Omne, quod eſt, Spatium vacuum conſtaret Inane.
Alternis igitur nimirum Corpus Inani
Diſtinctum eſt, quoniam nec plenum naviter extat:

UVA. BHSC. BU 00207

Nec porro Vacuum : sunt ergo corpora cæca,
Quæ spatium pleno possint distinguere Inane.

Hæc neque dissolvi plagis extrinsecus icta
Possunt : nec porro penitùs penetrata retexi :
Nec ratione queunt aliâ tentata labare,
Id quod jam supera tibi paulo ostendimus ante.
Nam neque conlidi sine Inani posse videtur
Quidquam, nec frangi, nec findi in bina secando :
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
Et quàm quæque magis cohibet res intus Inane,
Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
Ergo, si solida, ac sine Inani corpora prima
Sunt, ita uti docui, sint hæc æterna necesse est.

Præterea, nisi Materies æterna fuisset,
Antehac ad Nihilum penitus res quæque redissent,
De Nihiloque renata forent quæcunque videmus.
At quoniam supera docui nil posse creari
De nihilo, neque quod genitum est, ad nil revocari;
Esse immortali primordia corpore debent,
Dissolvi quò quæque supremo tempore possint,
Materies ut suppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur solidâ primordia simplicitate,
Nec ratione queunt aliâ servata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.

Denique, si nullam finem Natura parasset
Frangendis rebus, jam corpora materiaï
Usque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis à certo tempore posset
Conceptum, summum ætatis pervadere florem :
Nam quidvis citiùs dissolvi posse videmus,
Quàm rursus refici. Quapropter longa diei

UVA. BHSC. BU 00207

Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregiſſet adhuc, diſturbans, diſſolvenſque,
Id nunquam reliquo reparari tempore poſſet:
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita ſimul generatim tempora rebus
Stare, quibus poſſint ævi contingere florem.

Huc accedit, uti ſolidiſſima materiaï
Corpora cùm conſtant, poſſint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant aër, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, & quâ vi cumque genantur;
Admiſtum quoniam ſimul eſt in rebus Inane.
At contra, ſi mollia ſint primordia rerum,
Unde queant validi ſilices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi: nam funditus omnis
Principio fundamenti Natura carebit.
Sunt igitur ſolidâ pollentia ſimplicitate,
Quorum condenſo magis omnia conciliatu
Arctari poſſunt, validaſque oſtendere vires.

Denique jam quoniam generatim reddita finis
Creſcendi rebus conſtat, vitamque tuendi,
Et quid quæque queant per fœdera Naturaï,
Quid porro nequeant, ſancitum quandoquidem exſtat:
Nec commutatur quidquam; quin omnia conſtant
Uſque adeò, variæ volucres ut in ordine cunctæ
Oſtendant maculas generales corpori ineſſe,
Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. Nam ſi primordia rerum
Commutari aliquâ poſſent ratione revicta,
Incertum quoque jam conſtet, quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Quanam ſit ratione, atque altè terminus hæreat;
Nec toties poſſent generatim fæcla referre

UVA. BHSC. BU 00207

Naturam, motus, victum, moresque parentum.

Tum porro, quoniam extremum cujusque cacumen
Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
Jam nequeunt; id nimirum sine partibus exstat,
Et minimâ constat naturâ: nec fuit unquam
Per se secretum, neque posthac esse valebit:
Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, & ima:
Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes,
Agmine condenso, naturam corporis explent.
Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse est
Hærere, ut nequeant ullâ ratione revelli.
Sunt igitur solidâ primordia simplicitate:
Quæ minimis stipata cohærent partibus arctè,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æternâ pollentia simplicitate:
Unde neque avelli quidquam, neque deminui jam
Concedit Natura reservans semina rebus.

Præterea nisi erit Minimum, parvissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis.
Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla.
Ergo rerum inter summam, minimamque quid escit?
Non erit ut distent: nam quamvis funditus omnis
Summa sit infinita, tamen parvissima quæ sunt
Ex infinitis constabunt partibus æquè.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse est,
Esse ea quæ nullis jam prædita partibus exstent,
Et minimâ constent naturâ: quæ quoniam sunt,
Illa quoque esse tibi solida, atque æterna fatendum.

Denique nî minimas in partes cuncta resolvi
Cogere consuêsset rerum Natura creatrix,

UVA. BHSC. BU 00207

Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis ſunt partibus aucta,
Non poſſunt ea, quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus, per quæ res quæque geruntur.

Porro, ſi nulla eſt frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam ſuperare neceſſe eſt Corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo.
At quoniam fragili natutâ prædita conſtant
Diſcrepat æternum tempus potuiſſe manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.

Quapropter, qui materiem rerum eſſe putarunt
Ignem, atque ex igni Summam conſiſtere ſolo,
Magnopere à verâ lapſi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes,
Quamde graves inter Graïos, qui vera requirunt.
Omnia enim ſtolidi magis admirantur, amantque
Inverſis quæ ſub verbis latitantia cernunt:
Veraque conſtituunt, quæ bellè tangere poſſunt
Aures, & lepido quæ ſunt fucata ſonore.

Nam cur tam variæ res poſſent eſſe, requiro,
Ex vero ſi ſunt Igni, puroque creatæ.
Nil prodeſſet enim calidum denſerier ignem,
Nec rarefieri, ſi partes Ignis eandem
Naturam, quam totus habet ſuper Ignis, haberent.
Acrior ardor enim conductis partibus eſſet:
Languidior porro disjectis, diſque ſupatis.
Amplius hoc fieri nihil eſt, quod poſſe rearis
Talibus in cauſis, nedum variantia rerum
Tanta queat denſis rariſque ex ignibus eſſe.

UVA. BHSC. BU 00207

Atque hi, si faciant admistum rebus Inane,
Denseri poterunt ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mussant,
Et fugitant in rebus Inane relinquere purum, &,
Ardua dum metuunt, amittunt vera viaï:
Nec rursum cernunt, exempto rebus Inani,
Omnia denseri, fierique ex omnibus unum
Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
Æstifer ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
Ut videas non è stipatis partibus esse.

Quòd si fortè ullâ credunt ratione potesse
Ignes in cœtu stingui, mutareque corpus:
Scilicet ex ullâ facere id si parte reparcent,
Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
Omnis, & ex Nihilo fient quæcunque creantur.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit ante:
Proinde aliquid superare necesse est incolume ollis,
Ne tibi res redeant ad Nilum funditus omneș,
De Nihiloque renata viresçat copia rerum.

Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
Sunt, quæ conservant naturam semper eandem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
Naturam res, & convertunt corpora sese:
Scire licet non esse hæc ignea corpora rerum.
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quædam,
Si tamen Ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omnimodis, quodcunque crearent.
Verùm, ut opinor, ita est: sunt quædam corpora, quorum
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
Efficiunt ignes, mutatoque ordine mutant
Naturam: neque sunt igni simulata, neque ullæ

UVA. BHSC. BU 00207

Præterea rei, quæ corpora mittere possit
Sensibus, & nostros adjectu tangere tactus.

Dicere porro Ignem res omnes esse, neque ullam
Rem veram in numero rerum constare, nisi Ignem:
Quod facit hic idem, perdelirum esse videtur.
Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat:
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent:
Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat Ignem.
Credit enim Sensus ignem cognoscere verè;
Cætera non credit, nihilo quæ clara minùs sunt:
Quod mihi cum vanum, tum delirum esse videtur.
Quò referemus enim? quid nobis certius ipsis
Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?

Præterea, quare quisquam magis Omnia tollat,
Et velit Ardoris naturam linquere solam,
Quàm neget esse Ignis, Summam tamen esse relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.

Quapropter qui materiem rerum esse putârunt
Ignem, atque ex Igni Summam consistere posse:
Et qui principium gignundis Aëra rebus
Constituêre: aut Humorem quicunque putârunt
Fingere res ipsum per se: Terramve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omnes:
Magnopere à vero longèque errasse videntur.

Adde etiam, qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes Igni, Terramque Liquori:
Et qui quatuor ex rebus posse omnia rentur,
Ex Igni, Terrâ, atque Animâ procrescere, & imbri.

Quorum Acragantinus cumprimis Empedocles est:
Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris:

UVA. BHSC. BU 00207

Quam fluitans circùm magnis amfractibus æquor
Ionium glaucis aſpergit virus ab undis:
Anguſtoque fretu rapidum mare dividit undis
Italiæ terraï oras à finibus ejus.
Hîc eſt vaſta Charybdis, & hîc Ætnæa minantur
Murmura flammarum rurſum ſe colligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat ignes:
Ad Cœlumque ferat flammaï fulgura rurſum.
Quæ cùm magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, viſendaque fertur,
Rebus opima bonis, multâ munita virûm vi,
Nil tamen hoc habuiſſe viro præclarius in ſe,
Nec ſanctum magis, & mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta:
Ut vix humanâ videatur ſtirpe creatus.

Hic tamen, & ſuperà quos diximus, inferiores
Partibus egregiè multis, multoque minores,
Quanquam multa bene, ac divinitus invenientes
Ex adyto tanquam cordis reſponſa dedêre
Sanctiùs, & multò certâ ratione magis, quàm
Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur;
Principiis tamen in rerum fecêre ruinas,
Et graviter magni magno cecidêre ibi caſu.

Primùm, quòd motus, exempto rebus Inani,
Cónſtituunt, & res molles, raraſque relinquunt,
Aëra, Solem, Ignem, Terras, Animalia, Fruges:
Nec tamen admiſcent in eorum corpus Inane.

Deinde quòd omnino finem non eſſe ſecandis
Corporibus faciunt, neque pauſam ſtare fragori:
Nec prorſum in rebus minimum conſiſtere quidquam:
Cùm videamus id extremum cujuſque cacumen
Eſſe,

UVA. BHSC. BU 00207

Esse, quod ad sensus nostros minimum esse videtur:
Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimum consistere rebus.

Huc accedit item, quòd jam primordia rerum
Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus
Esse, & mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad Nihilum jam rerum summa reverti,
De Nihiloque renata viresscere copia rerum:
Quorum utrumque quid à vero jam distet, habebas.

Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se; quare aut congressa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempestate coortâ,
Fulmina diffugere, atque imbres ventosque videmus.

Denique quatuor ex rebus si cuncta creantur,
Atque in eas rursum res omnia dissolvuntur,
Quî magis illa queunt rerum primordia dici,
Quàm contra res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter se naturam tempore ab omni.
Sin ita fortè putas, ignis, terræque coire
Corpus, & aërias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata,
Non animans, non exanimo quid cōrpore, ut arbos;
Quippe suam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam ostendet, mistusque videbitur aër
Cum terrâ simul, atque ardor cum rore manere:
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cæcamque adhibere,
Emineat ne quid, quod contra pugnet, & obstet,
Quò minus esse queat propriè, quodcunque creatur.

UVA. BHSC. BU 00207

Quin etiam repetunt à Cœlo, atque ignibus ejus;
Et primùm faciunt ignem se vertere in auras
Aëris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque à terra cuncta reverti;
Humorem primùm, post aëra, deinde calorem;
Nec cessare hæc inter se mutare; meare
De cœlo ad terram, de terra ad sidera Mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse est;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit ante.
Quapropter, quoniam quæ paulo diximus ante,
In commutatum veniunt, constare necesse est
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier unquam:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes;
Quin potiùs tali naturâ prædita quædam
Corpora constituas, ignem si fortè crearint,
Posse eadem demptis paucis, pauciscque tributis,
Ordine mutato, & motu, facere aëris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omnes.

At manifesta palam res indicat, inquis, in auras
Aëris è terra res omnes crescere, alique:
Et nisi tempestas indulget tempore fausto,
Imbribus, & tabe nimborum arbusta vacillant,
Solque suâ pro parte fovet, tribuitque calorem:
Crescere non possint fruges, arbusta, animantes.
Scilicet & nisi nos cibus aridus, & tener humor
Adjuvet, amisso jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus è nervis atque ossibus exsolvatur.
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res:
Nimirum quia multa modis communia multis

UVA. BHSC. BU 00207

Multarum rerum in rebus primordia mista
Sunt: ideo variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, & quali positurâ contineantur:
Et quos inter se dent motus, accipiantque.
Namque eadem Cœlum, mare, terras, flumina, Solem
Constituunt: eadem fruges, arbusta, animantes:
Verùm aliis, alioque modo commista moventur.

Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cùm tamen inter se versus, ac verba necesse est
Confiteare & re, & sonitu distare sonanti.
Tantum elementa queunt permutato ordine solo:
At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, unde queant variæ res quæque creari.

Nunc & Anaxagoræ scrutemur Homœomeriam,
Quam Græci memorant, nec nostrâ dicere linguâ
Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis,
Principium rerum quam dicit Homœomeriam:
Ossa videlicet è pauxillis atque minutis
Ossibu', sic & de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni, sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis:
Ex aurique putat micis consistere posse
Aurum, & de terris terram concrescere parvis:
Ignibus ex ignem, humorem ex humoribus esse;
Cætera consimili fingit ratione, putatque.

Nec tamen esse ullâ parte idem in rebus Inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis.
Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, superà quos diximus ante.

UVA. BHSC. BU 00207

Adde quòd imbecilla nimis primordia fingit,
Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
Naturâ, atque ipsæ res sunt; æqueque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrenat.
Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat lethi sub dentibus ipsis?
Ignis, an humor? an aura? quid horum? sanguis, an ossa?
Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quàm quæ manifesta videmus
Ex oculis nostris aliquâ vi victa perire.
At neque recidere ad Nihilum res posse, neque autem
Crescere de Nihilo, testor res ante probatas.

Præterea quoniam cibus auget corpus, alitque:
Scire licet, nobis venas, & sanguen, & ossa,
Et nervos alienigenis ex partibus esse:
Sive cibos omnes commisto corpore dicent
Esse, & habere in se nervorum corpora parva,
Ossaque, & omnino venas, parteisque cruoris:
Fiet, uti cibus omnis & aridus, & liquor ipse,
Ex alienigenis rebus constare putetur,
Ossibus, & nervis, venisque, & sanguine misto.

Præterea quæcunque è terrâ corpora crescunt,
Si sunt in terris, terras constare necesse est
Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In lignis si flamma latet, fumusque, ciniisque,
Ex alienigenis consistant ligna necesse est.

Linquitur hîc tenuis latitandi copia quædam:
Id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omnes
Res putet immistas rebus latitare: sed illud
Apparere unum, cujus sint pluria mista,

UVA. BIISC. BU 00207

Et magis in promptu, primâque in fronte locata:
Quod tamen à verâ longè ratione repulsum est.
Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
Robore cùm saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut aliûm, nostro quæ corpore aluntur:
Cùm lapidi lapidem terimus, manare cruorem:
Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
Et latices, dulces guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
Scilicet & glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondesque videri
Dispertita, atque in terris latitare minutè;
Postremò, in lignis cinerem fumumque videri,
Cùm præfracta forent, igneſque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
Scire licet non esse in rebus res ita mistas:
Verùm semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.

At sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus Austris,
Donec flammaï fulserunt flore coorto:
Scilicet: & non est lignis tamen insitus ignis;
Verùm semina sunt ardoris multa, terendo
Quæ cùm confluxêre, creant incendia silvis.
Quòd si tanta foret silvis abscondita flamma,
Non possent ullum tempus celarier ignes:
Conficerent vulgò silvas, arbusta cremarent.

Jamne vides igitur, paulo quod diximus ante,
Permagni referre, eadem primordia sæpe
Cum quibus, & quali positurâ contineantur?
Et quos inter se dent motus, accipiantque?
Atque eadem paulo inter se mutata creare

UVA. BHSC. BU 00207

Ignes è lignis ? quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paulo mutatis sunt elementis,
Cùm Ligna, atque Ignes distinctâ voce notemus ?

Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin Materiaï
Corpora consimili naturâ prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum :
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent,
Et lacrymis salsis humectent ora, genasque.

Nunc age, quod supereſt, cognosce, & clariùs audî.
Nec me animi fallit, quàm sint obscura, sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suavem mî in pectus amorem
Musarum : quo nunc instinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo : juvat integros accedere fontes,
Atque haurire ; juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere indè coronam,
Unde priùs nulli velârint tempora Musæ :
Primùm, quòd magnis doceo de rebus, & arctis
Religionum animos nodis exsolvere pergo :
Deinde, quòd obscurâ de re tam lucida pango
Carmina, Museo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur :
Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Absinthî laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potiùs tali facto recreata valescat :
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque

UVA. BHSC. BU 00207

Volgus abhorret ab hac: volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram,
Et quaſi Muſeo dulci contingere melle;
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum, quâ conſtet compta figurâ.

Sed quoniam docui, ſolidiſſima materiaï
Corpora perpetuò volitare invicta per ævum,
Nunc age, ſummaï ecquænam ſit finis eorum,
Necne ſit, evolvamus: item, quod Inane repertum eſt,
Seu Locus, ac Spatium, res in quo quæque genantur,
Pervideamus utrùm finitum funditus Omne
Conſtet, an immenſum pateat vel aduſque profundum?

Omne quod eſt, igitur, nullâ regione viarum
Finitum eſt: namque extremum debebat habere.
Extremum porro nullius poſſe videtur
Eſſe, niſi ultra ſit quod finiat, ut videatur,
Quò non longiùs hæc ſenſûs natura ſequatur.
Nunc extra ſummam quoniam nihil eſſe fatendum eſt,
Non habet extremum: caret ergo fine, modoque:
Nec refert quibus aſſiſtas regionibus ejus.
Uſque adeo quem quiſque locum poſſedit, in omnes
Tantumdem partes infinitum omne relinquit.

Præterea, ſi jam finitum conſtituatur
Omne quod eſt ſpatium, ſi quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum,
Id validis utrùm contortum viribus ire
Quò fuerit miſſum, mavis, longeque volare,
An prohibere aliquid cenſes, obſtareque poſſe?
Alterutrum fatearis enim, ſumaſque neceſſe eſt,
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & omne
Cogit ut exemptâ concedas fine patere.

UVA. BHSC. BU 00207

Nam ſive eſt aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quo minù', quò miſſum eſt veniat, finique locet ſe;
Sive foras fertur, non eſt ea fini' profectò.
Hoc pacto ſequar, atque oras ubicumque locâris
Extremas, quæram quid telo denique fiat.
Fiet, uti nuſquam poſſit conſiſtere finis,
Effugiumque fugæ prolatet copia ſemper.

Præterea ſpatium ſummaï totius omne
Undique ſi incluſum certis conſiſteret oris,
Finitumque foret, jam copia Materiaï
Undique ponderibus ſolidis confluxêt ad imum;
Nec res ulla geni ſub cœli tegmine poſſet:
Nec foret omnino Cœlum, neque lumina Solis:
Quippe ubi Materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore ſubſidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla eſt: quia nil eſt funditus imum,
Quò quaſi confluere, & ſedes ubi ponere poſſint;
Semper & aſſiduo motu res quæque geruntur
Partibus in cunctis, æternaque ſuppeditantur
Ex infinito cita corpora materiaï.

Poſtremò ante oculos rem res finire videtur:
Aër diſſepit colles, atque aëra montes:
Terra mare, & contra mare terras terminat omnes.
Omne quidem verò nihil eſt quod finiat extra:
Eſt igitur natura loci, ſpatiumque profundi,
Quod neque clara ſuo percurrere flumina curſu
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu:
Nec prorſum facere, ut reſtet minùs ire, meando;
Uſque adeo paſſim patet ingens copia rebus,
Finibus exemptis in cunctas undique partes.

Ipſa modum porro ſibi rerum Summa parare

Ne possit, Natura tenet: quia corpus Inani,
Et quod Inane autem est, finiri corpore cogit:
Ut sic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum,
Simplice naturâ & pateat tantùm immoderatum:
Nec Mare, nec Tellus, nec Cœli lucida templa,
Nec mortale genus, nec Divûm corpora sancta
Exiguum possent horaï sistère tempus.
Nam dispulsa suo de cœtu Materiaï
Copia ferretur magnum per Inane soluta,
Sive adeo potiùs nunquam concreta creâsset
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.
Nam certè neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locârunt:
Nec quos quæque darent motus pepigêre profectò:
Sed quia multimodis, multis, mutata, per omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motûs, & cœtûs experiundo,
Tandem deveniunt in tales disposituras,
Qualibus hæc rebus consistit Summa creata:
Et multos etiam magnos servata per annos,
Ut semel in motus conjecta est convenientes,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes; & Solis Terra vapore
Fota novet fœtus, summissaque gens animantum
Floreat, & vivant labentes Ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, nisi Materiaï
Ex infinito suboriri copia posset,
Unde amissa solent reparari in tempore quoque.

Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus, sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
Materies rectâ regione aversa viaï.

UVA. BHSC. BU 00207

Nec plagæ poſſent extrinſecus undique Summam
Conſervare omnem, quæcunque eſt conciliata.
Cudere enim crebrò poſſunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac ſuppleri Summa queatur.
Interdum reſilire tamen coguntur, & unà
Principiis rerum ſpatium, tempuſque fugaï
Largiri, ut poſſint à cœtu libera ferri.
Quare etiam atque etiam ſuboriri multa neceſſe eſt.
Et tamen ut plagæ quoque poſſint ſuppetere ipſæ,
Infinita opus eſt vis undique materiaï.

Illud in his rebus longè fuge credere, Memmi,
In medium Summæ [quod dicunt] omnia niti,
Atque ideo Mundi naturam ſtare ſine ullis
Ictibus externis, neque quoquam poſſe reſolvi
Summa atque ima, quòd in medium ſint omnia nixa,
[Ipſum ſi quidquam poſſe in ſe ſiſtere credis:
Et quæ pondera ſunt ſub terris, omnia ſurſum
Nitier, in terraque retro requieſcere pôſta:
Ut per aquas quæ nunc rerum ſimulacra videmus:]
Et ſimili ratione animalia ſubtu' vagari
Contendunt, neque poſſe è terris in loca Cœli
Recidere inferiora magis, quàm corpora noſtra
Sponte ſuâ poſſint in Cœli templa volare:
Illî cùm videant Solem, nos ſidera noctis
Cernere, & alternis nobiſcum tempora cœli
Dividere, & noctes pariles agitare, dieſque.

Sed vanus ſtolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi quòd habent perverſè prima viaï.
Nam medium nihil eſſe poteſt, ubi Inane, locuſque
Infinita: neque omnino, ſi jam medium ſit,
Poſſit ibi quidquam hâc potiùs conſiſtere cauſâ
Quàm quavis aliâ longè regione manere.

UVA. BHSC. BU 00207

Omnis enim locus, ac ſpatium, quod Inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quacunque feruntur.
Nec quiſquam locus eſt, quò corpora cùm venêre,
Ponderis amiſſâ vi poſſint ſtare in Inani:
Nec quod inane autem eſt, illis ſubſiſtere debet,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur poſſunt tali ratione teneri
Res in concilio, medii cuppedine victæ.

Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, ſed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magniſque è montibus undas,
Et quaſi terreno quæ corpore contineantur:
At contra, tenues exponunt aëris auras,
Et calidos ſimul à medio differrier ignes,
Atque ideo totum circumtremere æthera ſignis,
Et Solis flammam per Cœli cærula paſci,
Quod calor à medio fugiens ibi colligat ignes.
[Quippe etiam veſci è terra mortalia ſæcla:
Nec prorſum arboribus ſummos frundeſcere ramos
Poſſe, niſi à terris paulatim cuique cibatum
Terra det:] ac ſupra circùm tegere omnia Cœlum;
Ne, volucrum ritu flammarum, mœnia Mundi
Diffugiant ſubitò magnum per Inane ſoluta,
Et ne cætera conſimili ratione ſequantur:
Neve ruant Cœli tonitralia templa ſupernè,
Terraque ſe pedibus raptim ſubducat, & omnes
Inter permiſtas terræ, Cœlique ruinas
Corpora ſolventes, abeant per Inane profundum,
Temporis ut puncto nihil exſtet reliquiarum,
Deſertum præter ſpatium, & primordia cæca.
Nam quacunque priùs de parti corpora cêſſe
Conſtitues, hæc rebus erit pars janua lethi:
Hàc ſe turba foras dabit omnis Materiaï.

UVA. BHSC. BU 00207

Hæc si pernoſces parvâ perfunctus opellâ,
Namque alid ex alio clareſcet) non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima Naturaï
Pervideas ; ita res accendent lumina rebus.

Finis Libri Primi.

UVA. BHSC. BU 00207

ARGUMENTUM

LIBRI SECUNDI.

PRÆFATUS pauca Lucretius de Sapientiæ laudibus, cujus ad ſtudia Memmium ſuum, quaſi alieno periculo edoctum, ſuaviter allicit inducitque fortiter, I. Futuram de Atomorum qualitatibus, quas vocant, diſputationem aggreditur; quarum prima Motus eſt; quem triplicem aſtruit *Deorsùm*, *Sursùm*, & *Declinationes*. Unde pars exiguis intervallis repercuſſæ condenſentur in res duras ac ſolidas: pars magnis conflictæ ſpatiis concilientur in res raras & molles: pars denique non ſociatæ volitent perpetuò per Inane magnum, ſicut ramenta pulveris per Solis radios cernimus volitare.

UVA. BHSC. BU 00207

II. Stoïcos interim arguit & Academicos qui Mundum à Diis creatum, Divinâque providentiâ conservatum iri voluerint; quem temerario Atomorum concursu fabricatum, & fortuito earumdem discidio peremptum iri docuit Epicurus.

III. Tum reversus ad rem unde orta est quæstio, totus in id incumbit ut astructo duplici Atomorum motu, naturali *Deorsùm*, violento *Sursùm*, tertium *Declinationis* præsertim motum Atomis asserat, ex quo cuncta generentur, & sine quo libertas omnis hominibus adimatur. Quâ ex datâ occasione breviter explicat, quid motus liber à necessario differat.

IV. Docet Atomos in immoto & quieto Universo ferri tamen irrequietis & mobilibus motibus, in quibus semper fuisse, nunc esse, ac olim fore necesse est. Quod quidem mirum videri non debet, cùm ejusmodi motus

UVA. BHSC. BU 00207

Atomorum non minùs cæci ſint quàm cæca ſunt earum corpora; hoc eſt, non magis ſub ſenſus noſtros cadant motus Atomorum, quàm earum corpora.

V. Explicato diverſo Atomorum motu, jam alteram earum qualitatem, quæ variæ ſunt figuræ, demonſtrat. Harum autem plurimas quidem ſpecies diverſas ac diſſimiles ſtatuit, numero tamen finitas: ſed ſub diversâ quâque figurarum ſpecie ponit infinitas Atomos. Quod longâ carminum ſerie explicat.

VI. Hinc res cunctas, non ex unius figurarum ſpeciei Atomis, ſed ex multis ac diſſimilibus figuris, conſtare oſtendit, vel unius Terræ exemplo, quæ, quia rerum omnium diverſa ſemina in ſe continet, Maternum nomen eſt adepta, *Magnaque Parens* Deorum pariter ac hominum eſt appellata.

UVA. BHSC. BU 00207

VII. Denique de cæteris rerum qualitatibus, quas dicimus, fusè disputat, puta de calore, frigore, humore, ſiccitate, colore, odore, ſapore, ac ſenſu. Quarum omnium affectionum expertes facit Atomos, quamvis ex his res calidæ, frigidæ, humidæ, ſiccæ, coloratæ, odoræ, ſaporæ ac ſenſiles fiant atque coaleſcant.

VIII. Tandem non unicum hunc Mundum in Univerſo, ſed infinitos etiam alios eſſe fingit, quorum Dii ſicut nec fabricam, ita nec curam agunt: ſed qui ſicut temerario Atomorum concurſu coaluerunt, ita fortuito earumdem diſcidio diſſolventur, haud diſſimili ratione quàm plantæ & animalia naſcuntur, adoleſcunt, ſeneſcunt & demum intereunt.

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BV 00207

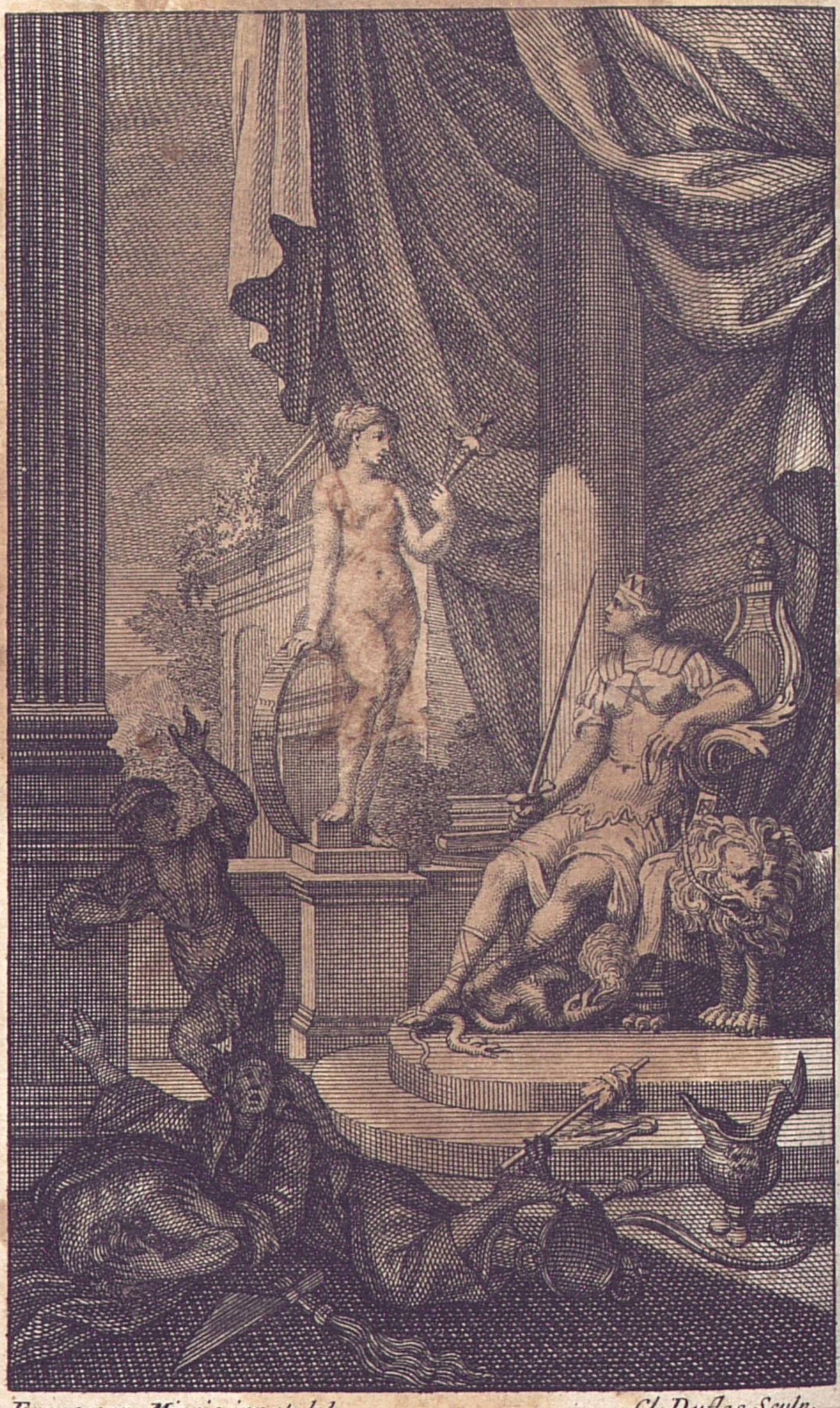

Frans van Mieris inv. et del. *Cl. Duflos Sculp.*

II.

UVA. BHSC. BU 00207

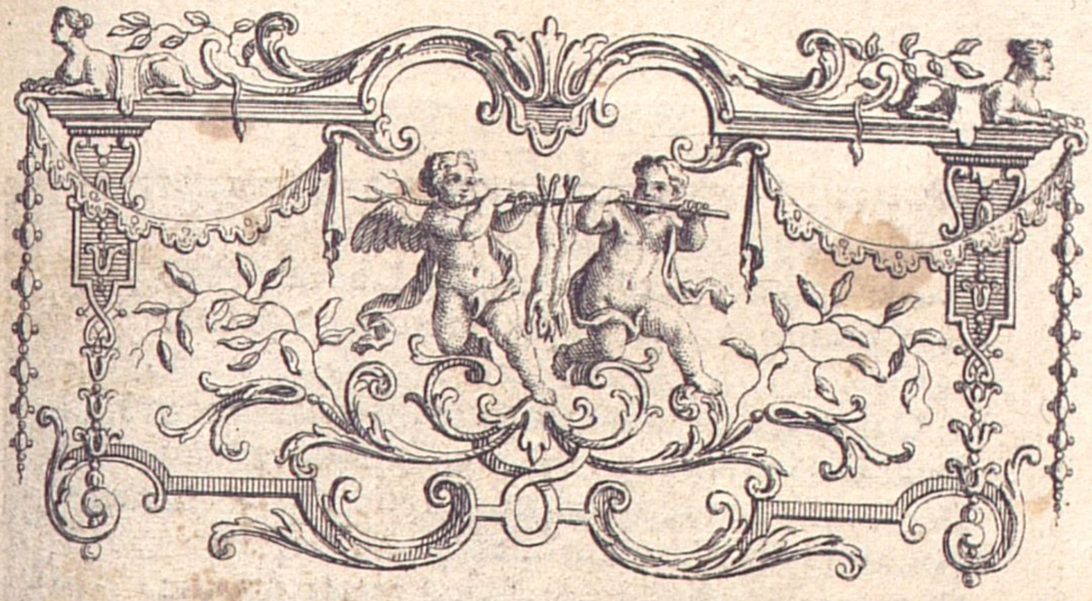

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER SECUNDUS.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem:
Non quia vexari quemquam est jucunda voluptas,
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave est.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos instructa, tuâ sine parte periculi:
Sed nil dulcius est, bene quàm munita tenere
Edita doctrinâ sapientum templa serenâ:
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palantes quærere vitæ;

UVA. BHSC. BU 00207

Certare ingenio; contendere nobilitate;
Noctes atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

O miseras hominum mentes, ô pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi, quodcunque est! nonne videre
Nil aliud sibi Naturam latrare, nisi ut, cùm
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jucundo sensu, curâ semota, metuque?

Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omnino, quæ demant cunque dolorem:
Delicias quoque uti nullas substernere possint;
Gratius interdum neque Natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur;
Nec domus argento fulget, auroque renidet;
Nec citharis reboant laqueata auratæque templa:
Attamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucundè corpora curant:
Præsertim cùm tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridantes floribus herbas,
Nec calidæ citiùs decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Jactaris, quàm si plebeiâ in veste cubandum est.

Quapropter, quoniam nil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni;
Quod supereſt, animo quoque nil prodesse putandum.
Si non, fortè tuas legiones per loca campi
Fervere cùm videas belli simulacra cientes;
Fervere cùm videas classem, latèque vagari;

UVA. BHSC. BU 00207

His tibi tum rebus timefactæ Religiones
Effugiunt animo pavidæ, mortiſque timores:
Tum vacuum pectus linquunt, curâque ſolutum.

Quod ſi ridicula hæc, ludibriaque eſſe videmus,
Reveraque metus hominum, curæque ſequaces,
Nec metuunt ſonitus armorum, nec fera tela;
Audacterque inter Reges, rerumque potentes
Verſantur; neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum veſtis ſplendorem purpureaï:
Quid dubitas, quin omne ſit hoc rationis egeſtas,
Omnis cùm in tenebris præſertim vita laboret?

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt
Non radii Solis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, ratioque.

Nunc age, quo motu genitalia Materiaï
Corpora res varias gignant, genitaſque reſolvant,
Et quâ vi facere id cogantur, quæve ſit ollis
Reddita mobilitas magnum per Inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.

Nam certè non inter ſe ſtipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus;
Et quaſi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculiſque vetuſtatem ſubducere noſtris:
Cùm tamen incolumis videatur Summa manere,
Propterea quia, quæ decedunt corpora cunque,
Unde abeunt, minuunt: quò venêre, augmine donant:
Illa ſeneſcere, at hæc contra floreſcere cogunt.

UVA. BHSC. BU 00207

Nec remorantur ibi: sic rerum summa novatur
Semper, & inter se mortales mutuà vivunt.
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque brevi spatio mutantur sæcla animantum:
Et, quasi cursores, vitaï lampada tradunt.

Si cessare putas rerum primordia posse,
Cessandoque novos rerum progignere motus;
Avius à verâ longè ratione vagaris.
Nam, quoniam per Inane vagantur cuncta, necesse est
Aut gravitate suâ ferri primordia rerum,
Aut ictu fortè alterius: nam, cita supernè
Obvia cùm flixêre, fit, ut diversa repente
Dissiliant: neque enim mirum, durissima quæ sint,
Ponderibus solidis, neque quidquam à tergibus obstet.

Et quò jactari magis omnia Materiaï
Corpora pervideas, reminiscere Totius imum
Nil esse in summâ: neque habere ubi corpora prima
Consistant: quoniam spatium sine fine modoque est:
Immensumque patere in cunctas undique partes,
Pluribus ostendi, & certâ ratione probatum est.

Quod quoniam constat, nimirum nulla quies est
Reddita corporibus primis per Inane profundum:
Sed magis assiduo, varioque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta resultant:
Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab ictu.
Et quæcunque magis condenso conciliata,
Exiguis intervallis connexa resultant,
Indopedita suis perplexis ipsa figuris:
Hæc validas saxi radices, & fera ferri
Corpora constituunt, & cætera de genere horum
Paucula. Quæ porro magnum per Inane vagantur,
Et cita dissiliunt longè, longèque recursant

UVA. BHSC. BU 00207

In magnis intervallis ; hæc aëra rarum
Sufficiunt nobis, & ſplendida lumina Solis.

Multaque præterea magnum per Inane vagantur,
Conciliis rerum quæ ſunt rejecta, nec uſquam
Conſociare etiam motus potuêre recepta :
Cujus, uti memoro, rei ſimulacrum, & imago
Ante oculos ſemper nobis verſatur, & inſtat.
Contemplator enim, cùm Solis lumina cunque
Inſertim fundunt radios per opaca domorum :
Multa minuta modis multis per Inane videbis
Corpora miſceri radiorum lumine in ipſo :
Et velut æterno certamine prœlia, pugnaſque
Edere turmatim certantia ; nec dare pauſam,
Conciliis, & diſcidiis exercita crebris
Conjicere ut poſſis ex hoc, primordia rerum,
Quale ſit, in magno jactari ſemper Inani.
Duntaxat rerum magnarum parva poteſt res
Exemplare dare, & veſtigia notitiaï.

Hôc etiam magis hæc animum te advertere par eſt
Corpora quæ in Solis radiis turbare videntur :
Quòd tales turbæ motus quoque materiaï
Significant clandeſtinos, cæcoſque ſubeſſe.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam, retroque repulſa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique partes.
Scilicet hic à principiis eſt omnibus error.

Prima moventur enim per ſe primordia rerum ;
Indè ea, quæ parvo ſunt corpora conciliatu,
Et quaſi proxima ſunt ad vires principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulſa cientur :
Ipſaque, quæ porro paulo majora, laceſſunt.
Sic à principiis aſcendit motus, & exit

UVA. BHSC. BU 00207

Paulatim noſtros ad ſenſus, ut moveantur
Illa quoque, in Solis quæ lumine cernere quimus;
Nec, quibus id faciant plagis, apparet apertè.

Nunc, quæ mobilitas ſit reddita materiaï
Corporibus, paucis licet hinc cognoſcere, Memmi.
Primùm Aurora novo cùm ſpargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quàm ſubitò ſoleat Sol ortus tempore tali
Convestire ſuâ perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu, manifeſtumque eſſe videmus.
At vapor is, quem Sol mittit, lumenque ſerenum,
Non per Inane meat vacuum; quò tardiùs ire
Cogitur, aërias quaſi cùm diverberet undas:
Nec ſingillatim corpuſcula quæque vaporis,
Sed complexa meant inter ſe, conque globata.
Quapropter ſimul inter ſe retrahuntur: & extra
Officiuntur, uti cogantur tardiùs ire.
At, quæ ſunt ſolidâ primordia ſimplicitate,
Cùm per Inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris; atque ipſa ſuis è partibus unum,
Unum in quem cœpêre locum connixa feruntur:
Debent nimirum præcellere mobilitate,
Et multò citiùs ferri, quàm lumina Solis:
Multipliciſque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant fulgura Cœlum:
Nam neque conſilio debent tardata morari,
Nec perſcrutari primordia ſingula quæque,
Ut videant, quâ quidque geratur cum ratione.

At quidam contra hæc, ignari, materiaï
Naturam non poſſe, Deûm ſine numine, rentur
Tantopere humanis rationibus, ac moderatis,
Tempora mutare annorum, frugeſque creare:

UVA. BHSC. BU 00207

Nec jam cætera, mortales quæ ſuadet adire,
Ipſaque deducit dux vitæ dia Voluptas,
Ut res per Veneris blanditim ſæcla propagent,
Ne genus occidat humanum: quorum omnia cauſâ
Conſtituiſſe Deos fingunt: ſed in omnibu' rebus
Magnopere à verâ lapſi ratione videntur.
Nam, quamvis rerum ignorem primordia quæ ſint,
Hoc tamen ex ipſis Cœli rationibus auſim
Confirmare, aliiſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus eſſe creatam
Naturam Mundi, quæ tantâ eſt prædita culpâ:
Quæ tibi poſteriùs, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id, quod ſupereſt de motibus, expediemus.

Nunc locus eſt, ut opinor, in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem poſſe ſuâ vi
Corpoream ſurſum ferri, ſurſumque meare.
Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem:
Surſus enim vorsùs gignuntur, & augmina ſumunt:
Et ſurſum nitidæ fruges, arbuſtaque creſcunt,
Pondera, quantũ in ſe eſt, cùm deorſum cuncta ferantur.
Nec cùm ſubſiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flammâ deguſtant tigna, trabeſque,
Sponte ſuâ facere id, ſine vi ſubigente, putandum eſt:
Quod genus, è noſtro cùm miſſus corpore ſanguis
Emicat exſultans altè, ſpargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quantâ vi tigna trabeſque
Reſpuat humor aquæ? Nam quàm magis urſimus altum
Directa, & magnâ vi multi preſſimus ægrè,
Tam cupidè ſurſum revomit magis, atque remittit,
Plùs ut parte foras emergant, exſiliantque.
Nec tamen hæc, quantum eſt in ſe, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per Inane deorſum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque poſſe per auras
Aëris expreſſæ ſurſum ſuccedere; quanquam

UVA. BHSC. BU 00207

Pondera, quantum in se est, deorsum deducere pugnent.
Nocturnasque faces, Cœli sublime volantes,
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quascunque dedit partes Natura meatum?
Non cadere in terram stellas, & sidera cernis?
Sol etiam summo de vertice dissupat omnes
Ardorem in partes, & lumine conserit arva:
In terras igitur quoque Solis vergitur ardor.
Transversosque volare per imbres fulmina cernis:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concursant; cadit in terras vis flammea volgo.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus:
Corpora cùm deorsum rectùm per Inane feruntur,
Ponderibus propriis, incerto tempore ferme,
Incertisque locis, spatio decedere paulum:
Tantum quod momen mutatum dicere possis.

Quòd nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttæ, caderent per Inane profundum:
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis; ita nil unquam Natura creâsset.

Quòd si fortè aliquis credit graviora potesse
Corpora, quò citiùs rectùm per Inane feruntur,
Incidere è supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint genitales reddere motus:
Avius à verâ longè ratione recedit.
Nam per aquas quæcunque cadunt, atque aëra deorsum,
Hæc, pro ponderibus, casus celerare necesse est;
Propterea, quia corpus aquæ naturaque tenuis
Aëris haud possunt æquè rem quamque morari:
Sed citiùs cedunt gravioribus exsuperata.
At contra nulli de nullâ parte, neque ullo
Tempore Inane potest vacuum subsistere rei,

Quin-

Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum
Æquè ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
Ex ſupero graviora; neque ictus gignere per ſe,
Qui varient motus, per quos Natura genat res.

Quare etiam atque etiam paulùm clinare neceſſe eſt.
Corpora, nec plus quàm minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namque hoc in promptu manifeſtumque eſſe videmus:
Pondera, quantum in ſe eſt, non poſſe obliqua meare,
Ex ſupero cùm præcipitant, quod cernere poſſis.
Sed nihil omnino rectâ regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe?

Denique ſi ſemper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo;
Nec declinando faciunt primordia motûs
Principium quoddam, quod Fati fœdera rumpat,
Ex infinito ne cauſam cauſa ſequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde eſt hæc, inquam, Fatis avolſa voluntas,
Per quam progredimur, quò ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certâ, ſed ubi ipſa tulit mens.
Nam dubio procul his rebus ſua cuique voluntas
Principium dat; & hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam, patefactis tempore puncto
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam deſubitò, quàm mens avet ipſa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet, concita per artus
Omnes, ut ſtudium mentis connexa ſequatur:
Ut videas initum motûs à corde creari,

UVA. BHSC. BU 00207

Ex animique voluntate id procedere primùm:
Indè dari porro per totum corpus & artus.

Nec simile est, ut cùm impulsi procedimus ictu;
Viribus alterius magnis, magnoque coactu;
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perspicuum est, nobis invitis, ire, rapique,
Donicum eam refrænavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quanquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere sæpe,
Præcipitesque rapit, tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contra pugnare, obstareque possit:
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrænatur, retroque residit?

Quare in seminibus quoque idem fateare necesse est,
Esse aliam præter plagas, & pondera, causam
Motibus, unde hæc est nobis innata potestas:
De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.
Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant,
Externâ quasi vi; sed ne mens ipsa necessum
Intestinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quasi cogatur ferre, patique:
Id facit exiguum clinamen principiorum
Nec regione loci certâ, nec tempore certo.

Nec stipata magis fuit unquam materiaï
Copia, nec porro majoribus intervallis.
Nam neque adaugescit quidquam, neque deperit indè.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora sunt, in eodem anteactâ ætate fuêre,
Et posthac semper simili ratione ferentur:
Et quæ consuêrunt gigni, gignentur eâdem
Conditione; & erunt, & crescent, inque valebunt,

UVA. BHSC. BU 00207

Quantum cuique datum est per fœdera Naturaï.
Nec rerum summam commutare ulla potest vis.
Nam neque quò possit genus ullum Materiaï
Effugere ex Omni, quidquam est; neque rursus in Omne
Unde coorta queat nova vis irrumpere, & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.

Illud in his rebus non est mirabile: quare,
Omnia cùm rerum primordia sint in motu,
Summa tamen summâ videatur stare quiete,
Præterquam si quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè nostris ab sensibus infra
Primorum natura jacet: quapropter, ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque surpere debent:
Præsertim cùm, quæ possimus cernere, celent
Sæpe tamen motus, spatio diducta locorum.
Nam sæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quò quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et satiati Agni ludunt, blandèque coniscant:
Omnia quæ nobis longè confusa videntur,
Et veluti in viridi candor consistere colli.
Præterea magnæ legiones cùm loca cursu
Camporum complent, belli simulacra cientes;
Et circumvolitant equites, medioque repente
Tramittunt valido quatientes impete campos;
Fulgur ibi ad Cœlum se tollit, totaque circùm
Ære renidescit tellus, subterque virûm vi
Excitur pedibus sonitus, clamoreque montes
Icti rejactant voces ad sidera mundi:
Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis consistere fulgur.

Nunc, age, jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia sint, & quàm longè distantia formis,

UVA. BHSC. BU 00207

Percipe, multigenis quàm sint variata figuris;
Non quòd multa parum simili sint prædita formâ,
Sed quia non volgò paria omnibus omnia constant.
Nec mirum: nam cùm sit eorum copia tanta,
Ut neque finis, uti docui, neque summa sit ulla:
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique affecta figurâ.

Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squammigerûm pecudes, & læta arbusta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circùm ripas, fonteſque, lacusque:
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim sumere perge:
Invenies tamen inter se distare figuris.
Nec ratione aliâ proles cognoscere matrem,
Nec mater posset prolem: quod posse videmus,
Nec minùs atque homines inter se nota cluere.
Nam sæpe ante Deûm vitulus delubra decora
Thuricremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen:
At mater virides saltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
Omnia convisens oculis loca, si queat usquam
Conspicere amissum fœtum; completque querelis
Frondiferum nemus adsistens; & crebra revisit
Ad stabulum, desiderio perfixa Juvenci.
Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt, summis labentia ripis,
Oblectare animum, subitamque avertere curam:
Nec Vitulorum aliæ species per pabula læta
Derivare queunt aliò, curâque levare:
Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus Hædi
Cornigeras nôrunt matres, Agnique petulci

UVA. BHSC. BU 00207

Balantum pecudes : ita, quod Natura repoſcit,
Ad ſua quiſque ferè decurrunt ubera lactis.

Poſtremò quodvis frumentum, non tamen omne,
Quodque ſuo in genere inter ſe ſimile eſſe videbis,
Quin intercurrat quædam diſtantia formis :
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, quà mollibus undis
Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
Quare etiam atque etiam ſimili ratione neceſſe eſt,
Naturâ quoniam conſtant, neque facta manu ſunt
Unius ad certam formam primordia rerum,
Diſſimili inter ſe quædam volitare figurâ.

Perfacile eſt jam animi ratione exſolvere nobis,
Quare fulmineus multò penetralior ignis,
Quàm noſter, fluat è tædis terreſtribus ortus.
Dicere enim poſſis cœleſtem fulminis ignem
Subtilem magis è parvis conſtare figuris :
Atque ideò tranſire foramina, quæ nequit ignis
Noſter hic è lignis ortus, tædâque creatus.

Præterea lumen per cornu tranſit ; at imber
Reſpuitur : quare ? niſi luminis illa minora
Corpora ſunt, quàm de quibus eſt liquor almus aquarũ.

Et quamvis ſubitò per colum vina videmus
Perfluere : at contra tardum cunctatur Olivum,
Aut quia nimirum majoribus eſt elementis,
Aut magis hamatis inter ſe, perque plicatis.
Atque ideò fit uti non tam deducta repente
Inter ſe poſſint primordia ſingula quæque
Singula per cujuſque foramina permanare.

Huc accedit, uti mellis lactiſque liquores

UVA. BHSC. BU 00207

Jucundo ſenſu linguæ tractentur in ore ;
At contra tetra abſinthi natura , ferique
Centauri , fœdo pertorquent ora ſapore :
Ut facilè agnoſcas è lævibus , atque rotundis
Eſſe ea , quæ ſenſus jucundè tangere poſſunt.
At contra quæ amara , atque aſpera cunque videntur ;
Hæc magis hamatis inter ſe nexa teneri ;
Proptereaque ſolere vias reſcindere noſtris
Senſibus , introituque ſuo perrumpere corpus.

Omnia poſtremò bona ſenſibus , & mala tactu ,
Diſſimili inter ſe pugnant perfecta figurâ :
Ne tu fortè putes Serræ ſtridentis acerbum
Horrorem conſtare elementis lævibus æquè
Ac Muſæa mele , per chordas Organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.

Neu ſimili penetrare putes primordia formâ
In nares hominum , cùm tetra cadavera torrent ,
Et cùm ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt ,
Araque Panchæos exhalat propter odores.

Neve bonos rerum ſimili conſtare colores
Semine conſtituas , oculos qui paſcere poſſunt ;
Et qui compungunt aciem , lacrymareque cogunt ;
Aut fœdâ ſpecie tetri , turpeſque videntur.
Omnis enim , ſenſus quæ mulcet , cauſa , juvatque ,
Haud ſine principiali aliquo lævore creata eſt :
At contra , quæcunque moleſta , atque aſpera conſtat ,
Non aliquo ſine materiæ ſqualore reperta eſt.

Sunt etiam , quæ jam nec lævia jure putantur
Eſſe , neque omnino flexis mucronibus unca :
Sed magis angululis paulùm proſtrantibus , & quæ

UVA. BHSC. BU 00207

Titillare magis sensus, quàm lædere possunt:
Fæcula jam quo de genere est, Inulæque sapores.
Denique jam calidos ignes, gelidamque pruinam,
Dissimili dentata modo compungere sensus
Corporis, indicio nobis est Tactus uterque.

Tactus enim, Tactus, proh Divûm numina sancta!
Corporis est sensus, vel cùm res extera sese
Insinuat, vel cùm lædit, quæ in corpore nata est:
Aut juvat egrediens genitales per Veneris res:
Aut ex offensu cùm turbant corpore in ipso
Semina, confunduntque inter se concita sensum:
Ut si fortè manu quamvis jam corporis ipse
Tute tibi partem ferias, æquè experiare.
Quapropter longè formas distare necesse est
Principiis, varios quæ possint edere sensus.

Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur,
Hæc magis hamatis inter sese esse necesse est,
Et quasi ramosis altè compacta teneri.
In quo jam genere in primis adamantina saxa
Primâ acie constant, ictus contemnere sueta,
Et validi silices, ac duri robora ferri;
Æraque quæ claustris restantia vociferantur.

Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant:
Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque;
Et procursus item in proclive volubilis extat.

Omnia postremò quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammasque, necesse est,
Si minùs omnia sunt è lævibus atque rotundis,
At non esse tamen perplexis indupedita,
Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa.

UVA. BHSC. BU 00207

Nec tamen hærere inter se, quod quisque videmus
Sensibus esse datum: facilè ut cognoscere possis
Non è perplexis, sed acutis esse elementis.

Sed quòd amara vides eadem, quæ fluvida constant,
Sudor uti Maris est, minimè id mirabile habendum.
Nam quod fluvidum est, è lævibus atque rotundis
Est: at lævibus, atque rotundis mista doloris
Corpora; nec tamen hæc retineri hamata necessum est;
Scilicet esse globosa, tamen cùm squalida constent,
Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.

Et quò mista putes magis aspera lævibus esse
Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum:
Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
Humor dulcit ubi per terras crebriùs idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
Linquit enim supera tetri primordia viri
Aspera, quò magis in terris hæresçere possunt.

Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit; primordia rerum
Finitâ variare figurarum ratione.
Quod si non ita sit, rursum jam semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eâdem unâ cujuscujus brevitate
Corporis inter se multùm variare figuræ
Non possunt. Fac enim minimis è partibus esse
Corpora prima: tribus, vel paulo pluribus auge:
Nempe ubi eas partes unius corporis omnes,
Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
Formaï speciem totius corporis ejus:
Quod supereſt, si fortè voles variare figuras,
Addendum partes alias erit: indè sequetur.

UVA. BHSC. BU 00207

Adſimili ratione, alias ut poſtulet ordo,
Si tu fortè voles etiam variare figuras.
Ergo formaï novitatem corporis augmen
Subſequitur: quare non eſt ut credere poſſis,
Eſſe infinitis diſtantia ſemina formis,
Ne quædam cogas immani maximitate
Eſſe: ſupra quod jam docui non poſſe probari.

Jam tibi Barbaricæ veſtes, Melibœaque fulgens
Purpura Theſſalico concharum tincta colore, &
Aurea Pavonum ridenti imbuta lepôre
Sæcla, novo rerum ſuperata colore jacerent:
Et contemptus odor myrrhæ, melliſque ſapores,
Et Cycnea mele, Phœbeaque dædala chordis
Carmina conſimili ratione oppreſſa ſilerent.
Namque aliis aliud præſtantius exoreretur.

Cedere item retro poſſent in deteriores
Omnia ſic partes, ut diximus in meliores.
Namque aliis aliud retro quòque tetrius eſſet
Naribus, auribus, atque oculis oriſque ſapori.

Quæ quoniam non ſunt in rebus reddita, certa &
Finis utrinque tenet ſummam: fateare neceſſe eſt
Materiam quoque finitis differre figuris.

Denique, ab ignibus ad gelidas, hiemiſque pruinas
Finitum eſt, retroque pari ratione remenſum eſt.
Finit enim calor, ac frigus, mediique tepores
Inter utrumque jacent explentes ordine ſummam.
Ergo finitâ diſtant ratione creata:
Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis infeſſa pruinis.

Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ

Ex hoc apta fidem ducit : primordia rerum,
Inter se simili quæ sunt perfecta figurâ,
Infinita cluere : etenim, distantia cùm sit
Formarum finita, necesse est, quæ similes sint,
Esse infinitas : aut summam Materiaï
Finitam constare : id quod non esse probavi.

Quod quoniam docui, nunc suaviloquis, age, paucis
Versibus ostendam, corpuscula materiaï
Ex infinito summam rerum usque tenere,
Undique protelo plagarum continuato.

Nam quòd rara vides magis esse animalia quædam
Fœcundamque minùs naturam cernis in illis ;
At regione, locoque alio, terrisque remotis
Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri.
Sicuti quadrupedum cum primis esse videmus
In genere anguimanos Elephantos, India quorum
Millibus è multis vallo munitur eburno.
Ut penitus nequeat penetrari : tanta ferarum
Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.

Sed tamen id quoque uti concedam, quam libet, esto
Unica res quædam, nativo corpore sola,
Cui similis toto terrarum non sit in Orbe :
Infinita tamen nisi erit vis materiaï,
Unde ea progigni possit concepta ; creari
Non poterit : neque, quod supereſt, procrescere, alique.

Quippe etenim sumant oculi, finita per Omne
Corpora jactari unius genitalia rei ;
Unde, ubi, quâ vi, & quo pacto congressa coibunt
Materiæ tanto in pelago, turbâque alienâ ?
Non, ut opinor, habent rationem conciliandi :
Sed quasi, naufragiis magnis multisque coortis,

UVA. BHSC. BU 00207

Disjectare solet magnum mare transtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonsasque natantes,
Per terrarum omnes oras fluitantia aplustra;
Ut videantur, & indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, viresque dolumque
Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi, si finita semel primordia quædam
Constitues, ævum debebunt sparsa per omne
Disjectare æstus diversi Materiaï:
Nunquam in concilium ut possint compulsa coire:
Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta.
Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res:
Et res progigni, & genitas procrescere posse.
Esse igitur, genere in quovis, primordia rerum
Infinita palam est, unde omnia suppeditantur:

Nec superare queunt motus utique exitiales
Perpetuò, neque in æternum sepelire salutem:
Nec porro rerum genitales, auctificique
Motus perpetuò possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hic, nunc illic superant vitalia rerum:
Et superantur item: miscetur funere vagor,
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta est,
Quæ non audierit mistos vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri.

Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Convenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil esse in promptu, quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno consistat principiorum:
Nec quidquam, quod non permisto semine constet.

UVA. BHSC. BU 00207

Et quàm quidque magis multas vis possidet in se,
Atque potestates; ita pluria principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.

Principio tellus habet in se corpora prima,
Unde mare immensum volventes flumina fontes
Assiduè renovent: habet, ignes unde oriantur.
Nam multis succensa locis ardent sola terræ:
Eximiis verò furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porro nitidas fruges, arbustaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere possit.
Unde etiam fluidas frondes, & pabula læta
Montivago generi possit præbere ferarum.

Quare magna Deûm mater, materque ferarum.
Et nostri genitrix hæc dicta est corporis una.
Hanc veteres Grajûm docti cecinêre poëtæ
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aëris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque posse in terra sistere terram.
Adjunxêre feras; quia, quamvis effera, proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput summum cinxêre coronâ:
Eximiis munita locis quòd sustinet urbes:
Quo nunc insigni per magnas prædita terras
Horrificè fertur divinæ Matris imago.
Hanc variæ gentes, antiquo more sacrorum,
Idæam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum Orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt; quia, numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inventi sint,
Significare volunt indignos esse putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & cymbala circùm

UVA. BHSC. BU 00207

Concava ; rauci ſonoque minantur cornua cantu ;
Et Phrygio ſtimulat numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti ſigna furoris ;
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ poſſint numine Divæ.

Ergo cùm primùm magnas invecta per urbes
Munificat tacitâ mortales muta ſalute :
Ære atque argento ſternunt iter omne viarum
Largificâ ſtipe ditantes ; ninguntque roſarum
Floribus, umbrantes Matrem, comitumque catervas.
Hîc armata manus [Curetas nomine Graii
Quos memorant Phrygios] inter ſe fortè catenas
Ludunt, in numerumque exſultant, ſanguine fleti ; &
Terrificas capitum quatientes numine criſtas,
Dictæos referunt Curetas ; qui Jovis illum
Vagitum in Cretâ quondam occultâſſe feruntur,
Cùm pueri circùm puerum pernice choreâ
Armati in numerum pulſarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri ſub pectore volnus.
Propterea Magnam armati Matrem comitantur,
Aut quia ſignificant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram :
Præſidioque parent, decorique parentibus eſſe.

Quæ bene, & eximiè quamvis diſpoſta ferantur,
Longè ſunt tamen à verâ ratione repulſa.
Omnis enim per ſe Divûm natura neceſſe eſt
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur,
Semota à noſtris rebus, ſejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.

UVA. BHSC. BU 00207

Terra quidem verò caret omni tempore ſenſu:
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina Solis.
Hîc ſi quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Conſtituet fruges, & Bacchi nomine abuti
Mavolt, quàm laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dictitet Orbem
Eſſe Deûm matrem, dum re non ſit tamen apſe.

Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes & equorum duellica proles,
Buceriæque greges ſub eodem tegmine cœli,
Ex unoque ſitim ſedantes flumine aquaï,
Diſſimili vivunt ſpecie, retinentque parentum
Naturam, & mores generatim quæque imitantur:
Tanta eſt in quovis genere herbæ Materiaï
Diſſimilis ratio tanta eſt in flumine quoque.

Jam verò quamvis animantem, ex omnibus unam,
Oſſa, cruor, venæ, calor, humor, viſcera, nervi
Conſtituunt, quæ ſunt porro diſtantia longè
Diſſimili perfecta figurâ principiorum.

Tum porro quæcunque igni flammata cremantur;
Si nil præterea, tamen ex ſe ea corpora tradunt,
Unde ignem jacere, & lumen ſummittere poſſint:
Scintillaſque agere, ac latè differre favillam.
Cætera conſimili mentis ratione peragrans,
Invenies intus multarum ſemina rerum
Corpore celare, & varias cohibere figuras.

Denique multa vides, quibus eſt odor, & ſapor unà,
Reddita ſunt, cùm adoles inprimis pleraque dona,
Religione animum turpi cùm tangere parto.

UVA. BHSC. BU 00207

Hæc igitur variis debent constare figuris :
Nidor enim penetrat, quà succus non it in artus :
Succus item seorsum & rerum sapor insinuatur
Sensibus, ut noscas primis differre figuris.
Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt : & res permisto semine constant.

Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis :
Cùm tamen inter se versus, ac verba necesse est
Confiteare alia ex aliis constare elementis.
Non quòd multa parum communis littera currat,
Aut nulla inter se duo sint ex omnibus îsdem :
Sed quia non volgò paria omnibus omnia constant.
Sic aliis in rebus item communia multa
Multarum rerum cùm sint primordia, longè
Dissimili tamen inter se consistere summâ
Possunt : ut meritò ex aliis constare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbustaque læta.

Nec tamen omnimodis connecti posse putandum est
Omnia : nam volgò fieri portenta videres :
Semiferas hominum species existere : & altos
Interdum ramos egigni corpore vivo :
Multaque connecti terrestria membra marinis.
Tum flammam tetro spirantes ore Chimæras
Pascere Naturam per terras omniparentes.
Quorum nil fieri manifestum est : omnia quando
Seminibus certis, certâ genitrice, creata
Conservare genus crescentia posse videmus.

Scilicet id certâ fieri ratione necesse est.
Nam sua cuique cibis ex omnibus intus in artus
Corpora discedunt : connexaque convenientes
Efficiunt motus : at contra aliena videmus

UVA. BHSC. BU 00207

Rejicere in terras Naturam : multaque cæcis
Corporibus fugiunt è corpore percita plagis,
Quæ neque connecti cuiquam potuêre, neque intra
Vitales motus consentire, atque animari.

Sed ne fortè putes animalia sola teneri
Legibus his : eadem ratio res terminat omnes.
Nam veluti totâ naturâ dissimiles sunt
Inter se genitæ res quæque : ita quamque necesse est
Dissimili constare figurâ principiorum :
Non quòd multa parum simili sint prædita formâ :
Sed quia non volgò paria omnibus omnia constent.

Semina cùm porro distent, differre necesse est
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus : quæ non animalia solùm
Corpora sejungunt, sed terras, ac mare totum
Secernunt, cœlumque à terris omne retentant.

Nunc age, dicta meo dulci quæsita labore
Percipe : ne fortè hæc albis ex alba rearis
Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis :
Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata :
Neve, alium quemvis quæ sunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod Materiaï
Corpora consimili sint ejus tincta colore.
Nullus enim color est omnino Materiaï
Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar.

In quæ corpora si nullus tibi fortè videtur
Posse animi injectus fieri, procul avius erras.
Nam cùm cæcigeni, Solis qui lumina nunquam
Aspexêre, tamen cognoscant corpora tactu,
Ex ineunte ævo, nullo contincta colore :
Scire licet, menti quoque nostræ corpora posse

Verti

Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipſi cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud ullo ſentimus tincta colore.

Quod quoniam vinco fieri, nunc eſſe docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omnes:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto,
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe eſt,
Ne res ad Nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit ante.
Proinde colore cave contingas ſemina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Præterea, ſi nulla coloris principiis eſt
Reddita natura: at variis ſunt prædita formis:
E quibus omnigenos gignunt, variantque colores.
Propterea magni quòd refert ſemina quæque
Cum quibus, & quali poſiturâ contineantur,
Et quos inter ſe dent motus accipiantque:
Perfacilè extemplo rationem reddere poſſis,
Cur ea, quæ nigro fuerint paulo ante colore,
Marmoreo fieri poſſint candore repente:
Ut Mare, cùm magni commorunt æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim poſſis nigrum, quod ſæpe videmus,
Materies ubi permiſta eſt illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demptaque quædam,
Continuò id fieri ut candens videatur, & album:
Quòd ſi cæruleis conſtarent æquora ponti
Seminibus, nullo poſſent albeſcere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, cærula quæ ſint,
Nunquam in marmoreum poſſunt migrare colorem.

Sin alio, atque alio ſunt ſemina tincta colore,

UVA. BHSC. BU 00207

Quæ maris efficiunt unum purumque nitorem:
Ut sæpe ex aliis formis, variisque figuris
Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ:
Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse
Dissimiles formas: ita cernere in æquore ponti,
Aut alio in quovis uno puroque nitore
Dissimiles longè inter se, varioſque colores.

Præterea, nihil officiunt, obstantque figuræ
Dissimiles, quo quadratum minùs omne sit extra:
At varii rerum impediunt, prohibent que colores,
Quò minùs esse uno possit res tota nitore.

Tum porro, quæ ducit & inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnunquam, causa, colores,
Occidit; ex albis quoniam non alba creantur:
Nec quæ nigra cluent, de nigris; sed variis de.
Quippe etenim multò procliviùs exorientur
Candida de nullo, quàm de nigrante colore,
Aut alio quovis, qui contra pugnet, & obstet.

Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores
Esse, neque in lucem existunt primordia rerum:
Scire licet quàm sint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
Lumine qui mutatur in ipso, propterea quòd
Rectâ aut obliquâ percussus luce refulget?
Pluma Columbarum quo pacto in Sole videtur,
Quæ sita cervices circùm, collumque coronat.
Namque alias fit uti rubro sit clara Pyropo:
Interdum quodam sensu fit, uti videatur
Inter cæruleum virides miscere Smaragdos.
Caudaque Pavonis, largâ cùm luce repleta est,
Consimili mutat ratione obversa colores.
Qui, quoniam quodam gignuntur luminis ictu,

UVA. BHSC. BU 00207

Scilicet id sine eo fieri non posse putandum est.

Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, cùm sentire colorem dicitur album,
Atque aliud porro, nigrum cùm, & cætera, sentit,
Nec refert ea, quæ tangis, quo fortè colore
Prædita sint; verùm quali magis apta figurâ:
Scire licet, nil principiis opus esse colores:
Sed variis formis variantes edere tactus.

Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura coloris, & omnia principiorum
Formamenta queunt in quovis esse nitore:
Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
Omnigenis perfusa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim Corvos quoque sæpe volantes
Ex albis album pennis jactare colorem,
Et nigros fieri nigro de semine Cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.

Quin etiam quanto in partes res quæque minutas
Distrahitur magis, hoc magis est ut cernere possis
Evanescere paulatim, stinguique colorem.
Ut fit, ubi in parvas partes discerpitur aurum,
Purpura, Pœniceusque color clarissimus multo,
Filatim cùm distractus disperditur omnis:
Noscere ut hinc possis, priùs omnem efflare colorem
Particulas, quàm discedant ad semina rerum.

Postremò, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,
Ut non omnibus attribuas sonitus, & odores:
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam constare orba colore,
Quàm sine odore ullo quædam, sonituque remota.

UVA. BHSC. BU 00207

Nec minùs hæc animum cognoſcere poſſe ſagacem
Quàm quæ ſunt aliis rebus privata, notiſque.

Sed ne fortè putes ſolo ſpoliata colore
Corpora prima manere: etiam ſecreta teporis
Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis:
Et ſonitu ſterila, & ſucco jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
Sicut Amaracini blandum, Stactæque liquorem
Et Nardi florem, nectar qui naribus halant,
Cùm facere inſtituas: cum primis quærere par eſt,
Quoad licet, ac potis es reperire, inolentis Olivi
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
Quàm minimè ut poſſit miſtos in corpore odores,
Concoctoſque, ſuo contactos perdere viro.

Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere ſuum gignundis rebus odorem,
Nec ſonitum; quoniam nihil ab ſe mittere poſſunt:
Nec ſimili ratione ſaporem denique quemquam;
Nec frigus; neque item calidum, tepidũque vaporem; &
Cætera; quæ cùm ita ſunt tandem, ut mortalia conſtent,
Molli lenta, fragoſa putri, cava corpore raro,
Omnia ſint à principiis ſejuncta neceſſe eſt,
Immortalia ſi volumus ſubjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur ſumma ſalutis:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Nunc ea, quæ ſentire videmus cunque neceſſe eſt
Ex inſenſilibus tamen omnia conſiteare
Principiis conſtare: neque id manifeſta refutant,
Nec contra pugnant, in promptu cognita quæ ſunt;
Sed magis ipſa manu ducunt, & credere cogunt,
Ex inſenſilibus, quod dico, animalia gigni.

UVA. BHSC. BU 00207

Quippe videre licet, vivos existere vermes
Stercore de tetro, putrorem cùm sibi nacta est
Intempestivis ex imbribus humida tellus.
Præterea cunctas itidem res vertere sese.
Vertunt se fluvii, frondes, & pabula læta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam; & nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt vires, & corpora pennipotentum.

Ergo omnes Natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc sensus animantum procreat omnes:
Non aliâ longè ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, & in ignes omnia versat.
Jamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali sint ordine quæque locata;
Et commista quibus dent motus, accipiantque?

Tum porro quid id est, animum quod percutit ipsum?
Quod movet, & varios sensus expromere cogit,
Ex insensilibus ne credas sensile gigni?
Nimirum, lapides, & ligna, & terra quòd unà
Mista, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.

Illud in his igitur fœdus meminisse decebit;
Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,
Sensilia extemplo, & sensus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primùm quantula constent,
Sensile quæ faciunt, & quâ sint prædita formâ,
Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint:
Quarum nil rerum in lignis, glebisque videmus.
Et tamen hæc cùm sunt quasi putrefacta per imbres,
Vermiculos pariunt; quia corpora Materiaï
Antiquis ex ordinibus, permota novâ re
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.

UVA. BHSC. BU 00207

Deinde ex sensilibus cùm sensile posse creari
Constituunt, porro ex aliis sentire suetis:
Mollia tum faciunt: nam sensus jungitur omnis
Visceribus, nervis, venis, quæcunque videmus
Mollia mortali consistere corpore creta.

Sed tamen esto jam posse hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut sensum partis habere,
Aut similia totis animalibus esse putari.
At nequeant per se partes sentire, nec esse.
Nec manus à nobis potis est secreta, neque ulla
Corporis omnino sensum pars sola tenere.
Namque aliûm sensus membrorum respuit omnes.
Linquitur, ut totis animalibus adsimilentur;
Vitali ut possint consentire undique sensu.
Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
Et lethi vitare vias, animalia cùm sint,
Atque animalibu' sint mortalibus una, eademque?

Quod tamen ut possint, ab cœtu, concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamque animantum:
Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque,
Inter sese ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra homines, armenta, feraſque.

Quòd si fortè suum dimittunt corpore sensum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum præterea, [quod fugimus ante]
Quatinus in pullos animales vertier ova
Cernimus alituum; vermesque effervere, terram
Intempestivos cùm putror cepit ob imbres:
Scire licet gigni posse ex non sensibu' sensus.

Quòd si fortè aliquis dicet, duntaxat oriri

UVA. BHSC. BU 00207

Posse ex non-sensu sensus, mutabilitate
Ante aliquâ, tanquam partum, quàm proditur extra:
Huic satis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, nisi concilio ante coacto:
Nec commutari quidquam sine conciliatu
Primorum, ut nequeunt ullius corporis esse
Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.
Nimirum quia materies disjecta tenetur
Aëre, fluminibus, terris, flammâque creatis:
Nec congressa modo vitales convenienti
Contulit inter se motus, quibus omnituentes
Accensi sensus animantem quamque tuentur.

Præterea quamvis animantem grandior ictus,
Quàm patitur natura, repente adfligit, & omnes
Corporis, atque animi pergit confundere sensus.
Dissolvuntur enim posituræ principiorum;
Et penitus motus vitales impediuntur;
Donec materies omnes concussa per artus
Vitales animæ nodos è corpore solvit,
Dispersamque foras per caulas ejicit omnes.
Nam quid præterea facere ictum posse reamur
Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere quæque?

Fit quoque, uti soleant minùs oblato acriter ictu,
Reliquiæ motûs vitalis vincere sæpe,
Vincere, & ingentes plagæ sedare tumultus,
Inque suos quidquid rursus revocare meatus,
Et quasi jam lethi dominantem in corpore motum
Discutere, ac pene amissos accendere sensus.
Nam, quare potiùs lethi jam limine ab ipso
Ad vitam possint conlectâ mente reverti,
Quàm quò decursum prope jam siet, ire, & abire?

Præterea, quoniam dolor est, ubi Materiaï

UVA. BIISC. BU 00207

Corpora vi quâdam per viscera viva, per artus
Sollicitata suis trepidant in sedibus intus:
Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas:
Scire licet, nullo primordia posse dolore
Tentari; nullamque voluptatem capere ex se:
Quandoquidem non sunt ex ullis principiorum
Corporibus, quorum motus novitate laborent:
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.

Denique, uti possint sentire animalia quæque,
Principiis si etiam est sensus tribuendus eorum:
Quid? genus humanum propritim de quibu' factũ est,
Scilicet & risu tremulo concussa cachinnant,
Et lacrymis spargunt rorantibus ora, genasque,
Multaque de rerum misturâ dicere callent;
Et sibi proporro quæ sint primordia quærunt.
Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis;
Indè alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
Quippe sequar, quodcunque loqui, ridereque dices;
Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
Quòd si delira hæc, furiosaque cernimus esse:
Et ridere potest ex non ridentibu' factus,
Et sapere, & doctis rationem reddere dictis,
Non ex seminibus sapientibus, atque disertis:
Quî minùs esse queant ea, quæ sentire videmus
Seminibus permista carentibus undique sensu?

Denique cœlesti sumus omnes semine oriundi:
Omnibus ille idem pater est, unde, alma liquentes
Humorum guttas Mater cùm terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbustaque læta,
Et genus humanum; parit omnia sæcla ferarum,
Pabula cùm præbet, quibus omnes corpora pascunt,

Et

Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
Quapropter meritò maternum nomen adepta est.
Cedit item retro, de terrâ quod fuit ante,
In terras: & quod missum est ex ætheris oris,
Id rursum Cœli relatum templa receptant:
Nec sic interimit mors res, ut Materiaï
Corpora conficiat, sed cœtum dissupat ollis:
Indè aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
Res ut convertant formas, mutentque colores,
Et capiant sensus, & puncto tempore reddant:
Ut noscas referre, eadem primordia rerum
Cum quibus, & quali positurâ contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque.
Neve putes æterna penes residere potesse
Corpora prima, quòd in summis fluitare videmus
Rebus, & interdum nasci, subitòque perire.
Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,
Cum quibus, & quali sint ordine quæque locata.
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem
Significant; eadem fruges, arbusta, animantes;
Si non omnia sint, at multò maxima pars est
Consimilis: verùm positurâ discrepitant hæc.
Sic ipsis in rebus item jam Materiaï
Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
Cùm permutantur, mutari res quoque debent.

Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aures
Accidere, & nova se species ostendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum constet: itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quidquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paulatim; ut Cœli clarum purumque colorem,

UVA. BHSC. BU 00207

Quemque in se cohibent palantia sidera passim,
Lunæque, & Solis præclarâ luce nitorem:
Omnia quæ si nunc primùm mortalibus adsint,
Ex improviso ceu sint objecta repente;
Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minùs ante quod auderent fore credere gentes?
Nil, ut opinor; ita hæc species miranda fuisset;
Cùm tibi jam nemo fessus satiate videndi
Suspicere in Cœli dignatur lucida templa.
Desine quapropter novitate, exterritus ipsâ,
Exspuere ex animo rationem: sed magis acri
Judicio perpende, &, si tibi vera videtur,
Dede manus: aut, si falsa est, accingere contra.
Quærit enim ratione animus, cùm summa loci sit
Infinita foris, hæc extra mœnia mundi;
Quid sit ibi porro, quò prospicere usque velit mens,
Atque animi jactus liber quò pervolet ipse.

Principio, nobis in cunctas undique partes,
Et latere ex utroque, infra, superaque, per Omne
Nulla est finis, uti docui; res ipsaque per se
Vociferatur, & elucet natura profundi.
Nullo jam pacto verisimile esse putandum est,
Undique cùm vorsùs spatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, summâque profundâ
Multimodis volitent æterno percita motu:
Hunc unum terrarum Orbem, cœlumque creatum:
Nil agere illa foris tot corpora Materiaï,
Cùm præsertim hic sit naturâ factus; & ipsa
Sponte suâ fortè offensando semina rerum
Multimodis, temere, incassum, frustraque, coacta,
Tandem coluerint ea, quæ conjecta repente
Magnarum rerum fierent exordia semper,
Terraï, maris, & cœli, generisque animantum.
Quare etiam atque etiam tales fateare necesse est

Esse alios alibi congressus materiaï,
Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther.

Præterea, cùm materies est multa parata:
Cùm locus est præstò; nec res, nec causa moratur
Ulla; geni debent nimirum, & confieri res.
Nunc & seminibus si tanta est copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis:
Visque eadem, & natura manet, quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat, simili ratione,
Atque huc sunt conjecta: necesse est confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbes,
Et varias hominum gentes, & sæcla ferarum;

Huc accedit, ut in summâ res nulla sit una,
Unica quæ gignatur, & unica, solaque crescat:
Quin cujusque sient sæcli, permultaque eodem
Sint genere: imprimis animalibus injice mentem,
Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
Sic hominum genitam prolem; sic denique mutas
Squammigerûm pecudes,& corpora cuncta volantum.
Quapropter cœlum simili ratione fatendum est,
Terramque,& Solem, Lunam, mare, cætera, quæ sunt,
Non esse unica, sed numero magis innumerali;
Quandoquidem vitæ depactus terminus altè
Tam manet his; & tam nativo hæc corpore constant,
Quàm genus omne,quod his generatim rebus abundat.

Quæ bene cognita si teneas, Natura videtur
Libera continuò, dominis privata superbis,
Ipsa suâ per se sponte omnia Diis agere expers.
Nam, proh sancta Deûm tranquillâ pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitamque serenam!
Quis regere immensi summam, quis habere profundi
Ludo manu validas potis est moderanter habenas?

UVA. BHSC. BU 00207

Quis pariter Cœlos omnes convertere? & omnes
Ignibus ætheriis terras suffire feraces?
Omnibus inque locis esse omni tempore præstò?
Nubibus ut tenebras faciat, cœlique serena
Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, & ædes
Sæpe suas disturbet, & in deserta recedens
Sæviat exercens telum, quod sæpe nocentes
Præterit, exanimatque indignos, inque merentes?

Multaque post Mundi tempus genitale, diemque
Primigenum Maris, & Terræ, Solisque coortum,
Addita corpora sunt extrinsecus; addita circùm
Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne:
Unde mare, & terræ possent augescere: & unde
Adpareret spatium Cœli domus, altaque tecta
Tolleret à terris procul, & consurgeret Aër.
Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora distribuuntur, & ad sua sæcla recedunt:
Humor ad humorem; terreno corpore terra
Crescit; & ignem ignes producunt, ætheraque æther:
Donicum ad extremum crescendi perfica finem
Omnia perduxit rerum Natura creatrix:
Ut fit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitales venas, quàm quod fluit, atque recedit:
Omnibus his ætas debet consistere rebus:
His Natura suis refrænat viribus auctum.

Nam quæcunque vides hilaro grandescere adauctu,
Paulatimque gradus ætatis scandere adultæ,
Plura sibi adsumunt, quàm de se corpora mittunt,
Dum facilè in venas cibus omnis diditur: & dum
Non ita sunt latè dispersa, ut multa remittant;
Et plus dispendî faciant, quàm vescitur ætas.
Nam certè fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum est: sed plura accedere debent,

UVA. BHSC. BU 00207

Donicum oleſcendi ſummum tetigêre cacumen.
Indè minutatim vires, & robur adultum
Frangit, & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quãtò eſt res amplior, augmine dempto,
Et quò latior eſt, in cunctas undique partes
Pluria eò diſpergit, & à ſe corpora mittit:
Nec facilè in venas cibus omnis diditur eii:
Nec ſatis eſt, pro quàm largos exæſtuat æſtus,
Unde queat tantum ſuboriri, ac ſuppeditare,
Quantum opus eſt; & quod ſatis eſt, Natura novare.
Jure igitur pereunt, cùm rarefacta fluendo
Sunt; & cùm externis ſuccumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique defit.
Nec tuditantia rem ceſſant extrinſecus ullam
Corpora conficere, & plagis infeſta domare.

Sic igitur magni quoque circùm mœnia Mundi
Expugnata dabunt labem, putreſque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando;
Et fulcire cibis, ac omnia ſuſtentare.
Nequidquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod ſatis eſt, neque, quantũ opus eſt, Natura miniſtrat.
Jamque adeo affecta eſt ætas, effœtaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud, ut opinor, enim mortalia ſæcla ſupernè
Aurea de Cœlo demiſit funis in arva:
Nec mare, nec fluctus plangentes ſaxa creârunt:
Sed genuit Tellus eadem, quæ nunc alit ex ſe.
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte ſuâ primùm mortalibus ipſa creavit:
Ipſa dedit dulces fœtus, & pabula læta:
Quæ nunc vix noſtro grandeſcunt aucta labore:
Conterimuſque boves, & vires agricolarum
Conficimus; ſeris vix arvis ſuppeditati:

UVA. BHSC. BU 00207

Usque adeo pereunt fœtus, augentque labores.
Jamque caput quassans grandis suspirat arator
Crebriùs incassum magnum cecidisse laborem:
Et cùm tempora temporibus præsentia confert
Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis:
Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacilè angustis tolerârit finibus ævum,
Cùm minor esset agri multò modus ante viritim;
Nec tenet, omnia paulatim tabescere, & ire
Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

Finis Libri Secundi.

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU 00207

Frans van Mieris inv. et del. *Cl. Duflos Sculp.*

III.

UVA. BHSC. BU 00207

ARGUMENTUM
LIBRI TERTII.

HACTENUS, duobus nempè ſuperioribus Libris, naturam & qualitates, quas dicimus, Atomorum ritè explicâſſe ſibi viſus eſt Poëta. Nunc quatuor reliquis libris ea ſigillatim, quæ ex Atomis fiunt, attentiùs ſpeculatur. Atque, uti par fuit, primas detulit partes Animæ & Animo, de quibus hoc toto libro jam diſputat. Hunc autem auſpicatur librum ab Epicuri laudibus, quem primum prædicat edocuiſſe non à Deo, ſed ex temerario concurſu Atomorum, Mundum fuiſſe factum : menteſque hominum, metu mortis, Deorum, ac Inferorum liberâſſe.

Hæc pauca de Epicuro Præfatus I. docet Animum atque Animam non harmoniam, ut veteribus quibuſdam

UVA. BHSC. BU 00207

Philosophis placuit, sed partem hominis æquè esse, ac pedes, manus, brachia, caput, & reliqua membra.

II. Animam atque Animum unam quidem naturam per se facere vult, ita tamen ut Animus sedem suam habeat in imo pectore: Anima verò per totum corpus diffita moveatur ad Animi nutum.

III. Animum atque Animam corporeâ vult esse naturâ, tenuissimisque ex Atomis constare; neque tamen unam & simplicem esse naturam, sed ex vento, aëre, calore, & quartâ, nominis experte, naturâ constare, quæ sensiferi motûs in nobis sit principium.

Quâ verò ratione quatuor istæ naturæ coalescant in unam Animam, verbis explicare non posse ait, propter Latinæ vocis egestatem. Colligit tamen has inesse quatuor naturas in Animis animantum, ex earum diversis effectis ac passionibus. Concludit autem ita Corpus & Animam inter se conjuncta esse, ut alte-

UVA. BHSC. BU 00207

rum ſine altero ſeorsùm vivere nequeat.

IV. Datâ occaſione refutat opinionem eorum qui Animam per ſe, per oculos verò, tanquam per feneſtras apertas, tantùm videre cenſuerunt. Explodit & Democriti ſententiam, qui ſingulas Animæ Atomos ſingulis corporis Atomis appoſitas eſſe docuit, quaſi pares omnino eſſent; cùm tamen Animæ Atomi numero ſuperentur ab Atomis corporis.

V. Docet plus virtutis in Animo eſſe quàm in Animâ, ad vitam tuendam, quia ille fons eſt perennis in pectore, unde vita per actus omnes ſcaturiat.

VI. Pro viribus conatur probare Animas atque Animos hominum æquè nativos ac mortales eſſe ac cæterarum animantium; in cujus rei fidem profert viginti octo argumenta; quæ quàm infirma, quàm vana, quàm falſa, & quàm impia ſint, ſatis ipſa lectio per ſe docet.

VII. Hinc mortem, nec ea quæ mortem ſequi dicuntur, non ſecùs ac præterita, ad nos pertinere; neque in mortem

UVA_BHSC_BU_00207

quid boni malive ineſſe colligit.

VIII. Explicat ea omnia quæ de pœnis Tantali, Tityi, Siſyphi, Danaïdarum, & aliorum fabulati ſunt Poëtæ, non ad Inferos ducere, ſed unius hujus vitæ vitia eſſe, quibus dediti ſunt plerique homines, dum vivunt.

IX. Denique docet nuſquam aut Inferos eſſe, aut Cerberum, aut Furias, aut alia ejuſmodi ſuppliciorum genera, quibus apud Tartara homines poſt mortem plecti finguntur: conſolaturque interim Mortales de mortali ſuâ conditione, quòd & Sapientiſſimi & Potentiſſimi, atque Imperatores ſummi, ſint eodem fato mortali functi; neque eſſe monet cur tanto vitæ deſiderio quiſque teneatur, quam aliquando relinquere neceſſum eſt. Quæ quidem omnia ſi bene noverint homines, ærumnarumque ſuarum cauſas æquè rectè viderint, ac earumdem pondus ſentiunt & aculeos, jam, non ut eos magnâ ex parte videmus, profectò vitam agerent.

UVA. BHSC. BU 00207

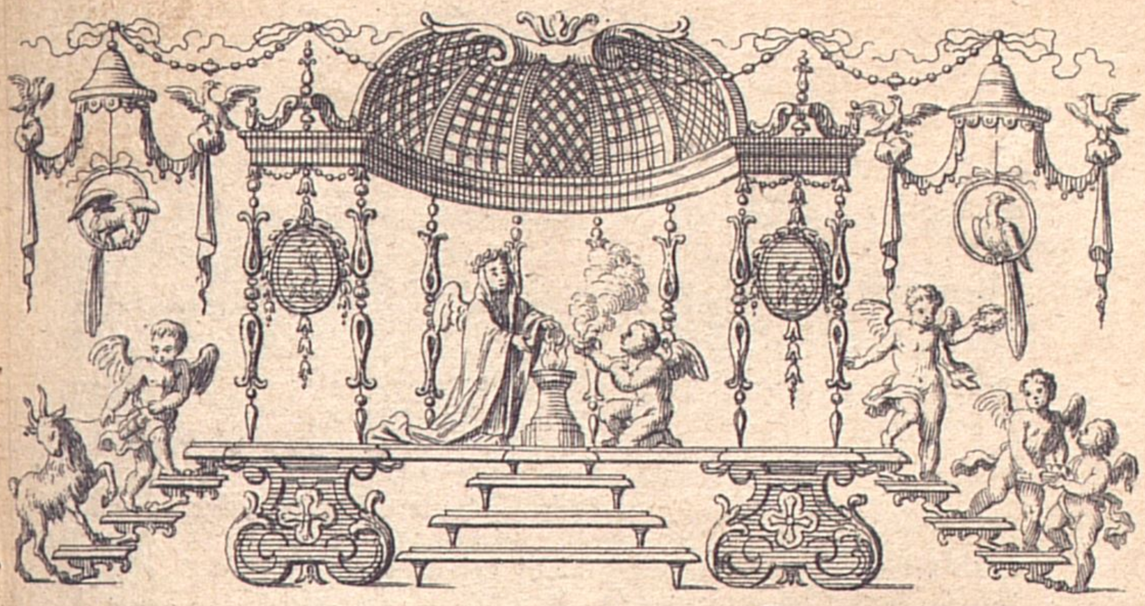

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER TERTIUS.

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, illustrans commoda vitæ,
Te sequor, ô Graiæ gentis decus; inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis,
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem,
Quòd te imitari aveo. Quid enim contendat Hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus Hædi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?
Tu pater, & rerum inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuisque ex, inclute, chartis,

UVA. BHSC. BU 00207

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetuâ semper dignissima vitâ.
Nam simul ac ratio tua cœpit vociferari,
Naturam rerum haud divinâ mente coortam,
Diffugiunt animi terrores; mœnia Mundi
Discedunt, totum video per Inane geri res.
Apparet Divûm numen, sedesque quietæ:
Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adspergunt, neque nix acri concreta pruinâ
Cana cadens violat: semperque innubilus æther
Integit, & largè diffuso lumine ridet.
Omnia suppeditat porro Natura, neque ulla
Res animi pacem delibat tempore in ullo.
At contra nusquam apparent Acherusia templa:
Nec tellus obstat, quin omnia dispiciantur,
Sub pedibus quæcunque infra per Inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit, atque horror, quòd sic Natura tuâ vi
Tam manifesta patet ex omni parte retecta.

Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint; & quàm variis distantia formis
Sponte suâ volitent alterno percita motu;
Quoque modo possint ex his res quæque creari:
Hasce secundùm res Animi natura videtur,
Atque Animæ claranda meis jam versibus esse:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo;
Omnia suffundens mortis nigrore; neque ullam
Esse voluptatem liquidam puramque relinquit.

Nam, quòd sæpe homines morbos magis esse timendos
Infamemque ferunt vitam, quàm Tartara lethi;
Et se scire Animi naturam, sanguinis esse;

UVA. BHSC. BU 00207

Nec prorsum quidquam nostræ rationis egere:
Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, si fert ita fortè voluntas,
Jactari causâ, quàm quòd res ipsa probetur:
Extorres iidem patriâ, longèque fugati
Conspectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt:
Et, quocunque tamen miseri venêre, parentant;
Et nigras mactant pecudes; & Manibu' divis
Inferias mittunt: multòque in rebus acerbis
Acriùs advertunt animos ad Religionem.

Quò magis in dubiis hominem spectare periclis
Convenit, adversisque in rebus noscere qui sit.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Eliciuntur; & eripitur persona, manet res.

Denique avarities, & honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fines
Juris, & interdum socios scelerum, atque ministros
Noctes atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes: hæc volnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur.
Turpis enim fama, & contemptus, & acris egestas
Semota ab dulci vitâ stabilique videntur;
Et quasi jam lethi portas cunctarier ante:
Unde homines, dum se falso terrore coacti
Refugisse volunt longè, longèque recêsse:
Sanguine civili rem conflant; divitiasque
Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
Crudeles gaudent in tristi funere fratris:
Et consanguineûm mensas odêre, timentque.

Consimili ratione ab eodem sæpe timore
Macerat invidia: ante oculos illum esse potentem,

UVA. BHSC. BU 00207

Illum aſpectari, claroque incedere honore?
Ipſi ſe in tenebris volvi, cœnoque queruntur.
Intereunt partim ſtatuarum, & nominis ergo:
Et ſæpe uſque adeo, mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, luciſque videndæ,
Ut ſibi conſciſcant mœrenti pectore lethum,
Obliti fontem curarum hunc eſſe timorem;
Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiaï
Rumpere, & in ſummâ pietatem evertere fundo.
Nam jam ſæpe homines patriam, caroſque parentes
Prodiderunt, vitare Acheruſia templa petentes.

Nam, veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt; ſic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebraſque neceſſe eſt,
Non radii Solis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed naturæ ſpecies, ratioque.

Primùm Animũ dico, mentem quem ſæpe vocamus,
In quo conſilium vitæ, regimenque locatum eſt,
Eſſe hominis partem nihilo minùs, ac manus, & pes,
Atque oculi, partes animantis totius extant.
Quamvis multa quidem Sapientum turba putârunt,
Senſum Animi certâ non eſſe in parte locatum:
Verùm habitum quendam vitalem corporis eſſe,
Harmoniam Graii quam dicunt; quòd faciat nos
Vivere cum ſenſu, nullâ cùm in parte ſiet mens:
Ut bona ſæpe valetudo cùm dicitur eſſe
Corporis, & non eſt tamen hæc pars ulla valentis:
Sic Animi ſenſum non certâ parte reponunt:
Magnopere in quo mî diverſi errare videntur.

Sæpe utique in promptu corpus, quod cernitur, ægrit,

UVA. BHSC. BU 00207

Cùm tamen ex aliâ lætamur parte latenti:
Et retro fit, uti contra sit sæpe vicissim,
Cùm miser ex Animo, lætatur corpore toto:
Non alio pacto, quàm si pes cùm dolet ægri,
In nullo caput interea sit fortè dolore.

Præterea molli somno cùm dedita membra,
Effusumque jacet sine sensu corpus onustum:
Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, & omnes accipit in se
Lætitiæ motus, & curas cordis inanes.

Nunc Animã quoque ut in mẽbris cognoscere possis
Esse, neque harmoniam corpus retinere solere:
Principio fit, uti detracto corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.
Atque eadem rursus, cùm corpora pauca caloris
Diffugêre, forasque per os est editus aër,
Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit:
Noscere ut hinc possis, non æquas omnia partes
Corpora habere, neque ex æquo fulcire salutem:
Sed magis hæc, venti quæ sunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur.
Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.

Quapropter, quoniam est Animi natura reperta,
Atque Animæ, quasi pars hominis: redde harmoniaï
Nomen ab organico saltu delatum Heliconis,
Sive aliunde ipsi porro traxêre; & in illam
Transtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat.
Quidquid id est, habeant: tu cætera percipe dicta.
Nunc Animum, atque Animam dico conjuncta teneri
Inter se, atque unam naturam conficere ex se:
Sed caput esse quasi, & dominari in corpore toto

UVA. BHSC. BU 00207

Consilium, quod nos Animum, mentemque vocamus:
Idque situm mediâ regione in pectoris hæret.
Hîc exsultat enim pavor, ac metus: hæc loca circùm
Lætitiæ mulcent: hîc ergo mens, animusque est.
Cætera pars Animæ per totum dissita corpus
Paret; & ad numen mentis, momenque movetur:
Idque sibi solum per se sapit, & sibi gaudet:
Cùm neque res Animam, neque corpus commovet ulla.
Et quasi, cùm caput aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: sic Animus nonnunquam læditur ipse,
Lætitiâque viget, cùm cætera pars Animaï
Per membra, atque artus nullâ novitate cietur.
Verùm ubi vehementi magis est commota metu mens,
Consentire Animam totam per membra videmus:
Sudores itaque, & pallorem existere toto
Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri,
Caligare oculos, sonere aures, succidere artus.

Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines: facilè ut quivis hinc noscere possit,
Esse Animã cum Animo conjunctã; quæ, cùm animi vi
Percussa est, exin corpus propellit, & icit.

Hæc eadem ratio naturam Animi, atque Animaï
Corpoream docet esse: ubi enim propellere membra,
Corripere ex somno corpus, mutareque vultum,
Atque hominem totum regere ac versare videtur:
[Quorum nil fieri sine tactu posse videmus;
Nec tactum porro sine corpore:] nonne fatendum est
Corporeâ naturâ Animum constare, Animamque?

Præterea pariter fungi cum corpore, & unà
Consentire Animum nobis in corpore cernis.
Si minùs offendit vitam vis horrida teli,

Ossibus

Ossibus ac nervis disclusis intus adacta:
Attamen insequitur languor; terræque petitus
Suavis; & in terrâ mentis qui gignitur æstus;
Interdumque quasi exsurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam Animi esse necesse est:
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.

Is tibi nunc Animus quali sit corpore, & unde
Constiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principio esse aio persubtilem atque minutis
Perquam corporibus factum constare: id ita esse,
Hinc licet advertas animum, ut pernoscere possis.
Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quàm si mens fieri proponit, & inchoat ipsa.
Ociùs ergo Animus, quàm res se perciet ulla,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere est, constare rotundis
Perquam seminibus debet, perquamque minutis:
Momine uti parvo possint impulsa moveri.
Namque movetur aqua, & tantillo momine flutat:
Quippe volubilibus, parvisque creata figuris.
At contra mellis constantior est natura,
Et pigri latices magis, & cunctantior actus:
Hæret enim inter se magis omnis materiaï
Copia: nimirum quia non tam lævibus extat
Corporibus; neque tam subtilibus atque rotundis.
Namque Papaverum, aura potest suspensa, levisque
Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus:
At contra lapidum conjectum, spiclorumque
Nenu potest. Igitur parvissima corpora quanto
Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
At contra quo quæque magis cum pondere magno,
Asperaque inveniuntur, eò stabilita magis sunt.

Nunc igitur, quoniam est Animi natura reperta

UVA. BHSC. BU 00207

Mobilis egregiè, perquam constare necesse est
Corporibus parvis & lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, ô bone, rebus
Utilis invenietur, & opportuna cluebit.

Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quàm tenui constet texturâ; quamque loco se
Contineat parvo, si possit conglomerari:
Quòd simul atque hominem lethi secura quies est
Indepta, atque Animi natura, Animæque recessit:
Nil ibi limatum de toto corpore cernas
Ad speciem, nihil ad pondus: mors omnia præstat,
Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
Ergo Animam totam perparvis esse necesse est
Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos:
Quatinus omnis ubi è toto jam corpore cessit,
Extima membrorum circum-cæsura tamen se
Incolumem præstat, nec defit ponderis hilum:
Quod genus est Bacchi cùm flos evanuit, aut cùm
Spiritus unguenti suavis diffugit in auras:
Aut aliquo cùm jam succus de corpore cessit:
Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quidquam:
Nimirum, quia multa, minutaque semina succos
Efficiunt, & odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam mentis naturam, Animæque
Scire licet perquam pauxillis esse creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.

Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda est.
Tenuis enim quædam moribundos deserit aura
Mista vapore: vapor porro trahit aëra secum:
Nec calor est quisquam, cui non sit mistus & aër.
Rara quòd ejus enim constat natura, necesse est
Aëris inter eum primordia multa cieri.

UVA. BHSC. BU 00207

Jam triplex Animi est igitur natura reperta.
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura necesse est
Attribuatur: ea est omnino nominis expers:
Quâ neque mobilius quidquam, neque tenuius extat,
Nec magis è parvis, aut lævibus ex elementis:
Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris:
Indè calor motus, & venti cæca potestas
Accipit: indè aër, indè omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis, tum viscera persentiscunt
Omnia: postremò datur ossibus, atque medullis
Sive voluptas est, sive est contrarius ardor.

Nec temere huc dolor usque potest penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Usque adeo ut vitæ desit locus; atque Animaï
Diffugiant partes per caulas corporis omnes.
Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.

Nunc ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abstrahit invitum patrii sermonis egestas:
Sed tamen, ut potero summatim attingere, tangam.
Inter enim cursant primordia principiorum
Motibus inter se: nihil ut secernier unum
Possit, nec spatio fieri divisa potestas:
Sed quasi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis animantum viscere volgò
Est odor, & quidam calor, & sapor: & tamen ex his

UVA. BHSC. BU 00207

Omnibus est unum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aër, & venti cæca potestas
Mista creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, initum motûs ab se quæ dividit ollis,
Sensifer unde oritur primùm per viscera motus.
Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque:
Nec magis hâc infra quidquam est in corpore nostro:
Atque anima est Animæ proporro totius ipsa:
Quod genus in nostris membris, & corpore toto
Mista latens Animi vis est, Animæque potestas:
Corporibus quia de parvis, pauciscque creata est.
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus latet: atque Animâi totius ipsa
Proporro est anima; & dominatur corpore toto.
Consimili ratione necesse est ventus, & aër,
Et calor inter se vigeant commista per artus:
Atque aliis aliud subsit magis, emineatque,
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
Aëris interimant sensum, diductaque solvant.

Est etiam calor ille Animo, quem sumit in irâ,
Cùm ferviscit, & ex oculis micat acribus ardor.
Est & frigida multa comes formidinis aura,
Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
Est etiam quoque pacati status aëris ille,
Pectore tranquillo qui fit, voltuque sereno.
Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facilè efferviscit in irâ:
Quo genere in primis vis est violenta Leonum,
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes:
Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
At ventosa magis Cervorum frigida mens est,
Et gelidas citiùs per viscera concitat auras:
Quæ tremulum faciunt membris existere motum.

UVA. BHSC. BU 00207

At natura Boum placido magis aëre vivit:
Nec nimis iraï fax unquam ſubdita percit
Fumida ſuffundens cæcæ caliginis umbras:
Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris:
Inter utroſque ſita eſt, Cervos, ſævoſque Leones.

Sic hominum genus eſt, quamvis doctrina politos
Conſtituat pariter quoſdam, tamen illa relinquit
Naturæ cujuſque Animæ veſtigia prima.
Nec radicitus evelli mala poſſe putandum eſt,
Quin procliviùs hic iras decurrat ad acres:
Ille metu citiùs paulò tentetur: at ille
Tertius accipiat quædam clementiùs æquo,
Inque aliis rebus multis differre neceſſe eſt
Naturas hominum varias, moreſque ſequaces:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere cauſas;
Nec reperire figurarum tot nomina, quot ſunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus videor firmare poteſſe,
Uſque adeo naturarum veſtigia linqui
Parvola, quæ nequeat ratio depellere doctis:
Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.

Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni:
Ipſaque corporis eſt cuſtos, & cauſa ſalutis.
Nam communibus inter ſe radicibus hærent;
Nec ſine pernicie divelli poſſe videntur.
Quod genus, è thuris glebis evellere odorem
Haud facile eſt, quin intereat natura quoque ejus.
Sic Animi, atque Animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile eſt, quin omnia diſſolvantur:
Implexis ita principiis ab origine primâ
Inter ſe fiunt conſorti prædita vitâ:
Nec ſine vi quidquam alterius ſibi poſſe videtur
Corporis, atque Animi ſeorſum ſentire poteſtas:

BIBLIOTECA DE SANTA CRUZ DE VALLADOLID

UVA. BHSC. BU 00207

Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accensus nobis per viscera sensus.

Præterea, corpus per se nec gignitur unquam,
Nec crescit, nec post mortem durare videtur.
Non enim, ut humor aquæ dimittit sæpe vaporem,
Qui datus est, neque ab hâc causâ convellitur ipse,
Sed manet incolumis: non, inquam, sic Animaï
Discidium possunt artus perferre relicti:
Sed penitus pereunt convolsi, conque putrescunt.
Ex ineunte ævo sic corporis atque Animaï
Mutua vitales discunt contagia motus;
Maternis etiam in membris, alvoque reposto
Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta est causa salutis,
Conjunctam quoque naturam consistere eorum.

Quod superest, si quis corpus sentire renutat:
Atque Animam credit permistam corpore toto
Suscipere hunc motum, quem Sensum nominitamus:
Vel manifestas res contra, verasque repugnat.
Quid sit enim corpus sentire quis efferet unquam,
Si non ipsa palam quod res dedit, ac docuit nos?
At dimissâ animâ corpus caret undique sensu.
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multaque præterea perdit, cùm expellitur ævo.

Dicere porro oculos nullam rem cernere posse;
Sed per eos Animum ut foribus spectare reclusis,
Desipere est, contra cùm sensus dicat eorum:
Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas.
Fulgida præsertim cùm cernere sæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus non fit. Neque enim, quà cernimus ipsi,
Ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.

UVA. BHSC. BU 00207

Præterea, si pro foribus sunt lumina nostra,
Jam magis exemptis oculis debere videtur
Cernere res Animus, sublatis postibus ipsis.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
Democriti quod sancta viri sententia ponit,
Corporis atque Animi primordia singula primis
Apposita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cùm multò sint Animaï elementa minora,
Quàm quibus è corpus nobis & viscera constant:
Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Dissita sunt, duntaxat ut hoc promittere possis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora sensiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima Animaï.
Nam neque pulveris interdum sentimus adhæsum
Corpore; nec membris incussam insidere cretam,
Nec nebulam noctu; nec aranei tenuia fila
Obvia sentimus, quando obretimur euntes:
Nec supra caput ejusdem cecidisse vietam
Vestem, nec plumas avium, Papposque volantes,
Qui nimiâ levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujusviscunque animantis
Sentimus, nec priva pedum vestigia quæque,
Corpore quæ in nostro Culices, & cætera ponunt.
Usque adeo priùs est in nobis multa ciendum
Semina, corporibus nostris immista per artus,
Quàm primordia sentiscant concussa Animaï,
Et quàm intervallis tantis tuditantia possint
Concursare, coire, & dissultare vicissim.

Et magis est animus vitaï claustra coercens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis Animaï.
Nam sine mente, animoque nequit residere per artus

UVA. BHSC. BU 00207

Temporis exiguam partem pars ulla Animaï :
Sed comes insequitur facilè, & discedit in auras,
Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
At manet in vitâ, cui mens Animusque remansit,
Quamvis est circum-cæsis lacer undique membris;
Truncus, ademptâ Animâ, circùm, membrisque remotis,
Vivit, & ætherias vitales suscipit auras,
Si non omnimodis, at magnâ parte Animaï
Privatus, tamen in vitâ cunctatur, & hæret.
Ut lacerato oculo circùm si pupula mansit
Incolumis, stat cernendi vivata potestas;
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circumcidas aciem, solamque relinquas:
Id quoque enim sine pernicie confiet eorum;
At si tantula pars oculi media illa peresa est,
Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,
Occidit extemplo lumen, tenebræque sequuntur:
Hôc Anima atque Animus vincti sunt fœdere semper.

Nunc age, nativos animantibus, & mortales
Esse Animos, Animasque leves ut noscere possis;
Conquisita diu, dulcique reperta labore
Digna tuâ pergam disponere carmina vitâ.
Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum;
Atque Animam, verbi causâ, cùm dicere pergam,
Mortalem esse docens, Animum quoque dicere credas,
Quatinus est unum inter se, conjunctaque res est.

Principio, quoniam tenuem constare minutis
Corporibus docui; multòque minoribus esse
Principiis factam, quàm liquidus humor aquaï est,
Aut nebula, aut fumus: nam longè mobilitate
Præstat, & à tenui causâ magis icta movetur:
Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur:
Quod genus, in somnis sopiti ubi cernimus alta

Exhalare

Exhalare vapore altaria, ferreque fumum:
Nam procul hæc dubio nobis ſimulacra genuntur.
Nunc igitur quoniam quaſſatis undique vaſis
Diffluere humorem, & laticem diſcedere cernis;
Et nebula ac fumus quoniam diſcedit in auras,
Crede Animam quoque diffundi, multoque perire
Ociùs, & citiùs diſſolvi corpora prima,
Cùm ſemel omnibus è membris ablata receſſit.
Quippe etenim corpus, quod vas quaſi conſtitit ejus,
Cùm cohibere nequit conquaſſatum ex aliquâ re,
Ac rarefactum, detracto ſanguine venis.
Aëre quî credas poſſe hanc cohiberier ullo?
Corpore qui noſtro rarus magis am cohibeſſit?

Præterea, gigni pariter cum corpore, & unà
Creſcere ſentimus; pariterque ſeneſcere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore: ſic Animi ſequitur ſententia tenuis.
Indè, ubi robuſtis adolevit viribus ætas,
Conſilium quoque majus, & auctior eſt Animi vis,
Poſt ubi jam validis quaſſatum eſt viribus ævi
Corpus; & obtuſis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque, menſque;
Omnia deficiunt, atque uno tempore deſunt.
Ergo diſſolvi quoque convenit omnem Animaï
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videtur
Creſcere; &, ut docui, ſimul ævo feſſa fatiſcit.

Huc accedit, uti videamus corpus ut ipſum
Suſcipere immanes morbos, durumque dolorem:
Sic Animum curas acres, luctumque metumque.
Quare participem lethi quoque convenit eſſe.

Quin etiam morbis in corporis avius errat

UVA. BHSC. BU 00207

Sæpe Animus; dementit enim, deliraque fatur:
Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti.
Unde neque exaudit voces, neque noscere vultus
Illorum potis est; ad vitam qui revocantes
Circumstant, lacrymis rorantes ora, genasque.
Quare Animum quoque dissolvi fateare necesse est:
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
Nam dolor, ac morbus lethi fabricator uterque est:
Multorum exitio perdocti quod sumus ante.

Denique cur hominem, cùm vini vis penetravit
Acris, & in venas discessit diditus ardor,
Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, singultus, jurgia gliscunt?
Et jam cætera de genere hôc quæcunque sequuntur?
Cur ea sunt, nisi quòd vehemens violentia vini
Conturbare Animam consuevit corpore in ipso?
At quæcunque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, paulò si durior insinuârit
Causa, fore ut pereant, ævo privata futuro.

Quin etiam, subitâ vi morbi sæpe coactus
Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
Concidit, & spumas agit, ingemit, & tremit artus,
Desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat
Inconstanter; & in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
Turbat agens Animam, spumans ut in æquore salso
Ventorum validis fervescit viribus unda.
Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur: & omnino quòd semina vocis
Ejiciuntur, & ore foras glomerata feruntur,
Quà quasi consuêrunt, & sunt munita viaï.

UVA. BHSC. BU 00207

Desipientia fit, quia vis Animi, atque Animaï
Conturbatur; &, ut docui, divisa seorsum
Disjectatur, eodem illo distracta veneno.
Indè, ubi jam morbi se flexit causa, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor:
Tum quasi talipedans primùm consurgit, & omnes
Paulatim redit in sensus, Animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
Jactetur, miserisque modis distracta laboret,
Cur eandem credis, sine corpore, in aëre aperto
Cum validis ventis ætatem degere posse?

Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicinâ posse videmus:
Id quoque præsagit mortalem vivere mentem.
Addere enim partes, aut ordine trajicere æquum est,
Aut aliud prorsum de summâ detrahere illum,
Commutare Animum quicunque adoritur, & infit:
Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi partes, nec tribui vult,
Immortale quod est quidquam, neque defluere hilum.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors est illius, quod fuit ante.
Ergo Animus sive ægrescit, mortalia signa
Mittit, uti docui, seu flectitur à medicinâ:
Usque adeo falsæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti;
Ancipitique refutatu convincere falsum.

Denique sæpe hominem paulatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primùm digitos livescere, & ungues;
Indè pedes & crura mori: post indè per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia lethi.
Scinditur atqui Animæ quoniam natura, nec uno

UVA. BHSC. BU 00207

Tempore ſincera exiſtit ; mortalis habenda eſt.
Quòd ſi fortè putas ipſam ſe poſſe per artus
Introrſum trahere , & partes conducere in unum,
Atque ideo cunctis ſenſum deducere membris :
At locus ille tamen , quò copia tanta Animai
Cogitur , in ſenſu debet majore videri.
Qui quoniam nuſquam eſt, nimirum, ut diximus ante,
Dilaniata foras diſpergitur ; interit ergo.
Quin etiam , ſi jam libeat concedere falſum ,
Et dare , poſſe Animam glomerari in corpore eorum,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim :
Mortalem tamen eſſe Animam fateare neceſſe eſt.
Nec refert , utrùm pereat diſperſa per auras,
An contractis in ſe partibus obbruteſcat ;
Quando hominẽ totum magis,ac magis undique ſenſus
Deficit ; & vitæ minùs , & minùs undique reſtat.

Et quoniam mens eſt hominis pars una , locoque
Fixa manet certo ; velut aures , atque oculi ſunt,
Atque alii ſenſus , qui vitam cunque gubernant :
Et veluti manus , atque oculus , nareſve , ſeorſum
Secreta à nobis nequeant ſentire , neque eſſe,
Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali :
Sic Animus per ſe non quit ſine corpore , & ipſo
Eſſe homine ; illius quaſi quòd vas eſſe videtur :
Sive aliud quidvis potis es conjunctius eii
Fingere ; quandoquidem connexus corpori adhæret.

Denique corporis, atque Animi vivata poteſtas
Inter ſe conjuncta valent , vitâque fruuntur.
Nec ſine corpore enim vitales edere motus
Sola poteſt Animi per ſe natura : nec autem
Caſſum Animâ corpus durare , & ſenſibus uti :
Scilicet , avolſus radicitus ut nequit ullam
Diſpicere ipſe oculus rem , ſeorſum corpore toto ;

UVA. BHSC. BU 00207

Sic Anima atque Animus per se nil posse videntur:
Nimirum quia per venas, & viscera mistim,
Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni:
Nec magnis intervallis primordia possunt
Libera dissultare; ideo concluſa moventur
Sensiferos motus, quos extra corpus in auras
Aëris haud possunt post mortem ejecta moveri;
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit Aër; si cohibere
Sese Anima, atque in eos poterit concludere motus,
Quos ante in nervis, & in ipso corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluto corporis omni
Tegmine, & ejectis extra vitalibus auris,
Dissolvi sensus Animi fateare necesse est,
Atque Animam, quoniam conjuncta est causa duobus.

Denique cùm corpus nequeat perferre Animai
Discidium, quin id tetro tabescat odore,
Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
Emanârit, uti fumus, diffusa Animæ vis?
Atque ideo tantâ mutatum putre ruinâ
Conciderit corpus penitus, quia mota loco sunt
Fundamenta foras Animæ; manantque per artus,
Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,
Atque foramina? multimodis ut noscere possis
Dispertitam Animæ naturam exisse per artus:
Et priùs esse sibi distractam corpore in ipso,
Quàm prolapsa foras enaret in aëris auras?

Quin etiam, fines dum vitæ vertitur intra,
Sæpe aliquâ tamen è causâ labefacta videtur
Ire Anima, & toto solvi de corpore membra;
Et quasi supremo langueſcere tempore voltus,
Molliaque exangui cadere omnia corpore membra.
Quod genus est, Animo malè factum cùm perhibetur,

UVA. BHSC. BU 00207

Aut Animam liquisse, ubi jam trepidatur, & omnes
Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.
Conquassatur enim tum Mens, Animæque potestas
Omnis: & hæc ipso cum corpore conlabefiunt:
Ut gravior paulò possit dissolvere causa.

Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foras, in aperto, tegmine dempto,
Non modò non omnem possit durare per ævum,
Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?

Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
Ire foras Animam incolumem de corpore toto;
Nec priùs ad jugulum, & superas succedere fauces:
Verùm deficere in certâ regione locatam:
Ut sensus alios in parti quemque suâ scit
Dissolvi: quòd si immortalis nostra foret Mens,
Non jam se moriens dissolvi conquereretur:
Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut anguis,
Gauderet, prælonga senex aut cornua Cervus.

Denique cur Animi nunquam mens, consiliumque
Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve; sed unis
Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad nascendum reddita cuique
Sunt, & ubi quidquid possit durare creatum?
Atque ita multimodis pro totis artubus esse,
Membrorum ut nunquam existat præposterus ordo.
Usque adeo sequitur res rem, neque flamma creari in
Fluminibus solita est, neque in igni gignier algor.

Præterea, si immortalis natura animaï est,
Et sentire potest, secreta à corpore nostro,
Quinque, ut opinor, eam faciundũ est sensibus auctam;
Nec ratione aliâ nosmet proponere nobis

UVA. BHSC. BU 00207

Possumus infernas Animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & scriptorum sæcla priora
Sic Animas introduxerunt sensibus auctas.
At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsâ
Esse potest Animâ, neque seorsum lingua, nec aures
Absque Animâ per se possunt sentire, nec esse.

Et quoniam toto sentimus corpore inesse
Vitalem sensum; & totum esse animale videmus:
Si subitò medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque,
Dispertita procul dubio quoque vis Animaï,
Et discissa, simul cum corpore disjicietur.
At quod scinditur, & partes discédit in ullas,
Scilicet æternam sibi naturam abnuit esse.
Falciferos memorant currus abscindere membra
Sæpe ita desubitò permistâ cæde calentes,
Ut tremere in terrâ videatur ab artubus id quod
Decidit abscissum: cùm Mens tamen, atque hominis vis
Mobilitate mali non quit sentire dolorem:
Et simul, in pugnæ studio quòd dedita Mens est,
Corpore cum reliquo pugnam, cædesque petissit:
Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe
Inter equos abstraxe rotas, falcesque rapaces:
Nec cecidisse alius dextram, cùm scandit, & instat.
Indè alius conatur adempto surgere crure,
Cùm digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abscissum calido, viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculosque patentes,
Donec reliquias Animaï reddidit omnes.
Quin etiam tibi si linguâ vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore utrinque
Sit libitum in multas partes discindere ferro,
Omnia jam seorsum cernes amcisa recenti
Volnere tortari, & terram conspergere tabo;

UVA. BHSC. BU 00207

Ipſam ſeque retro partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis Animas? At eâ ratione ſequetur,
Unam animantem Animas habuiſſe in corpore multas.
Ergo diviſa eſt ea, quæ fuit una ſimul cum
Corpore: quapropter mortale utrumque putandum eſt,
In multas quoniam partes diſcinditur æquè.

Præterea, ſi immortalis natura Animaï
Conſtat, & in corpus naſcentibus inſinuatur;
Cur ſuper anteactam ætatem meminiſſe nequimus?
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantopere eſt Animi mutata poteſtas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum:
Non, ut opinor, id ab letho jam longiter errat.
Quapropter fateare neceſſe eſt, quæ fuit ante,
Interiiſſe; &, quæ nunc eſt, nunc eſſe creatam.

Præterea, ſi jam perfecto corpore nobis
Inferri ſolita eſt Animi vivata poteſtas,
Tum cùm gignimur, & vitæ cùm limen inimus:
Haud ita conveniebat, uti cum corpore, & unà
Cum membris videatur in ipſo ſanguine crêſſe:
Sed velut in caveâ, per ſe ſibi vivere ſolam
Convenit, ut ſenſu corpus tamen affluat omne.
Quare etiam atque etiam nec originis eſſe putandũ eſt
Expertes Animas, nec lethi lege ſolutas.
Nam neque tantopere adnecti potuiſſe putandum eſt
Corporibus noſtris extrinſecus inſinuatas:
Quod fieri totum contra manifeſta docet res.
Namque ita connexa eſt per venas, viſcera, nervos,
Oſſaque, uti dentes quoque ſenſu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidaï ſtringor aquaï;
Et lapis oppreſſus ſubitis è frugibus aſper:

UVA. BHSC. BU 00207

Nec tam contextæ cùm ſint, exire videntur
Incolumes poſſe, & ſalvas exſolvere ſeſe
Omnibus è nervis, atque oſſibus, articuliſque.

Quòd ſi fortè putas extrinſecus inſinuatam
Permanare Animam nobis per membra ſolere,
Tantò quæque magis cum corpore fuſa peribit.
Quod permanat enim, diſſolvitur: interit ergo.
Diſpertitur enim per caulas corporis omnes:
Ut cibus in membra atque artus cùm diditur omnes,
Diſperit, atque aliam naturam ſufficit ex ſe:
Sic Anima, atque Animus, quamvis integra recens in
Corpus eunt, tamen in manando diſſolvuntur,
Dum quaſi per caulas omnes diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc Animi natura creatur:
Quæ nunc in noſtro dominatur corpore, nata
Ex illâ, quæ tunc peritat partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Eſſe die natura Animæ, neque funeris expers.

Semina præterea linquuntur, necne, Animaï
Corpore in exanimo? quòd ſi linquuntur, & inſunt,
Haud erit, ut meritò immortalis poſſit haberi:
Partibus amiſſis quoniam libata receſſit.
Sin ita ſinceris membris ablata profugit,
Ut nullas partes in corpore liquerit ex ſe:
Unde cadavera rancenti jam viſcere vermes
Expirant? atque unde animantum copia tanta
Exos, & exſanguis tumidos perfluctuat artus?

Quòd ſi fortè Animas extrinſecus inſinuari
Vermibus, & privas in corpora poſſe venire
Credis; nec reputas cur millia multa Animarum
Conveniant, unde una receſſerit: hoc tamen eſt ut
Quærendum videatur, & in diſcrimen agendum,

UVA. BHSC. BU 00207

Utrùm tandem Animæ venentur ſemina quæque
Vermiculorum, ipſæque ſibi fabricentur, ubi ſint;
An jam corporibus perfectis inſinuentur.
At neque, cur faciant ipſæ, quareve laborent,
Dicere ſuppeditat; neque enim, ſine corpore cùm ſunt,
Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
Corpus enim magis his vitiis adfine laborat;
Et mala multa Animus contagi fungitur ejus.
Sed tamen his eſto quamvis facere utile corpus,
Quod ſubeant: at quâ poſſint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt Animæ ſibi corpora, & artus.
Nec tamen eſt, ut jam perfectis inſinuentur
Corporibus; neque enim poterunt ſubtiliter eſſe
Connexæ; neque conſenſu contagia fient.

Denique cur acris violentia triſte Leonum
Seminium ſequitur? dolu' Volpibus, & fuga Cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?
Et jam cætera de genere hôc, cur omnia membris
Ex ineunte ævo ingeneraſcunt, inque genuntur;
Si non certa ſuo quia ſemine, ſemininoque
Vis Animi pariter creſcit cum corpore toto?
Quòd ſi immortalis foret, & mutare ſoleret
Corpora, permiſtis animantes moribus eſſent:
Effugeret canis Hyrcano de ſemine ſæpe
Cornigeri incurſum Cervi, tremeretque per auras
Aëris Accipiter fugiens veniente Columbâ;
Deſiperent homines, ſaperent fera ſæcla ferarum.

Illud enim falſâ fertur ratione, quod aiunt,
Immortalem Animam mutato corpore flecti.
Quod mutatur enim, diſſolvitur: interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
Quare diſſolvi quoque debent poſſe per artus,
Denique ut intereant unà cum corpore cunctæ.

UVA. BHSC. BU 00207

Sin Animas hominum dicent in corpora ſemper
Ire humana ; tamen quæram cur è ſapienti
Stulta queat fieri ; nec prudens ſit puer ullus :
Nec tam doctus equæ pullus , quàm fortis equi vis :
Si non certa ſuo quia ſemine , feminioque
Vis Animi pariter creſcit cum corpore toto.
Scilicet in tenero teneraſcere corpore mentem
Non fugient ; quòd ſi jam fit , fateare neceſſe eſt ,
Mortalem eſſe Animam , quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam , ſenſumque priorem.

Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis Animi , niſi erit conſors in origine primâ ?
Quidve foras ſibi vult membris exire ſenectis ?
An metuit concluſa manere in corpore putri ?
Et domus ætatis ſpatio ne feſſa vetuſto
Obruat ? at non ſunt immortali ulla pericla.

Denique connubia ad Veneris , partuſque ferarum
Eſſe Animas præſtò , deridiculum eſſe videtur :
Et ſpectare immortales mortalia membra
Innumero numero , certareque præproperanter
Inter ſe , quæ prima , potiſſimaque inſinuetur :
Si non fortè ita ſunt Animarum fœdera pacta ,
Ut , quæ prima volans advenerit , inſinuetur
Prima , neque inter ſe contendant viribus hilum.

Denique in æthere non arbor , non æquore in alto
Nubes eſſe queunt , nec piſces vivere in arvis ,
Nec cruor in lignis , nec ſaxis ſuccus ineſſe.
Certum ac diſpoſitum eſt , ubi quidquid creſcat , & inſit :
Sic Animi natura nequit ſine corpore oriri
Sola , neque à nervis , & ſanguine longiùs eſſe.
Hoc ſi poſſet enim , multò priùs ipſa Animi vis

UVA. BHSC. BV 00207

In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset; & innasci quâvis in parte soleret:
Tandé in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
Quod quoniam in nostro quoque constat corpore certũ,
Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
Seorsum Anima atque Animus: tantò magis inficiandũ
Totum posse extra corpus durare, genique.
Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse est
Confiteare Animam distractam in corpore toto.

Quippe etenim mortale æterno jungere, & unà
Consentire putare, & fungi mutua posse,
Desipere est. Quid enim diversius esse putandum est,
Aut magis inter se disjunctum, discrepitansque,
Quàm, mortale quod est, immortali, atque perenni
Junctum in concilio sævas tolerare procellas?

Præterea, quæcunque manent æterna, necesse est,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
Dissociare intus partes, ut Materiai
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante;
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut Inane est;
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideo, quia nulla loci sit copia circùm,
Quò quasi res possint discedere, dissolvique:
Sicut Summarum Summa est æterna; neque extrà
Quis locus est, quò diffugiat: neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & validâ dissolvere plagâ:
At neque, uti docui, solido cum corpore mentis
Natura est; quoniam admistum est in rebus Inane:
Nec tamen est ut Inane: neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint fortè coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem,

UVA. BHSC. BU 00207

Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porro natura loci, ſpatiumque profundi
Deficit, exſpergi quò poſſit vis Animaï,
Aut aliâ quâvis poſſit vi pulſa perire:
Haud igitur lethi præcluſa eſt janua Menti.

Quòd ſi fortè ideo magis immortalis habenda eſt,
Quòd lethalibus ab rebus munita tenetur:
Aut quia non veniunt omnino aliena ſalutis:
Aut quia quæ veniunt, aliquâ ratione recedunt
Pulſa priùs, quàm, quid noceant, ſentire queamus:
Scilicet à verâ longè ratione remotum eſt.
Præter enim quàm quòd morbis tum corporis ægrit,
Advenit id, quod eam de rebus ſæpe futuris
Macerat; inque metu malè habet, curiſque fatigat:
Præteritiſque admiſſa annis peccata remordent.
Adde furorem Animi proprium, atque oblivia rerum;
Adde quòd in nigras lethargi mergitur undas.

Nil igitur mors eſt; ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura Animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore ſenſimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis;
Omnia cùm belli trepido concuſſa tumultu
Horrida contremuêre ſub altis ætheris auris:
In dubioque fuit ſub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis eſſet, terrâque marique.
Sic ubi non erimus, cùm corporis atque Animaï
Diſcidium fuerit, quibus è ſumus uniter apti,
Scilicet haud nobis quidquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, ſenſumque movere:
Non ſi terra mari miſcebitur, & mare cœlo.

Et ſi jam noſtro ſentit de corpore, poſtquam
Diſtracta eſt Animi natura, Animæque poteſtas;

UVA. BHSC. BU 00207

Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu conjugioque
Corporis, atque Animæ consistimus uniter apti.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum, rursùmque redegerit, ut sita nunc est;
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ;
Pertineat quidquam tamen ad nos id quoque factum,
Interrupta semel cùm sit repetentia nostra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
Qui fuimus; nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materiâ nostrâ nova proferet ætas.
Nam cùm respicias immensi temporis omne
Præteritum spatium; tum motus materiaï
Multimodi quàm sint; facilè hoc adcredere possis,
Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta;
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta est vitaï pausa, vagèque
Deerrârunt passim motus ab sensibus omnes.
Debet enim, miserè quoi fortè ægrèque futurum est,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cùm malè possit
Accidere. At quoniam mors eximit im, prohibetque
Illum, cui possint incommoda conciliari
Hæc eadem, in quibus & nunc nos sumus, ante fuisse:
Scire licet nobis nihil esse in morte timendum;
Nec miserum fieri, qui non est, posse: neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.

Proinde ubi se videas hominem indignarier ipsum
Post mortem fore, ut aut putrescat corpore pôsto,
Aut flammis interfiat, malisve ferarum:
Scire licet, non sincerum sonere, atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
Non, ut opinor, enim dat, quod promittit; & indè
Nec radicitus è vitâ se tollit, & eicit;

UVA. BHSC. BU 00207

Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim sibi cùm proponit quisque futurum,
Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque;
Ipse sui miseret: neque enim se vindicat hilum,
Nec removet satis à projecto corpore; & illud
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans.
Hinc indignatur se mortalem esse creatum;
Nec videt, in verâ nullum fore morte alium se,
Qui possit vivus sibi se lugere peremptum,
Stansque jacentem; nec lacerari, urive dolore.
Nam si in morte malum est, malis morsuque ferarum
Tractari; non invenio quî non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari, atque rigere
Frigore, cùm in summo gelidi cubat æquore saxi:
Urgerive supernè obtritum pondere terræ.

At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere, & tacitâ pectus dulcedine tangent:
Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: miser! ô miser! aiunt, omnia ademit
Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt; nec tibi earum
Jam desiderium insidet rerum insuper unà.
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur;
Dissolvant animi magno se angore, metuque.
Tu quidem, ut es letho sopitus, sic eris ævi
Quod supereſt, cunctis privatu' doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te propè busto
Insatiabiliter deflebimus, æternumque
Nulla dies nobis mœrorem è pectore demet.
Illud ab hôc igitur quærendum est, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?

UVA. BHSC. BU 00207

Hoc etiam faciunt, ubi discubuêre, tenentque
Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant: brevis hic est fructus homullis;
Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc sit eorum
Quòd sitis exurat miseros, atque arida torreat,
Aut aliæ cujus desiderium insideat rei.
Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Cùm pariter mens & corpus sopita quiescunt.
Nam licet æternum per nos sic esse soporem,
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum:
Et tamen haudquaquam nostros tunc illa per artus
Longè ab sensiferis primordia motibus errant:
Quin conreptus homo ex somno se conligit ipse.
Multò igitur mortem minùs ad nos esse putandum,
Si minùs esse potest, quàm quod nihil esse videmus.
Major enim turbæ disjectus materiaï
Consequitur letho, nec quisquam expergitus exstat,
Frigida quem semel est vitaï pausa secuta.

Denique si vocem rerum Natura repente
Mittat, & hoc aliquoi nostrum sic increpet ipsa:
Quid tibi tantopere est, Mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam si grata fuit tibi vita anteacta, priorque;
Et non omnia, pertusum congesta quasi in vas,
Commoda perfluxêre, atque ingrata interiêre:
Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis?
Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?
Sin ea, quæ fructus cunque es, periêre profusa,
Vitaque in offensu est: cur amplius addere quæris,
Rursum quod pereat malè, & ingratum occidat omne:
Nec potiùs vitæ finem facis, atque laboris?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque

Quod

UVA. BHSC. BU 00207

Quod placeat, nihil est: eadem sunt omnia semper.
Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
Confecti languent: eadem tamen omnia restant,
Omnia si pergas vivendo vincere sæcla:
Atque etiàm potiùs, si nunquam sis moriturus.
Quid respondeamus, nisi justam intendere litem
Naturam? & veram verbis exponere causam?

At qui obitum lamentetur miser ampliùs æquo,
Non meritò inclamet magis, & voce increpet acri?
Auferab hinc lacrymas, barathro, & compesce querelas.
Grandior hic verò si jam, seniorque queratur:
Omnia perfructus vitaï præmia, marces?
Sed quia semper aves, quod abest; præsentia temnis:
Imperfecta tibi elapsa est, ingrataque vita,
Et nec opinanti mors ad caput adstitit ante,
Quàm satur, ac plenus possis discedere rerum.
Nunc aliena tuâ tamen ætate omnia mitte:
Æquo animoque, agedũ, jam aliis concede: necesse est.
Jure, ut opinor, agat, jure increpet, inciletque.
Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
Semper; & ex aliis aliud reparare necesse est:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus est ut crescant postera sæcla:
Quæ tamen omnia te, vitâ perfuncta, sequentur.
Nec minùs ergo ante hæc, quàm nunc, cecidêre, cadentque.
Sic alid ex alio nunquam desistet oriri,
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.

Respice item quàm nil ad nos anteacta vetustas
Temporis æterni fuerit, quàm nascimur ante.
Hoc igitur speculum nobis Natura futuri
Temporis exponit. Post mortem denique nostram
Num quid ibi horribile apparet? num triste videtur

UVA. BHSC. BU 00207

Quidquam ? nonne omni ſomno ſecurius exſtat?

Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
Prodita ſunt eſſe, in vitâ ſunt omnia nobis.
Nec miſer impendens magnum timet aëre ſaxum
Tantalus, ut fama eſt, caſſâ formidine torpens:
Sed magis in vitâ Divûm metus urget inanis
Mortales, caſumque timent, quemcunque ferat Fors.

Nec Tityum volucres ineunt Acherunte jacentem:
Nec, quod ſub magno ſcrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profectò,
Quamlibet immani projectu corporis exſtet;
Qui non ſola novem diſpenſis jugera membris
Obtineat, ſed qui terraï totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem:
Nec præbere cibum proprio de corpore ſemper.
Sed Tityus nobis hic eſt; in amore jacentem
Quem volucres lacerant; atque exeſt anxius angor:
Aut aliâ quâvis ſcindunt cuppedine curæ.

Siſyphus in vitâ quoque nobis ante oculos eſt,
Qui petere à populo faſces, ſævaſque ſecures
Imbibit: & ſemper victus, triſtiſque recedit.
Nam petere imperiũ, quod inane eſt, nec datur unquã;
Atque in eo ſemper durum ſufferre laborem,
Hoc eſt adverſo nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.

Deinde Animi ingratam naturam paſcere ſemper,
Atque explere bonis rebus, ſatiareque nunquam;
Quod faciunt nobis annorum tempora, circùm
Cùm redeunt, fœtuſque ferunt, varioſque lepores,
Nec tamen explemur vitaï fructibus unquam:

UVA. BHSC. BU 00207

Hoc, ut opinor, id eſt, ævo florente puellas,
Quod memorant, laticem pertuſum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione poteſtur.

Cerberus & Furiæ jam verò, & lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus æſtus,
Hæc neque ſunt uſquam, neque poſſunt eſſe profectò.
Sed metus in vitâ pœnarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis, ſceleriſque luela
Carcer, & horribilis de ſaxo jactu' deorſum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ:
Quæ tamen & ſi abſunt, at mens ſibi conſcia facti
Præmetuens, adhibet ſtimulos, torretque flagellis:
Nec videt interea, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec quæ ſit pœnarum denique finis:
Atque eadẽ metuit, magis hæc ne in morte graveſcant:
Hinc Acheruſia fit ſtultorum denique vita.

Hoc etiam tibi tute interdum dicere poſſis:
Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
Qui melior multis, quàm tu, fuit, improbe, rebus.
Indè alii multi Reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitârunt.

Ille quoque ipſe, viam qui quondã per mare magnũ
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum;
Ac pedibus ſalſas docuit ſuper ire lacunas;
Et contempſit, aquis inſultans, murmura ponti,
Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.

Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Oſſa dedit terræ, proinde ac famul infimus eſſet.

Adde repertores doctrinarum, atque leporum;
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus

UVA. BHSC. BV 00207

Sceptra potitus, eâdem aliis ſopitu' quiete eſt.

Denique Democritum poſtquam matura vetuſtas
Admonuit memorem motus langueſcere mentis,
Sponte ſuâ letho caput obvius obtulit ipſe.

Ipſe Epicurus obît decurſo lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio ſuperavit, & omnes
Præſtinxit, ſtellas exortus uti ætherius Sol.

Tu verò dubitabis, & indignabere obire,
Mortua quoi vita eſt propè jam vivo, atque videnti?
Qui ſomno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans ſtertis, nec ſomnia cernere ceſſas;
Sollicitamque geris caſſâ formidine mentem?
Nec reperire potes, quid ſit tibi ſæpe mali, cùm
Ebrius urgeris multis miſer undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?

Si poſſent homines, proinde ac ſentire videntur
Pondus ineſſe animo, quod ſe gravitate fatiget;
Et quibus id fiat cauſis cognoſcere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore conſtet:
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid ſibi quiſque velit, neſcire, & quærere ſemper,
Commutare locum, quaſi onus deponere poſſit.

Exit ſæpe foras magnis ex ædibus ille,
Eſſe domi quem pertæſum eſt, ſubitòque revertit:
Quippe foris nihilo meliùs qui ſentiat eſſe.
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium tectis quaſi ferre ardentibus inſtans:
Oſcitat extemplo, tetigit cùm limina villæ:
Aut abit in ſomnum gravis, atque oblivia quærit:
Aut etiam properans urbem petit, atque reviſit.

UVA. BHSC. BU 00207

Hôc ſe quiſque modo fugit : at, quem ſcilicet, ut fit,
Effugere haud potis eſt, ingratis hæret, & angit,
Propterea, morbi quia cauſam non tenet æger :
Quam bene ſi videat, jam rebus quiſque relictis
Naturam primùm ſtudeat cognoſcere rerum,
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
Ambigitur ſtatus, in quo ſit mortalibus omnis
Ætas poſt mortem, quæ reſtat cunque, manenda.

Denique tantopere in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos ſubigit vitaï tanta cupido ?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adſtat ;
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.

Præterea, verſamur ibidem, atque inſumus uſque :
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abeſt, quod avemus, id exſuperare videtur
Cætera : poſt aliud, cùm contigit illud, avemus :
Et ſitis æqua tenet vitaï ſemper hiantes :
Poſteraque, in dubio eſt, fortunam quam vehat ætas,
Quidve ferat nobis caſus, quive exitus inſtet.

Nec prorſum, vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis ; nec delibrare valemus,
Quò minùs eſſe diu poſſimus morte perempti.
Proinde licet quotvis vivendo condere ſæcla ;
Mors æterna tamen nihilominùs illa manebit :
Nec minùs ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit ; & ille,
Menſibus, atque annis qui multis occidit antè.

Finis Libri Tertii.

UVA. BHSC. BU 00207

ARGUMENTUM LIBRI QUARTI.

QUA ſupra libro primo uſus eſt comparatione Lucretius, ut Memmii ſui animum tantiſper à contentione relaxaret, eâdem hunc librum quartum auſpicatur, ut auditorem ſibi docilem reddat & attentum. Deinde libri hujus proponit argumentum quod ex induſtriâ cum ſuperioribus connectit. Cùm enim primo & ſecundo libro abundè docuerit quæ & qualia ſint rerum *Primordia*, quibus figuris diſtincta, quo motu ferantur, ac cæteras res procreent, libro verò tertio Animæ atque Animi, tanquam præcipuarum creaturarum, naturam fuſiùs explicaverit; meritò ſanè hanc aliam ſubnectit diſputationem de ſenſibus tùm corporis, tùm animi. Quam diſputatio-

UVA. BHSC. BU 00207

Frans van Mieris inv. et del. IV. *Cl. Duflos Sculp.*

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU 00207

nem ut ex ordine absolvat, à Simulacris exorditur, quibus omnino fieri sensationem contendit.

Docet itaque I. è rerum supremo colore seu corpore cœca emitti *Simulacra* quæ passim per aëra volitent, nec sub visum cadant, nisi ab æquore speculorum aut aquarum repulsa. Ea porro Simulacra tenuissima & subtilissima esse vult; quorum duplex distinguit genus: alterum, eorum quæ sponte suâ generentur in aëre, qualia nonnunquam videmus fieri in nubibus, quæ modò Gigantum, modò montium aut belluarum imagines imitantur: alterum, eorum quæ cadunt è rerum superficie, quasi spoliasseu tenues exuviæ; quæ citò generentur celeriterque ferantur, æquè ac Solis lumen per totum aëra procreatum spargitur.

II. Quia *Visus* omnium sensuum primus habetur, ab eo exorditur, quem ex *Simulacrorum* seu *Imaginum* incursu fieri docet, sicut cæteri sensus advenien-

UVA. BHSC. BU 00207

tibus extrinsecus corpusculis fieri solent. Interim autem explicat ea omnia quæ ad Visûs causas spectant: variaque de Visu problemata proponit, quæ ritè solvit & explicat.

III. Hinc arguit non falsos aut fallaces, sed certos ac vèros esse sensus, à quibus ipsa vera ratio omnis ducatur, & in quibus tota prima fides innitatur.

IV. His ita de Visu disputatis, docet de cæteris sensibus; ac primùm Vocem ac Sonum corporeas esse Imagines quæ aurem pariter feriant, & auditum faciant. Vocis naturam ac formaturam explicat. Cur eadem vox percipiatur à multis, rationem reddit. Quid sit Echo, quomodo fiat: deinde de Sapore & Gustu, de Odore & Olfactu docet. Quid nempe sit Sapor, quid Odor; & cur ab omnibus non sentiantur. Cur cibus idem, aliis dulcis, aliis amarus fiat. Cur odor alius aliis sit magis aptus &c.

V. De Imaginatione, Cogitatione

UVA. BHSC. BU 00207

ac Intellectione agit, quas per tenuissima rerum Simulacra, seu Imagines, quæ in mentem incurrant, fieri pariter ait. Indè varia de Cogitationibus problemata proponit & explicat. Cur v. g. videamur in somnis videre illos qui jam mortui sunt : cur Simulacra rerum seu Imagines videantur nobis morari, dum cogitamus ea : cur subitò quisque cogitat quæ lubuerit : cur in somnis cernimur moveri.

VI. Interim docet priùs linguam, oculos, aures, cæteraque membra ac sensus, esse nata quàm eorum usum : secus verò in artificiosis rebus quæ pendent ex prævisâ indigentiâ. Rationem reddit etiam cur cibum ac potum quærant sibi animalia : cur progrediamur ad libitum : cur variè flectamus membra : & quid corporis nostri molem agat & impellat.

VII. Denique de somno ac somniis ad finem usque libri hujus agit : impri-

UVA. BHSC. BU 00207

misque docet quâ ratione fiat somnus in nobis & in cæteris animantibus. Somniorum varias assignat causas. Pudori non consuluit Lucretius plurima de Venereis rebus somnia describens.

UVA. BHSC. BU 00207

TITI LUCRETII CARI DE RERUM NATURA

LIBER QUARTUS.

AVIA Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo; juvat integros accedere fontes,
Atque haurire; juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere indè coronam,
Unde priùs nulli velârint tempora Musæ.
Primùm, quòd magnis doceo de rebus, & arctis
Religionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde, quòd obscurâ de re tam lucida pango
Carmina, Musæo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur.

UVA. BHSC. BU 00207

Nam veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus; interea perpotet amarum
Abſinthi laticem, deceptaque non capiatur;
Sed potiùs tali tactu recreata valeſcat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata, retroque
Volgus abhorret ab hâc: volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram,
Et quaſi Muſeo dulci contingere melle;
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum; ac perſentis utilitatem.

Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint, & quàm variis diſtantia formis
Sponte ſuâ volitent æterno percita motu;
Quoque modo poſſint res ex his quæque creari:
Atque, Animi quoniam docui natura quid eſſet,
Et quibus è rebus cum corpore compta vigeret,
Quove modo diſtracta rediret in ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, eſſe ea, quæ rerum ſimulacra vocamus:
Quæ quaſi membranæ ſummo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultro citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes
Terrificant; atque in ſomnis, cùm ſæpe figuras
Contuimur miras, ſimulacraque luce carentum,
Quæ nos horrificè languentes ſæpe ſopore
Excierunt; ne fortè Animas Acherunte reamur
Effugere, aut Umbras inter vivos volitare:
Neve aliquid noſtri poſt mortem poſſe relinqui,
Cùm corpus ſimul, atque Animi natura perempta,

UVA. BHSC. BU 00207

In sua discessum dederint primordia quæque.

Dico igitur, rerum effigias, tenuesque figuras
Mittier ab rebus, summo de corpore earum:
Quæ quasi membrana, vel cortex nominitanda est;
Quòd speciem, ac formam similem gerit ejus imago,
Quojuscunque cluet de corpore fusa vagari.

Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffusa solutè,
Robora ceu fumum mittunt, igneſque vaporem;
Et partim contexta magis, condensaque, ut olim
Cùm veteres ponunt tunicas æstate cicadæ;
Et vituli cùm membranas de corpore summo
Nascentes mittunt; & item cùm lubrica serpens
Exuit in spinis vestem: nam sæpe videmus
Illorum spoliis vepres volitantibus auctas.
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti summo de corpore earum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
Quàm quæ tenuia sunt, hiscendi est nulla potestas;
Præsertim cùm sint in summis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ possint ordine eodem
Quo fuerint, veterem & formæ servare figuram;
Et multò citiùs, quantò minùs endopediri
Pauca queunt; & sunt in primâ fronte locata.

Nam certè jaci, atque emergere multa videmus
Non solùm ex alto, penitusque, ut diximus ante;
Verùm de summis ipsum quoque sæpe colorem:
Et volgò faciunt id lutea, russaque vela,
Et ferrugina, cùm magnis intenta Theatris,
Per malos volgata, trabesque trementia flutant.
Namque ibi consessum caveaï subter, & omnem

Scenaï ſpeciem, Patrum, Matrumque, Deorumque,
Inficiunt, coguntque ſuo fluitare colore:
Et quantò circùm magè ſunt incluſa Theatri
Mœnia, tam magis hæc intus perfuſa lepore
Omnia conrident, conreptâ luce diei.
Ergo lintea de ſummo cùm corpore fucum
Mittunt, effigias quoque debent mittere tenues
Res quæque; ex ſummo quoniam jaculantur utræque.
Sunt igitur jam formarum veſtigia certa,
Quæ volgò volitant, ſubtili prædita filo,
Nec ſingillatim poſſunt ſecreta videri.

Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ res
Conſimiles, ideo diffuſæ rebus abundant;
Ex alto quia dum veniunt intrinſecus ortæ,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Oſtia ſunt, quà contendunt exire coortæ.
At contra, tenuis ſummi membrana coloris
Cùm jacitur, nihil eſt, quod eam diſcerpere poſſit;
In promptu quoniam eſt in primâ fronte locata.

Poſtremò, in ſpeculis, in aquâ, ſplendoreque in omni
Quæcunque apparent nobis ſimulacra, neceſſe eſt,
Quandoquidem ſimili ſpecie ſunt prædita rerum,
Eſſe in imaginibus miſſis conſiſtere eorum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant
Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi eſt nulla poteſtas.

Sunt igitur tenues formarum, conſimileſque
Effigiæ, ſingillatim quas cernere nemo
Cùm poſſit, tamen aſſiduo crebroque repulſu
Rejectæ, reddunt ſpeculorum ex æquore viſum:
Nec ratione aliâ ſervari poſſe videntur
Tantopere, ut ſimiles reddantur quoique figuræ.

UVA. BHSC. BU 00207

Nunc age, quàm tenui naturâ conſtet imago,
Percipe: & inprimis quoniam primordia tantùm
Sunt infra noſtros ſenſus, tantòque minora,
Quàm quæ primùm oculi cœptant non poſſe tueri.
Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
Cunctarum quàm ſint ſubtilia, percipe paucis.

Primùm animalia ſunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nullâ ut poſſit ratione videri.
Horum inteſtinum quodvis quale eſſe putandum eſt?
Quid cordis globus, aut oculi? quid mẽbra? quid artus?
Quantula ſunt? quid præterea primordia quæque,
Unde Anima, atque Animi conſtet natura neceſſũ eſt,
Nonne vides, quàm ſint ſubtilia, quàmque minuta?

Præterea, quæcunque ſuo de corpore odorem
Exſpirant acrem, panaces, abſinthia tetra,
Abrotonique graves, & triſtia centaurea:
Horum unum quodvis leviter ſi fortè ciebis,
Quamprimùm noſcas rerum ſimulacra vagare
Multa modis multis, nullâ vi, caſſaque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo eſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.

Sed ne fortè putes ea demum ſola vagare,
Quæcunque ab rebus rerum ſimulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ ſponte ſuâ gignuntur, & ipſa
Conſtituuntur in hoc Cœlo, qui dicitur aër;
Quæ multis formata modis ſublimè feruntur;
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant:
Et cujuſque modi formarum vertere in ora
Ut nubes facilè interdum concreſcere in alto
Cernimus, & Mundi ſpeciem violare ſerenam,
Aëra mulcentes motu. Nam ſæpe gigantum

UVA. BHSC. BU 00207

Ora volare videntur, & umbram ducere latè:
Interdum magni montes, avolsaque saxa
Montibus anteire, & Solem succedere præter:
Indè alios trahere, atque inducere bellua nimbos.

Nunc ea quàm facili, & celeri ratione genantur,
Perpetuòque fluant ab rebus, lapsaque cedant.
Semper enim summum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur; & hoc alias cùm pervenit in res,
Transit, ut inprimis vestem: sed in aspera saxa,
Aut in materiem ut ligni pervenit; ibi jam
Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
At cùm, splendida quæ constant, opposta fuerunt,
Densaque, ut inprimis speculũ est: nihil accidit horũ.
Nam neque, uti vestem, possunt transire, neque ante
Scindi, quàm meminit lævor præstare salutem.
Quapropter fit, ut hinc nobis Simulacra genantur.
Et quamvis subitò, quovis in tempore, quamque
Rem contra speculum ponas, apparet Imago:
Perpetuò fluere ut noscas è corpore summo
Texturas rerum tenues, tenuesque figuras.
Ergo multa brevi spatio Simulacra genuntur,
Ut meritò celer his rebus dicatur origo.

Et quasi multa brevi spatio summittere debet
Lumina Sol, ut perpetuò sint omnia plena:
Sic à rebus item simili ratione necesse est
Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas undique partes.
Quandoquidem speculũ queiscunque obvertimus oris,
Res ibi respondent simili formâ, atque colore.

Præterea, modò cùm fuerit liquidissima Cœli
Tempestas, perquam subitò fit turbida fœdè
Undique, uti tenebras omnes Acherunta rearis

Liquisse, & magnas Cœli complêsse cavernas;
Usque adeo, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Impendent atræ formidinis ora supernè.
Quorum quantula pars sit Imago, dicere nemo est,
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.

Nunc age, quàm celeri motu Simulacra ferantur,
Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita sit; longo ut spatio brevis hora teratur,
In quemcunque locum diverso numine tendunt;
Suavidicis potiùs, quàm multis, versibus edam:
Parvus ut est Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.

Principio persæpe leves res, atque minutis
Corporibus factas, celeres licet esse videre.
In quo jam genere est Solis lux, & vapor ejus,
Propterea quia sunt è primis facta minutis:
Quæ quasi truduntur, perque aëris intervallum
Non dubitant transire, sequenti concita plagâ.
Suppeditatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter Simulacra pari ratione necesse est
Immemorabile per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primùm quòd parvola causa
Est, procul à tergo quæ provehat, atque propellat:
Deinde, quòd usque adeo texturâ prædita rarâ
Mittuntur, facilè ut quasvis penetrare queant res,
Et quasi permanare per aëris intervallum.

Præterea, si, quæ penitus corpuscula rerum
Ex alto in terras mittuntur, Solis uti lux,
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum Cœli spatium diffundere sese;
Perque volare mare, ac terras, cœlumque rigare,

UVA. BHSC. BU 00207

Quod ſuperà eſt, ubi tam volucri hæc levitate feruntur:
Quid? quæ ſunt igitur jam primâ in fronte parata
Cùm jaciuntur, & emiſſum res nulla moratur,
Nonne vides citiùs debere, & longiùs ire;
Multiplexque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant lumina cœlum?

Hoc etiam inprimis ſpecimen verum eſſe videtur,
Quàm celeri motu rerum Simulacra ferantur;
Quòd ſimul ac primùm ſub divo ſplendor aquaï
Ponitur, extemplo, Cœlo ſtellante, ſerena
Sidera reſpondent in aquâ radiantia Mundi.
Jamne vides igitur, quàm puncto tempore imago
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?

Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare neceſſe eſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſumque laceſſant:
Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æſtus ab undis
Æquoris, exeſor mœrorum litora circùm.
Nec variæ ceſſant voces volitare per auras:
Denique in os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,
Cùm mare verſamur propter; dilutaque contra
Cùm tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror.
Uſque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique partes.
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuò quoniam ſentimus, & omnia ſemper
Cernere, odorari licet, & ſentire ſonorem.

Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam, cognoſcitur eſſe eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore, neceſſe eſt
Conſimili cauſâ tactum, viſumque moveri.
Nunc igitur, ſi quadratum tentamus, & id nos

UBB. BIBL. BU 00207

Commovet in tenebris; in luci quæ poterit res
Accidere ad ſpeciem, quadrata niſi ejus imago?
Eſſe in Imaginibus quapropter cauſa videtur
Cernendi, neque poſſe ſine his res ulla videri.

Nunc ea, quæ dico, rerum Simulacra, feruntur
Undique, & in cunctas jaciuntur didita partes.
Verùm, nos oculis quia ſolis cernere quimus,
Propterea fit uti, ſpeciem quò vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant formâ, atque colore.
Et quantùm quæque à nobis res abſit, Imago
Efficit, ut videamus, & internoſcere curat.
Nam cùm mittitur, extemplo protrudit, agitque
Aëra, qui inter ſe cunque eſt, oculoſque locatus;
Iſque ita per noſtras acies perlabitur omnes,
Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.
Propterea fit, uti videamus quàm procul abſit
Res quæque; & quantò plus aëris ante agitatur,
Et noſtros oculos perterget longior aura;
Tam procul eſſe magis res quæque remota videtur.
Scilicet hæc ſummè celeri ratione geruntur,
Quale ſit ut videamus, & unà quàm procul abſit.

Illud in his rebus minimè mirabile habendum eſt,
Cur ea, quæ feriant oculos ſimulacra, videri
Singula cùm nequeant, res ipſæ perſpiciantur.
Ventus enim quoque paulatim cùm verberat, & cùm
Acre ferit frigus, non privam quamque ſolemus
Particulam venti ſentire, & frigoris ejus,
Sed magis unverſum; fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro; tanquam aliquæ res
Verberet, atque ſui det ſenſum corporis extra.
Præterea, lapidem digito cùm tundimus, ipſum
Tangimus extremum ſaxi, ſummumque colorem:
Nec ſentimus eum tactu, verùm magis ipſam

UVA. BHSC. BU 00207

Duritiem penitus saxi sentimus in alto.

Nunc age, cur ultra speculum videatur Imago,
Percipe; nam certè penitus remota videtur,
Quod genus illa, foris quæ verè transpiciuntur,
Janua cùm per se transpectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoque enim duplici, geminoque fit aëre visus.
Primus enim est, citra postes qui cernitur aër:
Indè fores ipsæ dextrâ, lævâque sequuntur;
Post extraria lux oculos perterget; & aër
Alter; & illa, foris quæ verè transpiciuntur.
Sic ubi se primùm speculi projecit imago,
Dum venit ad nostras acies, protrudit, agitque
Aëra, qui inter se cunque est, oculosque locatus;
Et facit ut priùs hunc omnem sentire queamus,
Quàm speculũ. Sed ubi speculũ quoque sensimus ipsũ,
Continuò à nobis in id hæc, quæ fertur, Imago
Pervenit, & nostros oculos rejecta revisit;
Atque alium præ se propellens aëra volvit:
Et facit ut priùs hunc, quàm se, videamus; eoque
Distare à speculo tantùm remota videtur.
Quare etiam atque etiam minimè mirarier est par
Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore visum,
Aëribus binis, quoniam res consit utroque.

Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars est,
In speculis fit ut in lævâ videantur, eò quòd
Planitiem ad speculi veniens cùm offendit Imago,
Non convertitur incolumis; sed recta retrorsum
Sic eliditur, ut si quis priùs, arida quàm sit
Cretea persona, allidat pilæve, trabive:
Atque ea continuò rectam si fronte figuram
Servet, & elisam retro sese exprimat ipsa:
Fiet ut, ante oculos fuerit qui dexter, hic idem

Nunc sit lævus, & è lævo sit mutuà dexter.

Fit quoque, de speculo in speculũ ut tradatur Imago:
Quinque etiam, sexve ut fieri simulacra suêrint.
Nam quæcunque retro parte interiore latebunt,
Indè tamen, quamvis tortè, penitusque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc speculis videantur in ædibus esse.
Usque adeo è speculo in speculum tralucet Imago;
Et cùm læva data est, fit rursum ut dextera fiat:
Indè retrorsum reddit se, & convertit eodem.

Quin etiam, quæcunque latuscula sunt speculorum
Adsimili lateris flexurâ prædita nostri;
Dextera ea propter nobis simulacra remittunt,
Aut quia de speculo in speculum transfertur Imago;
Indè ad nos elisa bis advolat; aut etiam quòd
Circumagitur, cùm venit Imago; propterea quòd
Flexa figura docet speculi convertier ad nos.

Endogredi porro pariter simulacra, pedemque
Ponere nobiscum credas, gestumque imitari;
Propterea, quia de speculi quâ parte recedas,
Continuò nequeunt illinc simulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit Natura referri,
Ac resilire, ab rebus ad æquos reddita flexus.

Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri:
Sol etiam cæcat, contra si tendere pergas;
Propterea, quia vis magna est ipsius; & altè
Aëra per purum graviter simulacra feruntur;
Et feriunt oculos, turbantia composituras.
Præterea splendor, quicunque est acer, adurit
Sæpe oculos, ideo quòd semina possidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando,

UVA. BHSC. BU 00207

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt simulacris obvia rerum;
Multaque sunt oculis in eorum denique mista,
Quæ contage suâ palloribus omnia pingunt.

E tenebris autem, quæ sunt in luce, tuemur,
Propterea quia, cùm propior caliginis aër
Ater inît oculos prior, & possedit apertos,
Insequitur candens confestim lucidus aër,
Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
Aëris illius. Nam multis partibus hic est
Mobilior, multisque minutior, & magè pollens:
Qui simul atque vias oculorum luce replevit,
Atque patefecit quas ante obsederat ater:
Continuò rerum simulacra adaperta sequuntur,
Quæ sita sunt in luce, lacessuntque ut videamus.
Quod contra facere in tenebris à luce nequimus,
Propterea quia posterior caliginis aër
Crassior insequitur, qui cuncta foramina complet,
Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
Possint ullarum rerum conjecta moveri.

Quadratasque procul turres cùm cernimus urbis,
Propterea fit uti videantur sæpe rotundæ,
Angulus obtusus quia longè cernitur omnis;
Sive etiam potiùs non cernitur, ac perit ejus
Plaga, nec ad nostras acies perlabitur ictus;
Aëra per multum quia dum simulacra feruntur,
Cogit hebescere eum crebris offensibus aër.
Hinc, ubi suffugit sensum simul angulus omnis,
Fit, quasi tornata ut saxorum structa tuantur:
Non tamen ut coram quæ sunt, verèque rotunda,
Sed quasi adumbratim paulùm simulacra videntur.

UVA. BHSC. BU 00207

Umbra videtur item nobis in Sole moveri,
Et veſtigia noſtra ſequi, geſtumque imitari;
Aëra ſi credas privatum lumine, poſſe
Indogredi, motus hominum, geſtuſque ſequentem.
Nam nihil eſſe poteſt aliud niſi lumine caſſus
Aër, id, quod nos umbram perhibere ſuemus.
Nimirum, quia Terra locis ex ordine certis
Lumine privatur Solis, quacunque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, uti videatur, quæ fuit umbra
Corporis, è regione eadem nos uſque ſecuta.
Semper enim nova ſe radiorum lumina fundunt;
Primaque diſpereunt, quaſi in ignem lana trahatur.
Propterea facilè & ſpoliatur lumine Terra,
Et repletur item, nigraſque ſibi abluit umbras.

Nec tamen hîc oculos falli concedimus hilum.
Nam, quocunque loco ſit lux, atque umbra, tueri
Illorum eſt; eadem verò ſint lumina, necne:
Umbraque, quæ fuit hîc, eadem num tranſeat illuc;
An potiùs fiat, paulò quod diximus ante:
Hoc Animi demum ratio diſcernere debet;
Nec poſſunt oculi naturam noſcere rerum.
Proinde Animi vitium hoc oculis adfingere noli.

Quâ vehimur navi, fertur, cùm ſtare videtur:
Quæ manet in ſtatione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter navim, veliſque volamus.
Sidera ceſſare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur; at aſſiduo in ſunt omnia motu:
Quandoquidem longos obitus exorta reviſunt,
Cùm permenſa ſuo ſunt Cœlum corpore claro:
Solque pari ratione manere, & Luna videtur

UVA. BHSC. BU 00207

In ſtatione, ea quæ ferri res indicat ipſa.
Exſtanteſque procul medio de gurgite montes,
Claſſibus inter quos liber patet exitus, iidem
Apparent, & longè divolſi licet, ingens
Inſula conjunctis tamen ex his una videtur.
Atria verſari, & circumcurſare columnæ
Uſque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipſi
Deſierunt verti; vix ut jam credere poſſint,
Non ſupra ſeſe ruere omnia tecta minari.

Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
Cùm cœptat Natura, ſupraque extollere montes:
Quos tibi tum ſupra Sol montes eſſe videtur,
Cominus ipſe ſuo contingens fervidus igni;
Vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ:
Vix etiam curſus quingentos ſæpe veruti:
Inter eos Solemque jacent immania ponti
Æquora, ſubſtrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectaque ſunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, & ſæcla ferarum.
At conlectus aquæ, digitum non altior unum,
Qui lapides inter ſiſtit per ſtrata viarum,
Deſpectum præbet ſub terras impete tanto,
A terris quantùm Cœli patet altus hiatus;
Nubila deſpicere, & Cœlum ut videare videre, &
Corpora mirando ſub terras abdita cœlo.

Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæſit
Flumine, & in rapidas amnis deſpeximus undas;
Stantis equi corpus tranſverſum ferre videtur
Vis, & in adverſum flumen contrudere raptim:
Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adſimili nobis ratione videntur.

Porticus æquali quamvis eſt denique ductu,

Stanſque

Stanſque in perpetuum paribus ſuffulta columnis:
Longa tamen parte ab ſummâ cùm tota videtur,
Paulatim trahit anguſti faſtigia coni,
Tecta ſolo jungens, atque omnia dextera lævis,
Donicum in obſcurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, & condere lumen:
Quippe, ubi nil aliud niſi aquam Cœlumque tuentur,
Ne leviter credas labefactari undique ſenſus.

At maris ignaris, in portu clauda videntur
Navigia, apluſtris fractis, obnitier undis.
Nam quæcunque ſupra rorem ſalis edita pars eſt
Remorum, recta eſt; & recta ſupernè guberna;
Quæ demerſa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia converti, ſurſumque ſupina reverti;
Et reflexa prope in ſummo fluitare liquore.
Raraque per Cœlum cùm venti nubila portant
Tempore nocturno, tum ſplendida Signa videntur
Labier adversùm nubes, atque ire ſupernè
Longè aliam in partem, quàm quò ratione feruntur.
At ſi fortè oculo manus uni ſubdita, ſubter
Preſſit eum, quodam ſenſu fit, uti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;
Bina lucernarum florentia lumina flammis;
Binaque per totas ædes geminare ſupellex;
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Denique cùm ſuavi devinxit membra ſopore
Somnus, & in ſummâ corpus jacet omne quiete,
Tum vigilare tamen nobis, & membra movere
Noſtra videmur; & in noctis caligine cæcâ
Cernere cenſemus Solem, lumenque diurnum;
Concluſoque loco cœlum, mare, flumina, montes
Mutare, & campos pedibus tranſire videmur;

UVA. BHSC. BU 00207

Et ſonitus audire, ſevera ſilentia noctis
Undique cùm conſtent, & reddere dicta tacentes.
Cætera de genere hôc mirandè multa videmus;
Quæ violare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt:
Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus Animi, quos addimus ipſi,
Pro viſis ut ſint, quæ non ſunt ſenſibu' viſa.
Nam nihil egregius, quàm res ſecernere apertas
A dubiis, Animus quas ab ſe protinus abdit.

Denique, nil ſciri ſi quis putat, id quoque neſcit,
An ſciri poſſit, quoniam nil ſcire fatetur.
Hunc igitur contra mittam contendere cauſam,
Qui capite ipſe ſuo inſtituit veſtigia retro.
Et tamen hoc quoque uti concedam ſcire; at id ipſum
Quæram, cùm in rebus veri nil viderit ante,
Unde ſciat, quid ſit ſcire, & neſcire viciſſim;
Notitiam veri quæ res, falſique creârit;
Et dubium certo quæ res differre probârit.

Invenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli:
Nam majore fide debet reperier illud,
Sponte ſuâ veris quod poſſit vincere falſa.
Quid majore fide porro, quàm ſenſus, haberi
Debet? an ab ſenſu falſo ratio orta valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab ſenſibus orta eſt?
Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa fit omnis.
An poterunt oculos aures reprehendere? an aures
Tactus? an hunc porro tactum ſapor arguet oris?
An confutabunt nares, oculive revincent?
Non, ut opinor, ita eſt: nam ſeorſum quoique poteſtas
Diviſa eſt; ſua vis quoique eſt: ideoque neceſſe eſt,
Quod molle, aut durũ eſt, gelidum fervenſve, ſeorſum
Id molle aut durum, gelidum fervenſve videri:

UVA. BHSC. BU 00207

Et seorsum varios rerum sentire colores;
Et quæcunque coloribu' sunt conjuncta, necesse est.
Seorsus item sapor oris habet vim, seorsus odores
Nascuntur, seorsum sonitus: ideoque necesse est
Non possint alios alii convincere sensus.
Nec porro poterunt ipsi reprendere sese:
Æqua fides quoniam debebit semper haberi.
Proinde, quod in quoque est his visũ tempore, verũ est.

Et, si non poterit ratio dissolvere causam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul sint
Visa rotunda, tamen præstat rationis egentem
Reddere mendosè causas utriusque figuræ,
Quàm manibus manifesta suis emittere quæquam;
Et violare fidem primam, & convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita salusque.
Non modò enim ratio ruat omnis, vita quoque ipsa
Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis,
Præcipitesque locos vitare, & cætera, quæ sint,
In genere hôc fugienda; sequi, contraria quæ sint.
Illa tibi est igitur verborum copia cassa
Omnis quæ, contra sensus instructa, parata est.

Denique ut in fabricâ, si parva est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Et Libella aliquâ si ex parti claudicat hilum:
Omnia mendosè fieri, atque obstipa necessum est,
Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta,
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque;
Prodita judiciis fallacibus omnia primis:
Sic igitur ratio tibi rerum prava necesse est,
Falsaque sit, falsis quæcunque ab sensibus orta est.

Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
Sentiat, haud quaquam ratio scruposa relicta est.

UVA. BHSC. BU 00207

Principio, auditur ſonus, & vox omnis in aures
Inſinuata ſuo pepulêre ubi corpore ſenſum.
Corpoream quoque enim vocem conſtare fatendum eſt,
Et ſonitum, quoniam poſſunt impellere ſenſus.
Præterradit enim vox rauces ſæpe, facitque
Aſperiora foras gradiens arteria clamor.
Quippe, per anguſtum, turbâ majore coortâ,
Ire foras ubi cœperunt primordia vocum,
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca ſuis; & iter lædit, quà vox it in auras.
Haud igitur dubium eſt, quin voces, verbaque conſtent
Corporeis è principiis, ut lædere poſſint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipſis
Perpetuus ſermo nigraï noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore;
Præſertim ſi cum ſummo eſt clamore profuſus.
Ergo corpoream vocem conſtare neceſſe eſt,
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.

Aſperitas autem vocis fit ab aſperitate
Principiorum, & item lævor lævore creatur.
Nec ſimili penetrant aures primordia formâ,
Cùm tuba depreſſo graviter ſub murmure mugit,
Aut reboant raucum retrocita cornua bombum;
Vallibus & Cycni gelidis orti ex Heliconis
Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Haſce igitur penitus voces cùm corpore noſtro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum dædala lingua;
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Atque ubi non longum ſpatium eſt, unde illa profecta
Perveniat vox quæque, neceſſe eſt verba quoque ipſa
Planè exaudiri, diſcernique articulatim;
Servat enim formaturam, ſervatque figuram.

UVA. BHSC. BU 00207

At si interpositum spatium sit longius æquo,
Aëra per multum confundi verba necesse est,
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
Ergo fit, sonitum ut possis audire, neque hilum
Internoscere, verborum sententia quæ sit,
Usque adeo confusa venit vox, inque pedita.

Præterea, Edictum sæpe unum perciet aures
Omnibus in populo emissum præconis ab ore;
In multas igitur voces vox una repente
Diffugit, in privas quoniam se dividit aures,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
At, quæ pars vocum non aures accidit ipsas,
Præterlata perit, frustra diffusa per auras;
Pars solidis adlisa locis, rejecta sonorem
Reddit; & interdum frustratur imagine verbi.
Quæ bene cùm videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola
Saxa pares formas verborum ex ordine reddant,
Palantes comites cùm montes inter opacos
Quærimus, & magnâ dispersos voce ciemus.
Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
Unam cùm jaceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
Finitimi fingunt; & Faunos esse loquuntur;
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Affirmant volgò taciturna silentia rumpi,
Chordarumque sonos fieri, dulcesque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum:
Et genus agricolûm latè sentiscere, cùm Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hiantes,
Fistula silvestrem ne cesset fundere Musam.
Cætera de genere hôc monstra, ac portenta loquuntur,

UVA. BHSC. BU 00207

Ne loca deserta ab Divis quoque fortè putentur
Sola tenere : ideo jactant miracula dictis ,
Aut aliquâ ratione aliâ ducuntur , ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.

Quod supereſt , non eſt mirandum , quâ ratione
Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas ,
Hæc loca per voces veniant , aureſque laceſſant ,
Cùm loquimur clauſis foribus , quod ſæpe videmus
Nimirum , quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis tranſire poteſt , ſimulacra renutant :
Perſcinduntur enim , niſi recta foramina tranant ;
Qualia ſunt vitri , ſpecies quæ travolat omnis.
Præterea , partes in cunctas dividitur vox ,
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur , ubi una
Diſſiluit ſemel in multas exorta ; quaſi ignis
Sæpe ſoler ſcintilla ſuos ſe ſpargere in ignes.
Ergo replentur loca vocibus , abdita retro
Omnia quæ circùm fuerint , ſonituque cientur.
At ſimulacra viis directis omnia tendunt ,
Ut ſunt miſſa ſemel : quapropter cernere nemo
Se ſupra potis eſt , at voces accipere extra.
Et tamen ipſa quoque hæc , dum tranſit clauſa viarum ,
Vox obtunditur , atque aures confuſa penetrat ,
Et ſonitum potiùs , quàm verba , audire videmur.

Hæc, queis ſentimus ſuccum , lingua atque palatum ,
Pluſculum habent in ſe rationis , pluſque operaï.
Principio ſuccum ſentimus in ore , cibum cùm
Mandendo exprimimus ; ceu plenam ſpongiam aquaï
Si quis fortè manu premere , exſiccareque cœpit.
Indè , quod exprimimus , per caulas omne palati
Diditur , & raræ per plexa foramina linguæ.
Hæc ubi lævia ſunt manantis corpora ſucci
Suaviter attingunt , & ſuaviter omnia tractant

UVA. BIBC. BU 00207

Humida linguaï circùm ſudantia templa.
At contra pungunt ſenſum, lacerantque coorta,
Quantò quæque magis ſunt aſperitate repleta.
Deinde voluptas eſt è ſucco in fine palati:
Cùm verò deorſum per fauces præcipitavit,
Nulla voluptas eſt, dum diditur omnis in artus.
Nec refert quidquam, quo victu corpus alatur,
Dummodo, quod capias, concoctum didere poſſis
Artubus, & ſtomachi humectum ſervare tenorem.

Nunc aliis alius cur ſit cibus, ut videamus,
Expediam; quareve, aliis quod triſte, & amarum eſt,
Hoc tamen eſſe aliis poſſit prædulce videri.
Tantaque in his rebus diſtantia, differitaſque eſt,
Ut quod alîs cibus eſt, aliis fuat acre venenum.
Eſt itaque ut ſerpens hominis contacta ſalivis
Diſperit, ac ſeſe mandendo conficit ipſa.
Præterea, nobis veratrum eſt acre venenum:
At Capris adipes, & Coturnicibus auget.
Ut, quibus id fiat rebus, cognoſcere poſſis,
Principio meminiſſe decet, quæ diximus ante,
Semina multimodis in rebus miſta teneri.
Porro omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,
Ut ſunt diſſimiles extrinſecus, & generatim
Extima membrorum circumcæſura coërcet;
Proinde & ſeminibus diſtant, variantque figurâ.
Semina cùm porro diſtent, differre neceſſe eſt
Intervalla, viaſque, foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, & in ore, ipſoque palato.
Eſſe minora igitur quædam, majoraque debent,
Eſſe triquetra aliis, aliis quadrata neceſſe eſt,
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Namque figurarum ut ratio, motuſque repoſcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ;
Et variare viæ, proinde ac textura coërcet.

UVA. BHSC. BU 00207

Ergo, ubi quod ſuave eſt aliis, aliis fit amarum,
Illis, queis ſuave eſt, lævissima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati.
At contra, quibus eſt eadem res intus acerba,
Aſpera nimirum penetrant, hamataque fauces.

Nunc facilè ex his eſt rebus cognoſcere quæque.
Quippe, ubi quoi febris, bili ſuperante, coorta eſt,
Aut aliâ ratione aliqua eſt vis excita morbi;
Perturbatur ibi totum jam corpus, & omnes
Commutantur ibi poſituræ principiorum:
Fit, priùs ad ſenſum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant; & cætera ſint magis apta,
Quæ penetrata queunt ſenſum progignere acerbum.
Utraque enim ſunt in mellis commiſta ſapore,
Id quod jam ſuperà tibi ſæpe oſtendimus ante.

Nunc age, quo pacto nares adjectus odoris
Tangat, agam. Primùm res multas eſſe neceſſe eſt,
Unde fluens volvat varius ſe fluctus odorum.
Nam fluere, & mitti volgò, ſpargique putandum eſt.
Verùm aliis alius magis eſt animantibus aptus,
Diſſimiles propter formas; ideoque per auras
Mellis Apes quamvis longè ducuntur odore,
Volturiique cadaveribus; tum fiſſa ferarum
Ungula quò tulerit greſſum, promiſſa canum vis
Ducit; & humanum longè præſentit odorem
Romulidarum arcis ſervator, candidus Anſer.
Sic aliis alius nidor datus, ad ſua quemque
Pabula ducit, & à tetro reſilire veneno
Cogit; eoque modo ſervantur ſæcla ferarum.

Hic odor ipſe igitur, nares quicunque laceſſit,
Eſt, alio ut poſſit permitti longiùs alter.
Sed tamen haud quiſquam tam longè fertur eorum,

Quàm

Quàm ſonitus, quàm vox; mitto jam dicere, quàm res,
Quæ feriunt oculorum acies, viſumque laceſſunt.
Errabundus enim tardè venit, ac perit ante
Paulatim facilis diſtractus in aëris auras;
Ex alto primùm quia vix emittitur ex re.
Nam penitus fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quòd fracta magis redolere videntur
Omnia; quòd contrita; quòd igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus eſſe creatum
Principiis voci; quoniam per ſaxea ſepta
Non penetrat, quà vox volgò ſonituſque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile eſſe videbis
Inveſtigare, in quâ ſit regione locatum.
Refrigeſcit enim cunctando plaga per auras;
Nec calida ad ſenſum decurrit nuntia rerum.
Errant ſæpe canes itaque, & veſtigia quærunt.

Nec tamen hoc ſolis in odoribus, atque ſaporum
In genere eſt: ſed item ſpecies rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Ut non ſint aliis quædam magis acria viſu.
Quin etiam Gallum, noctem explaudentibus alis,
Auroram clarâ conſuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra conſtare Leones,
Inque tueri; ita continuò meminêre fugaï:
Nimirum, quia ſunt Gallorum in corpore quædam
Semina quæ, cùm ſunt oculis immiſſa Leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces;
Cùm tamen hæc noſtras acies nil lædere poſſint:
Aut quia non penetrant, aut quòd penetrantibus illis,
Exitus ex oculis liber datur, in remeando
Lædere ne poſſint ex ullâ lumina parte.

Nunc age, quæ moveant Animũ res, accipe; & unde,

UVA. BHSC. BU 00207

Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
Principio, hoc dico, rerum Simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique partes
Tenuia, quæ facilè inter se junguntur in auris,
Obvia cùm veniunt, ut aranea bracteaque auri.
Quippe etenim multo magis hæc sunt tenuia textu,
Quàm quæ percipiunt oculos, visumque lacessunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara; cientque
Tenuem animi naturam intus, sensumque lacessunt.
Centauros itaque & Scyllarum membra videmus,
Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
Quorum morte obitâ tellus amplectitur ossa:
Omne genus quoniam passim simulacra feruntur,
Partim sponte suâ quæ fiunt aëre in ipso;
Partim quæ variis ab rebus cunque recedunt;
Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
Nam certè ex vivo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
Verùm ubi equi, atque hominis casu convenit imago,
Hæresçit facilè extemplo, quod diximus ante,
Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
Cætera de genere hôc eâdem ratione creantur.
Quæ cùm mobiliter summâ levitate feruntur,
Ut priùs ostendi, facilè uno commovet ictu
Quælibet una animum nobis subtilis imago.
Tenuis enim mens est, & mirè mobilis ipsa.

Hæc fieri, ut memoro, facilè hinc cognoscere possis,
Quatenus hoc simile est oculis, quod mente videmus,
Atque oculis simili fieri ratione necesse est.
Nunc igitur quoniam docui me fortè Leones
Cernere per simulacra, oculos quæcunque lacessunt;
Scire licet mentem simili ratione moveri
Per simulacra Leonum cætera, quæ videt æquè,
Nec minùs atque oculi, nisi quod mage tenuia cernit.

UVA. BHSC. BU 00207

Nec ratione aliâ, cùm ſomnus membra profudit,
Mens animi vigilat, niſi quòd Simulacra laceſſunt
Hæc eadem noſtros animos, quæ, cùm vigilamus:
Uſque adeo, certè ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitaï jam mors, & terra potita eſt.
Hoc ideo fieri cogit Natura, quòd omnes
Corporis affecti ſenſus per membra quieſcunt,
Nec poſſunt falſum veris convincere rebus.
Præterea meminiſſe jacet, languetque ſopore,
Nec diſſentit eum mortis lethique potitum
Jampridem, quem mens vivum ſe cernere credit.

Quod ſupereſt, non eſt mirum Simulacra moveri,
Prachiaque in numerum jactare, & cætera membra:
Nam fit ut in ſomnis facere hoc videatur Imago.
Quippe ubi prima perit, alioque eſt altera nata
Endo ſtatu, prior hæc geſtum mutâſſe videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum eſt.
Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum eſt, planè ſi res exponere avemus.

Quæritur inprimis quare, quod quoique libido
Venerit, extemplo mens cogitet ejus idipſum.
Anne voluntatem noſtram Simulacra tuentur?
Et ſimul ac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, ſi terram cordi eſt, ſi denique cœlum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
Omnia ſub verbóne creat Natura, paratque?
Cùm præſertim aliis eâdem in regione, locoque
Longè diſſimiles Animus res cogitet omnis.

Quid porro, in numerum procedere cùm Simulacra
Cernimus in ſomnis, & mollia membra movere,
Mollia mobiliter cùm alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis geſtum pede convenienti?
Scilicet arte madent Simulacra, & docta vagantur,

UVA. BHSC. BU 00207

Nocturno facere ut possint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno
Cùm sentimus id, ut cùm vox emittitur una,
Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse:
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præsto sint Simulacra locis in queisque parata:
Tanta est mobilitas, & eorum copia tanta.
Et quia tenuia sunt, nisi se contendit, acutè
Cernere non potis est Animus; proinde omnia, quæ sunt
Præterea, pereunt, nisi sic sese ipse paravit.
Ipse parat sese porro, speratque futurum,
Ut videat, quod consequitur rem quamque: fit ergo.

Nonne vides, oculos etiam, cùm, tenuia quæ sint,
Cernere cœperunt, contendere se, atque parare,
Nec sine eo fieri posse ut cernamus acutè?
Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
Si non advertas animum, proinde esse, quasi omni
Tempore semotæ fuerint, longèque remotæ.
Cur igitur mirum est, Animus si cætera perdit,
Præter quàm quibus est in rebus deditus ipse?
Deinde adopinamur de signis maxima parvis;
Ac nos in fraudem induimus, frustramur & ipsi.

Fit quoque ut interdum non suppeditetur Imago
Ejusdem generis; sed fœmina quæ fuit ante,
In manibus vir tum factus videatur adesse:
Aut alia ex aliâ facies, ætasque sequatur:
Quod ne miremur, sopor, atque oblivia curant.
Istud in his rebus vitium vehementer, & istum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Prospicere ut possimus: &, ut proferre viaï
Proceros passus, ideo fastigia posse
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari:

UVA. BHSC. BU 00207

Brachia tum porro validis ex apta lacertis
Esse, manusque datas utrâque à parte ministras,
Ut facere ad vitam possimus, quæ foret usus.

Cætera de genere hôc inter quæcunque pretantur,
Omnia perversâ præpostera sunt ratione.
Nil ideo quoniam natum est in corpore, ut uti
Possemus; sed quod natum est, id procreat usum.
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata;
Nec dictis orare priùs, quàm lingua creata est:
Sed potiùs longè linguæ præcessit origo
Sermonem; multoque creatæ sunt priùs aures,
Quam sonus est auditus: & omnia denique membra
Ante fuêre, ut opinor, eorum quàm foret usus.
Haud igitur potuere utendi crescere causâ.

At contra conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,
Ante fuit multò, quàm lucida tela volarent.
Et volnus vitare priùs Natura coëgit,
Quàm daret objectum parmaï læva per artem.
Scilicet & fessum corpus mandare quieti,
Multò antiquius est, quàm lecti mollia strata;
Et sedare sitim priùs est, quàm pocula, natum.
Hæc igitur possunt utendi cognita causâ
Credier, ex usu quæ sunt vtrâque reperta.
Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ priùs ipsa
Nata, dedêre suæ post notitiam utilitatis.
Quo genere inprimis sensus, & membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul est, ut credere possis,
Utilitatis ob officium potuisse creari.

Illud item non est mirandum, corporis ipsa
Quòd natura cibum quærit quojusque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus

UVA. BHSC. BU 00207

Multa modis multis docui ; ſed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ ſunt exercita motu ;
Multaque per ſudorem ex alto preſſa feruntur ;
Multa per hos exhalantur, cùm languida anhelant.
His igitur rebus rareſcit corpus ; & omnis
Subruitur natura ; dolor quam conſequitur rem.
Propterea capitur cibus ut ſuffulciat artus,
Et recreet vires interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item diſcedit in omnia, quæ loca cunque
Poſcunt humorem : glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ ſtomacho præbent incendia noſtro,
Diſſupat adveniens liquor, ac reſtinguit, ut ignem ;
Urere ne poſſit calor ampliùs aridus artus.
Sic igitur tibi anhela ſitis de corpore noſtro
Abluitur, ſic expletur jejuna cupido.

Nunc, quî fiat uti paſſus proferre queamus,
Cùm volumus, varièque datum ſit membra movere ;
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere noſtri
Corporis inſuêrit, dicam : tu percipe dicta.
Dico Animo noſtro primùm Simulacra meandi
Accidere, atque Animum pulſare, ut diximus ante.
Indè voluntas fit : neque enim facere incipit ullam
Rem quiſquam, quàm mens providit, quid velit, ante.
At, quod providet, illius rei conſtat Imago.
Ergo Animus cùm ſeſe ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quæ in corpore toto
Per membra atque artus, Animaï diſſita vis eſt.
Et facile eſt factu, quoniam conjuncta tenetur.
Indè ea proporro corpus ferit, atque ita tota
Paulatim moles protruditur atque movetur.
Præterea tum rareſcit quoque corpus, & aër,
Scilicet ut debet, qui ſemper mobilis exſtat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus ;

UVA. BHSC. BU 00207

Et dispergitur ad partes ita quasque minutas
Corporis. Hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus uti, ut navis velis ventoque feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile constat.
Tantula quòd tantum corpus corpuscula possint
Contorquere, & onus totum convertere nostrum.
Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim;
Et manus una regit quantovis impete euntem;
Atque gubernaclum contorquet quò libet unum.
Multaque per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi sustollit machina nisu.

Nunc quibus ille modis somnus per membra quieté
Inriget, atque Animi curas è pectore solvat,
Suavidicis potiùs, quàm multis versibus, edam:
Parvus ut est Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.
Tu mihi da tenues aures, animumque sagacem;
Ne fieri negites, quæ dicam, posse; retroque
Vera repulsanti discedas pectore dicta,
Tutemet in culpâ cùm sis, ne cernere possis.

Principio somnus fit, ubi est distracta per artus
Vis Animæ, partimque foras ejecta recessit;
Et partim contrusa magis concessit in altum:
Dissolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam dubium non est, Animaï quin operâ sit
Sensus hic in nobis; quem cùm sopor impedit esse,
Tum nobis Animam perturbatam esse putandum est,
Ejectamque foras, non omnem; namque jaceret
Æterno corpus perfusum frigore lethi:
Quippe ubi nulla latens Animaï pars remaneret
In membris, cinere ut multâ latet obrutus ignis,
Unde reconflari sensus per membra repentè

UVA. BHSC. BU 00207

Possit , ut ex igni cæco consurgere flamma.
Sed quibus hæc rebus novitas confletur , & unde
Perturbari Anima , & corpus langueſcere possit ,
Expediam : tu fac ne ventis verba profundam.

Principio , externâ corpus de parte necessum est ,
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris ,
Tundier , atque ejus crebro pulsarier ictu.
Proptereaque ferè res omnes , aut corio sunt ,
Aut setâ , aut conchis , aut callo , aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem spirantibus aër
Verberat hic idem , cùm ducitur , atque reflatur.
Quare utrinque secus cùm corpus vapulet , & cùm
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas partes , elementaque prima ,
Fit quasi paulatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim posituræ principiorum
Corporis atque Animi sic , ut pars indè Animaï
Ejiciatur , & introrsum pars abdita cedat ;
Pars etiam distracta per artus , non queat esse
Conjuncta inter se , nec motu mutua fungi.
Inter enim sepit aditus Natura , viasque.
Ergo sensus abit mutatis motibus altè.
Et quoniam non est , quasi quod suffulciat artus ,
Debile fit corpus , langueſcunt omnia membra ;
Brachia , palpebræque cadunt , poplitesque cubanti
Sæpe tamâ summittuntur , viresque resolvunt.

Deinde cibum sequitur somnus , quia quæ facit aër ,
Hæc eadem cibus , in venas dum diditur omnes ,
Efficit ; & multò sopor ille gravissimus exstat ,
Quem fatur , aut lassus capias ; quia plurima tum se
Corpora conturbant magno contusa labore.
Fit ratione eâdem conjectus porro Animaï
Altior , atque foras ejectus largior ejus ,

UVA. BHSC. BU 00207

Et diviſior inter ſe, ac diſtractior intus.

Et quoi quiſque ferè ſtudio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multùm ſumus ante morati,
Atque in quâ ratione fuit contenta magis mens,
In ſomnis eadem plerumque videmur obire:
Cauſidici cauſas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, ac prœlia obire:
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cætera ſic ſtudia, atque artes plerumque videntur
In ſomnis animos hominum fruſtrata tenere.
Et, quicunque dies multos ex ordine ludis
Aſſiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Cùm jam deſtiterint ea ſenſibus uſurpare,
Reliquias tamen eſſe vias in mente patentes,
Quà poſſint eadem rerum Simulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem obſervantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere ſaltantes, & mollia membra moventes;
Et citharæ liquidum carmen, chordaſque loquentes,
Auribus accipere, & conſeſſum cernere eundem,
Scenaïque ſimul varios ſplendere decores.
Uſque adeo magni refert ſtudium, atque voluntas,
Et quibus in rebus conſuêrint eſſe operati
Non homines ſolùm, ſed verò animalia cuncta.
Quippe videbis equos fortes, cùm membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen, ſpirareque ſæpe,
Et quaſi de palmâ ſummas contendere vires,
Tunc quaſi carceribus patefactis ſæpe quiete:
Venantumque canes in molli ſæpe quiete
Jactant crura tamen ſubitò, voceſque repentè
Mittunt, & crebras reducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneant inventa ferarum.

UVA. BHSC. BU 00207

Expergefactique ſequuntur inania ſæpe
Cervorum ſimulacra, fugæ quaſi dedita cernant;
Donec diſcuſſis redeant erroribus ad ſe.
At conſueta domi catulorum blanda propago
Degere, ſæpe levem ex oculis, volucremque ſoporem
Diſcutere, & corpus de terrâ conripere inſtant,
Proinde quaſi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quàm quæque magis ſunt aſpera ſemina eorum,
Tam magis in ſomnis eadem ſævire neceſſum eſt.
At variæ fugiunt volucres, penniſque repentè
Sollicitant Divûm nocturno tempore lucos,
Accipitres ſomno in leni ſi prœlia, pugnaſque
Edere ſunt perſectantes, viſæque volantes.

Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt?
Magna etenim ſæpe in ſomnis faciuntque geruntque:
Reges expugnant, capiuntur, prœlia miſcent;
Tollunt clamores, quaſi ſi jugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemituſque doloribus edunt;
Et quaſi pantheræ morſu, ſævive leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per ſomnum rebu' loquuntur;
Indicioque ſui facti perſæpe fuêre.
Multi mortem obeunt: multi de montibus altis
Se quaſi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur, & ex ſomno, quaſi mentibu' capti,
Vix ad ſe redeunt permoti corporis æſtu.
Flumen item ſitiens, aut fontem propter amœnum
Adſidet, & totum propè faucibus occupat amnem.
Puſi ſæpe lacum propter, ſe, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum ut corpori' fundant:
Cùm Babylonica magnifico ſplendore rigantur.
Tum, quibus ætatis freta primitus inſinuantur,
Semen ubi ipſa dies membris matura creavit;

UVA. BHSC. BU 00207

Conveniunt Simulacra foris è corpore quoque,
Nuntia præclari voltûs, pulchrique coloris:
Qui ciet inritans loca turgida semine multo,
Ut, quasi transactis sæpe omnibu' rebu' profundant
Fluminis ingentes fluctus, vestemque cruentent.
Namque alias aliud res commovet, atque lacessit:
Ex homine humanum semen ciet una hominis vis.
Quod simulatque suis ejectum sedibus exit,

Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
Semen; adulta ætas cùm primùm roborat artus.
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa, cietque
Continuò partes genitales corporis ipsas.
Inritata tument loca semine, fitque voluntas
Ejicere id, quò se contendit dira libido;
Idque petit corpus mens, unde est saucia amore.
„ Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illâ
„ Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu;
„ Et si cominus est, hostem ruber occupat humor.

Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier toto jactans è corpore amorem,
Unde feritur, eò tendit, gestitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem præsagit multa cupido.
Hæc Venus est nobis, hinc autem est nomen amoris:
Hinc illæ primùm Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, & successit fervida cura.
Nam si abest, quod ames, præstò simulacra tamen sunt
Illius, & nomen dulce observatur ad aures.

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
Absterrere sibi, atque aliò convertere mentem;

UVA. BHSC. BU 00207

Et jacere humorem conlectum in corpora quæque;
Nec retinere semel conversum unius amore:
Et servare sibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim vivescit, & inveterascit alendo,
Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagâque vagus Venere ante recentia cures,
Aut aliò possis animi traducere motus.

Nec Veneris fructu caret is qui vitat amorem:
Sed potiùs, quæ sunt sine pœnâ, commoda sumit.
Nam certa, & pura est sanis magis indè voluptas,
Quàm miseris: etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:
Nec constat quid primùm oculis, manibusque fruantur.
Quod petière, premunt arctè, faciuntque dolorem
Corporis, & dentes inlidunt sæpe labellis,
Oscula que adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum,
Quodcunque est, rabies unde illæ germina surgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem,
Blandaque refrœnat morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam;
Quod fieri contra coram natura repugnat:
Unaque res hæc est, quojus quàm pluria habemus,
Tam magis ardescit dirâ cuppedine pectus.
Nam cibus, atque humor membris adsumitur intus,
Quæ quoniam certas possunt obsidere partes,
Hoc facilè expletur laticum, frugumque cupido:
Ex hominis verò facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus præter Simulacra fruendum
Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.
Ut bibere in somnis sitiens cùm quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit;

UVA. BHSC. BU 00207

Sed laticum ſimulacra petit, fruſtraque laborat;
In medioque ſitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus ſimulacris ludit amantes;
Nec ſatiare queunt ſpectando corpora coram;
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Poſſunt, errantes incerti corpore toto.

Denique cùm membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, cùm jam præſagit gaudia corpus,
Atque in eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva,
Adfigunt avidè corpus, junguntque ſalivas
Oris; & inſpirant preſſantes dentibus ora;
Nequicquam, quoniam nihil indè abradere poſſunt,
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle, & certare videntur:
Uſque adeo cupidè Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liqueſcunt.
Tandem ubi ſe erupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pauſa parumper;
Indè redit rabies eadem, & furor ille reviſit,
Cùm ſibi, quod cupiant ipſi, contingere quærunt;
Nec reperire malum id poſſunt quæ machina vincat:
Uſque adeo incerti tabeſcunt volnere cæco.

Adde, quòd abſumunt vires, pereuntque labore:
Adde, quòd alterius ſub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, & vadimonia fiunt;
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans:
Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet & grandes viridi cum luce ſmaragdi
Auro includuntur, teriturque thalaſſina veſtis
Aſſiduè, & Veneris ſudorem exercita potat:
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ:
Interdum in pallam, ac Melitenſia, Ceaque vertunt.
Eximiâ veſte & victu convivia, ludi,

UVA. BHSC. BU 00207

Pocula crebra, unguenta, coronæ, ſerta parantur:
Nequicquam, quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat:
Aut quòd conſcius ipſe Animus ſe fortè remordet,
Deſidiosè agere ætatem, luſtriſque perire:
Aut quòd in ambiguo verbum jaculata reliquit;
Quod cupido adfixum cordi viveſcit, ut ignis:
Aut nimiùm jactare oculos, aliumve tueri
Quòd putat, in voltuque videt veſtigia riſus.

Atque in amore mala hæc proprio, ſummèque ſecundo
Inveniuntur: in adverſo verò, atque inopi ſunt,
Prendere quæ poſſis oculorum lumine aperto,
Innumerabilia; ut melius vigilare ſit ante,
Quâ docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile eſt quàm captum retibus ipſis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.

Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere infeſtum, niſi tute tibi obvius obſtes,
Et prætermittas Animi vitia omnia primùm:
Tum quæ corpori' ſunt ejus, quam percupis, ac vis.
Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci;
Et tribuunt ea, quæ non ſunt his commoda verè.
Multimodis igitur pravas, turpeſque videmus
Eſſe in deliciis, ſummoque in honore vigere.
„ Atque alios alii inrident, Veneremque ſuadent
„ Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore:
„ Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe.
Nigra, μελίχροος eſt: immunda & fœtida, ἄκοσμος:
Cæſia, παλλαδιον: nervoſa, & lignea, δορκάς:
Parvola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum ſal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris;

UVA. BHSC. BU 00207

Balba, loqui non quit, τραυλίζει: muta, pudens est:
At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπάδιον fit:
Ἰχνὸν ἐρωμένιον tum fit, cùm vivere non quit
Præ macie: φθινὴ verò est, jam mortua tussi.
At gemina & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho:
Simula, σιλανὴ, ac satyra est: labiosa, φίλημα.
Cætera de genere hôc, longum est, si dicere coner.

Sed tamen esto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque sunt; nempe hâc sine vixímus ante;
Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi:
Et miseram tetris se suffit odoribus ipsa,
Quam famulæ longè fugitant, furtimque cachinnant.

At lacrymans exclusus amator limina sæpe
Floribus & sertis operit, postesque superbos
Unguit amaracino, & foribus miser oscula figit.
Quem si jam admissum, venientem offenderit aura
Una modò, causas abeundi quærat honestas;
Et meditata diu cadat altè sumpta querela;
Stultitiæque ibi se damnet, tribuisse quòd illi
Plus videat, quàm mortali concedere par est.
Nec veneres nostras hoc fallit: quò magis ipsæ
Omnia summopere hos vitæ postscenia celant,
Quos retinere volunt, adstrictosque esse in amore:
Nequicquam; quoniam tu animo tamen omnia possis
Protrahere in lucem, atque omnes anquirere nisus.
Et si bello animo est, & non odiosa vicissim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.

Nec mulier semper ficto suspirat amore,
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit,
Et tenet adsuctis humectans oscula labris:
Nam facit ex animo sæpe, & communia quærens

UVA. BHSC. BU 00207

Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris.
Nec ratione aliâ volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, & equæ maribus ſubſidere poſſent,
Si non, ipſa quòd illorum ſubat, ardet abundans
Natura, & Venerem ſalientum læta retractat.
Nonne vides etiam, quos mutua ſæpe voluptas
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis non ſæpe canes diſcedere aventes,
Divorſi cupidè ſummis ex viribu' tendunt,
Cùm interea validis Veneris compagibus hærent?
Quod facerent nunquam niſi mutua gaudia noſſent,
Quæ lacere in fraudem poſſent, vinctoſque tenere.
Quare etiã atque etiã, ut dico, eſt communi' voluptas.

Et commiſcendo cùm ſemen fortè virile
Fæmina commulxit ſubitâ vi, conripuitque;
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
Ut patribus patrio: ſed quos utriuſque figuræ
Eſſe vides juxtim, miſcentes volta parentum,
Corpore de patrio, & materno ſanguine creſcunt;
Semina cùm Veneris ſtimulis excita per artus
Obvia conflixit conſpirans mutuus ardor;
Et neque utrum ſuperavit eorum, nec ſuperatum eſt.
Fit quoque ut interdum ſimiles exſiſtere avorum
Poſſint, & referant proavorum ſæpe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Miſta ſuo celant in corpore ſæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt à ſtirpe profecta.
Indè Venus variâ producit ſorte figuras:
Majorumque refert voltus, voceſque, comaſque.
Quandoquidem nihilo minùs hæc de ſemine certo
Fiunt, quàm facies, & corpora, membraque nobis.
Et muliebre oritur patrio de ſemine ſæclum;
Maternoque mares exſiſtunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de ſemine conſtat:

Atque,

UVA. BHSC. BU 00207

Atque, utri ſimile eſt magis id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æquâ, quod cernere poſſis,
Sive virûm ſoboles, ſive eſt muliebris origo.

Nec divina ſatum genitalem Numina quoiquam
Abſterrent, pater à natis ne dulcibus unquam
Appelletur, & ut ſterili Venere exigat ævum:
Quod plerique putant, & multo ſanguine mœſti
Conſpergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores ſemine largo:
Nequicquam Divûm numen, ſorteſque fatigant.
Nam ſteriles nimiùm craſſo ſunt ſemine partim,
Et liquido præter juſtum, tenuique viciſſim.
Tenue, locis quia non potis eſt adfigere adhæſum,
Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu:
Craſſius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu;
Aut penetrare locos æquè nequit; aut penetratum,
Ægrè admiſcetur muliebri ſemine ſemen.
Nam multùm harmoniæ Veneris differre videntur:
Atque alias alii complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graveſcunt.
Et multæ ſteriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nactæ poſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.
Et, quibus ante domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa eſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam.
Uſque adeo magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri generaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ quoi juncta viro ſit fæmina per Veneris res.
Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
Namque aliis rebus concreſcunt ſemina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque viciſſim.

UVA. BHSC. BU 00207

Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
Nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum.
Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet:
Atque exossato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim sulci rectâ regione, viâque
Vomerem, atque locis avertit seminis ictum.
Idque suâ causâ consuêrunt scorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidæque jacerent,
Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:
Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Nec divinitus interdum, Veneriscque sagittis,
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur.
Nam facit ipsa suis inter dum fæmina factis,
Morigeriscque modis, & mundè corpore culto,
Ut facilè insuescat secum vir degere vitam.

Quod superest, consuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.
Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

Finis Libri Quarti.

UVA. BHSC. BU 00207

ARGUMENTUM
LIBRI QUINTI.

HUNC librum auſpicatur Poëta rurſus ab Epicuri laudibus, quem inter Deos recenſendum potiori jure prædicat, quòd primus per artem Mortales edocuerit Sapientiam, quàm aut Cererem, aut Bacchum, aut Herculem, quorum inventa minùs humanæ vitæ profuerunt quàm Sapientia.

Deinde libri hujus argumentum bene connectens cum iis quæ ſuperioribus libris diſputavit, de Mundi hujus nativo ortu, mortalique interitu dictu- rus docet I. Terram, Mare, Cœlum, Sidera, Solem, ac Lunam eſſe mortalia; nec ea ſenſu, nec corpore divino, ut quibuſdam Philoſophis malè placuit, prædita eſſe monet: nec

UVA. BHSC. BU 00207

ullam Mundi hujus partem, Diis tanquam domicilium ac ſedem propriam eſſe aſſignandam vult.

II. Negat à Diis creatum eſſe Mundum hunc in hominum gratiam, tum quia noſtra gratia non potuit allicere Deos ut Mundum nobis crearent; cùm quia non habuiſſent Dii unde Mundum creare potuiſſent, quoniam & ipſi & Mundus ipſe priùs ex Atomis concreſcere debuerunt; ſed præcipuè quia tantâ culpâ, tantiſque malis atque incommodis præditus horret Mundus, ut nobis creatus à Diis nullomodo putandus ſit.

III. Quatuor Elementa, Terram, Aquam, Aëra, & Ignem, è quibus tota rerum Summa conſtat, nativa tamen & mortalia eſſe probat, ſicut & cætera quæ minùs interitui obnoxia videntur, puta Deorum templa, turres altas, & reliqua hominum monimenta. Docet & novitatem Artium, quæ quotidie

UVA. BHSC. BU 00207

expoliuntur, nativum Mundi ortum arguere; variisque aliis argumentis confirmat Mundum, nec æternum extitisse, nec immortalem permansurum fore.

IV. Jam singulatim agit de primo partium Mundi exortu, quas ex Atomorum cæco concursu omnes concretas esse putat. Interim quatuor Elementis suam sedem ac regionem assignat. Postea quærit de Cœli ac Siderum motibus, de quibus tamen nihil certi decernit. Solis item ac Lunæ, Stellarumque magnitudinem metitur; nec ea majora aut minora esse reperit quàm nobis appareant.

V. Varias utriusque, Solsticii ac Brumæ, causas explicat. Reddit & rationes cur Nox fiat: cur Aurora Solem præcedat: cur dies ac noctes vicissim se superent: cur Luna vultum ac figuram variet: cur denique Sol & Luna interdum laborent. Deinde redit ad

UVA. BHSC. BU 00207

Mundi novitatem, elegantique carmine prosequitur ordinem quo quæque res aliæ post alias è terrâ natæ sint; nempe primùm herbæ, gramina, arbores: deinde aves, brutæ & homines; quibus procreatis Tellus, jam quasi fœtu lassa, fecerit pariendi finem.

VI. Monstra quoque & portenta quibus Natura tamen suum genus propagare non dedit, ab initio Mundi creata fuisse censet. Verùm negat ab initio Mundi, vel alio post tempore, ullos unquam extitisse Centauros, aut Scyllas aut Chimæras. Demum quærit de primo hominum robore, vitâ, victu, cultu, moribus, domiciliis, matrimonio atque sermone.

VII. Docet unde illis ortus sit Ignis: quomodo agros inter se primùm partiri cœperint pro facie aut viribus, aut ingenio cujusque: quomodo, repertis auro & pecuniâ, divitio-

UVA. BHSC. BU 00207

res cæteris hominibus imperitaverint; donec, ortâ invidiâ, Reges occisi fuerint, ac res ad plebem redierit, legesque & jura statuta fuerint.

VIII. Denique agit de primo Religionis ortu, cultuque Deorum: de Metallis, auro, argento, ære, ferro, plumboque; quorum aurum priùs in contemptu jacuerit, ferrum verò cesserit in arma. Hinc belli bellandique primam artem, primaque arma memorat. Post ferrum successisse ait nexilem textilemque vestem. Postea sationis, insitionis, agriculturæ, musices, gulæ, poëseos, & aliarum Artium usum ortum esse tradit.

UVA. BHSC. BU 00207

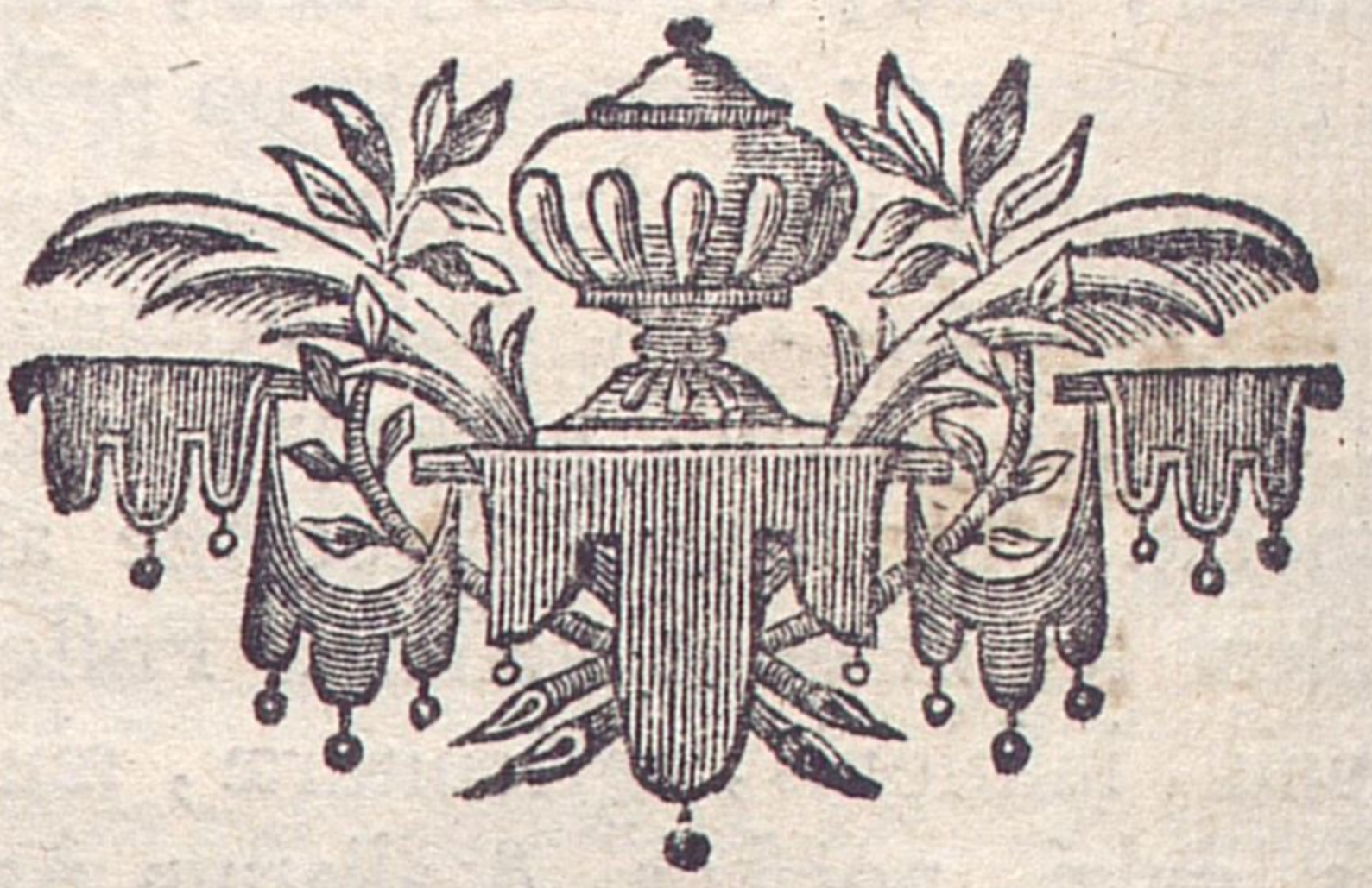

TITI

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU 00207

Frans van Mieris inv. et del. V. *Cl. Duflos Sculp.*

UVA. BHSC. BU 00207

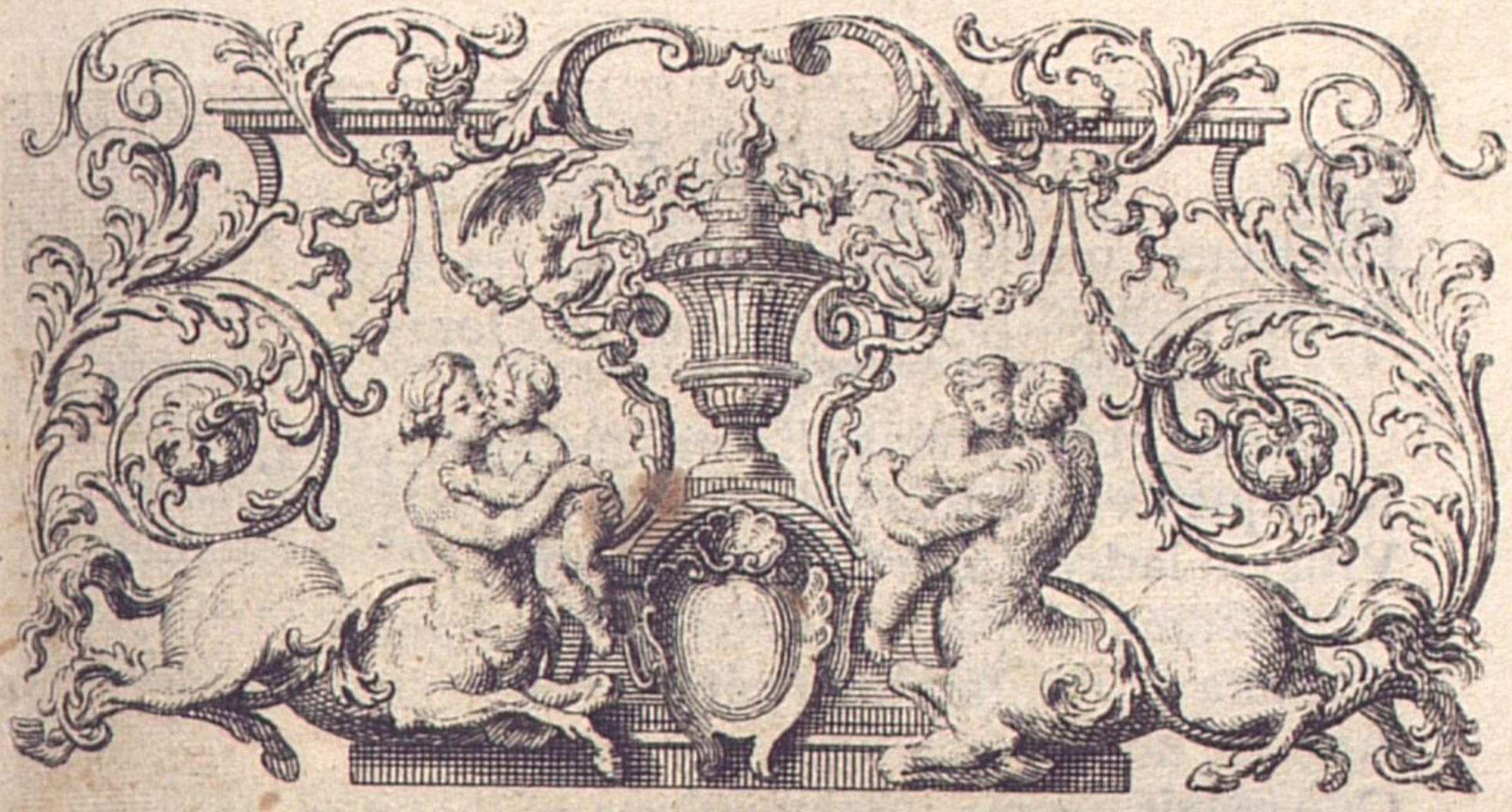

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER QUINTUS.

QUIS potis est dignum polienti pectore carmen
Condere, pro rerum majestate, hisque repertis?
Quisve valet verbis tantùm, qui fundere laudes
Pro meritis ejus possit, qui talia nobis
Pectore parta suo, quæsitaque præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
Nam si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,
Dicendum est: Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur Sapientia; quique per artem

UVA. BHSC. BU 00207

Fluctibus è tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clarâ luce locavit.

Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse;
Cùm tamen his posset sine rebus vita manere,
Ut fama est aliquas etiam nunc vivere gentes.
At bene non poterat sine puro pectore vivi.
Quò magis hic meritò nobis Deus esse videtur,
Ex quo nunc etiam per magnas dicita gentes
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.

Herculis antistare autem si facta putabis,
Longiùs à verâ multò ratione ferêre.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, & horrens Arcadius sus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï?
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis? uncisque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem: quid denique obesset,
Propter Atlantæum littus, pelageque severa,
Quò neque noster adit quisquã, neque Barbarus audet?
Cætera de genere hôc quæ sunt portenta perempta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad satiatem terra ferarum
Nunc etiam scatit, & trepido terrore repleta est
Per nemora ac montes magnos, silvasque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque est nostra potestas.

UVA. BHSC. BU 00207

At nisi purgatum est pectus, quæ prœlia nobis,
Atque pericula tunc ingratis insinuandum?
Quantæ conscindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantique perinde timores?
Quidve superbia, spurcities, petulantia, quantas
Efficiunt clades? quid luxus, desidiesque?

Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis, nonne decebit
Hunc hominem numero Divûm dignarier esse?
Cùm bene præsertim multa, ac divinitus ipsis
Immortalibu' de Divis dare dicta suêrit,
Atque omnem rerum Naturam pandere dictis.

Quojus ego ingressus vestigia, nunc rationes
Persequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere sint, in eo quàm sit durare necessum;
Nec validas ævi valeant rescindere leges.
Quo genere inprimis Animi natura reperta est,
Nativo primùm consistere corpore creta,
Nec posse incolumis magnum durare per ævum:
Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
Cernere cùm videamur eum, quem vita reliquit.

Quod superest, nunc me huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali consistere corpore Mundum,
Nativumque simul, ratio reddunda sit, esse:
Et quibus ille modis congressus materiaï
Fundârit Terram, Cœlum, Mare, Sidera, Solem,
Lunaïque globum; tum quæ tellure animantes
Exstiterint, & quæ nullo sint tempore natæ:
Quove modo genus humanum variante loquelâ
Cœperit inter se vesci per nomina rerum:
Et quibus ille modis Divûm metus insinuârit

UVA. BHSC. BU 00207

Pectora, terrarum qui in Orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque Divûm.

Præterea Solis cursus, Lunæque meatus
Expediam, quâ vi flectat Natura gubernans;
Ne fortè hæc inter Cœlum, Terramque reamur
Libera sponte suâ cursus lustrare perennes,
Morigera ad fruges augendas, atque animantes:
Neve aliquâ Divûm volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicêre Deos securum agere ævum,
Si tamen interea mirantur, quâ ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ superà caput ætheriis cernuntur in oris;
Rursus in antiquas referuntur Religiones,
Et dominos acres adsciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quânam sit ratione, atque altè terminus hærens.

Quod superest, ne te in promissis plura moremur,
Principio, maria ac terras, cœlumque tuere:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Tres species tam dissimiles, tria talia texta,
Una dies dabit exitio; multosque per annos
Sustentata ruet moles, & machina Mundi.
Nec me animi fallit, quàm res nova, miraque menti
Accidat, exitium cœli terræque futurum;
Et quàm difficile id mihi sit pervincere dictis:
Ut fit, ubi insolitam rem adportes auribus ante,
Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
Nec jacere indu manus, via quà munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis.
Sed tamen effabor: dictis dabit ipsa fidem res
Forsitan, & graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquassari in parvo tempore cernes;

UVA. BHSC. BU 00207

Quod procul à nobis flectat Fortuna gubernans:
Et ratio potiùs, quàm res persuadeat ipsa,
Succidere horrisono posse omnia victa fragore.

Quâ priùs aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctiùs, & multò certâ ratione magis, quàm
Pythia quæ tripode è Phœbi, lauroque profatur,
Multa tibi expediam doctis solatia dictis:
Religione refrænatus ne fortè rearis
Terras, & Solem, Cœlum, Mare, Sidera, Lunam,
Corpore divino debere æterna manere;
Proptereaque putes ritu par esse Gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro scelere omnes,
Qui ratione suâ disturbent mœnia Mundi,
Præclarumque velint cœli restinguere Solem,
Immortalia mortali sermone notantes.

Quæ procul usque adeo divino ab Numine distent,
Inque Deûm numero sic sunt indigna videri,
Notitiam potiùs præbere ut posse putentur,
Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
Quippe etenim non est, cum quovis corpore ut esse
Posse Animi natura putetur, consiliumque.
Sicut in æthere non arbor, nec in æquore salso
Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse.
Certum ac dispositum est, ubi quidquid crescat & insit:
Sic Animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque à nervis & sanguine longiter esse.
Hoc si posset enim, multò priùs ipsa Animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quâvis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodé vase maneret.
Quod quoniam nostro quoque constat corpore certum,
Dispositumque videtur, ubi esse & crescere possit

UVA. BHSC. BU 00207

Seorsũ Anima, atque Animus ; tantò magis inficiandũ,
Totum posse extra corpus, formamque animalem
Putribus in glebis terratum, aut Solis in igni,
Aut in aquâ durare, aut altis ætheris oris.
Haud igitur constant divino prædita sensu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.

Illud item non est ut possis credere, sedes
Esse Deûm sanctas in Mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura Deûm, longèque remota
Sensibus à nostris, Animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum suffugit, & ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
Quæ tibi posteriùs largo sermone probabo.

Dicere porro, hominum causâ voluisse parare
Præclaram Mundi naturam, proptereaque
Id laudabile opus Divûm laudare decere,
Æternumque putare, atque immortale futurum,
Nec fas esse, Deûm quod sit ratione vetustâ
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare suis ullum de sedibus unquam,
Nec verbis vexare, & ab imo evertere Summam:
Cætera de genere hôc adfingere, & addere, Memmi,
Desipere est: quid enim Immortalibus, atque beatis
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Ut nostrâ quidquam causâ gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tanto post ante quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obsunt; sed, cui nil accidit ægri
Tempore in anteacto, cùm pulchrè degeret ævum,

UVA. BHSC. BU 00207

Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet quicunque est, velle manere
In vitâ, donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam verò vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?

Exemplum porro gignundis rebus, & ipsa
Notities hominum, Divis unde insita primùm?
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
Quove modo est unquam vis cognita principiorum,
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen Natura creandi?
Namque ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuêrunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter se possint congressa creare,
Ut non sit mirum, si in tales disposituras
Deciderunt quoque, & in tales venêre meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc Summa novando.

Quòd si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis Cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum; tantâ stat prædita culpâ.

Principio, quantùm Cœli tegit impetus ingens,
Indè avidam partem montes, sylvæque ferarum
Possedêre, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod latè terrarum distinet oras.
Indè duas porro prope partes fervidus ardor,
Assiduusque geli casus mortalibus aufert.

UVA. BHSC. BU 00207

Quod supereſt arvi, tamen id Natura suâ vi
Sentibus obducat, ni vis humana reſiſtat,
Vitaï causâ valido conſueta bidenti
Ingemere, & terram preſſis proſcindere aratris.
Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque ſolum ſubigentes cimus ad ortus;
Sponte ſuâ nequeant liquidas exiſtere in auras.
Et tamen interdum magno quæſita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.

Præterea genus horriferum Natura ferarum,
Humanæ genti infeſtum, terrâque marique,
Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
Adportant? quare mors immatura vagatur?

Tum porro puer, ut ſævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitaï auxilio, cùm primùm in luminis oras
Nixibus ex alvo matris Natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum eſt,
Cui tantum in vitâ reſtet tranſire malorum.
At variæ creſcunt pecudes, armenta, feræque;
Nec crepitacula eis opus eſt, nec cuiquam adhibenda eſt
Almæ nutricis blanda atque infracta loquela;
Nec varias quærunt veſtes pro tempore Cœli.
Denique non armis opus eſt, non mœnibus altis,
Queis ſua tutentur, quando omnibus omnia largè
Tellus ipſa parit, Naturaque dædala rerum.

Principio, quoniam terraï corpus, & humor,
Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
E quibus hæc rerum conſiſtere Summa videtur,

UVA. BHSC. BU 00207

Omnia nativo ac mortali corpore constant;
Debet tota eadem Mundi natura putari.
Quippe etenim quorum partes, & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus esse figuris;
Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,
Et nativa simul. Quapropter maxima Mundi
Cùm videam membra, ac partes consumpta regigni,
Scire licet Cœli quoque idem, terræque fuisse
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.

Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,
Memmi, quòd Terram, atque Ignem mortalia sumpsi
Esse; neque humorem dubitavi, auraſque perire;
Atque eadem gigni, rursusque augescere dixi.

Principio, pars terraï nonnulla perusta
Solibus assiduis, multâ pulsata pedum vi,
Pulveris exhalat nebulam, nubesque volantes,
Quas validi toto dispergunt aëre venti:
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte suâ quodcunque alid auget,
Roditur; & quoniam dubio procul esse videtur
Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum:
Ergo terra tibi limatur, & aucta recrescit.

Quod supereſt, humore novo mare, flumina, fontes
Semper abundare, & latices manare perennes,
Nil opus est verbis; magnus decursus aquarum
Undique declarat: sed primùm quidquid aquaï
Tollitur, in summâque fit, ut nihil humor abundet,
Partim quòd validi verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque rerexens ætherius Sol:
Partim quòd subter per terras diditur omnes.
Percolatur enim virus, retroque remanat

UVA. BHSC. BU 00207

Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; indè ſuper terras fluit agmine dulci,
Quà via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.

Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas,
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare; qui niſi contra
Corpora retribuat rebus, recreetque fluentes,
Omnia jam reſoluta forent, & in aëra verſa.
Haud igitur ceſſat gigni de rebus, & in res
Recidere aſſiduè, quoniam fluere omnia conſtat.

Largus item liquidi fons luminis, ætherius Sol
Inrigat aſſiduè Cœlum candore recenti,
Suppeditatque novo confeſtim lumine lumen.
Nam primum quidquid fulgoris diſperit eii,
Quocunque accidit: id licet hinc cognoſcere poſſis,
Quòd ſimul ac primùm nubes ſuccedere Soli
Cœpêre, & radios inter quaſi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum diſperit omnis,
Tetraque inumbratur, quà nimbi cunque feruntur;
Ut noſcas ſplendore novo res ſemper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire;
Nec ratione aliâ res poſſe in Sole videri,
Perpetuò ni ſuppeditet lucis caput ipſum.

Quin etiam nocturna tibi, terreſtria quæ ſunt,
Lumina, pendentes lychni, claræque coruſcis
Fulguribus pingues multâ caligine tædæ,
Conſimili properant ratione, ardore miniſtro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus inſtant;
Inſtant, nec loca lux inter quaſi rupta relinquit:
Uſque adeo properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.

UVA. BHSC. BU 00207

Sic igitur, Solem, Lunam, ſtellaſque putandum
Ex alio atque alio lucem jactare ſubortu,
Et primum quidquid flammaï perdere ſemper,
Inviolabilia hæc ne credas fortè vigere.

Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas turres ruere, & putreſcere ſaxa?
Non delubra Deûm, ſimulacraque feſſa fatiſci?
Nec ſanctum numen Fati protollere fines
Poſſe? neque adversùs Naturæ fœdera niti?
Denique non monumenta virûm dilapſa videmus
Cedere proporro, ſubitoque ſeneſcere caſu?
Non ruere avolſos ſilices à montibus altis,
Nec validas ævi vires perferre, patique
Finiti? neque enim caderent avolſa repentè,
Ex infinito quæ tempore pertoleràſſent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.

Denique jam tuere hoc circùm, ſupraque, quod omnè
Continet amplexu Terram; quod procreat ex ſe
Omnia, [quod quidã memorant] recipitque perempta:
Totum nativum mortali corpore conſtat.
Nam quodcunque alias ex ſe res auget, alitque,
Deminui debet, recreari, cùm recipit res.

Præterea ſi nulla fuit genitalis origo
Terraï & Cœli, ſemperque æterna fuêre,
Cur ſuperà bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinêre poëtæ?
Quò tot facta virûm toties cecidêre? nec uſquam
Æternis famæ monumentis inſita florent?

Verùm, ut opinor, habet novitatẽ Summa, recenſque
Natura eſt Mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,

UVA. BHSC. BU 00207

Nunc etiam augescunt, nunc addita navigiis sunt
Multa; modò organici melicos peperêre sonores.
Denique Natura hæc rerum, ratioque reperta est
Nuper; &, hanc, primus cum primis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possim vertere voces.

Quòd si fortè fuisse antehac eadem omnia credis;
Sed periisse hominum torrenti sæcla vapore,
Aut cecidisse urbes magno vexamine Mundi,
Aut ex imbribus assiduis exîsse rapaces
Per terras amnes, atque oppida cooperuisse:
Tantò quippe magis victus fateare necesse est,
Exitium quoque Terraï, Cœlique futurum.
Nam cùm res tantis morbis tantisque periclis
Tentarentur, ibi si tristior incubuisset
Causa, darent latè cladem, magnasque ruinas:
Nec ratione aliâ mortales esse videmur
Inter nos, nisi quòd morbis ægriscimus isdem,
Atque illi, quos à vitâ Natura removit.

Præterea, quæcunque manent æterna, necesse est,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
Dissociare intus partes, ut materiaï
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante:
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut Inane est,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum;
Aut etiam, quia nulla loci sit copia circùm,
Quò quasi res possint discedere, dissolvique,
Sicut Summarum Summa est æterna, neque extra
Quis locus est, quò dissiliant; neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & validâ dissolvere plagâ.
At neque, uti docui, solido cum corpore Mundi
Natura est, quoniam admistum est in rebus Inane:

UVA. BHSC. BU 00207

Nec tamen est ut Inane; neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint fortè coorta
Proruere hanc rerum violento turbine Summam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
Nec porro natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspergi quò possint mœnia Mundi,
Aut aliâ quâvis possint vi pulsa perire.
Haud igitur lethi præclusa est janua Cœlo,
Nec Soli, Terræque, nec altis Æquoris undis;
Sed patet immani, & vasto respectat hiatu.
Quare etiam nativa necessum est confiteare
Hæc eadem: neque enim mortali corpore quæ sunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
Immensi validas ævi contemnere vires.

Denique tantopere inter se cùm maxima Mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello,
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Posse dari finem? vel cùm Sol, & vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exsuperârint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur,
Tantum suppeditant amnes, ultroque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti:
Nequicquam; quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius Sol;
Et siccare priùs confidunt omnia posse,
Quàm liquor incœpti possit contingere finem.
Tantum spirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter se cernere certant:
Cùm semel in terrâ fuerit superantior ignis,
Et semel, ut fama est, humor regnârit in arvis.
Ignis enim superavit, & ambens multa perussit,
Avia cùm Phaëthonta rapax vis Solis equorum
Æthere raptavit toto, terrasque per omnes.
At Pater omnipotens, irâ tum percitus acri,

UVA. BHSC. BU 00207

Magnanimum Phaëtonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram ; Solque cadenti
Obvius æternam susceptit lampada Mundi ;
Disjectosque redegit equos , junxitque trementes :
Indè suum per iter recreavit cuncta gubernans ,
Scilicet ut veteres Graiûm cecinêre poëtæ :
Quod procul à verâ est animi ratione repulsum.
Ignis enim superare potest , ubi materiaï
Ex infinito sunt corpora plura coorta ;
Indè cadunt vires aliquâ ratione revictæ ,
Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
Humor item quondam cœpit superare coortus ,
Ut fama est hominum , multas quando obruit urbes ;
Indè ubi vis aliquâ ratione aversa recessit ,
Ex Infinito fuerat quæcunque coorta ,
Constiterunt imbres , & flumina vim minuerunt.

Sed quibus ille modis conjectus materiaï
Fundârit Cœlum ac Terram , Pontique profunda ,
Solisque & Lunæ cursus , ex ordine ponam.
Nam certè neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque , atque sagaci mente locârunt ;
Nec quos quæque darent motus , pepigêre profectò :
Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis ,
Ponderibusque suis consuêrunt concita ferri ,
Omnimodisque coire , atque omnia pertentare ,
Quæcunque inter se possent congressa creare ;
Propterea fit uti magnum volgata per ævum
Omnigenos cœtus , & motus experiundo ,
Tandem ea , conveniant ea quæ conjuncta , repentè
Magnarum rerum fiant exordia sæpe ,
Terraï , maris , & cœli , generisque animantum.

Hîc neque tum Solis rota cerni lumine largo

UVA. BHSC. BU 00207

Altivolans poterat, neque magni ſidera Mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neque aër,
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla videri;
Sed nova tempeſtas quædam, moleſque coorta.
Diffugere indè loci partes cœpêre, pareſque
Cum paribus jungi res, & diſcludere Mundum,
Membraque dividere, & magnas diſponere partes
Omnigenis è principiis, diſcordia quorum
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concurſus, motus turbabat, prælia miſcens,
Propter diſſimiles formas variaſque figuras;
Quòd non omnia ſic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter ſeſe dare convenientes:
Hoc eſt à terris altum ſecernere cœlum,
Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret,
Seorſus item puri, ſecretique ætheris ignes.

Quippe etenim primùm terraï corpora quæque,
Propterea quòd erant gravia, & perplexa, coibant,
In medioque imas capiebant omnia ſedes.
Quæ quantò magis inter ſe perplexa coibant,
Tam magis expreſſêre ea, quæ mare, ſidera, Solem,
Lunamque efficerent, & magni mœnia Mundi.
Omnia enim magis hæc è lævibus atque rotundis
Seminibus, multoque minoribu' ſunt elementis,
Quàm Tellus: ideo per rara foramina Terræ
Partibus erumpens primus ſe ſuſtulit Æther
Signifer, & multos ſecum levis abſtulit Ignes:
Non aliâ longè ratione, ac ſæpe videmus,
Aurea cùm primùm gemmantes rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina Solis,
Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes;
Ipſa quoque interdum Tellus fumare videtur.
Omnia quæ ſurſum cùm conciliantur in alto,
Corpore concreto ſubtexunt nubila cœlum.

UVA. BHSC. BU 00207

Sic igitur tum se levis, ac diffusilis Æther
Corpore concreto circumdatus undique sepsit,
Et latè diffusus in omnes undique partes,
Omnia sic avido complexu cætera sepsit.
Hunc exordia sunt Solis Lunæque secuta;
Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neque Terra sibi adscivit, neque maximus Æther,
Quòd nec tam fuerint gravia, ut depressa sederent;
Nec levia, ut possent per summas labier oras.
Et tamen inter utrosque ita sunt, ut corpora viva
Versent, & partes ut Mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in statione
Membra manere, tamen cùm sint ea, quæ moveantur.

His igitur rebus retractis, Terra repentè,
Maxima quà nunc se ponti plaga cærula tendit,
Succidit, & salso subfodit gurgite fossas:
Inque dies quantò circùm magis Ætheris æstus,
Et radii Solis cogebant undique Terram
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulsa suo condensa coiret;
Tam magis expressus salsus de corpore sudor
Augebat Mare manando, camposque natantes:
Et tantò magis illa foras elapsa volabant
Corpora multa vaporis, & aëris, altaque Cœli
Densebant procul à Terris fulgentia templa.
Sidebant campi, crescebant montibus altis
Ascensus: neque enim poterant subsidere saxa,
Nec pariter tantundem omnes succumbere partes.
Sic igitur Terræ concreto corpore pondus
Constitit, atque omnis Mundi quasi limus in imum
Confluxit gravis, & subsedit funditus, ut fæx.

Indè Mare, indè Aër, indè Æther igniferipse,
Corporibus liquidis sunt omnia pura relicta;

Et

Et leviora aliis alia ; & liquidiſſimus Æther,
Atque leviſſimus aërias ſuper influit auras ;
Nec liquidum corpus turbantibus Aëris auris
Commiſcet : ſinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus, ſinit incertis turbare procellis :
Ipſe ſuos ignes certo fert impete labens.
Nam modicè fluere, atque uno poſſe Æthera niſu,
Significat ponti Mare, certo quod fluit æſtu,
Unum labendi conſervans uſque tenorem.

Motibus Aſtrorum nunc quæ ſit cauſa, canamus.
Principio magnus Cœli ſi vertitur orbis,
Ex utrâque polum parti premere Aëra nobis
Dicendum eſt, extraque tenere, & claudere utrinque :
Indè alium ſuperà fluere, atque intendere eodem,
Quò volvenda micant alterni ſidera Mundi :
Aſt alium ſubter, contra qui ſubvehat Orbem ;
Ut fluvios verſare rotas, atque hauſtra videmus.
Eſt etiam quoque, uti poſſit Cœlum omne manere
In ſtatione, tamen cùm lucida ſigna ferantur :
Sive quòd incluſi rapidi ſunt Ætheris æſtus,
Quærenteſque viam circumverſantur, & ignes
Paſſim per Cœli volvunt ſe immania templa :
Sive aliunde fluens alicunde extrinſecus Aër
Verſat agens ignes ; ſive ipſi ſerpere poſſunt,
Quò cujuſque cibus vocat atque invitat euntes,
Flammea per Cœlum paſcentes corpora paſſim.
Nam quid in hôc Mundo ſit eorum, ponere certum
Difficile eſt : ſed quid poſſit, fiatque per Omne
In variis Mundis variâ ratione creatis,
Id doceo ; pluresque ſequor diſponere cauſas
Motibus Aſtrorum, quæ poſſint eſſe per Omne.
E quibus una tamen ſit & hæc quoque cauſa neceſſe eſt,
Quæ vegeat motum ſignis ; ſed quæ ſit earum
Præcipere, haud quaquam eſt pedetentim progredientis

UVA. BHSC. BU 00207

Terraque ut in mediâ Mundi regione quieſcat,
Evaneſcere paulatim, & decreſcere pondus
Convenit; atque aliam naturam ſubter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus aëriis Mundi, quibus inſita ſidit.
Propterea non eſt oneri, neque deprimit auras;
Ut ſua cuique homini nullo ſunt pondere membra;
Nec caput eſt oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus ſentimus ineſſe.
At quæcunque foris veniunt, impoſtaque nobis
Pondera ſunt, lædunt permultò ſæpe minora.
Uſqueadeo magni refert, cui quæ adjaceat res.
Sic igitur Tellus non eſt aliena repentè
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis:
Sed pariter primâ concepta ab origine Mundi,
Certaque pars ejus, quaſi nobis membra, videtur.

Præterea grandi tonitru concuſſa repentè
Terra, ſupra ſe quæ ſunt, concutit omnia motu;
Quod facere haud ullâ poſſet ratione, niſi eſſet
Partibus aëriis Mundi, Cœloque revincta.
Nam communibus inter ſe radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quàm magno pondere nobis
Suſtineat corpus tenuiſſima vis Animaï,
Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta eſt?
Denique jam ſaltu pernici tollere corpus
Quis potis eſt, niſi vis Animæ quæ membra gubernat?
Jamne vides quantum tenuis natura valere
Poſſit, ubi eſt conjuncta gravi cum corpore, ut Aër
Conjunctus Terris, & nobis eſt Animi vis?

Nec nimio Solis major rota, nec minor ardor
Eſſe poteſt, noſtris quàm ſenſibus eſſe videtur.

UVA. BHSC. BU 00207

Nam quibus è ſpatiis cunque ignes lumina poſſunt
Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
Illa ipſa intervalla nihil de corpore libant
Flammarum, nihilo ad ſpeciem eſt contractior ignis.
Proinde calor quoniam Solis, lumenque profuſum
Perveniunt noſtros ad ſenſus, & loca tingunt;
Forma quoque hinc Solis debet ſilumque videri,
Nil adeo ut poſſis plùs, aut minùs addere verè.

Lunaque ſive notho fertur loca lumine luſtrans,
Sive ſuam proprio jactat de corpore lucem,
Quidquid id eſt, nihilo fertur majore figurâ,
Quàm, noſtris oculis quam cernimus, eſſe videtur.
Nam priùs omnia, quæ longè remota tuemur
Aëra per multum, ſpecie confuſa videntur,
Quàm minimùm ſilum. Quapropter Luna neceſſe eſt,
Quandoquidem claram ſpeciem, certamque figuram
Præbet, ut eſt oris extremis cunque notata,
Quanta hæc cunque fuat, tanta hinc videatur in alto.
Poſtremò, quoſcunque vides hinc Æthèris ignes,
[Quandoquidem, quoſcunque in terris cernimus ignes,
Dum tremor eſt clarus, dum cernitur ardor eorum;
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem ſilum, cùm longiùs abſint,]
Scire licet; perquam pauxillò poſſe minores
Eſſe, vel exiguâ majores parte, brevique.

Illud item non eſt mirandum, quâ ratione
Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen,
Quòd maria, ac terras omnes cœlumque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc Mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem ſcatere, atque erumpere lumen
Ex omni Mundo, quò ſic elementa vaporis
Undique conveniunt, & ſic conjectus eorum

UVA. BHSC. BU 00207

Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.
Nonne vides etiam quàm latè parvus aquaï
Prata riget fons interdum, campiſque redundet?
Eſt etiam quoque, uti non magno Solis ab igni
Aëra percipiat calidis fervoribus ardor,
Opportunus ita eſt ſi fortè, & idoneus Aër,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus:
Quod genus interdum ſegetes ſtipulamque videmus
Accipere ex unâ ſcintillâ incendia paſſim.
Forſitan & roſeâ Sol altè lampade lucens
Poſſideat multum cæcis fervoribus ignem
Circùm ſe, nullo qui ſit fulgore notatus,
Æſtiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.

Nec ratio Solis ſimplex, nec certa pateſcit,
Quo pacto æſtivis è partibus Ægocerotis
Brumales adeat flexus, atque indè revertens
Canceris ut vertat metas ſe ad ſolſtitiales;
Lunaque menſibus id ſpatium videatur obire,
Annua Sol in quo conſumit tempora curſu:
Non, inquam, ſimplex his rebus reddita cauſa eſt.
Nam fieri vel cum primis id poſſe videtur,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Quantò quæque magis ſint Terram ſidera propter,
Tantò poſſe minùs cum Cœli turbine ferri.
Evaneſcere enim rapidas illius, & acres
Imminui ſubter vires, ideoque relinqui
Paulatim Solem cum poſterioribu' ſignis,
Inferior multò quòd ſit, quàm fervida ſigna:
Et magis hoc Lunam, & quantò demiſſior ejus
Curſus abeſt procul à Cœlo, Terriſque propinquat,
Tantò poſſe minùs cum Signis tendere curſum;
Flaccidiore etiam quantò jam turbine fertur
Inferior quàm Sol, tantò magis omnia ſigna
Hanc adipiſcuntur, circùm præterque feruntur.

UVA. BHSC. BU 00207

propterea fit, ut hæc ad ſignum quodque reverti
Mobiliùs videatur, ad hanc quia ſigna reviſunt.

Fit quoque ut è Mundi tranſverſis partibus Aër
Alternis certo fluere alter tempore poſſit,
Qui queat æſtivis Solem detrudere Signis
Brumales uſque ad flexus, gelidumque rigorem:
Et qui rejiciat gelidis à frigoris umbris
Æſtiferas uſque in partes, & fervida ſigna.
Et ratione pari Lunam, ſtellaſque putandum eſt,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus poſſe alternis à partibus ire.
Nonne vides etiam diverſis nubila ventis
Diverſas ire in partes, inferna ſupernis?
Quî minùs illa queant per magnos Ætheris orbes
Æſtibus inter ſe diverſis ſidera ferri?

At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo curſu Sol extima Cœli
Impulit, atque ſuos efflavit languidus ignes
Concuſſos itere, & labefactos aëre multo:
Aut quia ſub terras curſum convertere cogit
Vis eadem, ſuperà terras quæ pertulit orbem.

Tempore item certo roſeam Matuta per oras
Ætheris Auroram defert, & lumina pandit;
Aut quia Sol idem ſub terras ille revertens
Anticipat Cœlum, radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & ſemina multa
Confluere ardoris conſuêrunt tempore certo,
Quæ faciunt Solis nova ſemper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama eſt è montibus altis
Diſperſos ignes orienti lumine cerni;
Indè coire globum quaſi in unum, & conficere orbem.

UVA. BHSC. BU 00207

Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Esse, quòd hæc ignis tam certo tempore possint
Semina confluere, & Solis reparare nitorem:
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus; floreſcunt tempore certo
Arbusta, & certo dimittunt tempore florem.
Nec minùs in certo dentes cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubeſcere veste,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina postremò, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni;
Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,
Atque uti res Mundi cecidêre ab origine primâ,
Consequa Natura est jam rerum ex ordine certo.

Creſcere itemque dies licet, & tabeſcere noctes,
Et minui luces, cùm sumant augmina noctes;
Aut quia Sol idem sub terras, atque supernè,
Imparibus currens anfractibus Ætheris oras
Partit, & in partes non æquas dividit Orbem:
Et quod ab alterutrâ detraxit parte, reponit
Ejus in adversâ tantò plus parte relatus,
Donicum ad id Signum Cœli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras
Nam medio cursu flatûs Aquilonis, & Austri,
Distinet æquato Cœlum discrimine metas,
Propter signiferi posituram totius orbis,
Annua Sol in quo contundit tempora serpens,
Obliquo Terras, & Cœlum lumine lustrans:
Ut ratio declarat eorum, qui loca Cœli
Omnia dispositis Signis ornata notârunt.
Aut quia crassior est certis in partibus Aër,
Sub terris ideo tremulum jubar hæsitat ignis,
Nec penetrare potest facilè atque emergere ad ortus.

UVA. BHSC. BU 00207

Propterea noctes hyberno tempore longæ
Ceſſant, dum veniat radiatum inſigne diei.
Aut etiam, quia ſic alternis partibus anni
Tardiùs & citiùs conſuêrunt confluere ignes,
Qui faciant Solem certâ de ſurgere parte.

Luna poteſt Solis radiis percuſſa nitere,
Inque dies majus lumen convertere nobis
Ad ſpeciem, quantum Solis ſecedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno bene lumine fulſit,
Atque oriens obitus ejus ſuper edita vidit:
Indè minutatim retro quaſi condere lumen
Debet item, quantò propiùs jam Solis ad ignem
Labitur ex aliâ Signorum parte per orbem:
Ut faciunt, Lunam qui fingunt eſſe pilaï
Conſimilem, curſûsque viam ſub Sole tenere:
Propterea fit, uti videantur dicere verum.

Eſt etiam quoque uti proprio cum lumine poſſit
Volvier, & varias ſplendoris reddere formas.
Corpus enim licet eſſe aliud, quod fertur, & unà
Labitur omnimodis occurſans officienſque,
Nec potis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.
Verſarique poteſt, globus ut ſi fortè pilaï
Dimidiâ ex parti candenti lumine tinctus,
Verſandoque globum variantes edere formas;
Donicum eam partem, quæcunque eſt ignibus aucta,
Ad ſpeciem vertit nobis, oculoſque patentes:
Indè minutatim retro contorquet, & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilaï:
Ut Babylonica Chaldæam doctrina refutans
Aſtrologorum artem contra convincere tendit:
Proinde quaſi fieri nequeat, quod pugnat uterque,
Aut minùs hoc illo ſit cur amplectier auſis.

UVA. BHSC. BU 00207

Denique, cur nequeat semper nova Luna creari
Ordine formarum certo, certisque figuris;
Inque dies privos abolescere quæque creata,
Atque aliâ illius reparari in parte, locoque,
Difficile est ratione docere, & vincere verbis;
Ordine cùm videas tam certo multa creari.
It ver, & Venus, & Veneris prænuntius ante
Pinnatus graditur Zephyrus vestigia propter:
Flora quibus mater præspergens ante viaï
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
Indè loci sequitur calor aridus, & comes unà
Pulverulenta Ceres, & Etesia flabra Aquilonum.
Indè Autumnus adit; graditur simul Evius Evan:
Indè aliæ tempestates, ventique sequuntur,
Altitonans Vulturnus, & Auster fulmine pollens.
Tandem Bruma nives adfert, pigrumque rigorem
Reddit, hyems sequitur, crepitans ac dentibus Algus.
Quò minùs est mirum, si certo tempore Luna
Gignitur, & certo deletur tempore rursus,
Cùm fieri possint tam certo tempore multa.

Solis item quoque defectus, Lunæque latebras,
Pluribus è causis fieri tibi posse putandum est.
Nam cur Luna queat Terram secludere Solis
Lumine, & à terris altum caput obstruere eii,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem;
Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
Corpus, quod cassum labatur lumine semper?
Solque suos etiam dimittere languidus ignes
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
Cùm loca præteriit flammis infesta per auras,
Quæ faciunt ignes interstingui atque perire?
Et cur Terra queat Lunam spoliare vicissim
Lumine, & oppressum Solem super ipsa tenere,

Menstrua

Menſtrua dum rigidas coni perlabitur umbras;
Tempore eodem aliud nequeat ſuccurrere Lunæ
Corpus, vel ſuperà Solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profuſum?
Et tamen ipſa ſuo ſi fulgit Luna nitore,
Cur nequeat certâ Mundi langueſcere parte,
Dùm loca luminibus propriis inimica pererrat?

Quod ſupereſt, quoniam magni per cærula Mundi
Quâ fieri quidquid poſſet ratione, reſolvi,
Solis uti varios curſus, Lunæque meatus
Noſcere poſſemus, quæ vis, & cauſa cieret:
Quove modo ſoleant offecto lumine obire,
Et nec-opinantes tenebris obducere terras,
Cùm quaſi connivent, & aperto lumine rurſum
Omnia conviſunt clarâ loca candida luce.
Nunc redeo ad Mundi novitatem, & mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primum in luminis oras
Tollere, & incertis tentârit credere ventis.

Principio genus herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circùm colles; campoſque per omnes
Florida fulſerunt viridanti prata colore;
Arboribuſque datum eſt variis exinde per auras
Creſcendi magnum immiſſis certamen habenis.
Ut pluma atque pili primùm ſetæque creantur
Quadrupedũ in membris, & corpore pennipotentum;
Sic nova tum Tellus herbas virgultaque primùm
Suſtulit; indè loci mortalia ſæcla creavit
Multa modis multis variâ ratione coorta.
Nam neque de Cœlo cecidiſſe animalia poſſunt,
Nec terreſtria de ſalſis exîſſe lacunis.
Linquitur ut meritò maternum nomen adepta
Terra ſit, è Terrâ quoniam ſunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam exiſtunt animalia terris,

UVA. BHSC. BU 00207

Imbribus, & calido Solis concreta vapore.
Quò minùs est mirum, si tum sunt plura coorta,
Et majora novâ tellure, atque æthere adulto.

Principio genus alituum, variæque volucres
Ova relinquebant exclusæ tempore verno:
Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ
Linquunt, sponte suâ victum, vitamque petentes.
Tum tibi Terra dedit primùm mortalia sæcla:
Multus enim calor, atque humor superabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Crescebant uteri terræ radicibus apti:
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum fugiens humorem, auraſque petissens,
Convertebat ibi Natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis; sicut nunc fæmina quæque
Cùm peperit, dulci repletur lacte, quòd omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
Præbebat multâ & molli lanugine abundans.

At novitas Mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras:
Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipsa creavit
Humanum; atque animal propè certo tempore fudit
Omne quod in magnis bacchatur montibu' passim,
Aëriasque simul volucres variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Destitit, ut mulier spatio defessa vetusto:
Mutat enim Mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res; omnia migrant,

UVA. BHSC. BU 00207

Omnia commutat Natura, & vertere cogit.
Namque aliud putrescit, & ævo debile languet:
Porro aliud concrescit, & è contemptibus exit.
Sic igitur Mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terram status excipit alter,
Quod potuit, nequeat; possit, quod non tulit ante.

Multaque tum Tellus etiam portenta creare
Conata est, mirâ facie, membrisque coorta,
[Androgynum inter utrum, nec utrumque & utrinque remotum]
Orba pedum partim, manuum viduata vicissim;
Muta, sine ore, etiam, sine voltu cæca reperta;
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæsu:
Nec facere ut possent quidquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec sumere, quod foret usus.
Cætera de genere hôc monstra, ac portenta creabat
Nequicquam, quoniam Natura abstterruit auctum;
Nec potuêre cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando possint procudere sæcla.
Pabula primùm ut sint, genitalia deinde per artus
Semina quà possint membris manare remissis:
Fæminaque ut maribus conjungi possit, habendum,
Mutua queis nectant inter se gaudia, utrisque.

Multaque tum interiisse animantũ sæcla necesse est,
Nec potuisse propagando procudere prolem.
Nam quæcunque vides vesci vitalibus auris,
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas est
Ex ineunte ævo genus id tutata reservans.
Multaque sunt, nobis ex utilitate suâ quæ
Commendata manent tutelæ tradita nostræ.
Principio, genus acre Leonum, sævaque sæcla

UVA. BHSC. BU 00207

Tutata est virtus, Vulpes dolus, & fuga Cervos.
At levisomna Canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod est veterino semine partum,
Lanigeræque simul pecudes, & bucera sæcla,
Omnia sunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupidè fugêre feras, pacemque secutæ
Sunt, & larga suo sine pabula parta labore;
Quæ damus utilitatis eorum præmia causâ.
At, queis nil horum tribuit Natura, nec ipsa
Sponte suâ possent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id Natura redegit.

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Esse queat duplici naturâ, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.

Principio circùm tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquã: quin sæpe etiamnum
Ubera mammarum in somnis lactantia quærit.
Post ubi equum validæ vires ætate senectâ,
Membraque deficiunt fugienti languida vitâ,
Tum demum pueris, ævo florente, juventas
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne fortè ex homine, & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, nec esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus:
Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora sumunt

UVA. BHSC. BU 00207

Corporibus, neque projiciunt ætate senectâ:
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.
Quippe videre licet pingue scere sæpe cicutâ
Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum.
Flamma quidem verò cùm corpora fulva Leonum
Tam soleat torrere, atque urere, quàm genus omne
Visceris, in terris quodcunque & sanguinis extet;
Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut unà
Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam, tellure novâ, cœloque recenti
Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
Nixus in hôc uno novitatis nomine inani,
Multa licet simili ratione effutiat ore;
Aurea tum dicat per terras flumina volgò
Fluxisse, & gemmis florere arbusta suêsse:
Aut hominem tanto membrorum esse impete natum,
Trans maria alta pedum nisus ut ponere posset,
Et manibus totum circùm se vertere cœlum.
Nam quòd multa fuêre in terris semina rerum,
Tempore quo primùm Tellus animalia fudit;
Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
Inter se pecudes, compactaque membra animantum;
Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera, ac fruges, arbustaque læta,
Non tamen inter se possunt complexa creari.
Res sic quæque suo ritu procedit, & omnes
Fœdere Naturæ certo discrimina servant.

Et genus humanum multò fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creâsset:
Et majoribus & solidis magis ossibus intus
Fundatum, & validis aptum per viscera nervis:
Nec facilè ex æstu, nec frigore quod caperetur,

Nec novitate cibi, nec labi corporis ullâ.
Multaque per cœlum Solis volventia luſtra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robuſtus erat curvi moderator aratri
Quiſquam, nec ſcibat ferro molirier arva,
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
Quod Sol, atque imbres dederant, quod terra creârat
Sponte ſuâ, ſatis id placabat pectora donum:
Grandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque; & quæ nunc hyberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum Tellus etiam majora ferebat:
Multaque præterea novitas tum florida Mundi
Pabula dia tulit, miſeris mortalibus ampla.
At ſedare ſitim fluvii fonteſque vocabant,
Ut nunc montibus è magnis decurſus aquaï
Claricitat latè ſitientia ſæcla ferarum.
Denique noctivagi ſilveſtria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie largâ lavere humida ſaxa,
Humida ſaxa ſuper viridi ſtillantia muſco,
Et partim plano ſcatere, atque erumpere campo.

Necdum res igni ſcibant tractare, nec uti
Pellibus, & ſpoliis corpus veſtire ferarum:
Sed nemora, atque cavos montes, ſilvaſque colebant
Et frutices inter condebant ſqualida membra,
Verbera ventorum vitare imbreſque coacti.
Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſcibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte ſuâ, ſibi quiſque valere & vivere doctus.
Et Venus in ſilvis jungebat corpora amantum:
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,

UVA. BHSC. BU 00207

Vel violenta viri vis, atque impensa libido,
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mirâ freti virtute, pedumque,
Consectabantur silvestria sæcla ferarum
Missilibus saxis, & magno pondere clavæ:
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris;
Setigerisque pares Suibus silvestria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circùm se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, Solemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum roseâ face Sol inferret lumina Cœlo.
A parvis quòd enim consuêrant cernere semper
Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirarier unquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine Solis:
Sed magis illud erat curæ, quòd sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem;
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Setigeri Suis adventu, validique Leonis,
Atque intempestâ cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.

Nec nimio tum plùs, quàm nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus haustus;
Et nemora ac montes gemitu, silvasque replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto.
At quos effugium servârat, corpore adeso,
Posteriùs tremulas super ulcera tetra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vitâ privârant vermina sæva,

UVA. BHSC. BU 00207

Expertes opis, ignaros quid volnera vellent.

At non multa virûm sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio, nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad saxa, virosque.
Sed temere, incassum mare fluctibu' sæpe coortis
Sævibat, leviterque minas ponebat inanes:
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum penuria deinde cibi, languentia letho
Membra dabat: contra nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis solertiùs ipsi.

Indè casas postquam, ac pelles, ignemque parârunt,
Et mulier conjuncta viro concessit in unum;
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se vidêre creatam;
Tum genus humanum primùm mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent Cœli sub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vires, puerique parentum
Blanditiis facilè ingenium fregêre superbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter se, nec lædere, nec violare;
Et pueros commendârunt, muliebreque sæclum
Vocibus, & gestu, cùm balbè significarent,
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni;
Sed bona magnaque pars servabant fœdera casti:
Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.

At varios linguæ sonitus Natura subegit

UVA. BHSC. BU 00207

Mittere, & utilitas expressit nomina rerum;
Non aliâ longè ratione, atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
Cùm facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti:
Cornua nata priùs vitulo quàm frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli Pantherarum, scymnique Leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vixdum cùm ipsis sunt dentes unguesque creati.
Alituum porro genus alis omne videmus
Fidere, & à pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, & indè homines didicisse vocabula prima,
Desipere est: nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quîsse putentur?

Præterea, si non alii quoque vocibus usi
Inter se fuerant: unde insita notities est
Utilitatis, & unde data est huic prima potestas,
Quid vellet, facere, ut scirent, animoque viderent?
Cogere item plures unus, victosque domare
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent;
Nec ratione docere ullâ, suadereque surdis,
Quid facto esset opus: faciles neque enim paterentur;
Nec ratione ullâ sibi ferrent ampliùs aures
Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.

Postremò, quid in hâc mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cùm pecudes mutæ, cùm denique sæcla ferarum
Dissimiles soleant voces variasque ciere,
Cùm metus, aut dolor est, & cùm jam gaudia gliscunt?

UVA. BHSC. BU 00207

Quippe etenim id licet è rebus cognoscere apertis.
Inritata canum cùm primùm magna Molossûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia dentes,
Longè alio sonitu rabie districta minantur,
Et cùm jam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blandè cùm linguâ lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morsuque petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
Longè alio pacto gannitu vocis adulant;
Et cùm deserti baubantur in ædibus, aut cùm
Plorantes fugiunt summisso corpore plagas.

Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas, ubi equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri sævit calcaribus ictus amoris,
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma;
Ac cùm sis alias concussis artubus hinnit?

Postremò, genus alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque Ossifragæ, Mergique marinis
Fluctibus in salsis victum vitamque petentes,
Longè alias alio jaciunt in tempore voces;
Et cùm de victu certant, prædâque repugnant:
Et partim mutant cum tempestatibus unà
Rauciſonos cantus; Cornicum ut sæcla vetusta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur & imbres
Poscere, & interdum ventos auraſque vocare.
Ergo, si varii sensus animalia cogunt,
Muta tamen cùm sint, varias emittere voces:
Quantò mortales magis æquum est tum potuisse
Dissimiles aliâ atque aliâ res voce notare?

Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus; indè omnis flammarum diditur ardor.

UVA. BHSC. BU 00207

Multa videmus enim cœleſtibus incita flammis
Fulgere, cùm cœli donavit plaga vapores.
Et ramoſa tamen cùm ventis pulſa vacillans
Æſtuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammaï fervidus ardor,
Mutua dum inter ſe rami ſtirpeſque teruntur:
Quorum utrumque dediſſe poteſt mortalibus ignem.

Indè cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam miteſcere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æſtu victa per agros:
Inque dies magis hi victum vitamque priorem
Commutare novis monſtrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præſtabant, & corde vigebant.

Condere cœperunt urbes, arcemque locare
Præſidium reges ipſi ſibi, perfugiumque;
Et pecudes, & agros diviſêre, atque dedêre
Pro facie cujuſque, & viribus, ingenioque:
Nam facies multùm valuit, vireſque vigebant.
Poſteriùs res inventa eſt, aurumque repertum,
Quod facilè & validis, & pulchris dempſit honorem.
Divitioris enim ſectam plerumque ſequuntur
Quamlibet & fortes, & pulchro corpore creti.

Quòd ſi quis verâ vitām ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini ſunt, vivere parcè
Æquo animo: neque enim eſt unquam pænuria parvi.
At claros ſe homines voluêre eſſe, atque potentes,
Ut fundamento ſtabili fortuna maneret,
Et placidam poſſent opulenti degere vitam;
Nequicquam: quoniam ad ſummū ſuccedere honorem
Certantes, iter infeſtum fecêre viaï.
Et tamen è ſummo quaſi fulmen dejicit ictos

UVA. BHSC. BU 00207

Invidia interdum contemptim in Tartara tetra:
Ut satiùs multò jam sit parere quietum,
Quàm regere imperio res velle, & regna tenere.
Proinde, sine incassum defessi sanguine sudent
Angustum per iter luctantes ambitionis:
Invidiâ quoniam, ceu fulmine, summa vaporant
Plerumque, & quæ sunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem sapiunt alieno ex ore, petuntque
Res ex auditis potiùs, quàm sensibus ipsis:
Nec magis id nunc est, nec erit mox, quàm fuit ante.

Ergo regibus occisis subversa jacebat
Pristina majestas soliorum & sceptra superba;
Et capitis summi præclarum insigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem:
Nam cupidè conculcatur nimis ante metutum.
Res itaque ad summam fæcem turbasque redibat,
Imperium sibi cùm, ac summatum quisque petebat.
Indè magistratum partim docuêre creare,
Juraque constituêre, ut vellent legibus uti.
Nam genus humanum defessum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat; quò magis ipsum
Sponte suâ cecidit sub leges, arctaque jura.
Acriùs ex irâ quòd enim se quisque parabat
Ulcisci, quàm nunc concessum est legibus æquis;
Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere ævum:
Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim vis atque injuria quemque,
Atque, unde exorta est, ad eum plerumque revertit;
Nec facile est placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etsi fallit enim Divûm genus, humanumque,
Perpetuò tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes procrâxe ferantur,

UVA. BHSC. BU 00207

Et celata diu in medium peccata dediſſe.

Nunc quæ cauſa Deûm per magnas numina gentes
Pervolgârit, & ararum compleverit urbes,
Suſcipiendaque curârit ſolemnia ſacra,
Quæ nunc in magnis florent ſacra rebu', lociſque;
Unde etiam nunc eſt mortalibus inſitus horror,
Qui delubra Deûm nova toto ſuſcitat orbi
Terrarum, & feſtis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile eſt rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum Divûm mortalia ſæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in ſomnis mirando corporis auctu.
His igitur ſenſum tribuebant propterea quòd
Membra movere videbantur, voceſque ſuperbas
Mittere pro facie præclarâ, & viribus amplis:
Æternamque dabant vitam, quia ſemper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat;
[Et manet omnino] & quòd tantis viribus auctos
Non temere ullâ vi convinci poſſe putabant.
Fortuniſque ideo longè præſtare putabant,
Quòd mortis timor haud quemquam vexaret eorum;
Et ſimul in ſomnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipſos indè laborem.

Præterea Cœli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant, quibus id fieret, cognoſcere cauſis.
Ergo perfugium ſibi habebant omnia Divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In Cœloque Deûm ſedes, & templa locârunt,
Per cœlum volvi quia Sol, & Luna videntur:
Luna, dies, & nox, & noctis ſigna ſevera,
Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,

UVA. BHSC. BU 00207

Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.

O genus infelix humanum, talia Divis
Cùm tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas!
Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
Volnera; quas lacrymas peperêre minoribu' nostris?
Nec pietas ulla est velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras;
Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
Ante Deûm delubra, nec aras sanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota;
Sed magè pacatâ posse omnia mente tueri.
Nam cùm suspicimus magni cœlestia Mundi
Templa super, stellisque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem Solis, Lunæque viarum;
Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ fortè Deûm nobis immensa potestas
Sit, vario motu quæ candida sidera verset.
Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,
Ecquænam fuerit Mundi genitalis origo;
Et simul, ecquæ sit finis, quoad mœnia Mundi,
Et tanti motus hunc possint ferre laborem:
An divinitus æternâ donata salute,
Perpetuò possint ævi labentia tractu,
Immensi validas ævi contemnere vires.

Præterea, cui non Animus formidine Divûm
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cùm plagâ torrida tellus
Contremit, & magnum percurrunt murmura cœlum?
Non populi, gentesque tremunt? regesque superbi
Conripiunt Divûm perculsi membra timore,
Ne quod ob admissum fœdè, dictumve superbè
Pœnarum grave sit solvendi tempus adactum?

UVA. BHSC. BU 00207

Summa etiam cùm vis violenti per mare venti
Induperatorem classis super æquora verrit,
Cum validis pariter legionibus, atque Elephantis,
Non Divûm pacem votis adit? ac prece quæsit
Ventorum pavidus paces, animasque secundas?
Nequicquam; quoniam violento turbine sæpe
Conreptus nihilo fertur minùs ad vada lethi:
Usqueadeo res humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulcros fasces, sævasque secures
Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.
Denique sub pedibus tellus cùm tota vacillat,
Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur,
Quid mirum si se temnunt mortalia sæcla?
Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
In rebus vires Divûm, quæ cuncta gubernent?

Quod supereſt, æs, atque aurũ, ferrũque repertũ eſt,
Et simul argenti pondus, plumbique potestas,
Ignis ubi ingentes silvas ardore cremârat
Montibus in magnis, seu cœli fulmine misso;
Sive quòd inter se bellum silvestre gerentes,
Hostibus intulerant ignem formidinis ergò;
Sive quòd, inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingues, & pascua reddere rura;
Sive feras interficere, & ditescere prædâ:
Nam foveâ atque igni, priùs est venarier ortum,
Quàm sepire plagis saltum, canibusque ciere.
Quidquid id est, quâcunque è causa flammeus ardor
Horribili sonitu silvas exederat altis
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terræ
Concava conveniens argenti rivus & auri,
Æris item & plumbi: quæ cùm concreta videbant
Posteriùs claro in terris splendere colore,
Tollebant nitido capti, lævique lepore;

UVA. BHSC. BU 00207

Et ſimili formata videbant eſſe figurâ,
Atque lacunarum fuerant veſtigia cuique.
Tum penetrabat eos poſſe hæc liquefacta calore
Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
Et prorſum quamvis in acuta ac tenuia poſſe
Mucronum duci faſtigia procudendo,
Ut ſibi tela parent, ſilvaſque excidere poſſint,
Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minùs argento facere hæc auroque parabant,
Quàm validi primùm violentis viribus æris:
Nequicquam; quoniam cedebat victa poteſtas,
Nec poterat pariter durum ſufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retuſum;
Nunc jacet æs, aurum in ſummum ſucceſſit honorem.
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum;
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore.
Porro aliud ſuccedit, & è contemptibus exit,
Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, & miro eſt mortales inter honore.

Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile eſt ipſum per te cognoſcere, Memmi.
Arma antiqua, manus, ungues denteſque fuerunt,
Et lapides, & item ſilvarum fragmina rami;
Et flammæ, atque ignes poſtquã ſunt cognita primùm.
Poſteriùs ferri vis eſt, æriſque reperta;
Et prior æris erat quàm ferri cognitus uſus:
Quò facilis magis eſt natura, & copia major.
Ære ſolum terræ tractabant, æreque belli
Miſcebant fluctus, & volnera vaſta ſerebant,
Et pecus, atque agros adimebant: nam facilè ollis
Omnia cedebant armatis nuda & inerma.
Indè minutatim proceſſit ferreus enſis,

Verſaque

Verſaque in opprobrium ſpecies eſt falcis ahenæ ;
Et ferro cœpêre ſolum proſcindere terræ,
Exæquataque ſunt creperi certamina belli.

Et priùs eſt armatum in equi conſcendere coſtas,
Et moderarier hunc frænis, dextrâque vigere,
Quàm bijugo curru belli tentare pericla ;
Et bijugo priùs eſt, quàm bis conjungere binos,
Et quàm falciferos inventum aſcendere currus.
Indè boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit diſcordia triſtis,
Horribile humanis quod gentibus eſſet in armis ;
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentârunt etiam tauros in mœnere belli,
Expertique ſues ſævos ſunt mittere in hoſtes ;
Et validos Parthi præ ſe miſêre Leones
Cum ductoribus armatis, ſæviſque magiſtris,
Qui moderarier hos poſſent, vincliſque tenere.
Nequicquam ; quoniam permiſtâ cæde calentes
Turbabant ſævi nullo diſcrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique criſtas ;
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frænis convertere in hoſtes.
Inritata Leæ jaciebant corpora ſaltu
Undique, & advorsùm venientibus ora petebant :
Et nec-opinantes à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere vinctos,
Morſibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabantque ſues tauri, pedibuſque terebant ;
Et latera, ac ventres hauribant ſubter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis ſocios cædebant dentibus apri,
Tela infracta ſuo tinguentes ſanguine ſævi,

UVA. BHSC. BU 00207

In se fracta suo tinguentes sanguine tela;
Permistasque dabant equitum peditumque ruinas.
Nam transversa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequicquam; quoniam à nervis succisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic, quos ante domi domitos satis esse putabant,
Effervíscere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fugâ, terrore, tumultu;
Nec poterant ullam partem reducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro malè mactæ,
Diffugiunt, fera facta suis cùm multa dedêre.
Sic fuit, ut facerent: sed vix adducor, ut ante
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quàm commune malum fuerat, fœdumque futurum,
Et magis id possis factum contendere in Omni,
In variis Mundis, variâ ratione creatis,
Quàm certo, atque uno terrarum quolibet orbi:
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quàm dare, quod gemerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.

Nexilis ante fuit vestis, quàm textile tegmen:
Textile post ferrum est; quia ferro tela parantur:
Nec ratione aliâ possunt tam lævia gigni
Insilia, ac fusi, & radii, scapique sonantes.

Et facere ante viros lanam Natura coëgit,
Quàm muliebre genus; nam longè præstat in arte,
Et solertius est multò genus omne virile:
Agricolæ donec vitio vertêre severi,
Ut muliebribus id manibus concedere vellent;
Atque ipsi potiùs durum sufferre laborem;
Atque opere in duro durarent membra, manusque.

UVA. BHSC. BU 00207

At ſpecimen ſationis, & inſitionis origo
Ipſa fuit rerum primùm Natura creatrix;
Arboribus quoniam baccæ, glandeſque caducæ
Tempeſtiva dabant pullorum examina ſubter.
Unde etiam libitum eſt ſtirpes committere ramis,
Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Indè aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructuſque feros manſueſcere terrâ
Cernebant indulgendo, blandèque colendo.
Inque dies magis in montem ſuccedere ſilvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, ſegetes, vinetaque læta
Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
Cærula diſtinguens inter plaga currere poſſet
Per tumulos, & convalles, campoſque profuſa:
Ut nunc eſſe vides vario diſtincta lepore
Omnia, quæ pomis interſita dulcibus ornant,
Arbuſtiſque tenent felicibus obſita circùm.

At liquidas avium voces imitarier ore
Ante fuit multò, quàm lævia carmina cantu
Concelebrare homines poſſent, aureſque juvare:
Et Zephyri cava per calamorum ſibila primùm
Agreſtes docuêre cavas inflare cicutas.
Indè minutatim dulces didicêre querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Avia per nemora, ac ſilvas ſaltuſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia:
Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant, atque juvabant
Cum ſatiate cibi: nam tum ſunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,

UVA. BHSC. BU 00207

Non magnis opibus jucundè corpora habebant;
Præsertim cùm tempestas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridantes floribus herbas:
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuêrant; agrestis enim tum musa vigebat:
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis lascivia læta monebat;
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur risus, dulcesque cachinni,
Omnia quod nova tum magis hæc, & mira vigebant;
Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
Ducere multimodis voces, & flectere cantus,
Et superà calamos unco percurrere labro.
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerum servare genus didicêre; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedini' fructum,
Quàm silvestre genus capiebat terrigenarum.

Nam quod adest præstò, nisi quid cognovimus ante
Suavius, in primis placet, & pollere videtur:
Posteriorque ferè melior res, illa reperta
Perdit, & immutat sensus ad pristina quæque.
Sic odium cœpit glandis; sic illa relicta
Strata cubilia sunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit, vestis contempta ferina est:
Quam reor invidiâ tali tunc esse repertam,
Ut lethum insidiis, qui gessit primus, obiret:
Et tandem inter eos distractum, sanguine multo
Dispersisse, neque in fructum convertere quîsse.

Tunc igitur pelles, nunc aurum, & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.
Quò magis in nobis, ut opinor, culpa residit:
Frigus enim nudos sine pellibus excruciabat

UVA. BHSC. BU 00207

Terrigenas : at nos nil lædit veſte carere
Purpureâ , atque auro , ſigniſque ingentibus aptâ ;
Dum plebeia tamen ſit , quæ defendere poſſit.
Ergo hominum genus incaſſum , fruſtraque laborat ;
Semper & in curis conſumit inanibus ævum.
Nimirum, quia non cognovit , quæ ſit habendi
Finis , & omnino quoad creſcat vera voluptas :
Idque minutatim vitam provexit in altum ,
Et belli magnos commovit funditus æſtus.

At vigiles Mundi magnum & verſatile templum
Sol & Luna ſuo luſtrantes lumine circùm
Perdocuêre homines annorum tempora verti ;
Et certâ ratione geri rem , atque ordine certo.

Jam validis ſepti degebant turribus ævum ,
Et diviſa colebatur , diſcretaque tellus :
Tum mare velivolum florebat navibu' pandis ;
Auxilia , & ſocios jam pacto fœdere habebant ,
Carminibus cùm res geſtas cœpêre poëtæ
Tradere , nec multò priù' ſunt elementa reperta.
Propterea , quid ſit priùs actum , reſpicere ætas
Noſtra nequit , niſi quà ratio veſtigia monſtrat.

Navigia , atque agri culturas , mœnia , leges ,
Arma , vias , veſtes , & cætera de genere horum ,
Præmia , delicias quoque vitæ funditus omnes ,
Carmina , picturas , & dædala ſigna polire ,
Uſus , & impigræ ſimul experientia mentis
Paulatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas
In medium , ratioque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clareſcere corde videmus
Artibus , ad ſummum donec venêre cacumen.

Finis Libri Quinti.

UVA. BHSC. BU 00207

ARGUMENTUM LIBRI SEXTI.

PROFUSUS ubique Lucretius in Anteſignani ſui Epicuri laudes ſextum hunc librum auſpicatur ab Athenarum encomio, quæ tantum virum genuerint. Deinde libri hujus argumentum rite ſocians cum iis quæ ſuperiori libro diſputata ſunt de nativo hujus Mundi ortu, mortalique interitu, pergit naturam eorum, quæ *Meteora* dicimus, intus perſcrutari.

Atque, ut omni depoſitâ formidine Mortales queant irati Jovis intueri fulmina, docet I. de *Tonitru*, quod fieri putat vel ex colliſione, aut corraſione, aut diſruptione nubium, ventis contra pugnantibus; vel ex vi ventorum aut intra nubes colluctantium,

UVA. BHSC. BU 00207

Frans van Mieris inv. et del. *Cl. Duflos Sculp.*

VI.

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU 00207

aut eas invicem agitantium ; vel ex crepitu flammarum è ſiccâ nube in humidam decidentium ; vel ex prærupto grandinis ac geli fragore.

II. De *Fulgure*, quod nihil aliud eſſe ait, quàm aut ignem expreſſum ex colliſione vel motu nubium ; aut flammarum ſemina de nubibus vi ventorum excuſſa.

III. De *Fulmine*, quod ſubtili & ignitâ naturâ conſtet ; quod in craſſis & ſpiſſis nubibus generetur ; quod maturum è nubibus erumpat vi venti vel perfringentis, vel diſcutientis, vel extrinſecus percutientis ; quod adeo minutis conſtet Atomis, ut mirâ feratur mobilitate ; quod in verno & autumnali tempore potiſſimùm fiat. Hinc videt haruſpicinam Hetruſcorum, qui non ex Naturæ cauſis, ſed ad Deorum arbitrium Fulmina fieri voluerunt. Quia verò *Præſter*, *Turbo*, & *Vortex* ſunt quædam Meteorum genera, natu-

ram, causas, motus ac differentias illorum notat & explicat.

IV. De *Nubibus*, quas creari putat aut ex aëris asperioribus Atomis, aut ex halitibus de terrâ & aquis emergentibus. Pluviam verò in nubibus autumat generari vel per *Compressionem*, ut aiunt; vel per *Transmutationem*. Per *Compressionem* quidem, si vis ventorum imbrem exprimit è nubibus; per *Transmutationem*, si nubes mutentur ac distillent in cadentes aquarum guttas. Quæ porro superstant Meteora, nix, grando, gelu, ventus, atque arcus etiam cœlestis, de iis parciùs aut nihil disputat.

V. His addit jucundissimas quæstiones de Terræ motu; de Maris uno & eodem statu; de Ætnæ ignibus; de variis fontium ac puteorum naturis pro variâ anni tempestate; de Magnetis virtute; deque pestilentiæ origine. Quâ datâ occasione, Athenienſis pesti-

lentiæ

lentiæ funeſtiſſimæ deſcriptionem eleganti carminum ſerie, quæ libri hujus clauſula eſt, ex Thucydide, pene ad verbum, exprimit.

Statuit igitur *Terræ motum* fieri vel ex glebis terræ deruptis, quæ cadentes Terram tremere faciunt; vel ex Aquarum titubatione, quibus innatat Terra; vel ex Ventis, quorum aut horrore Terra concutiatur, aut ſuccuſſu tremat, aut impulſa hinc indè feratur. Quod autem *Mare* non majus fiat, id refert aut in illius vaſtitatem immenſam; aut in Solis ardorem aquas exſiccantem; aut in ventorum vim aquas verrentium; aut in nubes multùm humorum attrahentes; aut in terræ ipſius ſiccitatem.

VI. De Ætnæ ignibus quærens, eorum cauſas refundit aut in vim venti, aut in Maris æſtum, qui ſubter intrantes ſemina flammarum ibi collectarum per apertas fauces ſurſùm extru-

UVA. BHSC. BU 00207

dant. *Nilum* pariter æstate increscere ait, vel ex concursu Etesiarum hinc, & indè Aquilonum; vel ex arenarum cumulis ab æstu Maris ad ostia Nili congestis; vel ex pluviis aut nivibus ad caput Nili cadentibus ac solutis.

VII. De *Avernis* locis disputat, quæ tetrum adeo exhalant odorem ut supra volantes aves in ea corruant. Docet cur fontium & puteorum quorumdam aqua calida sit hyeme, frigida verò æstate; cur *Magnes* ferrum trahat; quæ sit causa & origo morborum ac pestilentiæ. Denique descriptionem instituit pestilentiæ quæ Athenas penitus vastavit tempore belli Peloponnesii.

UVA. BHSC. BU 00207

TITI
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER SEXTUS.

PRIM Æfrugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ,
Et recreaverunt vitam, legesque rogârunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cùm genuêre virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit;
Cujus & extincti propter divina reperta
Divolgata, vetus jam ad cœlum gloria fertur.
Nam cùm vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
Et, per quæ possent vitam consistere tutam,

UVA. BHSC. BU 00207

Omnia jam ferme mortalibus esse parata:
Divitiis homines, & honore, & laude potentes
Affluere, atque bonâ natorum excellere famâ:
Nec minùs esse domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infestis cogi servire querelis,
Intellexit, ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, & commoda cunque venirent;
Partim quòd fluxum, pertusumque esse videbat,
Ut nullâ posset ratione explerier unquam;
Partim quòd tetro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæcunque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit cuppedinis atque timoris,
Expositque bonum summum, quò tendimus omnes;
Quid foret, atque viam monstravit tramite prono,
Quà possemus ad id recto contendere cursu;
Quidve mali foret in rebus mortalibu' passim,
Quod flueret Fortunaï, varièque volaret,
Seu casu, seu vi, quòd sic Natura parâsset;
Et quibus è portis occurri cuique deceret:
Et genus humanum frustra plerumque probavit
Volvere curarum tristes in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii Solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed Naturæ species, ratioque:
Quò magis inceptum pergam pertexere dictis.

Et quoniam docui Mundi mortalia templa
Esse, & nativo consistere corpore Cœlum;
Et quæcunque in eo fiunt, fientque, necesse

Esse ea dissolvi : quæ restant percipe porro :
Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Vincendi spes hortata est, atque obvia cursu
Quæ fuerant, sunt placato conversa furore.
Cætera, quæ fieri in terris, cœloque tuentur
Mortales, pavidis cùm pendent mentibu' sæpe
Efficiunt animos humiles formi dine Divûm,
Depressosque premunt ad terram ; propterea quòd
Ignorantia causarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum : &
Quorum operum causas nullâ ratione videre
Possunt, hæc fieri divino numine rentur.
Nam bene qui didicêre Deos securum agere ævum,
Si tamen interea mirantur, quâ ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ superà caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur Religiones ;
Et dominos acres adsciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat ; finita potestas denique cuique
Quânam sit ratione, atque altè terminus hærens :
Quò magis errantes totâ regione feruntur.
Quæ nisi respuis ex animo, longèque remittis
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum ;
Delibrata Deûm per te tibi numina sancta
Sæpe aderunt ; non quòd violari summa Deûm vis
Possit, ut ex irâ pœnas petere imbibat acres :
Sed quia tute tibi placidâ cum pace quietos
Constitues magnos irarum volvere fluctus,
Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis ;
Nec, de corpore quæ sancto simulacra feruntur,
In mentes hominum divinæ nuntia formæ,
Suscipere hæc animi tranquillâ pace valebis.
Indè videre licet, qualis jam vita sequatur.
Quam quidem ut à nobis ratio verissima longè

UVA. BHSC. BU 00207

Rejiciat, quanquam ſunt à me multa profata,
Multa tamen reſtant, & ſunt ornanda politis
Verſibus, & ratio Cœli, ſpecieſque tenenda.
Sunt tempeſtates, & fulmina clara canenda,
Quid faciant, & quâ de causâ quæque ferantur,
Ne trepides Cœli diviſis partibus amens,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hinc partem; quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, & hinc dominatus ut extulerit ſe:
Quorum operum cauſas nullâ ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino numine rentur.
Tu mihi ſupremæ preſcripta ad candida calcis
Currenti, ſpatium præmonſtra callida Muſa,
Calliope, requies hominum, Divûmque voluptas,
Te duce ut inſignem capiam cum laude coronam.

Principio, Tonitru quatiuntur cærula Cœli
Propterea quia concurrunt ſublimè volantes
Atheriæ nubes contra pugnantibu' ventis.
Nec fit enim ſonitus Cœli de parte ſerenâ,
Verùm ubicunque magis denſo ſunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure ſæpe.
Præterea, neque tam condenſo corpore nubes
Eſſe queunt, quàm ſunt lapides, ac tigna; neque autẽ
Tam tenues, quàm ſunt nebulæ, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere preſſæ,
Ut lapides; aut, ut fumus, conſtare nequirent,
Nec cohibere nives gelidas, & grandinis imbres.

Dant etiam ſonitum patuli ſuper æquora Mundi,
Carbaſus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeſque:
Interdum perſciſſa furit petulantibus Euris,
Et fragiles ſonitus chartarum commeditatur.
Id quoque enim genus in Tonitru cognoſcere poſſis,

UVA. BHSC. BU 00207

Aut ubi ſuſpenſam veſtem, chartaſve volantes
Verberibus Venti verſant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum ut non tam cõcurrere nubes
Frontibus adverſis poſſint, quàm de latere ire
Diverſo motu radentes corpori' tractum;
Aridus unde aures terget ſonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.

Hôc etiam pacto Tonitru concuſſa videntur
Omnia ſæpe gravi tremere, & divolſa repentè
Maxima diſſiluiſſe capacis mœnia Mundi,
Cùm ſubitò validi venti conlecta procella
Nubibus intorſit ſeſe, concluſaque ibidem
Turbine verſanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat ſpiſſo cava corpore circùm.
Poſt ubi commovit vis ejus, & impetus acer,
Tum perterricrepo ſonitu dat miſta fragorem.
Nec mirum, cùm plena animæ veſicula partu
Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repentè.

Eſt etiam ratio, cùm venti nubila perflant,
Cur ſonitus faciant: etenim ramoſa videmus
Nubila ſæpe modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſilvam cùm flamina Cauri
Perflant, dant ſonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque ut interdum validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid poſſit ibi flatus manifeſta docet res:
Hîc, ubi lenior eſt, in terrâ cùm tamen altâ
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infringendo graviter; quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cùm frangitur æſtu.

Fit quoque, ubi è nube in nubem vis incidit ardens

UVA. BHSC. BU 00207

Fulminis, hæc multo si fortè humore recepit
Ignem, continuò ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum properè demersimus imbrem.
Aridior porro si nubes accipit ignem,
Uritur ingenti sonitu succensa repentè:
Lauricomos ut si per montes flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno;
Nec res ulla magis, quàm Phœbi Delphica laurus,
Terribili sonitu flammâ crepitante crematur.

Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus altè:
Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine misti.

Fulgit item, nubes ignis cùm semina multa
Excussêre suo concursu, ceu lapidem si
Percutiat lapis, aut ferrum; nam tum quoque lumen
Exsilit, & claras scintillas dissupat ignis.
Sed Tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
Fulgere quàm cernant oculi, quia semper ad aures
Tardiùs adveniunt, quàm visum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoscere, cædere si quem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Ante fit ut cernas ictum, quàm plaga per aures
Det sonitum; sic Fulgorem quoque cernimus ante
Quàm Tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,
E simili causâ, & concursu natus eodem.

Hôc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit.
Ventus ubi invasit nubem, & versatus ibidem
Fecit, ut ante, cavam, docui, spissescere nubem,
Mobilitate suâ fervescit; ut omnia motu

UVA. BHSC. BU 00207

Percalefacta vides ardescere : plumbea verò
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
Ergo fervidus hic nubem cùm perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi per vim expressa repentè
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Indè sonus sequitur, qui tardiùs adlicit aures,
Quàm quæ perveniunt oculos ad, lumina, nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul altè
Exstructis aliis alias super impete miro.

Nec tibi sit fraudi, quod nos infernè videmus
Quàm sint lata magis, quã sursũ exstructa quid extent.
Contemplator enim cùm montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transversa per auras:
Aut ubi per magnos montes cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque urgere supernâ
In statione locata sepultis undique ventis;
Tum poteris magnas moles cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxis pendentibu' structas
Cernere, quas venti cùm, tempestate coortâ,
Complêrunt, magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caveisque ferarum more minantur.
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt;
Quærentesque viam circumversantur, & ignis
Semina convolvunt è nubibus, atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsâ fulserunt nube coruſci.

Hâc etiam fit uti de causâ mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd nubes ipsas permulta necesse est
Ignis habere: etenim cùm sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos & splendidus ollis.
Quippe etenim Solis de lumine multa necesse est
Concipere, ut meritò rubeant, igneſque profundant.

UVA. BHSC. BU 00207

Hasce igitur cùm ventus agens contrusit in unum,
Compressitque locum cogens, expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.

Fulgit item, cùm rarescunt quoque nubila cœli;
Nam cùm ventus eas leviter diducit euntes,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse est
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
Terrore, & sonitu fulgit, nulloque tumultu.

Quod supereſt, quali naturâ prædita constent
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæque graves halantes sulfuris auras:
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris.
Præterea, per se accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flammâ dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
Constituit Natura minutis, mobilibusque
Corporibus, cui nil omnino obsistere possit.
Transit enim validè fulmen per sepia domorum,
Clamor uti, ac voces; transit per saxa, per æra;
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item ut, vasis integris, vina repentè
Diffugiant; quia nimirum facilè omnia circùm
Conlaxat, rarèque facit lateramina vasis,
Adveniens calor ejus ut insinuatur in ipsum, &
Mobiliter solvens differt primordia vini:
Quod Solis vapor ætatem non posse videtur
Efficere, usqueadeo pollens fervore coruscо:
Tantò mobilior vis, & dominantior hæc est.

Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turres,
Disturbare domos, avellere tigna trabesque,
Et monumenta virûm demoliri, atque ciere,

UVA. BHSC. BU 00207

Exanimare homines, pecudes prosternere passim;
Cætera de genere hôc, quâ vi facere omnia possint,
Expediam, neque te in promissis plura morabor.

Fulmina giguier è crassis, altèque putandum est
Nubibus exstructis: nam cœlo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
Quòd tunc per totum concrescunt aëra nubes
Undique, uti tenebras omnes Acherunta reamur
Liquisse, & magnas Cœli complêsse cavernas:
Usqueadeo, tetrâ nimborum nocte coortâ,
Impendent atræ formidinis ora supernè,
Cùm commoliri tempestas fulmina cœptat.

Præterea, persæpe niger quoque per mare nimbus,
Ut picis è cœlo demissum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus;
In terrâ quoque ut horrescant, ac tecta requirant.
Sic igitur superà nostrum caput esse putandum est
Tempestatem altam: neque enim caligine tantâ
Obruerent terras, nisi inædificata supernè
Multa forent multis exempto nubila Sole:
Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri;
Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
Si non exstructis foret altè nubibus æther.

His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt; ideo passim fremitus, & fulgura fiunt.
Quippe etenim superà docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubes; & multa necesse est
Concipere ex Solis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum

UVA. BHSC. BU 00207

Fortè locum quemvis, expressit multa vaporis
Semina, seque simul cum eo commiscuit igni:
Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
Nam duplici ratione accenditur; ipse suâ nam
Mobilitate calescit, & è contagibus ignis.
Indè ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
Impetus incessit, maturum tum quasi fulmen
Perscindit subitò nubem, ferturque coruscis
Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor;
Quem gravis insequitur sonitus, disploſa repentè
Opprimere ut Cœli videantur templa supernè.
Indè tremor terras graviter pertentat, & altum
Murmura percurrunt Cœlum: nam tota ferè tum
Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur:
Quo de concussu sequitur gravis imber, & uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus discidio nubis, ventique procellâ,
Mittitur ardenti sonitus cùm provolat ictu.

Est etiam, cùm vis extrinsecus incita venti
Incidit in validam maturo Fulmine nubem;
Quam cùm perscidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine Fulmen.
Hoc fit idem in partes alias, quocunque tulit vis.

Fit quoque ut interdùm venti vis missa sine igni,
Igneſcat tamen in spatio, longoque meatu,
Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras;
Atque alia ex ipso conradens aëre portat
Parvola, quæ faciunt ignem commista volando;
Non aliâ longè ratione, ac plumbea sæpe
Fervida fit glans in cursu, cùm multa rigoris

Corpora dimittens ignem concepit in auris.

Fit quoque ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cùm venti pepulit vis missa sine igni:
Nimirum quia, cùm vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis;
Et simul ex illâ, quæ tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cùm cædimus, evolat ignis:
Nec quòd frigida vis sit ferri, hôc secius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit si fortè, & idonea flammis.
Nec temere omnino planè vis frigida venti
Esse potest, ex quo tantâ vi immissa supernè est:
Quin priùs in cursu si non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commista calore.

Mobilitas autem fit fulminis, & gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt sic fulmina lapsu,
Nubibus ipsa quòd omnino priùs incita se vis
Conligit, & magnum conamen sumit eundi.
Indè, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.

Adde, quòd è parvis, ac lævibus est elementis,
Nec facile est tali naturæ obsistere quidquam:
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.
Deinde, quòd omnino naturâ pondera deorsum
Omnia nituntur; cùm plaga sit addita verò,
Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit;
Ut vehementiùs, & citiùs, quæcunque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.

UVA. BHSC. BU 00207

Denique, quòd longo venit impete, ſumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ creſcit eundo,
Et validas auget vires, & roborat ictum:
Nam facit ut, quæ ſint illius ſemina cunque,
E regione locum quaſi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia curſum.
Forſan & ex ipſo veniens trahit aëre quædam
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem;
Incolumeſque venit per res, atque integra tranſit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis;
Multaque perfringit, cùm corpora Fulminis ipſa
Corporibus rerum inciderint, quà texta tenentur.

Diſſolvit porro facilè æs, aurumque repentè
Confervefacit, è parvis quia facta minutè
Corporibus vis eſt, & lævibus ex elementis,
Quæ facilè inſinuantur, & inſinuata repentè
Diſſolvunt nodos omnes, & vincla relaxant.

Autumnoque magis ſtellis fulgentibus alta
Concutitur Cœli domus undique, totaque tellus;
Et cùm tempora ſe Veris florentia pandunt:
Frigore enim deſunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque ſunt tam denſo corpore nubes.
Inter utrumque igitur cùm Cœli tempora conſtant,
Tum variæ cauſæ concurrunt fulminis omnes;
Nam Fretus ipſe anni permiſcet frigus, & æſtum:
Quorũ utrumque opus eſt fabricanda ad fulmina nobis,
Ut diſcordia ſit rerum, magnoque tumultu
Ignibus, & ventis furibundus fluctuet aër.
Prima caloris enim pars, & poſtrema rigoris,
Tempus id eſt vernum: quare pugnare neceſſe eſt
Diſſimiles inter ſe res, turbareque miſtas.
Et calor extremus primo cum frigore miſtus

UVA. BHSC. BU 00207

Volvitur, Autumni quod fertur nomine tempus.
Hîc quoque confligunt Hyemes Æstatibus acres.
Propterea sunc hæc bella anni nominitanda;
Nec mirum est, in eo si tempore plurima fiunt
Fulmina, tempestasque cietur turbida Cœlo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque misto.

Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
Perspicere, &, quâ vi faciat rem quamque, videre:
Non Tyrrhena retro volventem carmina frustra
Indicia occultæ Divûm perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
Insinuârit, & hinc dominatus ut extulerit se,
Quidve nocere queat de Cœlo fulminis ictus.

Quod si Jupiter atque alii fulgentia Divi
Terrifico quatiunt sonitu cœlestia templa,
Et jaciunt ignes, quò cuique est cunque voluptas;
Cur, quibus incautum scelus aversabile cunque est,
Non faciunt, icti flammas ut fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potiùs nullæ sibi turpis consciu' rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœlesti subitò conreptus & igni?
Cur etiam loca sola petunt, frustraque laborant?
An con brachia suefaciunt, firmantque lacertos?
In terrâque Patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur ipse finit, neque parcit in hostes?
Denique, cur nunquam Cœlo jacit undique puro
Jupiter in terras fulmen, sonituque profundit?
An, simul ac nubes succesſêre, ipse in eas tum
Descendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
In mare quâ porro mittit ratione? quid undas

UVA. BHSC. BU 00207

Arguit, & liquidam molem, camposque natantes?

Præterea, si vult caveamus fulminis ictum,
Cur dubitat facere, ut possimus cernere missum?
Si nec opinantes autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illâ parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras ante, & fremitus, & murmura concit?
Et simul in multas partes quî credere possis
Mittere? an hoc ausis nunquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno sub tempore plures?
At sæpe est numero factum, fierique necesse est,
Ut pluere in multis regionibus, & cadere imbres,
Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.

Postremò, cur sancta Deûm delubra, suasque
Discutit infesto præclaras fulmine sedes,
Et bene facta Deûm frangit simulacra? suisque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis?

Quod superest, facile est ex his cognoscere rebus,
πρηστῆρας Graii quos ab re nominitârunt,
In mare quâ missi veniant ratione supernè.
Nam fit ut interdum tanquam demissa columna
In mare de cœlo descendat, quam freta circùm
Ferviscunt graviter spirantibus incita flabris:
Et quæcunque in eo tum sunt deprensa tumultu
Navigia, in summum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere, quam cœpit, nubem; sed deprimit, ut sit
In mare de cœlo tanquam demissa columna
Paulatim, quasi quid pugno, brachiique supernè
Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
Quàm cùm discidit, hinc prorumpitur in mare venti

Vis,

UVA. BHSC. BU 00207

Vis, & fervorem mirum concinnat in undis.
Verſabundus enim turbo deſcendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem:
Quam ſimul ac gravidam detruſit ad æquora ponti,
Ille in aquam ſubitò totum ſe immittit, & omne
Excitat ingenti ſonitu mare fervere cogens.

Fit quoque, ut involvat venti ſe nubibus ipſe
Vortex conradens ex aëre ſemina nubis,
Et quaſi demiſſum cœlo preſtera imitetur.
Hic ubi ſe in terras demiſit, diſſolvitque,
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit rarò omnino, monteſque neceſſe eſt
Officere in terris; apparet crebriùs idem
Proſpectu maris in magno, cœloque patenti.

Nubila concreſcunt, ubi corpora multa volando
Hôc ſuper in cœli ſpatio coiêre repentè
Aſperiora, modis quæ poſſint indupedita
Exiguis, tamen inter ſe comprenſa teneri.
Hæc faciunt primùm parvas conſiſtere nubes;
Indè ea comprendunt inter ſe, conque gregantur,
Et conjungendo creſcunt, ventiſque feruntur
Uſque adeo, donec tempeſtas ſæva coorta eſt.

Fit quoque, uti montis vicina cacumina Cœlo
Quàm ſint quæque magis, tantò magis edita fument
Aſſiduè fulvæ nubis caligine craſsâ;
Propterea quia, cùm conſiſtunt nubila primùm,
Ante videre oculi quàm poſſint tenuia, venti
Portantes cogunt ad ſumma cacumina montis.
Hîc demum fit uti, turbâ majore coortâ,
Condenſa, ac ſtipata ſimul cernantur, & udo
Vertice de montis videantur ſurgere in æthram.
Nam loca declarat ſurſum ventoſa patere

UVA. BHSC. BU 00207

Res ipsa, & sensus, montes cùm ascendimus altos.

Præterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant littore vestes
Suspensæ, cùm concipiunt humoris adhæsum.
Quò magis ad nubes augendas multa videntur
Posse quoque è salso consurgere momine ponti.
Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis.

Præterea, fluviis ex omnibus, & simul ipsâ
Surgere de terrâ nebulas, æstumque videmus,
Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
Suffunduntque suâ Cœlum caligine, & altas
Sufficiunt nubes paulatim conveniundo:
Urget enim quoque signiferi super ætheris æstus,
Et quasi densendo subtexit cærula nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in cœtũ extrinsecus illa
Corpora, quæ faciunt nubes, nimbosque volantes:
Innumerabilem enim numerum, summãque profundi
Esse infinitam docui; quantâque volarent
Corpora mobilitate, ostendi, quamque repentè
Immemorabile per spatium transire solerent.
Haud igitur mirum est, si parvo tempore sæpe
Tam magnos montes tempestas, atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, impensa supernè.
Undique quandoquidem per caulas ætheris omnes,
Et quasi per magni circùm spiracula Mundi
Ixitus, introitusque elementis redditus extat.

Nunc age, quo pacto pluvius concrescat in altis
Nubibus humor, & in terras demissus ut imber
Decidat, expediam. Primùm jam semina aquaï
Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
Omnibus ex rebus, pariterque ita crescere utrasque,

UVA. BHSC. BU 00207

Et nubes, & aquam, quæcunque in nubibus extat,
Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
Sudor itē atque humor quicunque est denique mēbris.
Concipiunt etiam multùm quoque sæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Cùm superà magnum venti mare nubila portant.
Consimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubes: quò cùm bene semina aquarum
Multa modis multis convenere undique adaucta:
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipsa
Copia nimborum, turbâ majore coortâ,
Urget, & è supero premit, ac facit effluere imbres.

Præterea cùm rarescunt quoque nubila ventis,
Aut dissolvuntur Solis super icta calore,
Mittunt humorem pluvium, stillantque, quasi igni
Cera super calido tabescens multa liquescat;
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.

At retinere diu pluviæ longumque morari
Consuêrunt, ubi multa fuerunt semina aquarum;
Atque aliis aliæ nubes, nimbique rigantes
Insuper, atque omni volgo de parte feruntur;
Terraque cùm fumans humorem tota rehalat.

Hinc ubi Sol radiis tempestatem inter opacam
Adversâ fulsit nimborum aspergine contra,
Tum color in nigris existit nubibus arqui.
Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque creantur,
Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios passim refrænat euntes,

UVA. BHSC. BU 00207

Perfacile est tamen hæc reperire, animoque videre,
Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cùm bene cognôris, elementis reddita quæ sint.

Nunc age, quæ ratio Terraï motibus extet,
Percipe: & inprimis Terram fac ut esse rearis
Subter item, ut superà est, ventis, atque undique plenam
Speluncis, multosque lacus, multasque lacunas
In gremio gerere, & rupes, deruptaque saxa:
Multaque sub tergo Terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, submersaque saxa putandum est;
Undique enim similem esse sui res postulat ipsa.
His igitur rebus subjunctis, suppositisque,
Terra supernè tremit, magnis concussa ruinis
Subter, ubi ingentes speluncas subruit ætas.
Quippe cadunt toti montes, magnoque repentè
Concussu latè dissèrpunt indè tremores:
Et meritò, quoniam plaustris concussa tremiscunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minùs exsultant, ubi currus fortis equûm vis
Ferratos utrinque rotarum succutit orbes.
Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vastasque lacunas
Gleba vetustate è Terrâ provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, & fluctu quoque Terra vacillet;
Ut vas in terrâ non quit constare, nisi humor
Destitit in dubio fluctu jactarier intus.

Præterea, ventus cùm per loca subcava Terræ
Conlectus parti ex unâ procumbit, & urget
Obnixus magni speluncas viribus altas,
Incumbit Tellus, quò venti prona premit vis:
Tum, superà Terram quæ sunt exstructa domorum,
Ad Cœlumque magis quantò sunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem;
Protractæque trabes impendent ire paratæ,

UVA. BHSC. BU 00207

Et metuunt magni Naturam credere Mundi
Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
Cùm videant tantam terrarum incumbere molem.
Quòd nisi respirent venti, non ulla refrænet
Res, neque ab exitio possit reprendere euntes:
Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt,
Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi;
Sæpiùs hanc ob rem minitatur Terra ruinas,
Quàm facit: inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes.
Hâc igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.

Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
Ventus ubi, atque animæ subitò vis maxima quædam,
Aut extrinsecus, aut ipsâ à Tellure coorta
In loca se cava Terraï conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit ante tumultu;
Versabundaque portatur: post incita cùm vis,
Exagitata foras erumpitur, & simul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyriâ Sidone quod accidit, & fuit Ægis
In Peloponneso. Quas exitus hic animaï
Disturbât urbes, & terræ motus obortus!
Multaque præterea cecidêrunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare pessum
Subsedêre suis pariter cum civibus urbes.
Quòd nisi prorumpit, tamen impetus ipse animaï,
Et fera vis venti, per crebra foramina terræ,
Dispertitur, ut horror; & incutit indè tremorem:
Frigus uti nostros penitus cùm venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbes;
Tecta supernè timent, metuunt infernè, cavernas
Terraï ne dissolvat Natura repentè:

UVA. BHSC. BU 00207

Neu distracta suum latè dispandat hiatum,
Idque suis confusa velit complere ruinis.

Proinde licet, quamvis Cœlum Terramque reantur
Incorrupta fore, æternæ mandata saluti,
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quâdam de parte timoris,
Ne pedibus raptim Tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita Summa
Funditus, & fiat Mundi confusa ruina.

Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat æquor.
Principio Mare mirantur non reddere majus
Naturam, quò tantu' fuat decursus aquarum,
Omnia quò veniant ex omni flumina parte.
Adde vagos imbres, tempestatesque volantes:
Omnia quæ Maria, ac Terras sparguntque, rigantque.
Adde suos fontes: tamen ad Maris omnia summam
Guttaï vix instar erunt unius ad augmen:
Quò minùs est mirum, Mare non augescere magnum.

Præterea, magnam Sol partem detrahit æstu:
Quippe videmus enim vestes humore madentes
Exsiccare suis radiis ardentibu' Solem.
At Pelage multa, & latè substrata videmus:
Proinde licet quamvis ex uno quoque loco Sol
Humoris parvam delibet ab æquore partem,
Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.

Tum porro venti magnam quoque tollere partem
Humoris possunt verrentes æquora ponti:
Unâ nocte vias quoniam persæpe videmus
Siccari, mollisque luti concrescere crustas.

Præterea docui multum quoque tollere nubes

UVA. BHSC. BU 00207

Humorem magno conceptum ex æquore ponti,
Et passim toto terrarum spargere in orbe,
Cùm pluit in terris, & venti nubila potant.

Postremò, quoniam raro cum corpore Tellus
Est, & conjunctas oras Maris undique cingit,
Debet, ut in Mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex æquore salso.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit; indè super terras redit agmine dulci,
Quà via secta semel liquido pede detulit undas.

Nunc ratio quæ sit, per fauces montis ut Ætnæ
Exspirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim mediâ de clade coorta
Flammæ tempestas, Siculûm dominata per agros,
Finitimis ad se convertit gentibus ora,
Fumida cùm Cœli scintillare omnia templa
Cernentes pavidâ complebant pectora curâ,
Quid moliretur rerum Natura novarum.

Hisce tibi rebus latè est, altèque videndum,
Et longè cunctas in partes dispiciendum,
Ut reminiscaris Summam rerum esse profundam,
Et videas, Cœlum Summaï totius unum
Quàm sit parvula pars, & quàm multesima constet:
Et quota pars homo Terraï sit totius unus.
Quod bene propositum si planè contueare,
Ac videas planè, mirari multa relinquas.

Num quis enim nostrûm miratur, si quis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgescit enim subitò pes, arripit aces

UVA. BHSC. BU 00207

Sæpe dolor dentes, oculos invadit in ipsos:
Existit sacer ignis, & urit corpore serpens
Quamcunque arripuit partem, repitque per artus;
Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
Et satis hæc Tellus nobis Cœlumque mali fert,
Unde queat vis immensi procrescere morbi.
Sic igitur toti Cœlo, Terræque putandum est
Ex infinito satis omnia suppeditare,
Unde repentè queat Tellus concussa moveri,
Perque Mare, & Terras rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare Ætnæus, flammescere Cœlum.
Id quoque enim fit, & ardescunt cœlestia templa:
Ut tempestates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi fortè ita se tetulerunt semina aquarum:
At nimis est ingens incendî turbidus ardor.
Scilicet, & fluvius, qui non est, maximus ei est
Qui non ante aliquem majorem vidit; & ingens
Arbor, homoque videtur, & omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
Cùm tamen omnia cum Cœlo, Terrâque, Marique
Nil sint ad summam Summaï totius omnem.

Nunc tamen, illa modis quibus inritata repentè
Flamma foras vastis Ætnæ fornacibus effet,
Expediam. Primùm totius subcava montis
Est natura, ferè silicum suffulta cavernis.
Omnibus est porro in speluncis ventus & aër:
Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aër.
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circùm
Saxa furens, quà contingit, terramque; & ab ollis
Excussit calidum flammis velocibus ignem,
Tollit se, ac rectis ita faucibus ejicit altè,
Funditque ardorem longè, longèque favillam
Differt, & crassâ volvit caligine fumum;
Extruditque simul mirando pondere saxa:

Ne

Ne dubites quin hæc animaï turbida ſit vis.

Præterea magnâ ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æſtumque reſorbet.
Ex hôc uſque mari ſpeluncæ montis ad altas
Perveniunt ſubter fauces : hàc ire fatendum eſt,
Et penetrare mari penitus res cogit aperto,
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque ſubjectare, & arenæ tollere nimbos.
In ſummo ſunt ventigeni Crateres, ut ipſi
Nominitant, nos quas fauces perhibemus, & ora.

Sunt aliquot quoque res, quarum unâ dicere cauſam
Non ſatis eſt, verùm plures, unde una tamen ſit.
Corpus ut exanimum ſi quod procul ipſe jacere
Conſpicias hominis, fit ut omnes dicere cauſas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
Nam neque cùm ferro, neque frigore vincere poſſis
Interiiſſe, neque à morbo, neque fortè veneno :
Verùm aliquid genere eſſe ex hôc, quod concio dicat,
Scimus : item in multis hoc rebus dicere habemus.

Nilus in æſtati creſcit, campiſque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis :
Is rigat Ægyptum medium per ſæpe calorem,
Aut quia ſunt æſtate Aquilones oſtia contra
Anni tempore eo, quo Eteſia flabra feruntur ;
Et contra fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes ſurſus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverſo flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à ſtellis axis aguntur.
Ille ex æſtiferâ parti venit amnis ab Auſtro
Inter nigra virûm, percoctaque ſæcla calore,
Exoriens penitus mediâ ab regione diei.

UVA. BHSC. BU 00207

Est quoque uti possit magnus congestus arenæ
Fluctibus adversis oppilare ostia contra,
Cùm mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minùs exitus amni,
Et proclivus item fiat minùs impetus undis.

Fit quoque uti pluviæ forsan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia partes.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cùm convenerunt, ibi ad altos denique montes
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forsit & Æthiopum penitus de montibus altis
Crescat, ubi in campos albas descendere ningues
Tabificis subigit radiis Sol omnia lustrans.

Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cunque, lacusque,
Expediam, quali naturâ prædita constent.
Principio, quòd Averna vocantur, nomen id ab re
Impositum est, quia sunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quòd loca cùm advenêre volantes,
Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
In terram, si fortè ita fert natura locorum;
Aut in aquam, si fortè lacus substratus Averno est.
Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.

Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quò nunquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cùm fumant altaria donis:
Usqueadeo fugitant non iras Palladis acres
Pervigilî causâ, Graiûm ut cecinêre poëtæ;

UVA. BHSC. BU 00207

Sed natura loci hoc opus efficit ipsa suâ vi.

In Syriâ quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quò simul ac vestigia primùm
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint Divis mactata repentè.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et, quibus è causis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potiùs regionibus esse
Credatur posta, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere fortè Deos Manes infernè reamur;
Naribus alipedes ut Cervi sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
Quod procul à verâ quàm sit ratione repulsum,
Percipe: namque ipsâ de re nunc dicere conor.

Principio hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
In terrâ cujusque modi rerum esse figuras:
Multa, homini quæ sunt vitalia; multaque morbos
Incutere, & mortem quæ possint accelerare:
Et magis esse aliis alias animantibus aptas
Res ad vitaï rationem ostendimus ante,
Propter dissimilem naturam, dissimilesque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aures, multa per ipsas
Insinuant nares infesta atque aspera odore:
Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
Deinde videre licet quàm multæ sint homini res
Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
Arboribus primùm certis gravis umbra tributa est,
Usqueadeo, capitis faciant ut sæpe dolores,
Siquis eas subter jacuit prostratus in herbis.

Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos

UVA. BHSC. BU 00207

Floris odore hominem tetro consueta necare.
Scilicet hæc ideo terris ex omnia surgunt
Multa modis multis multarum semina rerum,
Quod permista gerit tellus, discretaque tradit:
Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri
Nidore offendit nares consopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus sæpe suevit.
Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit ei,
Tempore eo si odorata est, quo menstrua solvit.
Multaque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque Animam labefactant sedibus intus.
Denique, si in calidis etiam cunctêre lavacris,
Plenior & solio in fueris ferventis aquai,
Quàm facilè in medio fit uti des sæpe ruinas?
Carbonumque gravis vis, atque odor insinuatur
Quàm facilè in cerebrum, nisi aquam præcepimus ante?
At cùm membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar.
Nonne vides etiam terrâ quoque sulfur in ipsâ
Gignier? & tetro concrescere odore bitumen?
Denique ubi argenti venas, aurique sequuntur,
Terrai penitus scrutantes abdita ferro:
Quales exspirat Scaptesula subter odores?
Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies? qualesque colores?
Nonne vides, audisve perire in tempore parvo
Quàm soleant, & quàm vitai copia desit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse est
Hos igitur Tellus omnes exæstuet æstus,
Expiretque foras in aperta, promptaque Cœli.

Sic & Averna loca alitibus summittere debent
Mortiferam vim, de terrâ quæ surgit in auras,
Ut spatium Cœli quâdam de parte venenet;

UVA. BHSC. BU 00207

Quò simul ac primùm pennis delata sit ales,
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Ut cadat è regione loci, quà dirigit æstus:
Quò cùm conruit, hæc eadem vis illius æstûs,
Reliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primò quasi quendam conciet æstum:
Posteriùs fit, uti cùm jam cecidêre veneni
In fontes ipsos, ibi sit quoque vita vomenda,
Propterea quòd magna mali sit copia circùm.

Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æstus Averni,
Aëra, qui inter aves cunque est terramque locatus,
Discutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
Cujus ubi è regione loci venêre volantes,
Claudicat extemplo pennarum nisus inanis,
Et conamen utrinque alarum proditur omne.
Hîc, ubi nictari nequeunt, insistereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; & vacuum prope jam per inane jacentes
Dispergunt animas per caulas corporis omnes.

Frigidior porro in puteis æstate fit humor,
Rarescit quia terra calore, & semina si qua
Fortè vaporis habet, properè dimittit in auras.
Quò magis est igitur Tellus affecta calore,
Hôc fit frigidior, qui in terrâ est abditus humor.
Frigore cùm premitur porro omnis Terra, coitque,
Et quasi concrescit; fit scilicet, ut coëundo
Exprimat in puteos, si quem gerit ipsa, calorem.

Est apud Ammonis fanum fons luce diurnâ
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant subter terras ferviscere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit:

Quod nimis à verâ eſt longè ratione remotum :
Quippe ubi Sol nudum contrectans corpus aquaï,
Non quierit calidum ſuperâ de reddere parte,
Cùm ſuperum lumen tanto fervore fruatur :
Quî queat hic ſubter tam craſſo corpore terram,
Percoquere humorem, & calido ſociare vapori ?
Præſertim cùm vix poſſit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus æſtum ?
Quæ ratio eſt igitur ? nimirum terra magis quòd
Rara tenet circùm hunc fontem, quàm cætera tellus,
Multaque ſunt ignis prope ſemina corpus aquaï.
Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris,
Extemplo ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hâc ratione fit ut, tanquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in fontem, quæ ſemina cunque habet ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque ſaporem.
Indè ubi Sol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miſcente vapore,
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedes
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquaï :
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurnâ.
Præterea Solis radiis jactatur aquaï
Humor, & in luci tremulo rareſcit ab æſtu :
Propterea fit uti, quæ ſemina cunque habet ignis,
Dimittat, quaſi ſæpe gelum, quod continet in ſe,
Mittit, & exolvit glaciem, nodoſque relaxat.

Frigidus eſt etiam fons, ſupra quem ſita ſæpe
Stupa jacit flammas concepto protinus igni ;
Tædaque conſimili ratione accenſa per undas
Conlucet, quocunque natans impellitur auris :
Nimirum quia ſunt in aquâ permulta vaporis
Semina, de terrâque neceſſe eſt funditus ipſa
Ignis corpora per totum conſurgere fontem,
Et ſimul exſpirare foras, exireque in auras,

UVA. BHSC. BU 00207

Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.

Præterea, dispersa foras erumpere cogit
Vis per aquam subitò, sursumque ea conciliari:
Quod genus endo mari spirat fons dulcis aquaï,
Qui scatit, & salsas circùm se dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem opportunam sitientibu' nautis,
Quod dulces inter salsas intervomit undas.
Sic igitur per eum possunt erumpere fontem,
Et scatere illa foras in stupam semina; quò cùm
Conveniunt, aut cùm tædaï corpori adhærent,
Ardescunt facilè extemplo, quia multa quoque in se
Semina habent ignis stupæ tædæque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
Nuper ubi extinctum admoveas, accendier ante,
Quàm tetigit flammam? tædamque pari ratione?
Multaque præterea priùs ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quàm cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum est.

Quod superest, agere incipiam quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se:
Quinque etenim licet interdum pluresque videre
Ordine demissos levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet subter adhærens;
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noscit:
Usqueadeo permananter vis pervalet ejus.

Hoc genus in rebus firmandum est multa priùs, quàm
Ipsius rei rationem reddere possis;

Et nimiùm longis ambagibus est adeundum :
Quò magis attentas aures, animumque reposco.

Principio, omnibus à rebus, quascunque videmus,
Perpetuò fluere, ac mitti spargique necesse est
Corpora, quæ feriant occulos, visumque lacessant ;
Perpetuòque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æstus ab undis
Æquoris exesor mœrorum littora propter :
Nec varii cessant sonitus manare per aures.
Denique in os salsi venit humor sæpe saporis,
Cùm mare versamur propter ; dilutaque contra
Cùm tuimur misceri absinthia, tangit amaror :
Usqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique partes :
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuò quoniam sentimus, & omnia semper
Cernere, odorari licet, & sentire sonorem.

Nunc omnes repetam quàm raro corpore sint res
Commemorare, quod in primo quoque carmine claret.
Quippe etenim, quanquam multas hoc pertinet ad res
Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
Quâ de disserere aggredior, firmare necesse est,
Nil esse in promptu, nisi mistum corpus Inani.
Principio fit, ut in speluncis saxa superna
Sudent humore, & guttis manantibu' stillent :
Manat item nobis è toto corpore sudor,
Crescit barba, pilique per omnia membra, per artus ;
Diditus in venas cibus omnes auget, alitque
Corporis extremas quoque partes, unguiculosque.
Frigus item transire per æs, calidumque vaporem
Sentimus, sentimus item transire per aurum,
Atque per argentum, cùm pocula plena tenemus.
Denique per dissepta domorum saxea voces

UVA. BHSC. BU 00207

Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaposque
Ignis; quin ferri quoque vim penetrare suevit,
Undique quà circùm corpus lorica coërcet,
Morbida vis quæcunque extrinsecus insinuatur.
Et tempestates, terrâ cœloque coortæ,
E cœlo emotæ terrâque repentè facessunt,
Quandoquidem nihil est non raro corpore nexum.

Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
Corpora cunque ab rebus, eodem prædita sensu,
Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
Principio terram Sol excoquit, & facit are:
At glaciem dissolvit, & altis montibus altè
Exstructas ningues radiis tabescere cogit.
Denique cera liquescit in ejus posita vapore;
Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit:
At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.
Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni;
At coria, & carnem mollit durata calore.
Barbigeras oleaster eò juvat usque capellas,
Diffluat ambrosiâ quasi verò, & nectare tinctus:
At nihil est, homini fronde hâc quod amarius extet.
Denique amaracinum fugitat sus, & timet omne
Unguentum; nam setigeris subus acre venenum est,
Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
At contra nobis cœnum teterrima cùm sit
Spurcities, eadem subus hæc res munda videtur,
Insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.

Hoc etiam superest, ipsâ quàm dicere de re
Aggredior, quod dicendum priùs esse videtur.
Multa foramina cùm variis sint reddita rebus,
Dissimili inter se naturâ prædita debent
Esse, & habere suam naturam quæque, viasque:
Quippe etenim varii sensus animantibus insunt,

UVA. BHSC. BU 00207

Quorum quiſque ſuam propriè rem percipit in ſe;
Nam penetrare aliâ ſonitus aliàque ſaporem
Cernimus è ſuccis, aliâ nidoris odores,
Propter diſſimilem naturam, textaque rerum:
Præterea manare aliud per ſaxa videtur,
Atque aliud per ligna, aliud tranſire per aurum,
Argentoque foras aliud, vitroque meare.
Nam fluere hàc ſpecies, illàc calor ire videtur:
Atque aliis aliud citiùs tranſmittere eadem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multimodis varians, ut paulò oſtendimus ante.
Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
Omnia conſtiterint nobis præpoſta, parata:
Quod ſupereſt, facilè hinc ratio reddetur, & omnis
Cauſa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.

Principio fluere è lapide hôc permulta neceſſe eſt
Semina, ſive æſtum, qui diſcutit aëra plagis
Inter qui lapidem, ferrumque eſt cunque locatus.
Hoc ubi inanitur ſpatium, multuſque vacefit
In medio locus: extemplo primordia ferri
In vacuum prolapſa cadunt conjuncta, fit utque
Annulus ipſe ſequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita ſuis arctè connexa cohæret,
Quàm validi ferri naturæ frigidus horror.
Quò minùs eſt mirum, quod paulò diximus ante,
Corpora ſi nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipſe ſequatur:
Quod facit, & ſequitur, donec pervenit ad ipſum
Jam lapidem, cæciſque in eo compagibus hæſit.
Hoc fit item cunctas in partes, unde vacefit
Cunque locus, ſive ex tranſverſo, ſive ſupernè:
Corpora continuò in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipſa

UVA. BHSC. BU 00207

Sponte suâ sursum possunt consurgere in auras.

Huc accedit item, quare queat id magis esse:
Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:
Quòd simul à fronte est annelli rarior aër
Factus, inanituſque locus magis ac vacuatus;
Continuò fit uti qui post est cunque locatus
Aër, à tergo quasi provehat atque propellat.
Semper enim circùm positus res verberat aër.
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quòd ex unâ spatium vacat, & capit in se.
Hic ubi, quem memoro, per crebra foramina ferri est
Parvas ad partes subtiliter insinuatus,
Trudit & impellit, quasi navim velaque ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro sunt corpore, & aër
Omnibus est rebus circumdatus appositusque.
Hic igitur, penitus qui in ferro est abditus aër,
Sollicito motu semper jactatur, eoque
Verberat annellum dubio procul, & ciet intus
Scilicet, atque eòdem fertur, quò præcipitavit
Jam semel, & quamquam in partem conamina sumpsit.

Fit quoque ut à lapide hôc ferri natura recedat
Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi,
Et ramenta simul ferri furere intus ahenis
In scaphiis, lapis hic Magnes cùm subditus esset:
Usqueadeo fugere à saxo gestire videtur.
Ære interposito discordia tanta creatur,
Propterea, quia nimirum priùs æstus ubi æris
Præcepit, ferrique vias possedit apertas;
Posterior lapidis venit æstus, & omnia plena
Invenit in ferro: neque habet quà tranet, ut ante.
Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu

UVA. BHSC. BU 00207

Ferrea texta suo : quo pacto respuit ab se,
Atque per æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.

Illud in his rebus mirari mitte, quòd æstus
Non valet è lapide hôc alias impellere item res:
Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum:
Ac partim, raro quia sunt cum corpore, ut æstus
Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam;
Lignea materies in quo genere esse videtur.
Inter utrasque igitur ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuscula, tum fit,
Impellant ut eam Magnesî semina saxi.

Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hôc suppeditentur,
Quæ memorare queam inter se singlariter apta.
Saxa vides primùm solâ cooleſcere calce:
Glutine materies taurino ita jungitur unà,
Ut vitio venæ tabularum sæpiùs hiscant,
Quàm laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in aquaï fontibus audent
Misceri, cùm pix nequeat gravis & leve olivum;
Purpureusque colos conchyli mergitur unà
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam:
Non si Neptuni fluctu renovare operam des,
Non, mare si totum velit eluere omnibus undis.
Denique res auro argentum concopulat una,
Ærique æs plumbo fit uti jungatur ab albo.
Cætera jam quàm multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
Nec me tam multam hîc operam consumere par est:
Sed breviter paucis restat comprendere multa.
Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujusque; inter se junctura horum optima constat.

UVA. BHSC. BU 00207

Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata
Inter se quædam possint coplata teneri:
Quod magis in lapide hôc fieri ferroque videtur.

Nunc, ratio quæ sit morbis, aut unde repentè
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
Expediam. Primùm multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis;
Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse est
Multa volare; ea cùm casu sunt fortè coorta,
Et perturbârunt Cœlum, fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque supernè
Per Cœlum veniunt, aut ipsâ sæpe coorta
De terrâ surgunt, ubi putrorem humida nacta est,
Intempestivis pluviisque, & solibus icta.
Nonne vides etiam Cœli novitate, & aquarum
Tentari, procul à patriâ quicunque domoque
Adveniunt? ideo quia longè discrepat aër.
Nam quid Britannum Cœlum differre putamus,
Et quod in Ægypto est, quà Mundi claudicat axis?
Quidve quod in Ponto est differre à Gadibus, atque
Usque ad nigra virûm, percoctaque sæcla calore?
Quæ cùm quatuor inter se diversa videmus,
Quatuor à ventis, & Cœli partibus esse,
Tum color & facies hominum distare videntur
Largiter, & morbi generatim sæcla tenere.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in mediâ, neque præterea usquam,
Atthide tentantur gressus, oculique in Achæis
Finibus, indè aliis alius locus est inimicus
Partibus, ac membris; varius concinnat id aër.
Proinde ubi se Cœlum, quod nobis fortè alienum est,

Commovet, atque aër inimicus serpere cœpit:
Ut nebula, ac nubes paulatim repit, & omne,
Quà graditur, conturbat, & immutare coactat.
Fit quoque ut, in nostrum cùm venit denique Cœlum,
Corrumpat, reddatque sui simile, atque alienum.

Hæc igitur subitò clades nova, pestilitasque,
Aut in aquas cadit, aut fruges persidit in ipsas,
Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus,
Aut etiam suspensa manet vis aëre in ipso:
Et cùm spirantes mistas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse est.
Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
Pestilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert utrùm nos in loca deveniamus
Nobis adversa, & Cœli mutemus amictum:
An Cœlum nobis ultro Natura cruentum
Deferat, aut aliquid quo non consuevimus uti,
Quod nos adventu possit tentare recenti.

Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æstus
Finibu' Cecropiis funestos reddidit agros,
Vastavitque vias, exhausit civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti è finibus ortus,
Aëra permensus multum, camposque natantes,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Indè catervatim morbo mortique dabantur.

Principio caput incensum fervore gerebant,
Et duplices oculos suffusâ luce rubentes:
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, & ulceribus vocis via septa coibat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.
Indè, ubi per fauces pectus complêrat, & ipsum

UVA. BHSC. BU 00207

Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris;
Omnia tum verò vitaï claustra labebant.
Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu;
Atque Animi prorsum vires totius, & omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipso;
Intolerabilibusque malis erat anxius anguor
Assiduè comes, & gemitu commista querela;
Singultusque frequens noctem per sæpe, diemque
Conripere assiduè nervos & membra coactans,
Dissolvebat eos, defessos ante, fatigans.
Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam ferviscere partem:
Sed potiùs tepidum manibus proponere tactum,
Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
Corpus, ut est, per membra sacer cùm diditur ignis.
Intima pars homini verò flagrabat ad ossa:
Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus, intus.
Nil adeo posset cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum & frigora semper,
In fluvio partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt, ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali; defessa jacebānt
Corpora, mussabat tacito medicina timore.
Quippe patentia cùm totas ardentia noctes
Lumina versarent oculorum expertia somno,
Multaque præterea mortis tum signa dabantur.
Perturbata Animi mens in mœrore, metuque;
Triste supercilium, furiosus voltus, & acer;
Sollicitæ porro, plenæque sonoribus aures;
Creber spiritus, aut ingens, raròque coortus;

UVA. BHSC. BU 00207

Sudoriſque madens per collum ſplendidus humor;
Tenuia ſputa, minuta, croci contincta colore,
Salſaque, per fauces raucas vix edita tuſſi.
In manibus verò nervi trahier, tremere artus;
A pedibuſque minutatim ſuccedere frigus
Non dubitabat; item ad ſupremum denique tempus
Compreſſæ nares; naſi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat;
Nec nimiò rigidâ poſt ſtrati morte jacebant:
Octavoque ferè candenti lumine Solis,
Aut etiam nonâ reddebant lampade vitam.
Quorum ſi quis, ut eſt, vitârat funera lethi,
Ulceribus tetris, & nigrâ proluvie alvi,
Poſteriùs tamen hunc tabes lethumque manebat:
Aut etiam multus capitis cum ſæpe dolore
Conruptus ſanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpuſque fluebat.
Profluvium porro qui tetri ſanguinis acre
Ixierat, tamen in nervos huic morbus & artus
Ibat, & in partes genitales corporis ipſas:
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili:
Et manibus ſine nonnulli pedibuſque manebant
In vitâ tamen, & perdebant lumina partim:
Uſqueadeo mortis metus his inceſſerat acer.
Atque etiam quoſdam cepêre oblivia rerum
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere ut ipſi.
Multaque humi cùm inhumata jacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi guſtârat, languebat morte propinquâ.
Nec tamen omnino temere illis ſolibus ulla
Comparebat avis, nec noctibu' ſæcla ferarum
Exibant ſilvis: languebant pleraque morbo,

Et

Et moriebantur : cum primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram :
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta :
Nec ratio remedî communis certa dabatur ;
Nam quod alîs dederat vitales aëris auras
Volvere in ore licere , & Cœli templa tueri ,
Hoc aliis erat exitio , lethumque parabat.

Illud in his rebus miserandum & magnopere unum
Ærumnabile erat , quòd , ubi se quisque videbat
Implicitum morbo , morti damnatus ut esset ,
Deficiens animo mœsto cum corde jacebat
Funera respectans , animam & mittebat ibidem :
Idque vel in primis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi :
Nam quicunque suos fugitabant visere ad ægros ,
Vitaï nimiùm cupidi , mortisque timentes ,
Pœnibat paulò post turpi morte malâque
Defertos , opis expertes , incuria mactans ,
Lanigeras tanquam pecudes , & bucera sæcla.
Qui fuerant autem præstò , contagibus ibant ,
Atque labore , pudor quem tum cogebat obire ,
Blandaque lassorum vox mistâ voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergo quisque subibat :
Inque aliis alium populum sepelire suorũm
Certantes , lacrymis lassi luctuque redibant.
Indè bonam partem in lectum mærore dabantur :
Nec poterat quisquam reperiri , quem neque morbus
Nec mors , nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea jam pastor , & armentarius omnis ,
Et robustus item curvi moderator aratri ,
Languebant , penitusque casis contrusa jacebant
Corpora , paupertate & morbo dedita morti.

UVA. BHSC. BU 00207

Exanimis pueris ſuper exanimata parentum
Corpora nonnunquam poſſes, retroque videre
Matribus, & patribus natos ſuper edere vitam;
Nec minimùm partim ex agris ægroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca, tectaque, quò mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.

Multa ſiti proſtrata viam per, proque voluta
Corpora ſilanos ad aquarum ſtrata jacebant,
Intercluſâ animâ nimiâ ab dulcedine aquaï.
Multaque per populi paſſim loca prompta, viaſque
Languida ſemianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, & pannis cooperta, perire
Corporis inluvie: pellis ſupêr oſſibus una,
Ulceribus tetris prope jam, ſordique ſepulta.
Omnia denique ſancta Deûm delubra replêrat
Corporibus mors exanimis, onerataque paſſim
Cuncta cadaveribus cœleſtûm templa manebant:
Hoſpitibus loca quæ complêrant ædituentes.
Nec jam religio Divûm, nec numina magni
Pendebantur: enim præſens dolor exſuperabat.
Nec mos ille ſepulturæ remanebat in urbe,
Ut priùs hic populus ſemper conſuêrat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
Quiſque ſuum pro re conſortem mœſtus humabat.
Multaque vis ſubita, & paupertas horrida ſuaſit;
Namque ſuos conſanguineos aliena rogorum
Inſuper exſtructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faces, multo cum ſanguine ſæpe
Rixantes potiùs, quàm corpora deſererentur.

FINIS.

UVA. BHSC. BU 00207

VARIÆ LECTIONES.

LIBER PRIMUS.

Pagina prima. Versu 7.

Adventumque tuum :
Ad ventumque tuum tibi ſuaves dædala tellus
Submittit flores. *Preigerus.*

ibidem.

Adventuque tuo tibi *&c. Griphius. Nardius. Paræus.*

ver. 9.

lumine. numine. *Jo. Baptiſta Pius.*

ver. 10.

pateſacta. calefacta. *Paræus. Creech.*

pag. 2. ver. 3.

perculſæ. percuſſæ. *Giſanius.*

ver. 7.

quò quamque. quocunque. *Par.*

ver. 18.

ornatum. prælatum. *Preig.*

ver. 20.

Effice. Et face. *Faber.*

ibidem.

mænera. munera. *Fab. Creech.*

ver. 22.

Suſpiciens. Suſpirans. *Pius.*

pag. 3. ver. 3.

Ne mea. Nec mea. *Creech.*

ver. 23.

Graïus. gnarus. *Pius.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 3. ver. 23.

tollere. tendere. *Nonius. Gif.*

pag. 4. ver. 3.

Obteritur. Opperitur. Exteritur. *Lambinus. Gif.*

ver. 6.

Endogredi. Indugredi. *Fab. Creech. Havercampus.*

ibidem.

quod contra. quin contra. *Gif.*

ver. 10.

delecti. dilecti. *Lamb.*

ver. 11.

Cui simul. Quæ simul. *Mss.*

ver. 14.

celare. celerare. *Mss. Fab. Lamb.*

ver. 18.

donarat. donaret. *Mss.*

ver. 27.

desciscere. desistere. *Mss. Gassendus.*

pag. 5. ver. 5.

dirempta. perempta. *Creech.*

ver. 13.

permânent. perveniant. *Mss.*

ver. 16.

lacrymas & fundere. lactymas effundere. *Mß.* lacrymasque ecfundere falsas. *Hav.*

ver. 17.

expandere. exponere. *Mß. Gif.*

ver. 20.

genantur. gerantur. *Preig.*

ver. 24.

affectis. adfectas. *Mß.*

ibidem.

sepultis. sepultas. *Vet. Codd.*

pag. 5. ver. 31.

sperata voluptas. spectata voluntas. *Lamb.*

UVA. BHSC. BU 00207

ver. 32.

perferre. efferre. *Lamb. Hav.*

ver. 33.

ſerenas. ſeveras. *Creech.*

pag. 6. *ver.* 2.

præpandere. propandere *Vet. Codd.*

ibidem.

menti. mentis. *Mſſ.*

ver. 14.

quod ſequimur. Sequitur. *Lamb. Jenſius.*

ver. 25.

corpora. Semina. *Gaſſ.*

ver. 27.

quidque creatur. quæque creantur. *Mſſ.*

ver. 31.

certis. cunctis. *Fab. Creech.*

ibidem.

Secreta. diverſa. *Libri Vet.*

ver. 32.

Præterea. Propter ea. *Gif.*

pag. 7. *ver.* 1.

Vites. Uvas. *Codex Florentinus.*

ibidem.

Sudante. Suadente. *Lamb.* Sua dante. *Salmaſius.*

ver. 2.

Si non, certa ſuo quia tempore ſemina rerum
Cùm confluxerunt.
Si non certa, ſuoque in tempore ſemina rerum
Cùm confluxerunt. *Hav.*

ver. 16.

Creſcendoque. Creſcenteſque. *Creech.*

ver. 17.

Quæque ſua de materia. Quicque ſua de materie. *Mſſ. Hav.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 7. ver. 21.

possit. posset. *Gif.*

ver. 29.

quia. qua. *Mss. Hav.*

ver. 33.

possint. possent. *Vet. Codd.*

pag. 8. ver. 1.

quoniam. quando. *Pius.*

ver. 12.

enim. ei. *Vet. Libri.*

ver. 14.

At nunc. Quod nunc. *Fab. Lamb. Hav.*

ver. 20.

generatim. generatum. *Mss.*

ver. 23.

ingenui. ingeniti. *Pius. Gif. Lamb.*

pag. 9. ver. 3.

Inter se nexas minus aut magis endopeditè.
Inter se nexus, minus aut magis endopedita. *Gassendus. Gif. Par. Hav. Veteres Codd.*
Inter se nexu minus, aut magis endopedito. *Nardius.*
Inter se nexus minus, aut magis endopeditos. *Creech.*

ver. 4.

Tactus enim. Tractus enim. *Pius.*

ver. 5.

eorum. quorum. *Mss. Gif. Par.*

ver. 6.

quæque. quemque. *Codd. Florentini.*

ver. 20.

pingues. pingui. *Hav.*

ver. 24.

percussa. perculsa. *Lamb.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 9. ver. 28.

Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De Nihilo, neque item genitas ad Nil revocari.
Nunc agesis, quando docui Nil posse creari
De Nihilo, neque res genitas ad Nil revocari.
Veteres Codd. Gif. Faernus. Tettius.

pag. 10. ver. 2.

pontum. porcas. *Salmasius. Creech. Hav.*

ver. 7.

coortus. côrtus. *Fab. Preig.*
coortus. Corus. *Preig.*

ver. 10.

vexantia. vexanti. *Pius. Hav.*

ver. 17.

Turbidus. turgidus. *Is. Vossius. Preig.*

ver. 20.

ruit quà. ruunt quæ. *Faber.*

ver. 22.

Veluti validum flumen, cùm procubuere.
Valido cùm flumine procubuere. *Mss. Preig.*
rotantia. rotanti. *Hav.*

ver. 29.

Tum porro. Quin porro. *Gif.*

pag. 11. ver. 3.

Suspensæ. Suspansæ. *Vet. Codd. Pius.*

ver. 3. & 4.

Denique fluctifrago suspensæ in littore vestes
Uvescunt, eædem dispansæ in sole serescunt.
Denique fluctifrago dispessæ in littore vestes
Uvescunt, eædem candenti in sole serescunt. *Lamb.*

ver. 9.

Solis. olim. *Faber.*

ver. 12.

occultè decrescit vomer in arvis.
occulto decrescit vomer in arvo. *Servius.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 11. *ver.* 12.

dextras. extras. *Faber. Gif. Creech.*

ver. 19.

præcluſit. præcludit. *Gif.*

ver. 25.

quoque. quæque. *Gif.*

pag. 12. *ver.* 4.

Officium quod corporis extat,
Officere, &c.
Officium quod corporis eſt, ut
Officere, &c. *Hav.*

ver. 11.

privata carerent. pronata jacerent. *Turneb.* Lib. 1. c. 15.

ver. 15.

Hinc tamen eſſe licet raro cum corpore cernas:
In ſaxis, &c.
Hinc tamen eſſe liquet raro cum corpore: cernas
In ſaxis, &c. *Hav.*

ver. 17.

Flent. Fluunt. *Creech.*

ver. 20.

in totas. in totos. *Marull.*

ibidem.

in tota uſque vel ab radicibus imis, &c. *Lib. Mſſ.*

pag. 13. *ver.* 3.

Dedicat. Deliquat. *Lamb. Creech. Hav.*

ver. 20.

Concurſu. Concurſo. *Vet. Codd. Gif. Hav.*

ver. 22.

ſuvat. ſlabit. *Vet. Codd. Pius.*

ver. 25.

primum quemque. privum quiſque. *Voſſ. Hav.*

pag. 14. *ver.* 15.

Uſque adeo largos hauſtus, è fontibus amnes.
Uſque adeo largos, hauſtos de fontibus, amnes.

Mſſ.

UVA. BHSC. BU 00207

Mſſ. Lamb. Creech. Gif. Preig.

pag. 15. *ver.* 1. *&* 2.

quod poſſis dicere ab omni corpore ſejunctum, &c.
quod dici poſſit ab omni corpore ſejunctum, &c.
M. Ant. Muretus.
quod poſſit dicier omni corpore ſejunctum, &c. *Gif.*

pag. 16. *ver.* 24.

. . . . . *nulla poteſt vis*
Stringere : nam ſolido vincunt ea corpore demum.
. . . . . nulla poteſt vis
Stinguere : nam ſolido evincunt ea corpore damnum.
Vet. Codd.

pag. 16. *ver.* 30.

fero. ferè. *Preig.*

ibid. ver. 30.

ferventia; ferventi. *Vet. Codd.*

pag. 17. *ver.* 12.

geruntur. ginuntur. *Lamb.*

pag. 17. *ver.* 24.

rerum. tectum. *Vet. Codd. Creech. Haver.*

pag. 17. *ver.* 29.

quæcunque. quacunque *Vet. Codd. Gif.*

pag. 18. *ver.* 1.

cæca. certa. *Creech.* tota. *Pius.*

pag. 18. *ver.* 11.

Et quàm. Et quò. *Vet. Codd. Creech.*

pag. 18. *ver.* 12.

Tam magis his rebus. Tam magis ictibus hæc. *Faber.*

pag. 18. *ver.* 17.

renata. reducta. *Gaſſend.*

pag. 18. *ver.* 32. *&* 33.

. . . . . *quapropter longa diei*
Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregiſſet adhuc, &c.
. . . . . quapropter longa dies, &

Infinita ætas anteacti temporis omnis
Quod fregiſſet adhuc, &c. *Fab. Creech.*

pag. 19. *ver.* 12.

quoniam ſimul. quoniam ſemel. *Mſſ. Hav. Preig.*

ibid. ver. 15.

. . . . . *nam funditus omnis*
Principio, &c.

. . . . . nam funditus omni
Principio, &c. *Creech.*

pag. 20. *ver.* 1.

victum. vultum. *Creech.*

ibid. ver. 14.

ullorum. illarum. *Preig.*

ibid. ver. 20.

pars. par. *Preig.*

ibid. ver. 26.

. . . . . *negatque*
Credere poſſe animum, victus, &c.

. . . . . negatque
Credere poſſe : animi victus, &c. *Creech.*

pag. 21. *ver.* 18.

Quamde graves inter Graïos, &c.
Quam gravior Graïos inter, &c. *Pius.*

ibid. ver. 24.

Ex vero. Ex uno. *Lamb. Hav.*

pag. 22. *ver.* 29.

omnimodis. unimodus. *Pius. Lamb.*

pag. 23. *ver.* 16.

Quam neget eſſe Ignis. Quam neget eſſe Ignes. *Lamb. Fab.*

ibid. ver. 24.

. . . . . *longeque erraſſe videntur.*
. . . . longe deerâſſe videntur. *Lamb. Creech.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 24. ver. 5. 6, 7 & 8.

. . . . . *Et hîc Ætnæa minantur*
Murmura flammarum rursum se colligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat ignes:
Ad cœlumque ferat flammaï fulgura rursum.
. . . . . Et hîc Ætnæa minantur
Murmura flammarum sursum se colligere iras,
Faucibus eruptos vis omnis ut evomat ignes:
Ad cœlumque ferant flammaï fulgura cursum. *Preig.*

ibid. ver. 28.

in eorum corpus Inane. in eorum corpore Inane. *Creech.*

pag. 25. ver. 6.

atqui. utque. *Preig.*

ibid. ver. 8.

virescere. vigescere. *Lamb. Gif. Nard. Creech.*

pag. 26. ver. 21.

mutarier omnes. res vertier omnes. *Fab. Creech.*

pag. 28. ver. 7.

Sanguis? an ossa? Sanguen? an ossa? *Lamb. Pius. Hav.*

pag. 29. ver. 3.

Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
Robore cùm saxi franguntur mittere signum
Sanguinis,
Conveniebat enim fruges quoque sæpe minaci *al.* minacis
Robore cùm in saxi, &c. *Mss. Preig. Hav.*

ibid. ver. 8.

Et latices, dulces guttas. Et laticis dulces guttas. *Creech. Hav.*

ibid. ver. 22.

Donec fulserunt flammæ fulgore coorto;

UVA. BHSC. BU 00207

Donec flammaï fulſerunt flore coorto ;
Vet. Libri. Lamb. Preig.

pag. 30. *ver.* 31.

Sed potiùs tali facto. Sed potiùs tali tactu. *Lamb.*

pag. 31. *ver.* 9.

quænam ſit finis eorum. ecquam ſit. *Lamb.* quædam. *Hav.*

ibid. ver. 15.

namque extremum. namquâ. *Lamb. Hav.*

ibid. ver. 15.

debebat habere. debebit habere. *Fab. Hav.*

ibid. ver. 17.

ut videatur, & videatur. *Fab.*

ibid. ver. 19.

niſi ultra. niſi extra. *Lamb. Creech.*

ibid. ver. 26.

Si jam finitum. Sic jam finitum. *Mſs. Lamb. Preig.*

pag. 32. *ver.* 12.

Nam res ulla geni, &c. Nam res ulla geri. *Preig. Hav.*

ibid. ver. 19.

quæque genuntur. quæque geruntur, &c. *Lamb. Preig.*

ibid. ver. 22.

Ante oculos. ex oculis. *Preig.*

ibid. ver. 27.

Percurrere flumina. percurrere fulmina. *Mſſ. Vet. Libri. Nardius.*

pag. 33. *ver.* 4.

Aut etiam, alterutrum niſi terminet alterum, eorum
Simplice natura & pateat tantum Immoderatum :
Aut etiam alterutrum niſi terminat alterum eorum,
Simplice naturâ pateat tamen Immoderatum. *Creech. Hav.*

ibid. ver. 16.

mutata, morata ; *Quidam libri.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 33. *ver.* 17.

Vexantur percita plagis. Verſantur. *Veteres quidam.*

ibid. ver. 20.

Qualibus hæc rebus. qualibus hæc rerum, &c. *Fab.*

pag. 34. *ver.* 1.

Nec plagæ poſſent. Nec plagæ poſſunt. *Mſſ.*

ibid. ver. 26.

noctes pariles agitare, dieſque. noctes pariles agitare diebus. *Plures Mſſ.*

pag. 35. *ver.* 3.

Æquis ponderibus, motus quacunque feruntur.
Æque ponderibus motis quacunque feruntur.
Veteres lib. & Vulgati.

LIBER SECUNDUS.

pag. 41. *ver.* 7.

Sed nil dulcius eſt. Suavius eſt. *Gaſſ. Creech.*

pag. 42. *ver.* 4.

O miſeras. O Stultas. *Gif. Lamb.*

ibid. ver. 6.

degitur hoc ævi, degimus. *Nonius. Lamb. Fab.*
nonne videre. nonne videtis. *Vulgati. Marull.*

ibid. ver. 7.

. . . . . *niſi ut, cùm*
Corpore ſejunctus dolor abſit, mente fruatur,
Jucundo ſenſu, curâ ſemota, metuque?
. . . . . niſi ut, cui
Corpore ſejunctus dolor abſit, mente fruatur
Jucundo ſenſu, curâ ſemotu', metuque. *Preig.*

ibid. ver. 12.

uti nullas. uti multas. *Voſſ. Preig.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 42. ver. 17.

auroque renidet ; oſtroque renidet ; *Preig.*

ibid. ver. 18.

aurataque templa. aurataque tecta. *Macrobius. Lamb.*

pag. 43. ver. 1.

timefactæ religiones, pavefactæ. *Creech.*

ibid. ver. 2.

Effugiunt animo pavidæ, mortiſque timores:
Effugiunt animo, pavidæ *al.* pavidi mortiſque timores. *Fab. Emendat. Creech. Hav.*

ibid. ver. 3.

vacuum pectus. vacuum tempus. *Vet. Codd. Lamb. Gif. Creech.*

ibid. ver. 10.

quin omne ſit hoc rationis egeſtas ?
quin omni' ſit hæc rationi' poteſtas. *Preig. Hav.*

pag. 44. ver. 1.

Nec remorantur ibi : &c.
Nec remoratur ibi : ſic rerum ſumma novatur
Semper, & inter ſe mortales mutua vivunt :
Et, quaſi curſores, vitaï lampada tradunt.
Fab. Emend.

ibid. ver. 11.

Aut ictu fortè alterius : nam, cita ſupernè
Obvia cùm flixêre, fit, ut diverſa. . . .
Aut ictu auferri alterius : nam concita ſæpe
Obvia, conflixere ita uti diverſa. . . . *Vet. Libri. Gif.*

ibid. ver. 21.

nulla quies eſt. multa. *Mſſ.*

pag. 45. ver. 6.

uti memoro. uti memorabo. *Veteres quidam.*

ibid. ver. 9.

Inſertim fundunt radios . . . Inſerti fundunt radii. . . .

UVA. BHSC. BU 00207

Servius. Veteres plerique. Gif. Creech. Hav.

ibid. ver. 25.

in cunctas denique partes. in cunctas undique. *Mſſ. Lamb.*

ver. 26.

Scilicet hic à principiis. Scilicet hic & principiis.... *Lamb.*

pag. 46. ver. 21.

atque ipſa.... quin ipſa.... *Fab. Emend.*

ibid. ver. 22.

Feruntur. Ferantur. *Fab. Emend.*

ibid. ver. 32.

rationibus, ac moderatis, rationibus admoderatè.... *Gronovius* Obſ. lib. III. cap. VI. *Creech. Preig.*

pag. 48. ver. 15.

Spatio decedere... Spatio ſe pellere.... *Veteres lib. Lamb. Hav.*

ibid. ver. 16.

momen mutatum.... momen mutatûs.... *Turnebus.* minimum mutatum... *Creech.*

ibid. ver. 26.

aëra deorſum, aëra rarum. *Creech. Hav.*

pag. 49. ver. 26.

per membra rigantur. vagantur. *Gaſſendus.*

pag. 52. ver. 9.

læta arbuſta.... læta armenta. *Editores Londinenſes. Preig. Hav.*

ibid. ver. 10.

lætantia quæ.... liquentia quæ.... *Fab.*

ibid. ver. 31.

Derivare queunt aliò.... Derivare queunt animum. *Lib. Mſſ. & Vulg.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 53. ver. 17.

magis è parvis .... magis & parvis ..... *Fab. Creech.*

pag. 56. ver. 5.

Sudor uti Maris est... Udor uti Maris est ..... *Creech.*

ibid. ver. 14.

humor dulcit ubi per terras crebriùs idem
Percolatur. . . .
humor dulcit ubi, per terras crebriùs idem
Percolatus. . . . *Lamb.*

pag. 57. ver. 12.

Odor myrrhæ.... Smyrnæ. *Vet. Codd. Creech.*

pag. 69. ver. 18.

Ex insensilibus.... Ex insensibili ..... *Priscianus*, lib. 4.

ibid. ver. 22.

Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res ....
In hujus versûs loco,
Sic itidem, quæ sunt, minimis (*al.* quæ sentimus;)
Sentire necesse est. *Pius. Creech.*

pag. 70. ver. 25.

(*quod fugimus ante*) (quod figimus ante,) *Creech.*

ibid. ver. 30.

Quod si fortè aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus, mutabilitate
Ante aliquâ, tanquam partum, quàm proditur extra:
Quod si fortè aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus mutabilitate
Ante aliquâ, totum partum quàm proditur extra. *Hav.*

pag. 73. ver. 14.

Neve putes æterna penes .... Neve putes interna minùs... *Creech. Hav.*

UVA. BHSC. BU 00207

LIBER TERTIUS.

pag. 83. *ver.* 3.

gentis decus .... gentis dux .... *Gassendus.*

pag. 84. *ver.* 5.

coortam. coactam. *Lamb. Preig.*

ibid. ver. 16.

dispiciantur .... despiciantur. *Preig.*

ibid. ver. 19, *&* 20.

. . . . . *quòd sic Natura tua vi*
Tam manifesta patet ex omni parte retecta.

. . . . . quod sic Natura tua vi
Tam manifesta patens ex omni parte retorta. *Creech.*

pag. 85. *ver.* 2. 3. *&* 4.

Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, si fert ita fortè voluntas,
Jactari causâ, quàm quòd res ipsa probetur:
Hæc, licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam vetiti, si fert ita sera voluntas, &c. ....
Palmerius. Gronov. Obs. Lib. IV. Cap. XII. *Preig.*

ibid. ver. 19.

præstante labore .... perstante labore. *Vet. Codd. Lamb. Creech.*

pag. 86. *ver.* 27.

Vivere cum sensu .... Vivere concentu ....*Creech.*

pag. 87. *ver.* 7.

Sine sensu corpus onustum. Sine sensu corpus honesto. *Preig.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 87. ver. 23.

qui nobis moribundos deserit artus.
qui, nobis moribundis, deserit artus. *Fab.*

ibid. ver. 26.

Nomen ab organico saltu delatum Heliconis....
Nomen ab organico cantu ductum citharaï... *Fab.*

pag. 89. ver. 28.

lapidum conjectum... conlectum... *Muretus. Lamb.*

ibid. ver. 30.

ita mobilitata...mobilitate. *Veteres quidam Codd.*

ibid. ver. 31.

cum pondere... cum corpore. *Creech.*

pag. 90. ver. 18.

Quod genus est Bacchi.... Quod genus, aut Bacchi... *Lamb.*

pag. 91. ver. 23.

Compta modis... Côpta modis. *Fab. Creech. Hav.*

ibid. ver. 30.

Quod genus in quovis animantum viscere volgò
Est odor, &....
Quod genus in quovis animantum est visere vulgo:
Est odor, &.... *Preig.*

pag. 92. ver. 21.

Est etiam calor.... Est etenim calor... *Faber*, in Emend.

pag. 94. ver. 21.

Si non ipsa palam quod res dedit, ac docuit nos?
Si non ipse, palam qui res dedit, ac docuit nos? *Lamb.*

pag. 95. ver. 5.

Sancta viri sententia ponit.... sancta sibi sententia sumit.... *Fab.*

ibid. ver. 6.

Corporis atque animi primordia singula primis
Apposita alternis variare....

UVA. BHSC. BU 00207

Corporis atque animi primordia ſingula, privis
Adpoſita.... *Preig.*

pag. 96. ver. 23.

Tu fac utrumque.... Tu face utrumque... *Lamb.*

pag. 97. ver. 1.

Exhalare vapore altaria.... Exhalare vaporem altaria.... *Preig.*

ibid. ver. 8.

Cùm ſemel omnibus è membris.... Cùm ſemel ex hominis membris... *Mſs.*

pag. 98. ver. 3.

nutuque cadenti. vultuque cadenti. *Lib. Florentini.*

ibid. ver. 16.

quæcunque ſequuntur? Cur ea ſunt, niſi...
quæcunque ſequuntur, curvaſcunt? niſi... *Preig. Hav.*

ibid. ver. 25.

anhelat: inconſtanter, &... anhelat incunctanter, &... *Preig.*

pag. 100. ver. 22.

Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali:
Sed tamen in parvo liquuntur tempore tabi. *Creech.*
(Secta etenim parvo liquuntur tempore tabi)
Iſ. Voſſius. Preig. Hav.

ibid. ver. 27.

animi vivata poteſtas..... animaï vaſta poteſtas. *Preig.*

pag. 101. ver. 33.

Quod genus eſt, animo.... Quod genus, eſſe animo.... *Lamb.*

pag. 103. ver. 4.

. . . . . *nec manus ipſa*
Eſſe poteſt anima, neque ſeorſum lingua, nec aures
Abſque animâ per ſe poſſunt....
. . . . . nec manus ipſa

Esse potest ; animæ neque seorsum lingua, nec auris
Auditu per se possunt .... *Creech. Hav.*

pag. 104. *ver.* 33.

Subitis è frugibus .... Subitis offractibus ..... *Fab.*
Subitis affrictibus .... *Is. Vossius.*

pag. 105. *ver.* 6.

Tanto quæque magis ....Tanto nempe magis .....
Fab. Tanto cuique magis .... *MSS. Preig. Hav.*

ibid. ver. 23.

Sin ita sinceris membris .... Quin ita sincera ex membris .... *Fab.*

ibid. ver. 29.

& privas in corpora .... & priva si in corpora...
Preig. Hav.

pag. 110. *ver.* 18.

Debet enim, miserè quoi fortè ægreque futurum est,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cùm malè possit
Accidere. At quoniam mors eximit im, prohibetque,
Illum, cui possint incommoda conciliari
Hæc eadem...
Debet enim, miserè si fortè ægreque futurum est,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cui malè possit
Accidere, id quoniam mors eximit, esseque prohibet,
Illum, cui possint incommoda conciliari
Illa eadem ..... *Is. Vossius. Libri Vet. Turneb.*
Adverss. lib. xxx. Cap. X.

pag. 111. *ver.* 4.

Se vindicat .... Se dividit .... *Hav.*

pag. 112. *ver.* 3.

Fructus homullis ; Fructus homilli ... *Fab.*

ibid. ver. 8.

Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Cùm pariter mens, & corpus sopita quiescunt.
Nam licet æternum per nos sic esse soporem,
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum:

UVA. BHSC. BU 00207

Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Cùm pariter mens, & corpus sopita quiescunt
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum;
Nam licet æternum per nos sic esse suprema, *al.* Supremo. *Salmas.* Epist. LII.

pag. 116. *ver.* 7.

Præstinxit .... Restinxit.... *Salmas.* Epist. L. *Hav.*

LIBER QUARTUS.

pag. 124. *ver.* 21.

compta vigeret .... côpta vigeret .... *Fab. Creech. Hav.*

pag. 125. *ver.* 26.

Nam certè jaci, atque emergere multa videmus
Non solùm.....
Nam certè facilè impertiri multa videmus
Non solùm.... *Hav.*

pag. 129. *ver.* 29.

Ex alto in terras .... Ex altoque foras.... *Creech.*

pag. 130. *ver.* 7.

Specimen verum .... Specimen veri... *Pius.*

ibid. ver. 15.

. . . . . *Visumque lacessant:*
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora circùm.
. . . . . Visumque lacessant:
Frigus ut à fluviis, calor à Sole, æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora circùm:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores: *Lamb.*
litora circùm: litora propter . . . *Preig.*

pag. 131. *ver.* 14.

perlabitur omnes: perlabitur omnis... *Fab.* in Notis. *Creech.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 133. *ver.* 10.

Inde retrorſum reddit ſe, & . . . Inde retrorſum redit, & . . . *Gronov.* Obſerv. lib. II. cap. VII. *Hav.*

ibid. ver. 18.

Indugredi. *al.* Endogredi. *Lamb.*

ibid. ver. 21.

Simulacra reverti . . . remitti. *Gaſſendus.*

pag. 134. *ver.* 21.

conjecta moveri. contecta moveri. *Libri Mſs. Lamb.*

pag. 135. *ver.* 13.

quaſi in ignem lana . . . . quaſi carmine lana . . . *Scaliger* obſerv. ad Tibullum. *Creech.*

pag. 136. *ver.* 25.

corpora mirando . . . . corpora mirandè . . . . *Gif. Hav.*

pag. 137. *ver.* 19.

adversùm nubes . . . adverſum nimbos . . . *Preig. Hav.*

pag. 138. *ver.* 13.

inſtituit veſtigia . . . in ſtatuit veſtigia . . . . *Gronov. Hav.*

pag. 139. *ver.* 7.

Æqua fides . . . . Æque-fides . . . . *Mſs. Hav.*

pag. 140. *ver.* 5.

Præterradit enim vox fauces.
Præterea radit vox fauces . . . . *Mſſ. Gronov.*

ibid. ver. 9.

. . . . . *raditur oris*
Rauca ſuis; & iter lædit, quà vox it in auras.
. . . . . redditur oris
Rauca viis & lædit iter quæ vox it in auras. *Gronov.*

pag. 141. *ver.* 22.

. . . . . *Colles collibus ipſis*
Verba repulſantes iterabant dicta referre.
. . . . . Colles collibus, ipſis,
Verba, repulſantes, tradebant dicta referre. *Haverc.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 142. *ver.* 25.

Hæc, queis .... Nec, queis .... *Fab. Creech.*

pag. 146. *ver.* 9.

. . . . . *Senſumque laceſſunt.*
. . . . . Mentemque laceſſunt.
Fab. Creech.

pag. 147. *ver.* 5.

Reddita vitaï jam mors, & ....
Reddita vitaï jam pauſa, & ..... *Fab. Creech.*

ibid. ver. 18.

in his rebus quæruntur . . . in his rebus quærendum.... *Pius.*

ibid. ver. 24.

Si terram cordi eſt . . . Si terra eſt cordi. . . . *Pius.*

ibid. ver. 32.

Et repetunt oculis .... Et repetunt ollis . . . *Creech.*

pag. 151. *ver.* 2.

Corporis. Hinc igitur rebus. ....
Corporis. His igitur rebus..... *Fab.*

ibid. ver. 3.

. . . . . *navis velis ventoque* . . . .
navis remis ventoque. . . . . *Gaſſ.*

pag. 153. *ver.* 28.

. . . . . *Spirareque ſæpe,*
Et quaſi de palmâ ſummas contendere virēs,
Tunc quaſi carceribus patefactis ſæpe quiete:
. . . . . Spirareque ſæpe;
Haud, quaſi carceribus patefactis, ſtare quiete,
Et quaſi de palmâ ſummas contendere vires.
Haverc. hoſce verſus ita emendat & in ordinem redigit.

pag. 155. *ver.* 17.

Namque omnes plerumque .... Namque omnes plerique .... *Lamb. al.* Namque homines plerumque .... *Priſca exempl.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 155. *ver.* 26.

Nomen amoris .... Numen amoris .... *Creech.*

pag. 156. *ver.* 2.

Conversum unius amore .... Conceptum unius amorem .... *Fab. Creech.*

pag. 159. *ver.* 17.

. . . . . *Venientem offenderit aura* .....

Veniens offenderit aura .... *al.* vel venti offenderit aura ... *Fab.* in Emend.

LIBER QUINTUS.

pag. 169. *ver.* 3.

qui fundere laudes .... queis fingere laudes .... *Fab.* in Emend.

pag. 171. *ver.* 21.

Cernere cùm .... Cernere uti ... *Lamb.*

pag. 173. *ver.* 10.

æterna manere ... æterna meare .... *Quidam Libri Vet. Lamb.*

pag. 177. *ver.* 20.

quodcunque alid ... quodcunque alit ... *Lamb. Gaß.*

pag. 180. *ver.* 15.

magnaſque ruinas .... triſteſque ruinas .... *Gaſſ.*

Ibid. ver. 29.

Sicut ſummarum .... Sicut ſummaï ..... *Gaſſ.*

Ibid ver. 30.

Quis locus eſt ... Qui locus eſt .... *Mſſ. Hav.*

pag. 182. *ver.* 7.

Quod procul à verâ eſt animi ratione repulſum.

Quod procul à verâ nimis eſt ratione repulſum. *Veteres libri. Creech.*

pag. 183. *ver.* 19.

In medioque imas ... In medio, atque imas .... *Gaſſ. Turneb.*

pag.

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 184. *ver.* 5 *&* 6.

Lunæque ſecuta ; Inter utroſque globi . . .
Lunæque ſecuta, Aſtrorumque, globi . . . . *Fab.*

ibid. ver. 13.

quæ moveantur ... quæ moveant nos. *Mſſ. Pius. Gryph.*

ibid. ver. 16.

Subfodit gurgite . . . . Suffudit gurgite . . . *Lamb.*

pag. 185. *ver.* 15.

æterni ſidera Mundi . . . alterni ſidera Mundi . . . *Fab. Creech. Hav.*

pag. 186. *ver.* 14.

objecta alienis . . . adjecta alienis . . . . *Quidam libri.*

pag. 187. *ver.* 8.

addere verè. addere veris. *Quidam Mſs.*

ibid. ver. 22.

Perparvum . . . Perpetuum . . . *Gaſſ.*

pag. 189. *ver.* 17.

extima Cœli . . . ultima Cœli . . . *Turneb.*

ibid. ver. 23.

Auroram defert . . . Auroram differt . . . *Mſſ. quidam.*

pag. 190. *ver.* 11.

Non nimis incertis fiunt in . . . Non minùs hæc certis fiunt in . . . *Fab.*

ibid. ver. 14.

Conſequa Natura eſt jam rerum ex ordine certo.
Conſequiæ quoque rerum ſunt ex ordine certo. *Gronov.* ex vet. Codice.

pag. 191. *ver.* 22.

globus, ut, ſi fortè, pilaï ...globus ut ſit fortè pilaï, ... *Douza* Filius.

ibid. ver. 28.

Luciferam partem . . . . Dimidiam partem . . . *Douza F.*

pag, 192. *ver.* 7. 8 *&* 9.

It Ver, & Venus: & Veneris prænuntius ante
Pinnatus graditur Zephyrus : veſtigia propter

UVA. BHSC. BU 00207

Flora quibus mater .... *Preig.* ita distinguit.

ibid. ver. 20.

Cùm fieri possint ... Cùm florere queant ... *Lamb.* ex duobus *Mss.*

pag. 193. *ver.* 7.

inimica pererrat ... per exit? *Libri Vulgati. Hav.*

pag. 196. *ver.* 23.

lactantia quærit .... lætantia quærit. *Voss.* ad Catullum. *Hav.*

ibid. ver. 30.

Aut rapidis canibus .... rabidis .... *Creech.*

pag. 198. *ver.* 15.

Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
Pabula dia tulit, miseris mortalibus, ampla.
Hav. ita distinguit, & conjungit *dia* & *ampla.*

pag. 199. *ver.* 12.

Sed taciti respectabant ... resupinabant .... *Creech.*

pag. 202. *ver.* 8.

Suspensis teneros ... Suspensis veros ... *Fab.*

pag. 203. *ver.* 6.

Et micat ... Emicat ... *Serv. Lamb. Hav.*

ibid. ver. 19.

vireſque vigebant. vireſque vigentes. *Fab.*

pag. 204. *ver.* 18.

docuêre creare ... didicêre creare. *Creech.*

ibid. ver. 26, 27 & 28.

Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim vis atque injuria quemque:
Atque, unde exorta est, ad eum plerumque revertit.
Creech. Horumce trium versuum ordinem sic invertit:
Circumretit enim vis atque injuria quemque:
Atque, unde exorta est, ad eum plerumque revertit:
Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 206. *ver.* 22.

Et tanti motus hunc possint ferre laborem.
Hunc tanti motûs possint sufferre laborem. *Fab.*

pag. 208. *ver* 7.

Ut sibi tela parent, sylvasque excidere possint .....
Ut sibi tela parent quibu' sylvas cædere possint...
Lamb. Creech.

pag. 209. *ver.* 7.

Et bijugo priùs est . . . Et bijugos priùs est . . . .
Fab. Creech.

ibid. ver. 15.

in mœnere belli ... in mœnera ... *al.* in munera belli... *Mss. librique Typis excusi.*

ibid. ver. 17.

Et validos Parthi ... Et validos partim . . . *Libri vulgati. Preig.*

ibid. ver. 18.

Cum ductoribus ... Cum doctoribus ... *Mss.*

ibid. ver. 27.

à tergo diripiebant ... à tergo deripiebant ....
Turnebus Adv. XXX. 22.

pag. 210. *ver* 12.

Ut nunc sæpe boves Lucæ, ferro malè mactæ ....
Ut nunc sæpe boves Templis ferro malè cæsæ . . .
Gifanius è Codd. *Creech.*

ibid. ver. 13.

Fera facta .... Fera fata ... *Lamb.*

ibid. ver. 14.

Sic fuit, ut .... Si fuit, ut ... *Hav.* è Mss.

ibid. ver. 21.

ipsique perire ... ipsique perirent... *Nonnulli lib.*

ibid. ver. 24.

tela parantur ... tela paratur ... *Gif. Creech.*

pag. 211. *ver.* 31.

tum sunt omnia cordi. tum sunt otia cordi. *Fab. Hav.*

UVA. BHSC. BU 00207

LIBER SEXTUS.

pag. 220. *ver.* 16.

tramite prono ... limite parvo ... *Mſſ. Lugd. Bat.*

ibid. ver. 17.

ad id recto ... ad id rectà ... *Mß.*

Quod flueret Fortunaï ... Quod flueret permananter, *al.* Et flueret permutatim ... *Fab.*

pag. 221. *ver.* 2.

Quandoquidem ſemel inſignem conſcendere currum
Vincendi ſpes hortata eſt, atque ...

Jo. Auratus totum hunc locum ſic legendum cenſebat.
Quandoquidem ſemel haud ſegnis conſcendere currum
Ventoſum ſpes hortata eſt, atque ....

ibid. ver. 25.

Delibrata Deûm....Delibata Deûm....*Fab.* Deirata.... *Creech.*

pag. 222. *ver.* 3.

& ratio Cœli, ſpecieſque tenenda ... & ratio ſuperûm cœlique tenenda. *Lamb.*

ibid. ver. 24.

Tam tenues ... Tam tenui ... *Creech.*

ibid. ver. 25.

Nam aut cadere abrupto ... Nam cadere aut bruto... *Mß. Fab. Creech.*

pag. 223. *ver.* 27.

exierit donec ... exierunt donec ... *Creech.*

pag. 224. *ver.* 2.

magno clamore ... magno clangore ... *Lamb.*

pag. 225. *ver.* 9.

impete miro ... agmine miro ... *Creech.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 225. ver. 24.

è nubibus ... in nubibus ... *Creech.*

pag. 226. ver. 11.

Halantes ſulfuris auras ...

Halantis ſulfuris auras. *Quidam libri.*

pag. 227. ver. 16.

& fertur tenebris procul, & trahit atram ...

& fertus tenebris, procul attrahit atram ... *Preig. Hav.*

& fertur terris procul, & trahit atram ... *Fab.*

pag. 228. ver. 5.

ipſe ſuâ nam ... ipſe ſuapte ... *Lamb. Creech.*

ibid. ver. 18.

Atque ita præcipitans ad ... Atque ita Pyrrhæ nos ad ... *Fab.*

pag. 230. ver. 10.

Foraminibus liquidis ... Foraminibus liquidus ... *Creech.*

ibid. ver. 18.

Stellis fulgentibus alta ... Stellis fulgentibus apta ... *Creech. Turneb.* Adv. 28. 6.

pag. 231. ver. 18.

quò cuique eſt cunque voluptas ... quò ducit quemque voluptas, *al.* voluntas. *Libri Veteres, & vulgati.*

ibid. ver. 26.

An con brachia ... An tum brachia ... *Hav.*

pag. 236. ver. 10.

Submerſaque ſaxa putandum eſt ... Submerſo capite *al.* capte putandum eſt. *Voſſius* ad Catullum. p. 269. è Codd. *Creech. Hav.*

pag. 237. ver. 5.

reprehendere euntes ... euntem ... *Creech.*

magnas fremit ... magno fremit ... *Fab.* in Emend.

pag. 238. ver. 2.

Idque ſuis ... Imque ſuis ... *Lamb. Creech.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 239. ver. 5.

& conjunctas oras Maris undique cingit . . .
& conjuncta est oras Maris undique cingens.
Omnes Codd. Creech. Hav.

ibid. ver. 14.

mediâ de clade . . . diâ de clade . . *Fab. Creech. Hav.*

ibid. ver. 25.

Et quota pars homo Terraï sit totius unus.
Nec tota pars, homo Terraï quota totius unius.
J. Vossius. Preig. Hav.

pag. 240. ver. 16.

& fluvius, qui non est, maximus ei est . . .
& fluvius, qui visus, maximus eji . . . *Hav.*

pag. 241. ver. 9.

In summo sunt ventigeni Crateres . . .
In summo sunt vertice enim Crateres . . . *Turneb. Hav.*

ibid. ver. 30.

Inter nigra virûm, percoctaque sæcla calore . . .
Inter nigra virûm percocto sæcla colore.
Mss. Lugd. Bat. Hav.

pag. 243. ver. 2.

locus esse, videri, Quadrupedes . . . locus esse, vigentes Quadrupedes . . . *Creech.*

pag. 245. ver. 16.

nictari nequeunt . . . nixari nequeunt . . . *Gif. Fab. Hav.*

pag. 246. ver. 17.

terram dimovit . . . umbram dimovit . . . *Creech.*

ibid. ver. 26.

nodosque relaxat . . . venasque relaxat . . . *Mss. duo. & Libri Florentini.*

pag. 247. ver. 4.

endo mari spirat fons dulcis aquaï, . . .
endo mari Aradio Fons, dulcis aquaï . . . *Preig. Hav.*

pag. 248. ver. 28.

Diditus in venas . . . Diditur in venas . . . *Mss. Codd. Hav.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 249. *ver.* 14,

in ejus posta vapore ... in ignis posta vapore. *Quidam libri. Creech. Lamb.*

ibid. ver. 26.

Hæc res munda ... Hæc jucunda .... *Creech.*

pag. 250. *ver.* 23.

Nec res ulla magis ... Nam res nulla magis ... *Lamb.*

pag. 251. *ver.* 12.

Parvas ad partes ... Primas. *Gass.* pronas. *Vulgati Codd.*

ibid. ver. 21.

& quanquam in partem ... & partem in vacuam.... *Omnes ferè Mss. & Vulgati.*

ibid. ver. 27 *&* 28.

. . . . . *Videtur :*
Ære interposito discordia tanta creatur.....
. . . . . Videtur:
Ære interposito ; discordia tanta creatur. *Hav.* ita mutavit distinctionem.

ibid. ver. 33.

pulsareque fluctu ... flictu ... *Lamb.*

pag. 252. *ver.* 11.

Semina saxi. flumina saxi. *Mss.*

pag. 253. *ver.* 20.

Britannum Cœlum ... Brittanidis Cœlum ... *Fab. Creech. Hav.*

ibid. ver. ultimo.

fortè alienum est....forte venenum....*Lugd. Bat. Hav.*

pag. 254. *ver.* 19.

mortifer æstus ... aër ... *Mss. Hav.*

pag. 255. *ver.* 3 *&* 4.

Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.

Creechius duos hosce versus suo loco emotos versui *Inde ; ubi* &c. subjungendos esse censet.

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 239. ver. 5.

& conjunctas oras Maris undique cingit ...
& conjuncta est oras Maris undique cingens.
Omnes Codd. Creech. Hav.

ibid. ver. 14.

mediâ de clade ... diâ de clade .. *Fab. Creech. Hav.*

ibid. ver. 25.

Et quota pars homo Terraï sit totius unus.
Nec tota pars, homo Terraï quota totius unius.
J. Vossius. Preig. Hav.

pag. 240. ver. 16.

& fluvius, qui non est, maximus ei est ...
& fluvius, qui visus, maximus eji ... *Hav.*

pag. 241. ver. 9.

In summo sunt ventigeni Crateres ...
In summo sunt vertice enim Crateres ... *Turneb. Hav.*

ibid. ver. 30.

Inter nigra virûm, percoctaque sæcla calore ...
Inter nigra virûm percocto sæcla colore.
Mss. Lugd. Bat. Hav.

pag. 243. ver. 2.

locus esse, videri, Quadrupedes ... locus esse, vigentes Quadrupedes ... *Creech.*

pag. 245. ver. 16.

nictari nequeunt ... nixari nequeunt ... *Gif. Fab. Hav.*

pag. 246. ver. 17.

terram dimovit ... umbram dimovit ... *Creech.*

ibid. ver. 26.

nodosque relaxat ... venasque relaxat ... *Mss. duo.* & *Libri Florentini.*

pag. 247. ver. 4.

endo mari spirat fons dulcis aquaï, ...
ndo mari Aradio Fons, dulcis aquaï ... *Preig. Hav.*

pag. 248. ver. 28.

Diditus in venas ... Diditur in venas ... *Mss. Codd. Hav.*

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 249. *ver.* 14,

in ejus posta vapore ... in ignis posta vapore. *Quidam libri. Creech. Lamb.*

ibid. ver. 26.

Hæc res munda ... Hæc jucunda ... *Creech.*

pag. 250. *ver.* 23.

Nec res ulla magis ... Nam res nulla magis ... *Lamb.*

pag. 251. *ver.* 12.

Parvas ad partes ... Primas. *Gass.* pronas. *Vulgati Codd.*

ibid. ver. 21.

& quanquam in partem ... & partem in vacuam.... *Omnes ferè Mss. & Vulgati.*

ibid. ver. 27 *&* 28.

. . . . . *Videtur :*
Ære interposito discordia tanta creatur.....
. . . . . Videtur:
Ære interposito ; discordia tanta creatur. *Hav.* ita mutavit distinctionem.

ibid. ver. 33.

pulsareque fluctu ... flictu ... *Lamb.*

pag. 252. *ver.* 11.

Semina saxi. flumina saxi. *Mss.*

pag. 253. *ver.* 20.

Britannum Cœlum ... Brittanidis Cœlum ... *Fab. Creech. Hav.*

ibid. ver. ultimo.

fortè alienum est....forte venenum....*Lugd. Bat. Hav.*

pag. 254. *ver.* 19.

mortifer æstus ... aër ... *Mss. Hav.*

pag. 255. *ver.* 3 *&* 4.

Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.

Creechius duos hosce versus suo loco emotos versui *Inde ; ubi* &c. subjungendos esse censet.

UVA. BHSC. BU 00207

pag. 255. ver. 19.

Nil adeo posset cuiquam leve ... Nil adeo ut posset quidquam leve ... *Lamb. Fab.*

pag. 256. ver. 9.

inhorrebat rictum, frons tenta minebat ... in ore patens rictum, frons tenta meabat ... *Hav.*

ibid. ver. 18.

huc hominis ... hâc hominis ... *Fab.*

ibid. ver. 26.

his incesserat ... his incusserat ... *Libri Mss. & Vulgati. Hav.*

pag. 257. ver. 14. &c.

Idque vel in primis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:

Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi;
Idque vel in primis cumulabant funere funus.

Codd. Lugd. Bat. Janus Rutgersius. Creech. Hav. sic mutant.

ibid. ver. 26.

Inque aliis alium ... Inque aliis alius. *Fab. Creech.*

pag. 258. ver. 4.

Nec minimùm partim ex agris ægroris in urbem ... Nec minimam partem ex agris ægror is in urbem... *Fab. Creech. Hav.*

ibid. ver. 7.

quò mage eos tum Confertos ... quò magis æstu Confectos ... *Hav.*

ibid. ver. 16.

Ulceribus tetris prope jam, sordique sepulta.
Ulceribus cæcis prope jam, sordique sepultis. *Turneb.*

FINIS LECTIONUM VARIARUM.

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU 00207

TITI

LUCRETII

BU
Biblioteca de Santa Cruz
207

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU 00207

UVA. BHSC. BU 00207